IKSAD INSTITUTE

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

AZERBAIJAN STATE ACADEMY OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

WORLD YOUTH STUDIES CONGRESS-III

PROCEEDINGS BOOK

Editor
Naile Kelenterli

May 19-20, 2023
Baku, Azerbaijan

ISBN: 978-625-367-091-7

WORLD YOUTH STUDIES CONGRESS-III

MAY 19-20, 2023
BAKU, AZERBAIJAN

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Naile Kelenterli

All rights of this book belong to IKSAD Publishing House- 2023.
Without permission can't be duplicate or copied. Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Liberty Academic Publishers- 2023 ©
issued: 01.06.2023
ISBN: 978-625-367-091-7

CONGRESS ID

TITLE OF GONGRESS

WORLD YOUTH STUDIES CONGRESS-III

Ministry of Youth and Sport of Azerbaijan
Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports

DATE-PLACE

May 19-20, 2023
Baku, Azerbaijan

TOTAL PAPERS: 56

The number of papers from foreign countries: 44
The number of papers from Türkiye: 12

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

PARTICIPANT COUNTRIES (13):

Türkiye, Azerbaijan, Pakistan, Malaysia, Indonesia, Nigeria, Russia, Albania, Spain, Portugal, Bulgaria, Italy, Saudi Arabia.

ORGANIZING COMMITTEE

PROF. DR. FUAD HACIYEV
HONORARY PRESIDENT OF CONFERENCE
Rector of Azerbaijan State Academy of Physical Education And Sport

PROF. DR. OSMAN ERKMEN
Organizing Committee Member
Istanbul Arel University, Head of Nutrition and Dietetic Department

PROF. DR. AYLİN GÖRGÜN BARAN
2nd Congress President
Hacettepe University, Youth Studies Research and Application Center

ASSOC. PROF. DR. RIZVAN ALIYEV
Vice Rector of Azerbaijan State Academy of Physical Education And Sport

ASSOC. PROF. DR. TAHMINA TAGIZADE
Vice Rector of Azerbaijan State Academy of Physical Education And Sport

PROF. DR. NAIF HADDAD
Acting President of the American University of Madaba (AUM),
Dean of the Faculty of Architecture and Design & Dean of Scientific Research and Graduate Studies at the American University of Madaba (AUM)

PROF. MS. GUILHERME ALVES GRUBERTT
Instituto Federal de Educação, Ciência e Tecnologia de Mato Grosso do Sul Physical Education

PROF. DR. VIKTOR SITKAR
Ternopil national pedagogical university
Associate Professor at the Department of Developmental Psychology and Counseling (Faculty of Pedagogics and Psychology

ASSOC. PROF. DR. MEHMET ERTUGRUL ÖZTURK
Ataturk University, Physical Education and Sport Department

ASSOC. PROF. DR. NAILE KELENTERLI
Azerbaijan State Academy of Physical Education And Sport

ASSOC. PROF. DR. LALE AHMEDOVA
Azerbaijan State Academy of Physical Education And Sport

ASST. PROF. DR. OPHELIA IVANOVA KANEVA
Plovdiv University "Paisii Hilendarski", Management of Education

SCIENTIFIC ADVISORY COMMITTEE

Prof. Dr. Fırat Huseyov - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Prof. Dr. Bakhtiyar RUSTEMOV - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Prof. Dr. Naif Haddad- American University of Madaba
Prof. Dr. Aylin Görgün Baran- Hacettepe University
Prof. Dr. Oya Hazer- Hacettepe University
Prof. Dr. Birsen Şahin Kütük- Hacettepe University
Prof. Dr. Canan Koca Arıtan- Hacettepe University
Prof.Dr. Gonca Gökalp Alparslan- Hacettepe University
Prof. Dr. Aliye ÖZENOĞLU- Üsküdar University
Prof. Ms. Guilherme Alves Grubertt - Ciência e Tecnologia de Mato Grosso do Sul Physical Education
Prof. Dr. Samir Ladaci-Polytechnic School National Polytechnic School of Constantine
Prof. Dr. Viktor Sitkar-Ternopil national pedagogical university
Prof. Mohamed JEMNI - The Arab League Educational, Cultural and Scientific Organization
Prof. Dr. Robert Repnik- Director of the Slovenian Research Agency, Slovenia
Prof. Dr. Roopali Sharma- Amity University of India
Assoc. Prof. Dr. Aslihan Öğün Boyacıoğlu- Hacettepe University
Assoc. Prof. Dr. Tahmina Tagizade-Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Assoc. Prof. Dr. Rizvan Aliyev- Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Assoc. Prof. Dr. Naila Kelenterli - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Assoc. Prof. Dr. Lale Ahmedova - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ertuğrul ÖZTÜRK - Ataturk University
Dr. Hicran Atatanır-Hacettepe University
Dr. Gainiya Tazhina - University of International Business
Qadir AZIZOV- Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Dr. Prachi V. Motiyani- Gujarat University School of Law
Dr. Şinasi Tek- Hacettepe University
Dr. Charu DUREJA- Rayat College of Law, Panjab University
Dr. Prachi V. Motiyani-Gujarat University School of Law
Refail Nevruzov - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Shaiq Memmedov - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Aryan Dhawan- Rayat College Of Law
Fatma Memmedova - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Nergiz Kosayeva - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Ms. Spriha Mukherjee- Amity University
Sabina Memmedova - Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

PHOTO GALLERY

ADBTIA

ADBTİA
ASAPES

ADBTİA

DBTİA

ADBTİA

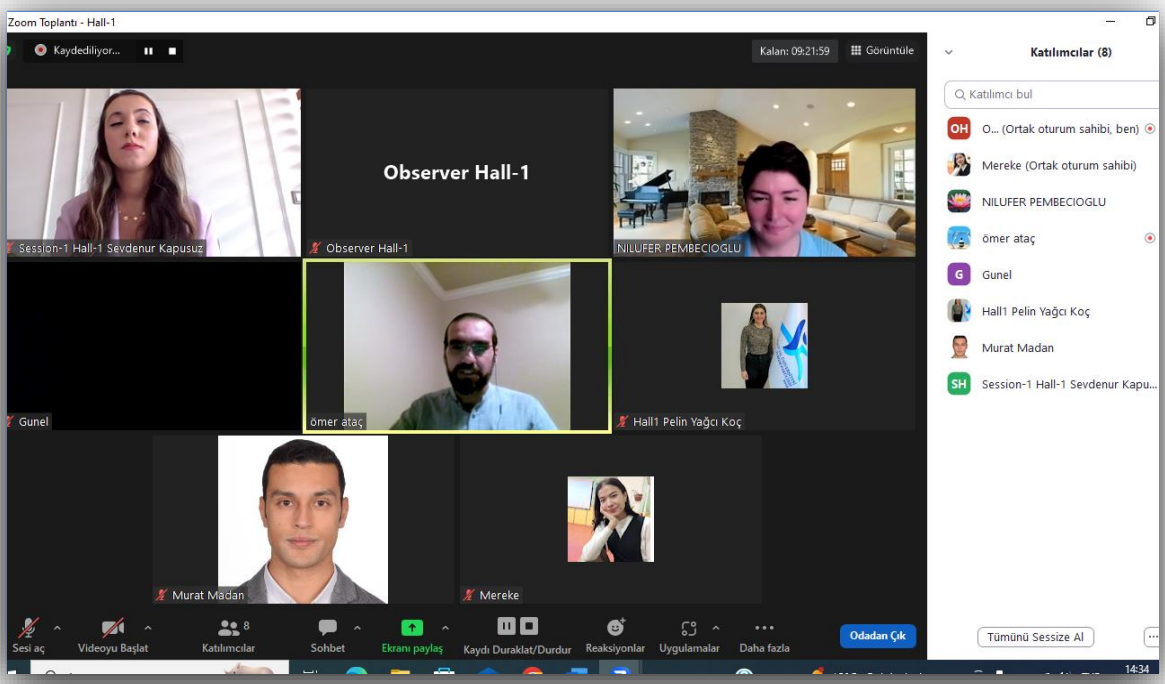
Zoom Toplantı - Hall-1
Kaydediliyor...
Kalan: 09:21:59
Görüntüle
Observer Hall-1
Session-1 Hall-1 Sevdenur Kapusuz
Observer Hall-1
NILUFER PEMBECIOGLU
Gunel
ömer ataç
Hall1 Pelin Yağcı Koç
Murat Madan
Mereke
Katılımcılar (8)
Katılımcı bul
O... (Ortak oturum sahibi, ben)
Mereke (Ortak oturum sahibi)
NILUFER PEMBECIOGLU
ömer ataç
Gunel
Hall1 Pelin Yağcı Koç
Murat Madan
Session-1 Hall-1 Sevdenur Kapu...
Tümünü Sessize Al
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekranı paylaş
Kaydı Duraklat/Durdur
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Daha fazla
Odadan Çık
14:34

Zoom Toplantı - Hall-1
Hall-1 Pelin Yağcı Koç ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Mereke
Session-1 Hall-1 Sevd...
NILUFER PEMBECIOG...
Hall-1 Pelin Yağcı Koç
Hall-1 Pelin Koç
Gunel
Kayıt
GENERATION Y
Y kuşağı kendisine kadarki en çok seyahat eden ve teknolojik olarak en gelişmiş kuşak olarak da belirtilmektedir. İnternetin ve cep telefonlarının dünyasında yaşamaktadırlar. Küresel dünya görüşüne sahip olarak büyüyen ilk kuşak olma özelliği de taşımaktadırlar. Y kuşağı, "milenyum kuşağı" olarak da bilinmektedir.
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekranı paylaş
Kaydet
Ara Odalar
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık

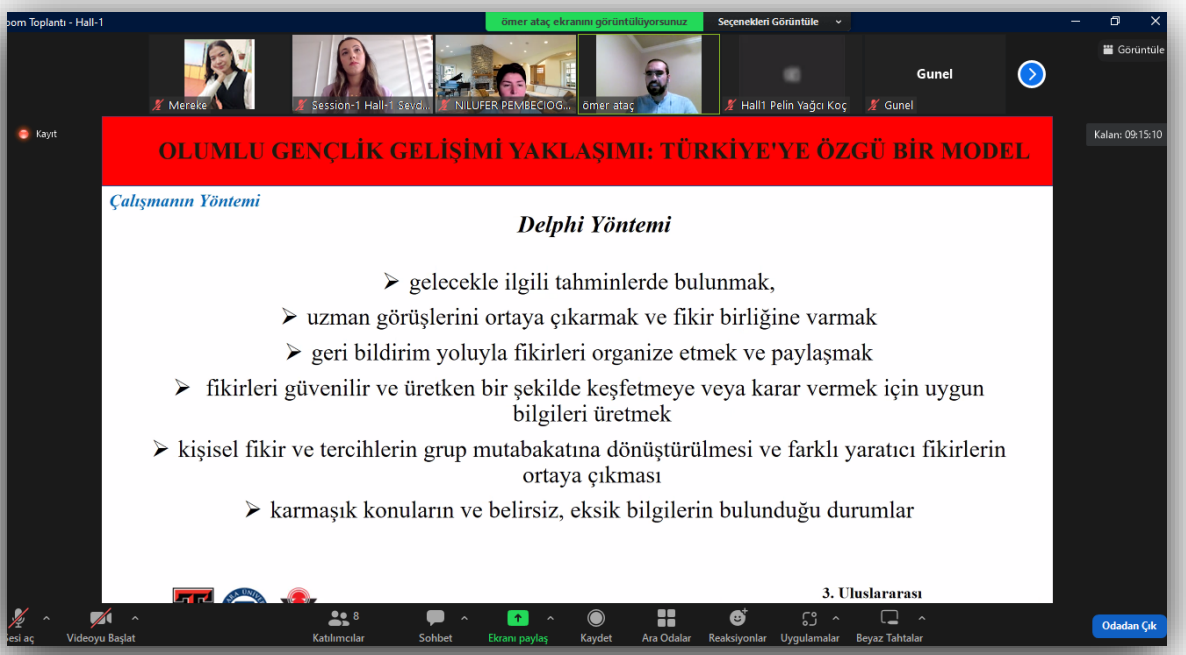
ömer ataç ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Mereke
Session-1 Hall-1 Sevd...
NİLÜFER PEMBECİOĞ...
ömer ataç
Hall1 Pelin Yağcı Koç
Gunel
Görüntüle
Kayıt
Kalan: 09:15:10
OLUMLU GENÇLİK GELİŞİMİ YAKLAŞIMI: TÜRKİYE'YE ÖZGÜ BİR MODEL
Çalışmanın Yöntemi
Delphi Yöntemi
➢ gelecekle ilgili tahminlerde bulunmak,
➢ uzman görüşlerini ortaya çıkarmak ve fikir birliğine varmak
➢ geri bildirim yoluyla fikirleri organize etmek ve paylaşmak
➢ fikirleri güvenilir ve üretken bir şekilde keşfetmeye veya karar vermek için uygun bilgileri üretmek
➢ kişisel fikir ve tercihlerin grup mutabakatına dönüştürülmesi ve farklı yaratıcı fikirlerin ortaya çıkması
➢ karmaşık konuların ve belirsiz, eksik bilgilerin bulunduğu durumlar
3. Uluslararası
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekranı paylaş
Kaydet
Ara Odalar
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık

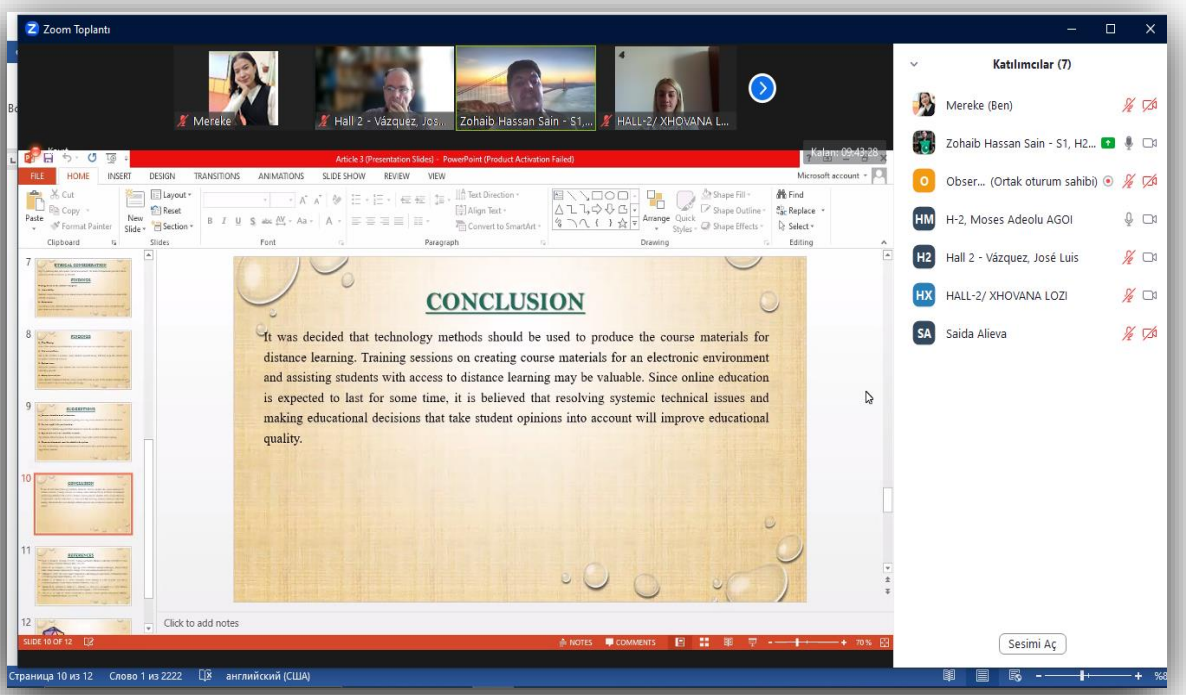
Zoom Toplantı
Mereke
Hall 2 - Vázquez, Jos...
Zohaib Hassan Sain - S1,...
HALL-2/ XHOVANA L...
Katılımcılar (7)
Mereke (Ben)
Zohaib Hassan Sain - S1, H2...
Obser... (Ortak oturum sahibi)
H-2, Moses Adeolu AGOI
Hall 2 - Vázquez, José Luis
HALL-2/ XHOVANA LOZI
Saida Alieva
CONCLUSION
It was decided that technology methods should be used to produce the course materials for distance learning. Training sessions on creating course materials for an electronic environment and assisting students with access to distance learning may be valuable. Since online education is expected to last for some time, it is believed that resolving systemic technical issues and making educational decisions that take student opinions into account will improve educational quality.
Click to add notes
Sesimi Aç

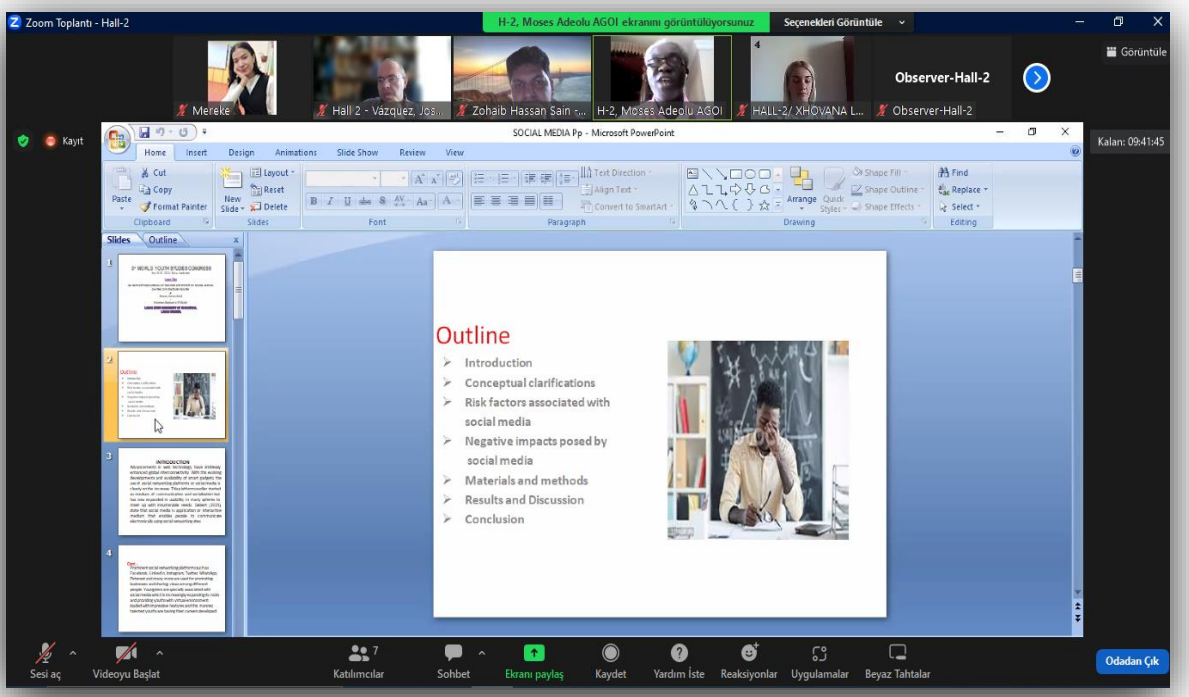
Zoom Toplantı - Hall-2
H-2, Moses Adeolu AGOI ekranını görüntülüyorsunuz
Seçenekleri Görüntüle
Observer-Hall-2
SOCIAL MEDIA Pp - Microsoft PowerPoint
Outline
Introduction
Conceptual clarifications
Risk factors associated with social media
Negative impacts posed by social media
Materials and methods
Results and Discussion
Conclusion
Sesi aç
Videoyu Başlat
Katılımcılar
Sohbet
Ekranı paylaş
Kaydet
Yardım İste
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Beyaz Tahtalar
Odadan Çık

Kaydediliyor...
Kalan: 09:49:54
Samuel Honório
Observer hall-3
hall 3 Dr. Moha...
hall 3 Dr. Mohammad_Ahsan
Katılımcılar
Sohbet
Ekran Paylaşımı
Kaydı Duraklat/Durdur
Ara Odalar
Reaksiyonlar
Uygulamalar
Odadan Çık

WORLD YOUTH STUDIES CONGRESS-III

Dedicated to the 100 th Anniversary of Heydar Aliyev
Ministry of Youth and Sport of Azerbaijan
Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

May 19-20, 2023
Baku, Azerbaijan

PROGRAM

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN / IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ✓ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ✓ Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ✓ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ✓ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ✓ Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- ✓ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 15 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ✓ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ✓ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ✓ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ✓ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ✓ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ✓ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ✓ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ The participant must be connected to the session 15 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ✓ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number,
exp. Hall-1, Awais Khan

Meeting ID: 893 9196 3584
Passcode: 010101

Join Zoom Meeting

https://us02web.zoom.us/j/89391963584?pwd=SUs2SWtNSEFVdUF2dVhEa1FBN0t1Zz09

3. Uluslararası DÜNYA GENÇLİK ÇALIŞMALARI KONGRESİ
19-20 Mayıs 2023, Azerbaycan Gençlik ve Spor Bakanlığı
Azerbaycan Devlet Beden Terbiyesi ve Spor Akademisi

WORLD YOUTH STUDIES CONGRESS-III
May 19-20, 2023, Baku
Ministry of Youth and Sport of Azerbaijan
Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

- Opening Ceremony-

19.05.2023

Time (Baku): 14:00-15:00

Honorary Chairman of the Conference

***

President of the Congress

PROF. DR. FUAD HAJIYEV - Rector of Azerbaijan State Academy of Physical Education And Sport

***

Vice President of the Congress

DR. TAHMINA TAGHI-ZADA - Vice-rector of Azerbaijan State Academy of Physical Education And Sport

***

IKSAD PRESIDENT

Mustafa Latif

***

GENERAL COORDINATOR

**

Adres: Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku

FACE TO FACE / DATE: 19.05.2023

Address: Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

BAKU TIME: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION:
HALL -1

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
EXAMINING THE OPINIONS OF VOCATIONAL SCHOOL OF TECHNICAL SCIENCES STUDENTS ON PROBLEM SOLVING AND THEIR PROBLEM SOLVING SKILLS	Lect.Bülgan Tomaç Prof. Dr.Nimet Remziye Ergül	Bursa Uludağ University, Türkiye
THE EFFECT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON COMMUNICATION SKILLS OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY STUDENTS: THE CASE OF BURSA ULUDAĞ UNIVERSITY OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY STUDENTS	Lect.Hüsre Gizem Akalp Assist. Prof. Mustafa Yağımlı	Bursa Uludag University Vocational School of Technical Sciences, Türkiye Istanbul Gedik University, Türkiye
INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT PATTERNS AND PSYCHOLOGICAL HEALTH AMONG COLLEGE STUDENTS	Übeyit Karadeniz Merve Mamacı	İstanbul, Türkiye Fenerbahçe University, Türkiye
THE RELATIONSHIP BETWEEN MULTIPLE INTELLIGENCE AND PERCEIVED HAPPINESS: A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS	Prof. Dr. Sevinç Serpil Aytaç	Fenerbahçe University, Türkiye
EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN DOMESTIC VIOLENCE EXPERIENCES AND SELF-ESTEEM OF UNIVERSITY STUDENTS	Assist. Prof. Gökçe Özkılıççı	Fenerbahçe University, Türkiye
ABOUT EATING DISORDERS DEPENDING ON AGE	R.E. Chobanov K.A. Babayev F.G. Bakhishli	Department of Public Health and Healthcare Organization Azerbaijan Medical University, Baku
INSTITUTIONAL INDICATORS OF SPORTS MEDIA DISCOURSE	Mehriban Monsumova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, lector, Baku, Azerbaijan
THE EU YOUTH POLICY AND ITS EFFECTS TO EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES	Ilkin Aliyev	Istanbul University, Social Science Institute, Istanbul, Turkey

FACE TO FACE / DATE: 19.05.2023

Address: Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

BAKU TIME: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION: Naila Kalantarli
HALL -2

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
DIRECTIONS FOR IMPROVING THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF YOUTH'S LEISURE TIMES	Albina Hashimova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
SPORTS IN LAND LIBERATED FROM OCCUPATION DEVELOPMENT PERSPECTIVES	Müjkan Mammadzada	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN SPORTS MANAGEMENT	Gulnar Hasanova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
STATISTICAL ANALYSIS OF THE INCREASE OF THE MINIMUM WAGE IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN	Aza Ahmadova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport Baku, Azerbaijan
APPROPRIATENESS OF NORMS IN SPORTS	Narmin Shammilova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
CORRECTION OF THE FUNCTIONAL INDICATORS OF THE ATHLETES' BODY USING NON- DOPING AGENTS	Parvana Shukurova Gunel Bekhbudova Amil Abbasov	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, Baku, Azerbaijan
COMPARATİVE BİOSTATİSTİCAL ANALYSİS OF ANTHROPOMETRİC İNDİCATORS AFFECTİNG BİOMECHANİCAL PARAMETERS OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS	Konul Mammadova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, Baku, Azerbaijan
STANDARDIZATION OF TEST RESULTS IN SPORTS GAMES	Shahla Valiyeva Aynel Veysalova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan

FACE TO FACE / DATE: 19.05.2023

Address: Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

BAKU TIME: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION: Lala Ahmedova

HALL -3

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
FINANCIAL ISSUES IN AZERBAIJANI SPORT AND PHYSICAL EDUCATION AND ITS EFFECTS ON ECONOMIC DEVELOPMENT	Lala Shirinzada	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, lector, Baku, Azerbaijan
PROMOTION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS AMONG YOUTH	Xadica Abasova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, lector, Baku, Azerbaijan
MÜASİR ŞAHMATDA DOPİNQ PROBLEMİ	Sabina İbrahimova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport lector,, Baku, Azerbaijan
PHYSICAL FITNESS AND MOVEMENT OF YOUTH VOLLEYBALL PLAYERS INTERRELATIONSHIP OF SKILLS	Vefa Musayeva	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, magistr, Baku, Azerbaijan
THE ROLE OF MUSIC IN PHYSICAL EDUCATION	Mujkan Memmedzade İlkin Abbaslı	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL SPORT TYPE OF "PILLING GAME" IN THE LANDS LIBERATED FROM OCCUPATION	Mujkan Memmedzade Leman Sultanli	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
RESEARCH OF INFLUENCE OF PHYSICAL ACTIVITY ON CARDIOVASCULAR AND RESPIRATORY SYSTEMS OF AN ORQANISM OF THE HANDBALL DEPENDING ON AGE AND A TRAINING CYCLE	Kh.E. Mamedova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, lector, Baku, Azerbaijan
PREPARING YOUTH FOR THE FUTURE	Narmin Azizova	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, lector, Baku, Azerbaijan

FACE TO FACE / DATE: 19.05.2023

Address: Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

BAKU TIME: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION: Vuqar Nazarov, Jamal Hajiyev

HALL -4

TOPIC TITLE	AUTHORS	AFFILIATION
THE FOUNDER OF MODERN AZERBAİJAN	Qeys Mammadov	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
ACTUAL PROBLEMS OF FINANCING SPORTS INFRASTRUCTURE BY ENTREPRENEURSHIP	Vuqar Nazarov Naila Kalantarli Shahin Mustafayev	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT DYNAMICS OF THE BANKING SECTOR IN AZERBAIJAN	Jamal Hajiyev Agabaji Agazadeh	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
THE CURRENT SİTUATİON AND DİRECTİONS OF DEVELOPMENT OF TOURİSM İN AZERBAİJAN	Vasif Ahadov Mashallakhan Hamidov	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
MODERN DİRECTİONS OF İNTERNATİONAL COOPERATİON İN THE FİELD OF ECOLOGİCAL SAFETY İN THE TOURİSM SECTOR İN AZERBAİJAN	Vasif Ahadov Ilaha Aliyeva Shahla Safarli	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan
A CONCEPTUAL APPROACH TO LEARNING SPORTS MANAGEMENT. STAGES OF TAXONOMY LEVELS.	Vali Israfilov Mehpara Sabirzade	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
MANAGEMENT STAGES OF SPORTS ASSOCIATIONS AT TAXONOMY LEVEL.	Afghan Gasimov	Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

Session 1 / Hall-1
19.05.2023
Moderator: Nilüfer Pembecioğlu
Meeting ID: 893 9196 3584 / Passcode: 010101
Baku Local Time: 15:00 – 17:30
Ankara Local Time: 14:00 – 16:30

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
GENERATION Z - GAME BASED ANALYTICAL THINKING AND PROBLEM-SOLVING SKILLS IN DIGITAL WORLD VS. COLLABORATIVE LIFE: "ALICE IN BORDERLAND" ANALYSIS	Nilüfer Pembecioğlu	Istanbul University, Türkiye
A PRIVILEGED UPCOMING GENERATION: AN ANALYSIS OF "DAS PRIVILEG" AND IMPACT OF TRANSHUMANISM ON MEDIA	Nilüfer Pembecioğlu	Istanbul University, Türkiye
POSITIVE YOUTH DEVELOPMENT APPROACH: A MODEL SPECIFIC TO TURKEY	Ömer ATAÇ Elizabeth Trejos-Castillo Müfide YORUÇ ÇOTUK	Marmara Üniversitesi, Türkiye. Texas Tech Üniversitesi, Lubbock, ABD
AN OVERVIEW OF THESES ON YOUNG ADULTS: A DESCRIPTIVE CONTENT ANALYSIS	Sevdenur KAPUSUZ DEMİR Emrah DEMİR	Bilecik Şeyh Edebali University, Turkey
AN INVESTIGATION OF VAN BREAKFAST THROUGH METAPHORS FROM THE PERSPECTVE OF GENERATIONS Y AND Z	Erol GEÇGİN Çinuçen OKAT Pelin KOÇ	Van Yüzüncü Yıl University, Turkey
BERNARD MANDEVILLE: THE FACTOR OF SELF-INTEREST AS THE BASIS OF AN IDEAL SOCIETY	Gunel Garayeva	Baku State University-Phd student Azerbaijan University of Languages – senior teacher, Azerbaijan
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

Session 1 / Hall-2

19.05.2023

Moderator: Zohaib Hassan Sain

Meeting ID: 893 9196 3584 / Passcode: 010101

Baku Local Time: 15:00 – 17:30

Ankara Local Time: 14:00 – 16:30

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
STUDENTS ASSESSMENT OF ONLINE EDUCATION DURING THE COVID-19 EPIDEMIC	Zohaib Hassan Sain	Faculty of Business & Management Sciences, Superior University, Pakistan
BLENDED LEARNING: A NEW CHALLENGE FOR PAKISTANI UNIVERSITY STUDENTS	Zohaib Hassan Sain	Faculty of Business & Management Sciences, Superior University, Pakistan
AN IMPLICIT EVALUATION OF THE EXPLICIT EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON THE 21st CENTURY YOUTH	Moses Adeolu AGOI Solomon Abraham UKPANAH	Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.
НАУЧНО-ПОНЯТИЙНЫЙ АППАРАТ СРЕДСТВ ОХРАНЫ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ	Саида Алиева	Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина, Россия
CUSTOMER SATISFACTION: JUDGING FROM PRICE, PRODUCT QUALITY AND SERVICE QUALITY (STUDY ON ERIGO'S CUSTOMERS)	Oniek Ragil Puspitasari Maulida Fitri Maisun Arinal Haq Muhammad Ibrahim Khuluqi	State Islamic Institute Kudus, Faculty Economy and Business Islam, Kudus, Indonesia
IDENTIFICATION OF MOTIVATION FOR PRACTICING RECREATIONAL SPORTS OF THE STUDENTS IN THE FACULTY OF PHYSICAL ACTIVITY AND RECREATION IN ALBANIA	Xhovana Lozi	Sports University of Tirana, Albania.
THE EVOLUTION OF THE ENVIRONMENTAL AWARENESS OF YOUNG CONSUMERS IN SPAIN: SOME INSIGHTS FROM RESEARCH	José Luis Vázquez-Burguete Ana Lanero-Carrizo César Sahelices-Pinto José Luis Vázquez-García José María Vázquez-García	University of León, Spain

All participants must join the conference 10 minutes before the session time.
Every presentation should last not longer than 10-12 minutes.
Kindly keep your cameras on till the end of the session.

Session 1 / Hall-3
19.05.2023
Moderator: DR. MUHAMMAD FAISAL
Meeting ID: 893 9196 3584 / Passcode: 010101
Baku Local Time: 15:00 – 17:30
Ankara Local Time: 14:00 – 16:30

TITLE	AUTHOR(S)	AFFILIATION
TRAINING EFFECTS ON LINEAR VELOCITY IN YOUNG FOOTBALL PLAYERS	Samuel Honório Marco Batista Jorge Santos João Serrano João Petrica Miguel Rebelo	Polytechnic Institute of Castelo Branco, Portugal
IMMUNOPATHOLOGICAL CHANGES AFTER SARS-COV-2 INVASION	Dr. Mina Pencheva Assoc. Prof. Dr. Sylvia Genova	Medical University of Plovdiv, Bulgaria
BIOFACTORS IN SALIVA INFORMING THE SEVERITY OF COVID-19	Dr. Mina Pencheva Prof.Neshka Manchorova-Veleva, MD, PhD	Medical University of Plovdiv, Bulgaria
CONNECTED AND ABANDONED. VICES AND VIRTUES OF MULTIPLATFORM COMMUNICATION IN THE AGE OF COMPLEXITY	Mihaela Gavrila Carlotta Antonelli	University of Rome “La Sapienza” , Italy
A COMPARISON BETWEEN ELITE RUGBY AND SOCCER PLAYERS FOR MAXIMAL AEROBIC CAPACITY, ANAEROBIC CAPACITY, DYNAMIC BALANCE, AND VISUAL MOTOR COORDINATION	Mohammad Ahsan Mohammad Feroz Ali	Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Dammam, Saudi Arabia Fiji National University, Fiji.
PAKISTAN WORKING ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS (SDGs) BY HRIMS IN MINISTRY OF HUMAN RIGHTS	DR. Muhammad Faisal	Director (HRIMS), Ministry of Human Rights Commission, Pakistan.
A REVIEW BY DR FAISAL: WOMEN IN PAKISTAN ARE PARTICULARLY CONCERNED ABOUT THOUGHTFUL CLIMATE VARIATION MATTERS	DR. MUHAMMAD FAISAL	Director (HRIMS), Ministry of Human Rights Commission, Pakistan.
All participants must join the conference 10 minutes before the session time. Every presentation should last not longer than 10-12 minutes. Kindly keep your cameras on till the end of the session.		

CONTENT

CONGRESS ID	**I**
SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE	**II**
PROGRAM	**III**
PHOTO GALLERY	**IV**
FULL TEXTS	**V**

Author	Title	No
Abasova Xədicə Rafət qızı	PROMOTION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS AMONG YOUTH	1
Ahadov Vasif BALAKISHI OGHLU Aliyeva ILAHA SAHIN Safarli SHAHLA AKIF	IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL SAFETY IN TOURISM IN AZERBAIJAN MODERN DIRECTIONS OF INTERNATIONAL COOPERATION.	2
A. N. AHMADOVA	STATISTICAL ANALYSIS OF THE INCREASE OF THE MINIMUM WAGE IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN.	9
Albina Chingiz HASHİMOVA	DIRECTIONS FOR IMPROVING THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF YOUTH'S LEISURE TIMES	14
Bülgan TOMAÇ Nimet Remziye ERGÜL	EXAMINING THE OPINIONS OF VOCATIONAL SCHOOL OF TECHNICAL SCIENCES STUDENTS ON PROBLEM SOLVING AND THEIR PROBLEM SOLVING SKILLS	31
Damirov Yashar RAFAEL Kazım Əkrəm oğlu VƏLIYEV	ECONOMIC ANALYSIS OF MEASURES TO CARRY OUT INFRASTRUCTURE WORK IN THE LIBERATED TERRITORIES	33
Mina PENCHEVA .Neshka Manchorova-VELEVA	BIOFACTORS IN SALIVA INFORMING THE SEVERITY OF COVID-19	37
Mina PENCHEVA Sylvia GENOVA	IMMUNOPATHOLOGICAL CHANGES AFTER SARS-COV-2 INVASION	39
Muhammad FAISAL	PAKISTAN WORKING ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS (SDGs) BY HRIMS IN MINISTRY OF HUMAN RIGHTS	41

MUHAMMAD FAISAL	A REVIEW BY DR FAISAL: WOMEN IN PAKISTAN ARE PARTICULARLY CONCERNED ABOUT THOUGHTFUL CLIMATE VARIATION MATTERS	43
Əhədov Vasif BALAKIŞI OĞLU Həmidov Maşallaxan TƏBRIZ OĞLU	CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT DIRECTIONS OF TOURISM IN AZERBAIJAN	45
Emin AZADALIYEV	MULTIMEDIA DATABASES	
Erol GEÇGİN Çinuçen OKAT Pelin KOÇ	AN INVESTIGATION OF VAN BREAKFAST THROUGH METAPHORS FROM THE PERSPECTIVE OF GENERATIONS Y AND Z	54
Garayeva Gunel ALINIYAZ	BERNARD MANDEVILLE: THE FACTOR OF SELF-INTEREST AS THE BASIS OF AN IDEAL SOCIETY	70
Gökçe ÖZKILIÇCI	EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN DOMESTIC VIOLENCE EXPERIENCES AND SELF-ESTEEM OF UNIVERSITY STUDENTS	72
Gulnar HASANOVA	HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN SPORTS MANAGEMENT	74
Hacıyev Camal CƏLIL OĞLU Ağazadə Ağabacı ƏDALƏT QIZI	ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT DYNAMICS OF THE BANKING SECTOR IN AZERBAIJAN	82
Hüsre GIZEM AKALP Mustafa YAĞIMLI	THE EFFECT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON COMMUNICATION SKILLS OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY STUDENTS: THE CASE OF BURSA ULUDAĞ UNIVERSITY OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY STUDENTS	84
Ilkin ALIYEV	THE EU YOUTH POLICY AND ITS EFFECTS TO EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES.	85
İsrafilov VƏLI Sabirzadə MEHPARƏ	A CONCEPTUAL APPROACH TO LEARNING SPORTS MANAGEMENT. STAGES OF TAXONOMY LEVELS.	93

José Luis Vázquez-BURGUETE Ana LANERO-CARRIZO César SAHELICES-PINTO José Luis VÁZQUEZ-GARCÍA José María VÁZQUEZ-GARCÍA	THE EVOLUTION OF THE ENVIRONMENTAL AWARENESS OF YOUNG CONSUMERS IN SPAIN: SOME INSIGHTS FROM RESEARCH	97
Kh.E.MAMEDOVA	RESEARCH OF INFLUENCE OF PHYSICAL ACTIVITY ON CARDIOVASCULAR AND RESPIRATORY SYSTEMS OF AN ORQANISM OF THE HANDBALL DEPENDING ON AGE AND A TRAINING CYCLE	98
Lala SHIRINZADA	FINANCIAL ISSUES IN AZERBAIJANI SPORT AND PHYSICAL EDUCATION AND ITS EFFECTS ON ECONOMIC DEVELOPMENT	103
M.N. MONSUMOVA	INSTITUTIONAL INDICATORS OF SPORTS MEDIA DISCOURSE	108
Mihaela GAVRILA Carlotta ANTONELLI	CONNECTED AND ABANDONED. VICES AND VIRTUES OF MULTIPLATFORM COMMUNICATION IN THE AGE OF COMPLEXITY	114
Mohammad AHSAN Mohammad Feroz ALI	A COMPARISON BETWEEN ELITE RUGBY AND SOCCER PLAYERS FOR MAXIMAL AEROBIC CAPACITY, ANAEROBIC CAPACITY, DYNAMIC BALANCE, AND VISUAL MOTOR COORDINATION	115
Moses Adeolu AGOI Solomon Abraham UKPANAH	AN IMPLICIT EVALUATION OF THE EXPLICIT EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON THE 21st CENTURY YOUTH	116
Mujkan MEMMEDZADE İlkin ABBASLİ	THE ROLE OF MUSIC IN PHYSICAL EDUCATION	121
Mujkan MEMMEDZADE Leman SULTANLİ	THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL SPORT TYPE OF "PILLING GAME" IN THE LANDS LIBERATED FROM OCCUPATION	123
Murat MADAN Müfide YORUÇ ÇOTUK	EXAMINATION OF THE EFFECTS OF THE YOUTH OLYMPIC GAMES ON TURKISH ATHLETES	125
Müjkan MƏMMƏDZADƏ	SPORTS IN LAND LIBERATED FROM OCCUPATION DEVELOPMENT PERSPECTIVES	126

Naila KALANTARLI Vuqar NAZAROV Shahin MUSTAFAYEV	ACTUAL PROBLEMS OF FINANCING SPORTS INFRASTRUCTURE BY ENTREPRENEURSHIP	128
Narmin AZIZOVA	PREPARING YOUTH FOR THE FUTURE	131
Nermin SHAMİLOVA	APPROPRIATENESS OF NORMS IN SPORTS	132
Musa KHAN Nilüfer PEMBECIOĞLU	GENERATION Z - GAME BASED ANALYTICAL THINKING AND PROBLEM-SOLVING SKILLS IN DIGITAL WORLD VS. COLLABORATIVE LIFE: "ALICE IN BORDERLAND" ANALYSIS	134
Nilüfer PEMBECIOĞLU	A PRIVILEGED UPCOMING GENERATION: AN ANALYSIS OF "DAS PRIVILEG" AND IMPACT OF TRANSHUMANISM ON MEDIA	145
Nurshahira IBRAHIM Mohd Lokman Bin SAPIEE Tengku Maaidah Tengku A. RAZAK SEMAN	EMOTIONAL INTELLIGENCE, SPIRITUAL INTELLIGENCE, AND HAPPINESS GIVING IMPACT ON PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN MALAYSIA	158
Mohd Lokman SAPIEE Nurshahira IBRAHIM Nur Izzaty MOHAMAD Diyana SANUDDIN Lokman Bin Abdul RASOL	COUNSELING SESSIONS CAN IMPROVE EMOTIONAL INTELLIGENCE AND SPIRITUAL INTELLIGENCE IN SOCIETY	162
Mohammad Hafeez Md RAMLI Mohd Lokman SAPIEE Nurshahira IBRAHIM M.Adli bin Mohd SIDI	PERSONALITY QUALITIES AFFECT THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF UNIVERSITY STUDENTS	168
Abu Bakar JAAFAR Nurshahira IBRAHIM Wan Azmi Wan AHMAD Maziah MAHMUD Ramlan MUSTAPHA Muhammad Nasrul Hakim ROSLAN	PERSONALITY, EMOTIONAL INTELLIGENCE AFFECT THE ENVIRONMENTAL AWARENESS OF COASTAL RESIDENTS IN MALAYSIA	176
Oniek Ragil Puspitasari Maulida Fitri MAISUN Arinal HAQ Muhammad Ibrahim KHULUQI	CUSTOMER SATISFACTION: JUDGING FROM PRICE, PRODUCT QUALITY AND SERVICE QUALITY (STUDY ON ERIGO'S CUSTOMERS)	180
Ömer ATAÇ Elizabeth TREJOS-CASTILLO Müfide YORUÇ ÇOTUK	POSITIVE YOUTH DEVELOPMENT APPROACH: A MODEL SPECIFIC TO TURKEY	181

Parvana SHUKUROVA Gunel BEKHBUDOVA Amil ABBASOV	CORRECTION OF THE FUNCTIONAL INDICATORS OF THE ATHLETES' BODY USING NON- DOPING AGENTS	184
Qasımov Əfqan SUDEF OĞLU	İDMAN BİRLİKLƏRİNİN TAKSONOMİYA SƏVİYYƏSİNDƏ İDARƏETMƏ MƏRHƏLƏLƏRİ.	185
R.E. CHOBANOV K.A. BABAYEV F.G. BAKHISHLI A.A. TAGHIYEVA	ABOUT EATING DISORDERS DEPENDING ON AGE	193
Samuel HONÓRIO Marco BATISTA Jorge SANTOS João SERRANO João PETRICA Miguel REBELO Fernando VIEIRA	TRAINING EFFECTS ON LINEAR VELOCITY IN YOUNG FOOTBALL PLAYERS	194
Səbinə Oqtay qızı İBRAHIMOVA	THE PROBLEM OF DOPING IN MODERN CHESS	196
Sevdenur KAPUSUZ DEMİR Emrah DEMİR	AN OVERVIEW OF THESES ON YOUNG ADULTS: A DESCRIPTIVE CONTENT ANALYSIS	202
Sevinç Serpil AYTAÇ	THE RELATIONSHIP BETWEEN MULTIPLE INTELLIGENCE AND PERCEIVED HAPPINESS: A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS	209
T.P. TAGHI-ZADA K.S. MAMMADOVA	COMPARATIVE BIOSTATISTICAL ANALYSIS OF ANTHROPOMETRIC INDICATORS AFFECTING BIOMECHANICAL PARAMETERS OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS	210
Übeyit KARADENIZ Merve MAMACI	INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT PATTERNS AND PSYCHOLOGICAL HEALTH AMONG COLLEGE STUDENTS	218
Vefa MUSAYEVA	PHYSICAL FITNESS AND MOVEMENT OF YOUTH VOLLEYBALL PLAYERS INTERRELATIONSHIP OF SKILLS	220
Vəliyeva ŞƏHLA Veysəlova Aynel TEYMUR	STANDARD EVALUATION OF TEST RESULTS GIVEN IN SPORTS.	222

Xhovana LOZI	IDENTIFICATION OF MOTIVATION FOR PRACTICING RECREATIONAL SPORTS OF THE STUDENTS IN THE FACULTY OF PHYSICAL ACTIVITY AND RECREATION IN ALBANIA	227
Zeyneb ABBASOVA	COMPOSITION OF A SPORTS MARKETING STRATEGY	230
Zohaib Hassan SAIN	BLENDED LEARNING: A NEW CHALLENGE FOR PAKISTANI UNIVERSITY STUDENTS	232
Zohaib Hassan SAIN	STUDENTS ASSESSMENT OF ONLINE EDUCATION DURING THE COVID-19 EPIDEMIC	233
Zülfiyyə Asim qızı YOLÇIYEVA	45 İLLİK ÖMRƏ QIZIL HƏRFLƏRLƏ YAZILAN BƏKİR ÇOBANZADƏ İRSİ.	234
Саида АЛИЕВА	НАУЧНО-ПОНЯТИЙНЫЙ АППАРАТ СРЕДСТВ ОХРАНЫ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ	236
V.A.. ADIGOZALOVA B.SH. ALIEVA	STUDY OF THE VESTIBULAR APPARATUS OF GYMNASTS AND BOXERS	238

GƏNCLƏR ARASINDA MİLLİ ŞÜURUN TƏŞVİQİ

PROMOTION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS AMONG YOUTH

Abasova Xədicə Rafət qızı

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

XÜLASƏ

Məqalədə milli şüur, tərbiyə prosesində gənclər arasında milli şüura təşviq etmənin yollarından bəhs edilmişdir. vətənpərvərliyin formalaşdırılmasının yollarından bəhs edilmişdir. Milli şüur nədir? Milli Şüur fərdlərin öz ölkəsinə qarşı sahib olduqları ortaq şüur və şəxsiyyət hissini ifadə edir. Bu həm də güclü sevgi, bağlılıq, sədaqət və məhəbbət hissidir ki, vətəndaşa öz millətinin böyüməsi və inkişafı üçün çalışmaq imkanı verir. Milli Şüur daha çox gənci səsvermədə, könüllülükdə, fəallıqda və ictimai müzakirələrdə iştirak etməyə təşviq edir. Milli şüur vətəndaşa öz millətinin böyüməsi, inkişafı və tərəqqisi üçün çalışmaq imkanı verən güclü sevgi, bağlılıq, sədaqət və məhəbbət hissidir. Şəxsi, etnik, dini və ya qəbilə maraqlarından üstün millətin maraqlarını həyata keçirməyə imkan verən şüurdur. Fərdi öz millətinin tam azadlığını və birliyini müdafiə edənlə müqayisə edən məhəbbətdir. Milli bütövlük bir millətin inkişafını və çiçəklənməsini təmin edən əxlaqi prinsiplərə və standartlara tam riayət etməkdir. İnsana hər cür hisslərdən qaçmağa və istənilən vəziyyət qarşısında düzgün hərəkət etməyə imkan verən milli bütövlükdür. Milli birlik, bir ölkə vətəndaşlarının millətin birliyini təmin edən amilləri işləmək və təşviq etmək üçün düşünülmüş səyidir. Milli bütövlük, milli birlik, milli şüur bir-biri ilə sıx əlaqədədir. Bu araşdırmanın əsas diqqət mərkəzində milli şüur və onun gənclər arasında təşviqi yollarıdır..

Açar sözlər: milli şüur, milli bütövlük, tərbiyə, vətənpərvərlik

IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL SAFETY IN TOURISM IN AZERBAIJAN MODERN DIRECTIONS OF INTERNATIONAL COOPERATION.

AZƏRBAYCANDA TURİZM SEKTORUNDA EKOLOJİ TƏHLÜKƏSİZLİK SAHƏSİNDƏ BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIĞIN MÜASİR İSTİQAMƏTLƏRİ.

Ahadov Vasif Balakishi oghlu

Azerbaijan State Physical Education and Head teacher of the Sports Academy

ORCID ID :0000-0003-0003-8933

Aliyeva is the daughter of Ilaha Sahin

Azerbaijan Tourism and Management Senior teacher of the university

ORCID ID : 0000-0001-7025-5445

Safarli is the daughter of Shahla Akif

Azerbaijan Tourism and Management master of the university

ORCID ID :0009-0001-7628-4834

XÜLASƏ

Hazırda dünyada ekoloji təhlükəsizlik ən aktual problemlərdən biridir.Belə ki, qlobal problemlərin içərisində öndə duran problemlərdən biri də qlobal ekoloji problemlərdir. Qlobal ekoloji problemlər bütün dünyada olduğu kimi hazırda Azərbaycanda da ölkə rəhbərliyin prioritetlərindən hesab olunur. Təbii ki heç bir ölkə tək başına qlobal ekoloji problemləri həll etmək iqtidarında deyil. O cümlədən, Azərbaycanda da mövcud ekoloji problemləri beynəlxalq səviyyəli təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqəli şəkildə və beynəlxalq konvensiyalara qoşulmaqla həllinə çalışır. Məlumdur ki, mövcud olan ekoloji problemlər bütün dünyada olduğu kimi Azərbaycanda da turizmin inkişafını ləngidir. Bu baxımdan məsələ

həddindən artıq aktualdır. Məqalədə Azərbaycanın həm ekoloji təhlükəsizlik və həm də turizm sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın aspektləri təhlil edilmiş və ölkədə turizm sahəsində ekoloji təhlükəsizliyin mövcud problemləri və bunların həlli yolları müəyyənləşdirilmişdir.

Açar sözlər: ekoloji təhlükəsizlik, turizmin inkişafı, turizmdə ekoloji təhlükəsizlik,ekoloji problemlər

SUMMARY

Currently, environmental safety is one of the most urgent problems in the world. Thus, one of the leading problems among global problems is global environmental problems . Global environmental problems all in the world which is whom currently Azerbaijan is also a country of management priorities account is being Naturally that never one country alone per head global environmental problems solution make in power not _ It is also available in Azerbaijan environmental problems international level with organizations reciprocal related on the picture and international to conventions by joining solution works _ It is known that is available which is environmental problems all in the world which is whom tourism in Azerbaijan development is slow From this point of view issue extreme already is relevant . In the article Azerbaijan both environmental security and both too tourism in the field international of cooperation aspects analysis done and in the country tourism in the field environmental of safety available problems and of these solution ways is defined .

Keywords: ecological security, tourism development, ecological security in tourism, environmental challenges.

Giriş: İqtisadi inkişaf və ətraf mühitin müdafiəsi tədbirləri qaçılmaz olduğu kimi ekoloji təhlükəsizliyin təmini sahəsində də bu gün ümumi, hamı tərəfindən məcburi qəbul edilərək yerinə yetirilməsi mütləq sayılan beynəlxalq hüquqi baza formalaşdırılmalıdır. 1987 ci ildə BMT-nin Baş Məclisində Ekoloji təhlükəsizlik konsepsiyası irəli sürərkən "ekoloji təhlükəsizlik" universal kateqoriya kimi qəbul edilib.Onun təmin olunması isə xüsusi beynəlxalq-hüquqi prinsiplər əsasında bütün bəşəriyyətin imperativ vəzifəsinə aid edilir. Bu isə nəzəri cəhətdən ekoloji təhlükəsizlik prinsipi və konsepsiyası olmaqla sosial iqtisadi inkişaf strategiyasının bir istiqaməti kimi qəbul edilib və hər bir dövlətin üzərinə düşmüş olur. Ekoloji təhlükəsizliyi xarakterizə edən əsas amil isə ekosistem yanaşmaya əsaslanaraq təbiətdən səmərəli istifadə probleminə insan sivilizasiyasının sağ qalma aktuallığ problemi kimi baxılır.Ona görə də hazırda bu məsələ məqalədə Azərbaycanda turizm sektorunda ekoloji təhlükəsizlik məsələləri təhlil edilmiş beynəlxalq əməkdaşlığın müasir istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir.

Araşdırmalar göstərir ki, ətraf mühitdə baş verən zərərli dəyişikliklərin cəmiyyətə, insanlara və onların normal fəaliyyətinə təsirinin ümumilikdə qiymətləndirilməsi müxtəlif ölkələrdə və ümumən, beynəlxalq təşkilatlarda geniş diskussiyaların mövzusu kimi aktual olaraq qalır və bu problemə nəzəri baxımdan aşağıdakı yanaşmalar mövcuddur:

- optimist - labüd ekoloji böhranın qarşısının alınması;
- mülayim pessimist - planet böhranın başlanğıcındadır;

-on dərəcə pessimist - XX əsrdə təbii ekosistemlərin quruda dağıdılması həyat üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən biogen elementlərin qlobal dövranını pozdu. Tədqiqatçı alimlərin gəldikləri nəticələrə görə ekoloji mühitdə - atmosferdə, şirin suda, torpaqda sürətli qlobal geokimyəvi dəyişikliklərin baş veməsinə səbəb olmuşdur.Həmin dəyişikliklər isə öz növbəsində ekoloji təhlükələrin daha da gərginləşməsinə gətirib çıxarır.

Deməli, bütün hallarda ekoloji təhlükəsizlik, təhlükənin varlığı və ya yaranması ilə bağlıdır. Ekoloji təhlükə - atmosferin tərkibinin dəyişməsi və onların nəticələri; təbii şirin suların, okeanların və sahilyanı akvatoriyaların çirklənməsi; meşəsizləşmə və səhralaşma; torpaqların eroziyası və məhsuldarlığın itirilməsi; istehsal münasibətlərində yaranan toksik və kimyəvi maddələrin və materialların daşınması, tətbiqi, biotexnologiya tərəfindən istifadə olunan təhlükəli tullantıların və onların ixracıdır.

Müasir dövrdə ekoloji təhlükələrin yaranma səbəbləri kimi hərbi, iqtisadi və sosial, nəhayət, terrorizm fəaliyyəti göstərilir. Əgər hərbi təhlükə - qlobal nüvə müharibəsi, kütləvi qırğın silahlarının yayılması, beynəlxalq silahdaşımalar, böyük müharibələr və lokal konfliktlər; iqtisadi və sosial təhlükələrə səbəb olur/

Xüsusi ədəbiyyatlarda ekoloji təhlükələri xarici və daxili kimi fərqləndirirlər. Ekoloji təhlükə ekoloji qanunpozmalardan və cinayətlərin nəticəsində yarana bilər. Potensial ekoloji təhlükə mənbələri kimi istehsal və xidmət sahələrini aid etmək olar ki, bu sahələrdə ekoloji təhlükə amilləri daha çoxdur. Axırıncılara isə ətraf mühitin neqativ dəyişikliklərə və bununla bağlı olaraq insanın sağlamlığının pisləşməsinə gətirib çıxaran antropogen və ya təbii təsirlər aiddir.

Odur ki, ekoloji dəyişikliklər insan həyatının istənilən tərəfinə toxunmaqla bərabər hər ölkədə iqtisadi və sosial vəziyyətdən və təbii şəraitdən asılı olaraq özünü fərqli büruzə verir. Ona görə də ekoloji təhlükəsizlik - müəyyən sosial- iqtisadi inkişaf səviyyəsində cəmiyyətin antropogen və təbii təsirləri ilə formalaşan ətraf təbii mühitdəki dəyişikliklərdən əmələ gələ bilən təhlükədən qorunma zamanı qəbul etdiyi (tənzimləmə) müdafiə dərəcəsidir. Eyni zamanda ekoloji təhlükəsizliyin tənzimlənməsi problemi insanın təsərrüfat fəaliyyəti təsiri altında müşahidə edilən, ətraf mühitdəki dəyişikliklərin qanunauyğun nəticəsi olub, cəmiyyətə, ətraf mühitə ziyan vurmasına imkan verməyən, birbaşa və ya dolayı yollarla həyata keçirilən fəaliyyətin və proseslərin məcmusudur. Məhz buna görə də Ekoloji təhlükəsizliyə kompleks yanaşmaq lazımdır. Beləki, ekoloji təhlükəsizlik üç əsas yanaşmanın birləşməsi və ahəngdarlığı mövqeyindən: antroposentik - insanın yaşayış mühitinin keyfiyyətinin, biosfer ekoloji - təbii ekosistemlərin və biosferin birgə qorunması şərtinin, resurs - təsərrüfatın ətraf mühitə minimal ziyanla qurulması imkanlarının birgə kompleks tədqiq edilməsi zəruri hal kimi qəbul edilmiş olsun.

Azərbaycanda əsas ekoloji problemlər aşağidakılardır:

- su ehtiyatlarının tullantı suları ilə çirkləndirilməsi, o cümlədən transsərhəd çirklənməyə məruz qalması;
- yaşayış məntəqələrinin keyfiyyətli su ilə təminatının aşağı səviyyədə olması, şirin suların tələbatçılara çatdırılana qədər itkisinə yol verilməsi, kanalizasiya xətlərinin azlığı;
- sənaye müəssisələri və nəqliyyat vasitələri tərəfindən atmosfer havasının çirklənməsi;
- münbit torpaqların deqradasiyaya uğraması (eroziya, şoranlaşma və s.);
- bərk sənaye və məişət tullantılarının, o cümlədən təhlükəli tullantıların tələb olunan səviyyədə idarə olunmaması;
- biomüxtəlifliyin seyrəkləşməsi;
- Atmosfer havasının çirklənməsi;

- meşə ehtiyatlarının, faunanın, o cümlədən balıq ehtiyatlarının azalması;
- Xəzər dənizinin sənaye və məişət tullantı suları ilə çirkləndirilməsi;
- Erməni mənfurlarının işğaldan azad olunmuş ərazilərdə törətdikləri ekoloji problemlər.

Ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığı genişləndirmək və qlobal ekoloji problemlərin həllində fəal iştirak etmək məqsədilə Azərbaycan bir çox ekoloji konvensiyalara qoşulmuşdur. Həmin konvensiyaların bəziləri aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Kökü kəsilmək qarşısında olan vəhşi fauna və yabanı flora növləri ilə beynəlxalq ticarət barədə konvensiya (CİTES, Vaşinqton, 1997);
2. Səhralaşmaya qarşı mübarizə haqqında konvensiya (1998);
3. Dənizin gəmilərlə çirklənməsinin qarşısının alınması (1996);

4. İqlim dəyişməsi üzrə konvensiya(1995);
5. Atmosferin ozon qatının mühafizəsi üzrə Vyana konvensi yası (1996);
6. Mədəni və təbii irsi abidələrin mühafizəsi üzrə konvensiya (1994);
7.Sərhədlərarası kontekstdə ətraf mühitə təsirin qiymətləndrilməsi konvensiyası(1998);
8. "Davamlı üzvi çirkləndiricilər haqqında" Stokholm Konvensiyası (2003);
9. BMT-nin "Sərhəddən keçən su axınlarının və beynəlxalq göllərin mühafizəsi və istifadəsi üzrə" Konvensiya (2000);
10.Təhlükəli tullantıların sərhədlərarası daşınmasına və zərərsizləşdirilməsinə nəzarət haqqında Bazel konvensiyası (1989);
11.Bioloji müxtəliflik barədə konvensiya (1992);
12. Sərhədlərarası suların və beynəlxalq göllərin mühafizəsi və istifadəsi barədə Helsinki konvensiyası (1992).

Müstəqillik əldə etdikdən və bazar iqtisadiyyatı yolunu seçdikdən sonra ölkədə ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində yeni ekoloji siyasət formalaşıb. Ətraf mühitin mühafizəsi, insanların sağlam təbii mühitdə yaşaması və təbii sərvətlərdən xalqımızın rifahının yaxşılaşdırılması naminə səmərəli istifadə edilməsi məsələsi hazırda aparılan sosial-iqtisadi islahatlarda mühüm yer tutur.

Beynəlxalq müqavilə, saziş və konvensiyaları rəhbər tutaraq Azərbaycanda ekoloji təhlükəsizliklə bağlı görülən işlər:

- Xəzər dənizinin Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsində və onun şimaldan cənubadək sahil zolağında, o cümlədən çimərlik ərazilərində, eləcə də dənizdə fəaliyyət göstərən müəssisə və obyektlərdə, üzən vasitələrdə Bakı şəhəri ərazisində Buzovna qəsəbəsində layihə gücü 10 min m^3, Şüvəlan qəsəbəsində layihə gücü 18 min m^3 olan bioloji təmizləmə qurğuları tikilib istismara verilmişdir. Hövsan Aerasiya Stansiyası rekonstruksiya edilərək gün ərzində 200 min m^3 gücə malik yeni bioloji təmizləmə qurğuları tikilərək layihə gücü 600 min m^3/gün-dən 800 min m^3/gün-ə çatdırılmışdır. Sumqayıt şəhərində layihə gücü 200 min m^3/gün olan yeni bioloji təmizləmə qurğuları tikilib istismara verilmişdir.

- Bundan başqa dənizdə fəaliyyət göstərən neft-qazçıxarma müəssisələrində "28 May" NQÇİ-də Çilov adasında layihə gücü 300 m^3/gün, "Neft Daşları"nda isə layihə gücü 500 m^3/gün olan bioloji təmizləmə qurğuları tikilib istismara verilmişdir. "Azərikimya" İB-nin struktur bölmələrində əmələ gələn tullantı sularının təmizlənməsi məqsədilə ümumi sahəsi 2 ha ərazini əhatə edən yeni Təmizləyici Qurğu tikilib istismara verilmişdir. "Azərikimya" İB-nin struktur bölmələrində əmələ gələn sənaye və məişət tullantı sularının (məişət tullantı suları ~300 m3/gün, kimyəvi tullantı suları ~1700 m3/gün) təmizlənməsi həyata keçirilir.

- Xəzər dənizinə antropogen təsir göstərən axarların (mərkəzləşdirilmiş kanalizasiya şəbəkəsi olmayan ərazilərdə) qarşısının alınması və təmizlənərək Xəzər dənizinə axıdılması məqsədilə beynəlxalq standartlara cavab verən modul tipli lokal təmizləyici qurğular quraşdırılaraq istismara verilmişdir.

- Şəhərlərin hava hövzəsinin çirkləndirilməsinin əsas səbəbi avadanlıq və qurğuların 50 ilə yaxın bir müddətdə dəyişdirilməməsi, atmosferin mühafizəsi üçün nəzərdə tutulmuş təbiəti mühafizə tədbirlərinin həyata keçirilməməsi ətraf mühitin mühafizəsinə sərf edilən maliyyə vəsaitinin az olması İstilik elektrik stansiyalarında və istilik qızdırıcı mərkəzlərində təbii qaz əvəzinə mazutdan, xüsusilə bir çox hallarda yüksək faizli kükürdlü mazutdan istifadə edilməsi atmosferin çirkləndirilməsini daha da gücləndirmişdir.Lakin ölkənin böyük şəhərlərində havanın çirklənməsi problemi və bunun əsas səbəbi sənaye yox, köhnə avtomobillərin istifadəsidir.

- Azərbaycanda son illər həyata keçirilən ən mühüm ekoloji layihələrdən biri də Bakıda məişət tullantılarının yandırılması üçün ən yeni texnologiyalara əsaslanan zavodun tikilməsidir.2012-ci ildə fəaliyyətə başlayan,Balaxanı qəsəbəsində 20 hektar ərazidə inşa olunan və illik gücü 500 min ton təşkil edən zavod tullantılarının yandırılması prosesində ildə 231.5 milyon KVt saat enerji hasil etmək gücündədir. Bu zavod Bakı şəhərinin tullantılardan təmizlənməsinə və müsbət ekoloji mühütün yaradılmasına mühüm rol oynadı.

• İstənilən yaşda və ölçüdə olan ağacların köçürülməsini təmin etmək üçün 2007-ci ilin 20 avqust tarixli 2350 saylı sərəncama əsasən xüsusi təyinatlı texnikanın 7 ədədi Almaniyanın MAN şirkəti tərəfindən respublikamıza gətirilmişdir.

• Birinci xanım Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondu da ölkəmizdə yeni yaşıllıqların salınmasına və mövcud yaşıllıq sahələrinin qorunmasına xüsusi diqqət yetirir. Bu məsələdə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, IDEA İctimai Birliyinin təsisçisi və rəhbəri Leyla Əliyevanın təşəbbüsü və dəstəyi ilə həyata keçirilən layihələrin də mühüm rolu var [9].

• İDEA İctimai Birliyi ilə birgə nadir və nəsli kəsilmək təhlükəsində olan bioloji növlərin artırılması, onların tarixən məskunlaşdıqları ərazilərə reintroduksiya olunması sahəsində aparılan işlər bu gün də davam edir. Belə ki, nəsli kəsilmiş zubrların (avropa bizonu) bərpası və onların ölkə təbiətinə reintroduksiya olunması, digər növ vəhşi heyvanların elmi məqsədlərlə artırılması və çoxaldılıb təbiətə buraxılması üçün Şahdağ Milli Parkının ərazisində volyer kompleksi inşa edilib. 2019-cu ilin may ayında ölkəyə bizonların introduksiya olunması və bir ay müddətində qapalı volyer şəraitində saxlanıldıqdan sonra Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və İDEA İctimai Birliyinin birgə təqdimatı ilə təbiətə buraxılması planlaşdırılır.

• Azərbaycan Respublikasında əhalinin ekoloji təhsili və maarifləndirilməsini təmin etmək məqsədilə Milli monitorinq şəbəkəsinin təkmilləşdirilməsi üçün Bakı şəhərində atmosfer havasının çirklənməsinin fasiləsiz monitorinqinin keçirilməsi məqsədilə 1 ədəd üçüncü nəsil avtomatik stansiyalar kompleksinin və radiasiya, səs-küy, vibrasiya, toz və qazların ölçülməsi məqsədi ilə 6 ədəd avtomatik portativ cihazın alınaraq qurulması istiqamətində işlər aparılır.

Uzun sürən işğaldan sonra Şanlı Azərbaycan Ordusu cəmi 44 günə Ermənistan ordusunu darmadağın edərək torpaqlarımızı azad etdi. Beləliklə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa quruculuq işəri sürətlə davam edir. Füzuli Beynəlxalq Hava Limanını artıq istifadəyə verilib. İşğaldan azad olunmuş Zəngilan və Laçın rayonlarında hazırda daha iki hava limanının tikintisi davam edir. Füzuli-Şuşa, Füzuli-Hadrud, Füzuli-Zəngilan avtomobil yollarının və Horadiz-Ağbənd dəmir yolunun çəkilişi uğurla icra olunur. Zəfər yolu artıq öz sərnişinlərinin istifadəsindədir.

İşğaldan azad edilmiş Cəbrayıl rayonu ərazisinə "Azərbaycan-Türkiyə Beynəlxalq Meşə Təlim Mərkəzi", "Ağıllı Tingçilik" və "Dostluq Meşəsi" Kompleksinin təməlqoyma mərasimi keçirilib, əraziyə 15 baş ceyran buraxılıb.

2021-ci il 28 aprel tarixində Zəngilandan Ağalıda "Ağıllı kənd" 5G texnologiyası üzrə ilkin olaraq "Smart city" (Ağıllı şəhər) və "Smart village" kimi möhtəşəm layihələr uğurla başa çatdırıldı.

Qeyri-neft sahələri içərisində xüsusi çəkiyə malik olan sahələrdən biri kimi turizm sahəsi göstərilir.Turizm insanların kommersiya məqsədi daşımamaq şərtilə sağlamlaşdırma, tanış olma, istirahət, idraki, idman, dini və iş-peşə məqsədilə daimi yaşadıqları ərazini tərk edərək digər ərazilərə müvəqqəti getmələri prosesidir.Ölkə prezdenti İlham Əliyevin 2011-ci ili turizm ili elan etməsi ilə əlaqəli olaraq sahədə böyük nailiyyətlər əldə edilmişdir.Ümumi götürsək Azərbaycanda turizm son dövrlərdə özünün inkişaf mərhələsini yaşamaqda davam edir.

Azərbaycanın təbii ekoloji turizm sahəsində gerçək potensial imkanlara malik olması danılmaz bir faktdır.

➢ Dünyada olan on bir iqlim qurşağından doqquznun ölkə ərazindən keçməsi. Məlum olduğu kimi ekoloji turizmin yaranıb formalaşmasında əsas amil təbiət və təbii resurslardır. İqlim güşələrinin zənginliyi ölkənin təbiətini əhəmiyyətli dərəcədə gözəlləşdirir və bu hər bir ölkəyə məxsus olmayan cəhət olduğundan bu amildən istifadə edərək ölkə daxilində ekoloji turizmin inkişafı üçün çoxsəmərəli şərait formalaşmışdır.

➢ Dağlıq relyefə malik olması. Qeyd edək ki, ekoloji turizmin əsas növlərindən biri də macəra turizmidir. Macəra turizminin əsas növləri içərisində isə mauntbaykinq, dağ xizəyi, alpinizm kimi növlər mövcuddur ki, bu sahələrin də inkişafı dağlıq relyef tələb edir. Bu səbəbdən də ölkə ərazisində ekoturizmin bu növünün inkişafı üçün real zəmin yaranmışdır.

➢ Dəniz kənarında yerləşməsi.Ekoturizmin növləri içərisində macəra turizmi öz tələbatı ilə xüsusilə seçilir.Macəra turizminin əsas növləri içərisində dayvinq kimi növlərə də rast gəlinir ki. dayvinqin inkişafı məhz su hövzələrinin olmasını tələb edir. Bu baxımdan da qeyd etmək mümkündür ki, ölkə ərazisində ekoloji turizmin bu növlərinin inkişafı üçün real zəmin formalaşmışdır.

➢ Tələb olunan infrastrukturun mövcudluğu. Qeyd edə bilərik ki, Azərbaycan Respublikası artıq kifayət qədər inkişaf etmiş və müxtəlif təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyəti üçün zəruri olan infrastruktura malik bir ölkəyə çevrilmişdir.

➢ Ekoturizmin ölkəmizdə inkişafına şərait yaradan başqa bir amil isə təbii palçıq vulkanlarının ölkə ərazisində kifayət qədər olması ilə əlaqədardır.

➢ Ev turizmi anlayışı əksər bölgələrdə indi-indi tərəqqi tapır. Şuşada isə ev turizmi hələ ötən əsrin ortalarından yaranmağa başlayıb. Şuşa şəhəri, eləcə də rayonun Xəlfəli və Turşsu kəndlərinin əhalisinin bir qismi hələ o zamandan ev turizminə maraq göstərirmiş.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Azərbaycan Respublikasında ekoloji turizm digər turizm sahələri ilə müqayisə kifayət qədər inkişaf etməmişdir.Bunun əsas səbəbi kimi bu sahəyə olan tələbat çatışmamazlığı ilə izah edilir.Aparılan araşdırma və təhlillər nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycanda ekoloji turizmin inkişafı üçün turizm potensialının iqtisadi vəziyyətinin, həmçinin təbii potensialın əlverişli olmasını nəzərə alaraq bir sira tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir:

- Azərbaycan destinasiyasında turizmin inkişaf etdirilməsi üçün zəruri məqsədlərin, eləcə də müvafiq resursların cəlb edilməsi ilə davamlı inkişafa nail olmaq;

- Açıq səma altında Qarabağda Azıx mağarası,Naxçıvanda Asabukəf,Suraxanıda Atəşgah,Qobustan muzeylərinin təbliği və təşfiqi aparılmalı və dünya ictimaiyyətinin diqqətinin ora cəlb edilməsi məqsədilə işlər görülməli;

- Səhralaşma prosesi baş vermiş ərazilərdə yaşıllaşdırma işlərini daha da intensiv aparılmalı;

- Ekoturizmin inkişafı məqsədilə müxtəlif dövlət proqramlarının və normativ hüquqi aktların hazırlanması,bu sahədə yuxarada qeyd olunan beynəlxalq təşkilatlarla daha da sıx əlaqələr yaratmaq;

- Qoruqlar, yasaqlıqlar,milli parkların ərazisində biomüxtəlifliyi inkişaf etdirmək məqsədiylə işləri daha da intensivləşdirmək.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 4 avqust 1999-cu il, № 173.
2. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər,Bakı şəhəri. 02 fevral 2021-ci il, № 2469.
3. Azərbaycan Respublikasında ixtisaslaşmış turizm sənayesinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi. Bakı şəhəri, 6 dekabr 2016-cı il, № 1138.
4. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Sərhəddən keçən su axınlarının və beynəlxalq göllərin mühafizəsi və istifadəsi üzrə" Konvensiyası. Bakı şəhəri, 14 mart 2000-ci il, № 830.
5. "Müqavilələr Hüququ haqqında Vyana Konvensiyası" Bakı şəhəri, 2 oktyabr 2017-ci il № 777-VQ.
6. Azərbaycan Respublikasının Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəli tullantıların sərhədlərarası daşınmasına və kənarlaşdırılmasına nəzarət haqqında Bazel Konvensiyası" Bakı şəhəri,16 fevral 2001-ci il № 80-IIQ.
7. **«Kökünün kəsilməsi təhlükəsi olan vəhşi fauna və yabanı flora növlərinin** beynəlxalq ticarətinin tənzimlənməsi Qaydaları" Konvensiyası.**Bakı şəhəri,**

Bakı şəhəri, 7 yanvar 2009-cu il № 2.

İnternet resursları:

1. https://www.stat.gov.az
2. https://eco.gov.az
3. https://president.az
4. https://eco.gov.az
5. https://www.e-qanun.az

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA MİNİMUM ƏMƏK HAQQININ ARTIMININ STATİSTİK ANALİZİ.

STATISTICAL ANALYSIS OF THE INCREASE OF THE MINIMUM WAGE IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN.

Ahmadova A. N

Sport management and communication chair, Azerbaijan, Baku

ORCID ID: 0000-0001-8646-011X

XÜLASƏ

Tədqiqatda Azərbaycan Respublikasında yaşayış minimumunun minimum əmək haqqına təsiri araşdırılmışdı. Araşdırmada Azərbaycanda son 16 ildə minimum əmək haqqı və yaşayış minimumu göstəricilərinə əsasən reqressiya analizindən istifadə edilməklə asılılıq tənliyi qurulmuşdur. Sonra tənliyin keyfiyyətini qiymətləndirməkdən ötrü proqnozlaşdırmanın standart xətası hesablanmışdır. Nəticələrin təhlili əsasında belə qərara gəlinir ki, baxılan göstəricilər ehtimal qanunauyğunluqları ilə müəyyən olunur.

Açar sözlər: Minimum əmək haqqı, yaşayış minimumu, korrelyasiya, reqressiya tənliyi, xəta

SUMMARY

In the study, the impact of the living wage on the minimum wage in the Republic of Azerbaijan was investigated. In the research, a dependency equation was established using regression analysis based on the indicators of the minimum wage and living wage in Azerbaijan in the last 16 years. Then, the standard error of prediction was calculated to assess the quality of the equation. Based on the analysis of the results, it is decided that the observed indicators are determined by probabilistic regularities.

Key words: Minimum wage, living wage, correlation, regression equation, error

Giriş.

Statistika elmi günümüzdə demək olar ki, insan fəaliyyətinin bütün sahələrində geniş miqyasda tətbiq olunur. Müasir dövrdə ölkədə baş verən social- iqtisadi hadisələri hərtərəfli işıqlandırmaq statistikanın əsas vəzifəsidir. Statistika bu cür hadisələrin kəmiyyət tərəfini müəyyən məkan və zaman çərçivəsində tədqiq etməklə yanaşı, hadisələrin dəyişməsini də öyrənməklə məşğuldur. (N. Cavadov vd., 2017). Statistika ictimai elm olaraq social- iqtisadi hadisələrin strukturunu xarakterizə etməklə, onların baş vermə səbəblərini də araşdırır (Büyüköztürk vd., 2013). Statistikanın köməyi ilə ölkə iqtisadiyyatının inkişafını və əhalinin həyat səviyyəsini xarakterizə edən məlumatların toplanıb ümumiləşdirilərək, elmi

şəkildə emalı və təhlili həyata keçirilir. Statistika, sosial-iqtisadi hadisələri rəqəmlərin dili ilə ifadə edərək, kəmiyyətcə xarakterizə edir (S. Ö. Ömərov, N. Ə. Cavadov., 2007).

İqtisadi statistika- statistika elminin mühüm sahələrindən biri olmaqla müasir iqtisadiyyatın idarə olunmasında önəmli yer tutmaqdadır. İqtisadi statistika, iqtisadi fəaliyyət sahələri ilə bağlı göstəricilər sistemini işləyib hazırlayır. Statistika elminin bütün sahələrində olduğu kimi iqtisadi statistikada da statistikanın ümumi nəzəriyyəsinin hazırladığı prinsip və metodlar tətbiq edilir (Natəvan S. Ə., 2014). İctimai həyatda baş verən bütün hadisə və proseslər bir-biri ilə sıx əlaqədədir. Bu baxımdan, hər bir ölkənin müxtəlif fəaliyyət sahələrində, o cümlədən iqtisadi sahədə baş verən hadisələr arasında sıx əlaqə mövcuddur. Beləki bu hadisələrin göstəriciləri arasında belə qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. Hadisələr bir-birindən asılı olub, biri digərinin dəyişilməsinə, inkişafına səbəb olur (F. Əliyev. vd, 2015). Ona görə də hadisələri müstəqil şəkildə, bir-birindən təcrid etməklə dərk etmək qeyri mümkündür. Sosial-iqtisadi hadisələrin quruluşunu xarakterizə edərək bu hadisələr arasındakı əlaqələri, eyni zamanda bu əlaqələrin forma və növlərini araşdırıb öyrənmək statistikanın mühüm vəzifələrindən biridir (O. Q. Məmmədli vd., 2015).

Matereal və metodlar.

Tədqiqat son 16 il üçün (2008-2023) Azərbaycanda minimum əmək haqqı və yaşayış minimumu göstəricilərinə əsasən aparılır. Yaşayiş minimumu – minimum istehlak səbətinin dəyəri və icbari ödənişlərin cəmindən ibarət sosial normadır. Minimum əmək haqqı-qanunvericiliklə ixtisassız əməyə və xidmətə görə aylıq əməkhaqqının ən aşağı səviyyəsini müəyyən edən sosial normativdir (www.taxes.gov.az).

Göstəricilər aşağıdakı cədvəldə verilmişdir (www.stat.gov.az) :

	№	Yaşayış minimumu (manatla)	Minimum əmək haqqı (manatla)
2008	1	70	75
2009	2	84	75
2010	3	87	85
2011	4	95	93,5
2012	5	108	93,5
2013	6	116	105
2014	7	125	105
2015	8	131	105
2016	9	136	105
2017	10	155	116
2018	11	173	130
2019	12	180	180
2020	13	190	250
2021	14	196	250
2022	15	210	300
2023	16	246	345

Əldə olunmuş göstəricilərə əsasən korrelyasiya-reqresiya (Arıcı, 1998) təhlili vasitəsilə səbəb-nəticə əlamətləri arasındakı əlaqə müəyyən edilərək yaşayış minimumu ilə minimum əmək haqqı arasında əlaqə tənliyi qurulmuş, tənliyin xətası hesablanmışdır.

Sosial-iqtisadi hadisələr arasındakı qarşılıqlı əlaqə əsasən düzxətli reqresiya tənliyi ilə ifadə edildiyindən tənlik $\bar{y} = a + b\bar{x}$ şəklində axtarılır. Yaşayış minimumu -səbəb əlaməti olaraq X-lə işarə olunmuşdur. Yəni X asılı olmayan dəyişəndir. Minimum əmək haqqı -nəticə əlaməti olaraq Y-lə işarə olunmuşdur, Y asılı dəyişəndir.

Göstəricilər arasında əlaqənin sıxlığını və istiqamətini korrelyasiya əmsalını (Дудин Н. М., vd ,2017) hesablamaqla təyin edək:

$$r_{xy} = \frac{\sum(X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\sqrt{\sum(X_i - \bar{X})^2 \sum(Y_i - \bar{Y})^2}}$$

№	x_i	y_i	$x_i - \bar{x}$	$y_i - \bar{y}$	$(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$	$(x_i - \bar{x})^2$	$(y_i - \bar{y})^2$
1	70	75	-73,88	-75,81	5600,8428	5458,2544	5747,1561
2	84	75	-59,88	-75,81	4539,5028	3585,6144	5747,1561
3	87	85	-56,88	-65,81	3743,2728	3235,3344	4330,9561
4	95	93,5	-48,88	-57,31	2801,3128	2389,2544	3284,4361
5	108	93.5	-35,88	-57,31	2056,2828	1287,3744	3284,4361
6	116	105	-27,88	-45,81	1277,1828	777,2944	2098,5561
7	125	105	-18,88	-45,81	864,8928	356,4544	2098,5561
8	131	105	-12,88	-45,81	590,0328	165,8944	2098,5561
9	136	105	-7,88	-45,81	360,9828	62,0944	2098,5561
10	155	116	11,12	-34,81	387,0872	123,6544	1211,7361
11	173	130	29,12	-20,81	605,9872	847,9744	433,0561
12	180	180	36,12	29,19	1054,3428	1304,6544	852,0561
13	190	250	46,12	99,19	4574,6428	2127,0544	9838,6561
14	196	250	52,12	99,19	5169,7828	2716,4944	9838,6561
15	210	300	66,12	149,19	9864,4428	4371,8544	22257,6561
16	246	345	102,12	194,19	19830,6828	10428,4944	37709,7561
$\sum$	2302	2413			63321,2736	39237,7504	111718,2015

$\bar{x} = 143,88 \quad \bar{y} = 150,81$

Yuxarıdakı düsturdan istifadə etməklə, aşağıdakı nəticəni alırıq:

$$r_{xy} == \frac{63321,2736}{\sqrt{39237,7504 \cdot 111718,2015}} \approx 0,956$$

Bu da onu göstərir ki, göstəricilər arasında eyni istiqamətli və eyni zamanda güclü əlaqə mövcuddur. İndi yuxarıdakı göstərilər üçün bu əlaqənin riyazi ifadəsi olan reqressiya tənliyini quraq.

№	x_i	y_i	x_i^2	$x_i \cdot y_i$	$\hat{y}_i$	$y_i - \hat{y}_i$	$(y_i - \hat{y}_i)^2$
1	70	75	4900	5250	35,56	39,44	1555,51
2	84	75	7056	6300	57,4	17,6	309,76
3	87	85	7569	7395	62,08	22.92	525,33
4	95	93,5	9025	8882,5	74,56	18,94	358,72
5	108	93,5	11664	10098	94,84	-1,34	1,8
6	116	105	13456	12180	107,32	-2,32	5,38
7	125	105	15625	13125	121,36	-16,36	267,65
8	131	105	17161	13755	130,72	-25,72	661,52
9	136	105	18496	14280	138,52	-33,52	1123,59
10	155	116	24025	17980	168,16	-52,16	2720,67
11	173	130	29929	22490	196,24	-66,24	4387,74
12	180	180	32400	32400	207,16	-27,16	737,67
13	190	250	36100	47500	222,76	27,24	742,02
14	196	250	38416	49000	232,12	17,88	319,69
15	210	300	44100	63000	253,96	46,04	2119,68
16	246	345	60516	84870	310,12	34,88	1216,61
$\sum$	2302	2413	370438	408505,5			17053,34

$$\bar{y} = a + b\bar{x}$$

Ən kiçik kvadratlar üsulundan istifadə etməklə a və b-ni hesablayaq:

$$b = \frac{n\sum x_i y_i - \sum x_i \sum y_i}{n\sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} = \frac{16 \cdot 408505{,}5 - 2302 \cdot 2413}{16 \cdot 370438 - (2302)^2} = \frac{981362}{627804} \approx 1{,}56$$

$$\bar{y} = a + b\bar{x} \quad \rightarrow \quad a = \bar{y} - b\bar{x} = 150{,}81 - 1{,}56 \cdot 143{,}88 \approx -73{,}64$$

Beləliklə, əlaqə tənliyi aşağıdakı kimidir:

$$\bar{y} = \mathbf{1{,}56x - 73{,}64}$$

İndi isə tənliyin xətasını hesablayaq. N< 30 olduğundan tənliyin xətası aşağıdakı kimi hesablanacaq:

$$S_y = \sqrt{\frac{\sum(y_i - \hat{y}_i)^2}{n-2}} = \sqrt{\frac{17053{,}34}{14}} \approx 34{,}90 \text{ man}$$

Bu da o deməkdir ki, qurulan tənlik həqiqi nəticələri 34,90 (manat) xəta ilə təmsil edir.

Nəticə:

Beləliklə, görürük ki,baxılan göstəricilər ehtimal qanunauyğunluqları (T. Q. Kərimov, N . Z. Seyfullazadə, 2008) ilə müəyyən olunur. Bu isə o deməkdir ki, Azərbaycan Respublikasında yaşayış minimumu və minimum əmək haqqı arasında əlaqə mövcuddur. Sevindirici hal kimi qeyd etmək lazımdır ki, son illərdə (2020-2023) minimum əmək haqqının məbləğində olan artım, eləcə də minimum əmək haqqı ilə yaşayış minimumu arasında olan fərq əvvəlki illərlə müqayisədə kifayət qədər çoxluq təşkil etmişdir. Yəni Azərbaycan Respublikasında minimum əmək haqqı- ehtiyac meyarının həddi yüksəldilərək, yaşayış minimumunu keçmişdir. Bu da Azərbaycanda iqtisadi inkişafın -başqa sözl Respublika əhalisinin rifahının daha da yaxşılaşdığının göstəricisidir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, əhalinin həyat səviyyəsinin qiymətləndirilməsində və proqnozlaşdırmada minimum əmək haqqı ilə yaşayış minimumu arasında olan əlaqə mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

ƏDƏBİYYATLAR

Arıcı, H (1998). İstatistik: Yöntemler ve uygulama. Kendi Yayını.

Афанасьев В.В. Теория вероятностей в вопросах и задачах. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2004. 250с.
Azərbaycan Respublikasının 2014-cü il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı şəhəri, 22 noyabr 2013-cü il.

Azərbaycan Respublikasının 2021-cü il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı şəhəri, 28 noyabr 2014-cü il.

Azərbaycan Respublikası Vergilər nazirliyinin rəsmi saytı, www.taxes.gov.az

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika komitəsinin rəsmi internet saytı, www.stat.gov.az
Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi- Azərbaycanın statistik göstəriciləri 2003. "Səda" nəşriyyatı.

Büyüközyürk, Ş.,Çokluk, Ö.ve Köklü N. (2013). Sosyal bilimler için istatistik. Ankara: Pegem Akademi.
Дудин Н.М. , Ласников Н.В., Лезина М.Л. Статистика. Москва, «Юрайт», 2017.
Fuad Əliyev, Ceyhun Mikayılov, Yaqub Əliyev, "Statistika", Qafqaz Universiteti, Bakı-2015

Natəvan Soltan qızı Əyyubova "Statistikanın ümumi nəzəriyyəsi" Bakı-2014 N.Cavadov, O.Məmmədli. Statistika. Bakı, "Ecoprint" 2017.

O.Q. Məmmədli, N.Ə.Cavadov, M.İ.İsmayılov, F.İ.İsmayılov, X.N.Cavadzadə. StatistikaNnəzəriyyəsi. Bakı, "MBM" nəşriyyatı, 2015.

S.Ö.Ömərov, N.Ə.Cavadov. Riyazi və tətbiqi statistika. Bakı, Azərnəşr, 2007. Tabachnick, B. G.,& Fidell, L. S. (2015). Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı (Edit: Mustafa Baloğlu). (6. Baskı). Akara: Nobel Akademik Yayıncılık.

T.Q.Kərimov., N.Z.Seyfullazadə."Ehtimal nəzəriyyəsi və riyazi statistikanın əsasları" Bakı- 2008
Yaşayiş minimumu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (maddə1-5)
İlham Əliyev, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti. Bakı ş, 5 oktyabr 2004-cü il.
Y.H. Həsənli. Statistika: Praktiki nümunələrlə. Dərs vəsaiti, BDU, Bakı, Tuna, 2014, 564 səh.

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF YOUTH'S LEISURE TIMES

Albina Chingiz HASHİMOVA

Azerbaijan State Academy Of Physical Education And Sport, Baku (Azerbaijan)

ORCİD ID: 0000-0002-9866-5865

ABSTRACT

The dynamic development of the country has always been related to the youth, which is primarily the fact that the youth are active in all sectors of public life. These days, the youth of Azerbaijan spare no effort, working in all sectors of the country's economy, including the tourism sector and state structures, and the youth constantly feel the care of the state. Thus, in 2002, the Law of the Republic of Azerbaijan on Youth Policy was adopted, as well as several country programs related to youth were adopted in recent years, among them the State Program of Azerbaijan Youth in 2005 and 2011, and "Our Country's Program" in 2007-2015. it is possible to emphasize the State program for the education of young people abroad. This program enables young people of Azerbaijan to complete their studies in higher educational institutions of foreign countries and serve the country's development.

In terms of the use of tourism potential, the majority of travelers are young people, and the majority of those who use Social Media are young people. Often, young people use Internet resources and social network resources when traveling in groups among themselves.

Conditions for this have been created in our country. Effective leisure time means healthy youth and strong statehood. The successful implementation of the State Program "Azerbaijani Youth in 2016-2020", the opening of Leisure Centers in order to stimulate the universal development of knowledgeable, professional, talented young people, and to ensure the interest of the population in the cultural, educational, health, and social fields, justify the relevance of the topic. Thus, the centers have activities such as organizing their free time, creating associations and courses, developing the knowledge and skills of teenagers, encouraging science, as well as forming a fertile environment for their comprehensive development.

It is important to research and promote the potential of leisure tourism in our country at the world level, to ensure the favorable use of tourism opportunities, and to develop justified proposals and recommendations. All that we have mentioned justifies the selection of the research topic and determines its relevance.

Keywords: leisure time of young people, youth of Azerbaijan, development of tourism, entertainment function of tourism, creative activity.

1. THE MAIN DIRECTION OF THE STATE SUPPORT TO THE EFFECTIVE LEISURE TIME ORGANIZATION OF THE YOUTH OF AZERBAIJAN

The development of the youth of Azerbaijan, the solution of their problems and the step to be taken in the future is an example of the specific attention of our state to these groups. As a result of this, the Youth Center of Azerbaijan in 2011-2015 and Azerbaijan Youth in 2017-2021 State Programs, approved by the Decree of President Ilham Aliyev, were built in Baku and youth houses in the regions, a youth fund was created, organization of free time for young people, ensuring youth employment, etc. work is planned.

80 million Azn funds have been allocated from the state budget for the implementation of the State

Program. The problem was that for 2015-2019, 8 million 375 thousand 385 thousand zlotys were allocated from the budget for this program, but according to the new program, it is planned to allocate 80 million zlotys. This is about 10 times more than the previous program. The importance of these young people in understanding the national spiritual consciousness and strengthening the sense of patriotism is great. In general, this policy of the state has been further strengthened and the approval of youth programs shows that the state's concern for young people has increased. Another important point is related to the development of infrastructure for the realization of this policy. Thus, within the mentioned program, the Youth Center was built in Baku and youth houses in 10 districts. Starting from this year, one district or city of the country has been declared the Youth Capital. In another way, our country attaches special importance to the creation of a new creative generation of young people with great knowledge and outlook in the context of turning black gold into human capital.

About 60 million manats were spent on the state program for the youth of Azerbaijan in 2017-2021. 675 events were held within the program. 121 of them were international level events

Together with this kind of support, the effective organization of free time of young people is an issue that makes the state seriously think about it. It is known that young people have a lot of free time. Failure to use this time effectively can lead to all sorts of negative consequences. Too much free time in between leads young people to fall into bad habits. Recently, the Olympic Sports Complexes built in the regions as part of the policy related to youth are for these purposes. However, it is possible to succeed in the progress of the state with healthy youth from the physical side. In terms of the effective spending of free time by young people, the role of playing sports is irreplaceable.

As part of the Summer Schools project, which was created to help young people spend their summer vacation effectively, young people have a good rest, and they also develop a healthy relationship with other young people. Undoubtedly, the state-initiated action related to the effective use of free time for young people and the care given to young people have a great impact on the development of their national consciousness and the increase of their sense of patriotism.

From the approach of spending free time effectively, the presidential decree on the construction of youth houses can be considered as one of the significant events in this direction. This provides an opportunity for young people to spend their free time effectively, to create a new level of work with young people, to actively participate in all sectors of public life, and to become the main force of new development.

There is a balance between the youth policy and the tourism policy conducted in Azerbaijan, which is aimed at the effective use of young personnel and at the same time the effective organization of leisure time.

It was adopted in 2016. As a result of the realization of the goals adopted in the Strategic Roadmap for the development of the specialized tourism industry in the Republic of Azerbaijan until 2022, the real GDP in Azerbaijan in 2022 will increase to 293 million direct and 172 million manats indirectly, a total

of 35 thousand 25 thousand jobs are expected to be created directly in the tourism sector. He asked for an investment of 350 million Azn at the expense of state-private resources. Table 1 below shows the actions to be seen within the framework of the Strategic Roadmap.

Table 1: Projected results for actions to be taken under the Strategic Roadmap.

№	Priority address	to GDP impact (million 2022)	Employment (full-time employees, (2022)	Investment amount (million)
1	Establishment of the National Tourism Promotion Bureau and primarily in Baku	10	– –	—
2	Updating information on attractive tourism areas and tourist service package	49	8.400	16
3	Implementation of promotional activities	220	14.000	100
4	Development of tourism infrastructures as well as hotels and attractive tourist destinations at appropriate prices	72	6.300	100
5	Simplifying and speeding up the visa clearance process and the border crossing procedure	40	-	-
	Improving air connectivity with specific demand markets	40	-	-
6	Reshaping demand for health tourism	45	1	14
7	Support the development of winter tourism being	19	299	14
8	Investing in education programs in the tourism sector	-	149	11

Source: Strategic Roadmap for the development of the specialized tourism industry in the Republic of Azerbaijan

Recently, as a result of the realization of the 3 State Programs related to the socio-economic development of the country's region, the development of tourism has been stimulated and its different types are being observed. Among the developing tourism sectors in Azerbaijan are ecotourism, religious, rural, water, mountain, medical tourism, etc. an example can be drawn.

It should be noted that mainly young people are engaged in the tourism sector. Staff training in this sector is carried out at the initiative of Azerbaijan University of Tourism and Management. The provision of highly qualified staff training lays the groundwork for obtaining a quality indicator. These young people, who have experience in different countries, apply their experience in the country's hotels and inns.

2. IMPROVING TOURISM OPPORTUNITIES FOR EFFECTIVE LEISURE ORGANIZATION

The social meaning of the development of tourism includes increasing the employment rate of young people, producing products and services for the consumption of tourists in households, renting out apartments, making carpets, and producing various metal and wooden items for gifts. Also, the social importance of the development of leisure tourism is manifested in the correct use of leisure time by young people. It is important to note that tourism activity includes not only a group of people traveling along a tourist route for personal recreation, but also a contingent of people who at the same time use various forms of active recreation or want to receive special tourist services.

Social development, creation of social policies, organization of tourism for the purpose of settlement of the population in the region, as leading economic processes, create an opportunity to provide employment to people with different qualifications and to present products to the market. In order to regulate territorial management and social development in the region, involving municipalities, people and state property, financial resources in tourism circulation is carried out within the framework of certain division of duties and authority.

Our country has tourism and recreation facilities that are important for the development of tourism. The tourism-recreation resource of our country, as well as the rich example of national heritage, create a wide opportunity for the development of tourism here.

At the end of the incomplete planning and strategies implemented in our tourism country:

- high level of loading in places close to the capital;

- Undisciplined urban constructions in the Caspian coastal area and areas connected to it;

- environmental instability problems have arisen.

In order to change the emerging negative trend, a new policy and strategic approach aimed at the realization of the country's tourism strategies should be developed.

From this approach, not only the Caspian coastal area, but also the coastal region and adjacent residential areas can be planned. In this direction, the implementation of the policy is very important to ensure the sustainable development of the tourism sector.

Branding of the city and the region is included in the ranking of important tasks from the approach of specialization in tourism in our country. In the part of tourism sorting, the types of tourism that are considered to be developed first in the perspective time should be taken into account and evaluated separately. There should be a concrete and systematic approach to the main development direction of tourism in our country, recreation-tourism zone, tourism region. This strategy aims to direct natural resources and infrastructures to a promising tourism destination. In this sense, it is necessary to carry out a deep study in terms of what kind, where and how to develop leisure tourism at the micro and macro levels.

Alternative forms of transport such as wide-lane and comfort asphalt pavements, new railway lines, ships and airports should be widely used for the development of transportation opportunities to destinations, quality service provision in transport systems.

The existing natural resources of the regions are distinguished by their diversity. In this regard, in places with tourist attraction, taking into account the balance of protection and use, urban planning that reflects the local architectural style, workshops where local art samples are presented, and the first step in the

branding sector are taken into account. Systematic development of the region in the direction of eco-tourism will be ensured along with the inhabited Natural Reserve, National Park, hunting and environment protection sectors, infrastructure in other regions. By strengthening the air, land and rail transport links of such a region, alternative transport opportunities will be taken into consideration.

Ensuring the cost of ecological tourism to the accounts of the local population over time acts as a guarantor of the active participants of the local population in the planning and management sector. The preparation, approval and implementation of the state program for the development of tourism as a whole includes the following intentions:

1.maintenance of tourism-recreation resources and provision of restoration activities;

2.the use of tourism resources to increase the welfare of society as a whole and its different members;

3.ensuring the rights and freedom of people, the freedom of independent movement, the right to rest, the rights related to the independent and useful use of leisure time, creating the opportunity to observe it;

4.encouraging young people to be educated in a patriotic and humanistic spirit and creating the necessary conditions in this direction;

5.ensuring that tourism markets and tourism industries develop at a level corresponding to international standards.

A stimulating mechanism should be used to attract local tourists to the useful tourist destination of the country, forming and supporting the role as an attractive destination, and establishing an effective opportunity for the tourist who visits the state to return to his state with good impressions is considered a strategic issue for the development of leisure tourism in our state. Also, leisure tourism has an important influence on the diversification of tourism in our country, year-round activity, the establishment of the development potential of the regions and the sustainable development of tourism as a whole. For this reason, reforms to stimulate the development of forms of leisure tourism at the regional level should be increased year by year.

In the current situation, one of the main tools used in the evaluation of service quality in tourism is the tourism industry object classification system. At the same time, the classification can be expanded by including museum service, tourist route, tour operator, catering establishment, transport company in this list. A number of factors influence the motivation of alternative tourism. Examples of these factors include the real economic situation, advertising, the current state of tourism infrastructure, and the increased positive public opinion of people who have participated as tourists.

Encouraging tourism activities has an important role in predicting and managing the development of tourism as a purposeful action mechanism. Motivation determines the field form of the tourism area, the main direction of its development and the way of regulation. The motive of tourism is considered as recreational demands formed by the physiological, psychological view system, value and education level that determine the individual needs of consumers. Motivation determines the consumption behavior of people, the planning of the location and functional purposes of the tourism infrastructure object. Motivation in tourism can be approached as the tourist's consumer behavior and choice skills in this sector. The motive is determined primarily by the purpose of the tourists. These goals include a set of consumer values that are appropriate to individual and aggregate demand for each tourist, as well as adequate to this demand.

The development of productive forces leads to an increase in the free time of workers, and also raises the problem of its efficient use. The task of tourism is to attract citizens to positive activities in their free

time from work. These people have a negative state of drunkenness, taking drugs, participating in illegal, informal associations, etc. can avoid negative action. Trips and excursions offered to people at a reasonable price attract them to the tourist resort.

Consumers of tourism products get the opportunity to use their free time conveniently and optimally by making a resort, a holiday and a vacation day on a tourist trip and excursion. The organization of free time on Sunday through tourism helps consumers to spend a convenient and memorable day off. Many experts confirm that despite the fact that short-term travel is often carried out, it does not give the necessary relaxation effect. The organization of rest during holidays and vacations is the business of tourism companies, and the psychological and physical health of people depends on its adequate level. Developing a different tourist club can help create a healthy youth by attracting young people to fun trips to tourist resorts.

There are various features of the tourist service below:

• Impossible to use
• imperceptibility of services
• subject to seasonal changes
• attachment to any place

It is known to everyone that the modern society faces a number of problems as a result of the development of science and technology, the growth of cities, the increase of labor productivity, and the strengthening of the flow of information. Unemployment, lack of high standard of living of the worker, psychological pressure, stress and the course of the crisis related to it, the increase of negative activities of young people in free time, violation of ecological barbarity in nature - these or other problems of the society of the latest era exist in our country as well. The development of the tourism sector can contribute to solving these problems. The social importance of improving the opportunities of tourism in the life of society consists of the following:

- restoration of psychophysiological resources of the society, human ability to engage in labor activity;
- efficient use of free time;
- increase in workers' incomes;
- that tourism is ecologically harmless, it is directed to the recovery and support of recreation.

The entertainment function of tourism is the creation of conditions for recreation. Acquaintance with the place of origin, with the people there, participating in a cultural event creates an opportunity for leisure activities, sports training, and the strengthening of the first function.

As a rule, the motives for choosing tourism services are the type of tourism and the level of service. The specialization of the service according to the age limit and family composition is based on the psychophysiological characteristics of people belonging to different age groups and is determined by the volume of tourist flow to a specific material base. For example, for families with young children, specific nutrition services, accommodation, additional special services, age-appropriate activity schedule for people belonging to the third age group, dietary nutrition options, leisure programs, etc. if it is due to young people - the predominance of sports and entertainment programs, etc. refers to the specialization of tourism service.

Tourism service is a direct indicator of the activities of the tourist organization. Tourism service is the freedom of the National economy, which determines the special feature and essence of labor. Due to the rapid growth of labor productivity in tourism, it is important to increase the level of service, to improve the form and method of labor organization and stimulation, and to reconstruct the organization of tourism and socio-cultural services. It is known to everyone that the modern society is facing a number of problems as a result of the development of science and technology, the growth of competition, the

increase of labor productivity, and the strengthening of the flow of information. Unemployment, the low standard of living of workers, psychological pressure, stress and the course of crisis events related to it, the increase in negative activities of young people in their free time, the violation of the ecological balance in nature - these or other problems of modern society exist in our country. The area where tourism is carried out, as in the case of sanatorium-resort activity, is not isolated and does not have a clearly defined legal status. The term recreation zone is often used in this place. Recreational zone (recreational zone) is an area that is used for health, sports, tourism and has complex natural recreational resources for these purposes. Often, such a zone is distinguished in the functional zoning of residential areas, administrative units, and consolidated in the master plan and prospective development plans. Here, in that area, the mode of economic activity is defined. That is, usually the concept of recreation zone is more associated with the organization of active recreation of the local population.

In the formation of the recreation complex, it is necessary to take into account the structure of the population's demand for all types of active recreation and leisure, the difference in the level of per capita income, the mobility (flexibility) of the population, the preferences of different demographic groups, and other socio-economic factors as much as possible.

The main goal of the tourism business is to ensure the high level and quality of society and human life as a result of the favorable use of leisure time. The structure of leisure time creates subjective conditions for the development of tourism. Therefore, when creating a system for the development of tourism business, it is necessary to clarify the structure of the main population's time fund and free time budget.

Leisure budget of the population:

- diary,
- Sundays and holidays,
- vacations,
- school holidays.

The main requirements of consumers to food organizers are the minimum time spent on food, which is possible during accurate and regular service (no waiting for food, no queues, etc.). Interesting nutrition not only provides visitors with the necessary calories for recreation, but is also the main element of recreation. Interesting food is a cultural way of spending free time as a source of new impressions. For example, the results of studying the reasons why tourists travel to Italy have shown that this country attracts tourists with its gastronomy as well as its art and architecture. Interesting food is not only an introduction to national cuisine, but at the same time it is an opportunity to get acquainted with national customs. Types of establishments with interesting food - restaurants with national cuisine, game restaurants and historical dining places are known.

The development of tourism also depends on the state of social infrastructure. From this approach, there have been fundamental changes in the sector of household and commercial services, cultural and educational enterprise, construction of communication systems in the Aran economic region. This is especially important not only for tourists, but also for the effective organization of leisure and recreation of the population of the region. For example, the effective organization of leisure time and the construction of new sports and health facilities in our country are not neglected. Thus, an entertainment center that meets international standards has been put into use in our country, a stadium and a mini-football field have been built in the city center and its surroundings as well as in the regions.

The main aspects of the development of leisure tourism in Azerbaijan are defined below in terms of tourism forms and regions:

- development of mountain and sports tours, organization of 2-3 day tours for sports and resort purposes. This includes trips to Guba-Khachmaz, Sheki-Zagatala regions;

- Protection of historical monuments and their application in tourism, development of business relations and regions, its application in tourism in connection with the progress of perceptive tourism in terms of prospective development of young people in the country;
- speeding up the attraction of foreigners to the state by ensuring the development of sanatoriums, tourism-recreational places in Naftalan, Nakhchivan, Masalli and other places in the medical tourism development sector;
The formation of tactics for increasing the competitiveness of leisure tourism should set goals in the following directions:
- increasing the variety and quality of tourism products;
- the use of new marketing tools for the formation of the offer of tourist products in accordance with the demand of potential consumers and target audiences;

- establishment and protection of the sphere of competition in the leisure tourism sector;
- Increasing the country's aid in the regions with higher potential of leisure tourism and ensuring favorable use of tourism resources thanks to the development of state schemes in this sector.

3.ANALYSIS OF EFFECTIVE LEISURE TIME ORGANIZATION IN INTERNATIONAL PRACTICE

Due to the Covid 19 epidemic in 2020-2021, the change of the social structure in the world and in our country has also revealed certain difficulties in the essence of the efficiency of leisure time. Thus, the non-existence of production, the non-operation of several enterprises, and the organization of people's leisure time have also been disrupted. The existence of general unemployment in the population removes the boundary between working time and post-working time, making time meaningless. For this reason, people's free time loses its meaning. People who do not have any activity spend most of their time searching for jobs in front of job boards or watching TV to pass the time. Leisure of this nature produces no observable effect which can affect the enrichment of mankind.

Not only tourism organizations, but also schools, universities, and ecological institutions are active in the cultural organization of free time in economic IEEs. Because the customs in these countries progress based on national and country interest. Of course, first of all, the principle of effective leisure time is based on the interest of the country. Thus, talented children and young people found in leisure time are valued as the future intellectual potential of the state and special attention is paid to them. In this respect, there are large business practices and cultural leisure customs of established Disneylands in the United States.

The activities of leisure places in France are characteristically diverse in terms of preference for tradition, history, and national processes. For example, on the day of the Supreme Being, all the streets of Paris are decorated with roses and flowers, and all the people of the city are called to the holiday early in the morning. The call is made with the help of a drummer and the sound of adhan coming from the pulpit. People move towards the Tuileries and the Mars to the sound of music. A diverse choir of 2,500 people sings the words of the Holy Covenant on Mars Street. The phrase "Must destroy the oppressors", which constitutes its main ideas, is repeated 3 times at the initiative of the choir. After that, 100,000 people sing the songs "Equality", "Brotherhood" as usual with the performance of the orchestra. With these emotional methods, people's hope for life and happy times ahead increases.

Along with national customs, historical days and ceremonies, French leisure enthusiasts are also able to make excellent use of the pioneering work practices of the entertainment center that originated on Earth. For example, since 1986, they have used the activity of "Disneyland" in the United States, and in France, there is a large entertainment area called "Eurodisneyland". The entertainment place "Metropolis"

created near Paris is also a new format entertainment center that helps teenagers spend their free time according to modern wishes.

French museums have also played an important role in the sector of organizing their leisure time. More than six thousand museums, large and small, serve them here. Among them are the specific work practices of the Louvre museum and number. With the help of this museum, which has more than 2,600 exhibits, the French have become deeply acquainted with the world's culture and art forms, and have acquired historical information.

For example, the technical museum in New York City, America, serves 10 encouraging associations and institutions. The young generations who serve in them learn to manage different technical tools, create new projects according to their imagination. They are headed by the most famous scientist and technician of the state. On the one hand, these talented children prepare speeches to participate in different symposiums and events under the leadership of other famous scientists.

In Russia and Ukraine, in the procedure of organizing their free time, importance is given to activities with their own business creativity. However, in our country, Kyrgyzstan, and Turkmenistan, there was approximately one self-employment group per 100 clubs. Self-employed groups were mainly organized in cities and regional areas. The most importance was given to one's artistic works. On different holidays and ceremonies, a review competition of artistic own work groups was organized, the winners of which were awarded the distinctions of the trade union organization.

Specific practical activities are carried out to turn the free time of young people into a public asset in the IEPs. For example, in most of the leisure places operating in America, nature lovers' clubs have been established for young people. The members of the club get to know the ecological problems of their places of residence, and they carry out many practical activities to eliminate them, increase their knowledge, and also use them as a force in cleaning the environment from waste and preventing pollution.

Of course, it is possible to establish such a business example in the leisure systems of our country. For this reason, relations with leisure places should be increased, and they should use all means to attract young people to effective leisure activities.

Museums also have detailed service traditions and historical practice in the efficient organization of young people's free time. It is known to everyone that museums, as cultural tourism places in every part of the world, have an important role in the implementation of educational activities, as well as in the dissemination of information about nature, society and other facts, as well as in learning. More emphasis should be placed on American museum work practices in this sector. In the United States, the sectors of work with children and youth are quite broad. According to information provided by UNESCO, more than 31,000 museums serve in the United States, which is considered to be the leading super country in the world based on its economic development. These are both national and private museums. Regardless of their profile, all the museums here have joint relations with educational institutions of the state.

If we refer to the museological practice of our country, we will notice that the effective organization of free time is also given special importance in our museums. A number of our museums establish their activities together with higher and secondary educational institutions, tourist institutions, libraries, cultural palaces and other leisure places.

Today, leisure culture is valued as a factor of spiritual enrichment, acquisition of information and habits, interest and relaxation in any part of the world. It is leisure places that always attract the population to their services by setting up different social and cultural events.

However, the procedure of acquiring a superior culture of the personality is highly dependent on the service of the cultural institution. They use the balance of leisure time of the society and help it to increase its spiritual richness and intellectual level.

Table 2: Forms of spending leisure time and participation rate in international experience

	Always	Random	Limited
Watching TV	39	32	24
Food	53	29	17
Read the book	38	26	33
Listening to the radio	39	33	25
Working around the house	35	34	27
Listening to music at home	38	36	23
Mosque or club activity	22	19	56
Social activism	24	40	33
Hobby	19	19	59
Activities outside the home	20	25	54
Sports	18	21	58
Earn extra money	16	20	61
Continuing education	14	15	68
Watching sports games	12	24	61
Short-term sleep	13	26	58
Doing nothing	12	23	62
Dealing with the cleanliness of the house	14	43	40
Volunteer work	10	17	70
Play card and other games	11	25	61
Artistic creativity	8	12	79
Playing musical instruments	6	7	84
Go to the cinema	7	30	60
go to the theater	4	8	85
Go to the disco	5	24	70
Theatre, musical or ballet	4	10	84
Political activity	3	9	88

Source: Malen. C., And Adams L.J., (2018), p.101

Let's note that the level of benefiting from free time in any part of the world is not the same for all individuals. Each person has unique social service opportunities. For this reason, each person chooses employment with leisure patterns that correspond to his socio-economic opportunity. To see this more clearly, let's pay attention to the indicator of a study conducted by the American Harris Survey. Here, larger areas of human occupation are noted and the level of time distribution of people in these sectors is determined:

Sometimes there are those who value free time as independent time and leisure time. In fact, independent time is the time of leisure, its duration in life is the criterion. The leisure world of independent time is formed by the world in its space. "For this reason, when we talk about independent time, we do not focus

on discrete time budget problems, but on the contrary, we focus our attention on a specific spiritual practice activity at this time, on its structure."

Free time in the independent time system is cultural and spiritual interest, resort, etc. stands out as a category that inspires busy moments. The effective utilization factor characterizes the main categories of leisure time and reveals its nature.

USA, Great Britain, Turkey, France, Italy, etc. In developed countries, purposeful state policy, the activity of a number of scientific and social organizations have a strong influence on the development of the organization of leisure time. Ministries and committees for the organization of leisure time, ministries and committees of leisure and sports, ministries and committees of tourism, ministries and committees of culture and tourism operate in dozens of countries of the world. Leisure academies have been established in about 50 countries. Leisure academies of the USA, Canada, and New Zealand are considered among the most prestigious organizations. In Western Europe, the United States and other countries, an army of professionals in a very complex direction, covering the fields of health, economic and social security, work on the basis of creating favorable conditions for various groups of the population to spend their free time effectively. At the end of the 20th century - the beginning of the 21st century, the organization of leisure time in developed countries is based on a huge material and technical base. This includes hotels, tourist complexes, national parks, stadiums, beaches, cruise ships, sports and entertainment facilities, recreation camps, museums, theaters, dance floors, casinos, zoos and aquariums, retirement clubs, children's computer games, "Disneylands", Internet and including other institutions. The industry produces an incredible variety of products for family and personal recreation. Personal computers, cinema-television-video devices have entered almost every family, and the Internet-network has covered the planet like a spider's web.

In developed countries, social and scientific-technical progress has created a unique leisure society. Here, people use the fruits of their hard work and dedicate their free time to effective and colorful rest, recovery of physical, mental and mental strength, engage in sports, and participate in various forms of cultural and creative activities. However, all this did not occur by itself, it is the result of centuries-long evolution of mankind.

In various documents reflecting the history of China, India, Middle Eastern countries, we witness the perception of leisure time as a component of the tourism sector, as a means of recreation.

On the other hand, the infrastructure of the leisure area, based on the scientific and technical achievements of the modern era, consists of the following components:

- National parks and forests, natural landscapes, historical places that make up the recreation fund of the state, states, districts and municipalities;
- special recreation, sports and entertainment bases, including sports-concert institutions, basketball, baseball, football, hockey stadiums, sports clubs;
- active sports bases, including beaches, rowing stations;
- ice rinks, swimming pools, karate, judo halls;
- recreation and entertainment establishments, including city gardens and parks, playgrounds, zoos, attraction centers, funhouses and parks, computer game centers, etc.
- cultural and creative centers, including theaters, philharmonics, concert halls, variety centers, cinemas, video halls, circuses, holography centers, etc.
- retirement clubs, clubs designed for different population groups, dance halls and clubs, choir, choreography, visual arts schools, studios, centers;
- clubs that unite people in areas of interest and certain types of creativity;
- places of worship, religious-cultural complex and associations;
- libraries, reading rooms, music halls, lecture halls, counseling and information centers, computer and film-video information exchange centers;

 hotel-tourism establishments - hotels, motels, tourist complexes, trailer parks, camping sites, sports-recreational camps, water recreation-entertainment bases, excursion trains, etc.
 resort centers, sanatoriums, sports-exercise, recreation-game establishments, gyms, etc.
 cultural household-type leisure and entertainment establishments, including restaurants, national cuisines, cafes and bars, variety, cabaret, night clubs, casinos, dance halls, etc.
 internet cafes and internet clubs.

The enterprises and institutions mentioned by name do not reflect the complete picture of the modern American leisure and entertainment model. Only if we can understand the extent to which the Internet intervened in human life at the beginning of the 3rd millennium, we can understand the extent to which the concept of leisure has changed. Hundreds of millions of web pages, millions of blogs, chats have dominated the spiritual existence of people, first of all the young generation. Different types of information move in unimaginable volumes at unimaginable speeds in the network that covers the earth in a single spider web.

The United States, Canada, Great Britain, Japan, Turkey and other developed countries have created sufficiently favorable conditions for the effective organization of leisure time. Although Great Britain lags behind the United States in many indicators in this field, it occupies one of the leading positions. The leisure industry occupies a special place in the country's economy. 40% of citizens' income is spent on leisure activities and leisure goods. One of the most flexible areas of the leisure market is the sale of goods and services aimed at young people. It includes clothes, cosmetics, tele-video-audio, computer devices and CDs sales, shops for young people, cafes, discos, concert-sports facilities, leisure-entertainment complexes, internet-clubs and internet-cafes.

Active competition for the market for recreational services attracts strong capital inflows to the lucrative area of the recreation industry, such as the hotel business. New types of services related to the seasonality of hotels and motels appear here. In order to maintain the demand for hotel rooms not only in the summer season, but also in the off-season, leisure specialists organize health clubs and sports complexes and offer weekend programs.

The population's demand for reclamation services is met by a number of government institutions as well as the private sector. In the United States, areas for mass recreation of the population, creation of separate objects for recreation, research in the field of recreation planning are at the disposal of the state. Official governing bodies organize local theaters, street festivals, traveling exhibitions, libraries, etc. partially finances cultural work, leisure organization and recreation activities.

In the United States and Great Britain, as well as in many developed countries, significant changes are taking place in the education system. Conditions have been created for a person to receive continuous education throughout his life. Countless courses, cultural work and public schools provide practical skills in the field of recreation.

British researchers note that a person's participation in leisure activities is determined by his position in production. The groups at the lower levels in this field are workers, small officials, and people whose fate has not yet been determined. That is, young people and, finally, people left out of production, that is, pensioners, unemployed and housewives, have to face certain restrictions in the organization of their leisure time. For example, membership in high-paying golf clubs and low-income citizens' participation in a local soccer club are completely different indicators of social standing. Social position determines the style of leisure.

In the United States, as in other developed countries, family income is an important factor affecting leisure time. Members of low-income families engage in cycling and horse riding 2 times less, swimming 2.5 times less, and spend 3 times less camping. Expensive types of recreation such as winter sports and film-video shooting are beyond their means. In such families, fishing, eating and drinking in

the heart of nature, sightseeing and other leisure activities that do not require a lot of money have gained popularity.

The level of participation of women in the process of leisure and cultural activities is lower than that of men. For example, the number of men involved in sports in the USA, Great Britain, and Scandinavian countries is 1.1-2 times more than the number of women.

The American model of organizing leisure time is primarily based on the goal of health protection. From the central (federal) state authorities to local municipalities, governing bodies provide financial assistance to voluntary sports societies. He equips them with the necessary sports equipment.

At the central (federal) level, the Central Council for Sports and Recreation and appropriate regional councils, public organizations operating in that direction have great influence. Central and local sports centers, sports clubs and societies, indoor gyms, sports health centers are managed by those state, municipal and public bodies. If we take into account the sports health centers and bases belonging to the private sector, we witness that the sports health service has a mass character. It should be noted that in the USA, Great Britain, Canada, Italy and other developed countries, relatively inexpensive types of leisure activities capable of meeting the cultural needs of low-income families make up a significant part of the service market. At the same time, the network of elite indoor sports-entertainment clubs, which require a lot of money, successfully meets the cultural entertainment-sports needs of wealthy families.

In the UK, some local authorities hold regular arts festivals with school children. Thousands of amateur drama societies, professional and amateur theater collectives, in addition to performing on stage, actively participate in the revival of cultural life in places, play the role of artistic and cultural centers. Amateur choir groups, youth orchestras, artistic clubs, etc. includes.

In foreign countries, a lot of scientific research has been devoted to the problem of a comprehensive approach to the problem of leisure time. From this point of view, developing a suitable approach in accordance with the current requirements in Azerbaijan is one of the important tasks. Therefore, it becomes an important factor to study the experience of foreign countries in this field and to apply it under the condition of preservation of local customs and traditions.

At the same time, in international practice, the infrastructure of that field in the organization of leisure time is characterized by a rapid development rate:

- hotel business is developing in the field of recreation industry;
- leisure activity infrastructure is enriched with facilities such as special shops and cafes for young people, discotheques, sports and concert halls, leisure activity complexes, internet bars and internet cafes;
- the market of leisure activities includes such new areas as clothing sale and order, cosmetics, sports, audio-video, cinema-television equipment, computer and information exchange.

Most of the services provided for the recreation of the population are covered by the private sector, but according to the legislation of many developed and developing countries, cultural organizations financed by private, state and public organizations are obliged to fulfill certain obligations towards pensioners, schoolchildren and young people, and people with limited health. . The involvement of leisure organizations in national, regional and local cultural projects has become more widespread in recent years. The leisure industry has an important position in the economy of many advanced countries. For example, UK citizens spend 40% of their income on various forms of leisure activities, purchasing leisure services and goods. In recent years, strong concentration trends have been observed in this field. Large companies try to influence the demand for leisure while covering the majority of services and goods production offered in this area. At the moment, institutions engaged in advertising the organization of cultural work, in addition to using traditional mass media (newspapers and magazines,

radio and TV), are encroaching on the Internet in a massive way. Scientific and technical progress has made it possible for any customer to order any service or product in a short period of time without leaving home and pay the cost of the service or product immediately. Millions of sites have become active participants in the leisure activity market. In addition to making the Internet a significant part of the leisure activity market, it is soon able to take a hegemonic position in that market.

The Internet has succeeded in multiplying the range of services offered on the market. There is no doubt that the mobile phone connection service field is a very active participant in the leisure market. The mentioned new areas of leisure activities primarily involve young people. Since the speed of the influence of the Internet and mobile phone communication systems on the young generation is very high, the problems of studying this effect by researchers and responding to appropriate recommendations in the organization of cultural work for young people by state bodies and public institutions are still ahead. In developed countries, the introduction of leisure services and cultural projects for young people covers traditional areas. Here, the role of secondary and higher schools is undeniable, enough professional school teachers involve children in leisure projects such as sports, music, choir, theater art by implementing the secondary school curriculum, which includes the organization of leisure activities.

In the United States, Great Britain, Italy and other developed countries, national parks play an exceptional role in organizing the leisure time of young people. The position of parks in the field of recreation makes them organizational and methodical centers for the organization of cultural work and leisure activities. Playgrounds, swimming pools, areas suitable for recreation camps make the parks attractive recreation places for children and young people.

In recent years, the following types of leisure activities have been successfully applied in the education and recreation process of the young generation:

- reading - libraries also hold joint reading, literary discussions, readers' conferences.
- Music, art - This type of activity finds its expression in music, art associations, choirs and clubs, orchestras and ensembles;
- Creative activity. This type of activity includes interior design of houses, applied-decorative art work, handicrafts made of wood, cardboard, clay, technical art, ability to work with various devices, tools, chemicals, and inventive activity;
- National modern dances, choreography. This type of education develops rhythmicity and plasticity of movement in young people;
- Theatrical art consists in organizing drama clubs, amateur performances, concerts and various show programs;
- Various games and sports exercises. This includes soccer, volleyball, hockey, basketball, baseball, swimming, golf, fencing, beach volleyball, tennis and dozens of other sports. The activities of support groups, which inspire the athletes of any sports club in the US schools with their choreographic performance in the stadiums, have become an independent sport.
- Leisure activities in nature. This sefaria can include horticulture, organizing summer camps, hiking in nature - forests and parks, mountain slopes, lake and river banks, flower exhibitions.
- Travels and acquaintance with unknown corners. This type of activity is widespread especially on the days off of young people and during holidays. Meanwhile, the geography, customs and historical economy of the area are studied.
- Extreme sports include alpinism, boating in mountain rivers, scuba diving, jumping from bridges, parachuting, etc. includes.

CONCLUSIONS AND SUGGESTIONS

During the last few years, important and important measures have been taken for the development of tourism in our country. For this purpose, new hotels and a recreation center have been built, the visa regime has been simplified to attract foreign tourists to the country, and international forums, symposiums and sports games have been held. An effective situation has been established for foreigners to have a comfortable and problem-free rest in our country. In our country, it can be seen from the statistics of recent years that among these forms of tourism, entertainment and recreation, as well as visiting relatives and acquaintances, have a specific position. It is observed from the research that our country has important conditions for the development of leisure tourism. Belonging to the famous historical and cultural treasures with its rich presence, our country is an important attraction in the region for tourism and leisure activities on a national and international scale. This richness increases the expectation that Azerbaijan will contribute a lot to the tourism income in the coming years. However, these opportunities are still not used enough. In this regard, promotion of existing opportunities should be carried out, financial assistance should be provided and a positive marketing planning mechanism should be used for other forms of tourism. As a result of the research, the following signs of the development of leisure tourism in our country were found:

- Effectiveness of the tourism opportunity in terms of the effective organization of the leisure time of the younger generations, as well as the priority of alternative tourism within the program of events in the state;

- Realization of regular activities that will contribute to the development of leisure tourism in the regions and programs for the socio-economic development of the regions;

- Based on the annual statistics of international companies in this field, it is possible to say that the dynamics of tourism around the world is focused on different aspects in terms of the efficient spending of leisure time of the younger generations, mainly new regions and the increase of interest in leisure tourism;

Along with the mentioned, more new regions are being chosen in comparison with the classic tourism regions, and the demand for new tourism products is also progressing parallel to this. Mainly due to global warming, biological diversity decreasing over time, increase in income level, rising stress as a result of urbanization, due to the connection of the population to the natural product, the forms of ecological tourism that are regularly active in the tourism sector show that the forms of ecotourism are progressing as newly marketed products in this sector.

Suggestions for research:

The correct organization of free time helps the formation of physical, psychological and personal indicators of young people, increases the desire for education and knowledge. With the initiative of the country, international norms are used to effectively organize the free time of young people and increase the assistance given to them, and also an opportunity will be created for talented specialists trained in our country to work worldwide, as well as the procedure of coordinating cultures will take place on a larger scale. Along with our state, other states can benefit from these connections. In any case, the issue of more efficient organization of leisure time remains a problem for all states. Since the functions of leisure time cover a large area, its meaning and importance are approached from different perspectives.

It is very important to create the organization of free time in the following directions:
- preparation and implementation of regional leisure tourism programs;
- improvement of the economic potential for efficient organization of leisure time;
- organization of operation of the centers serving the efficient organization of leisure time;
- improving the organization and methodology of leisure time based on tourism;

- Organization of free time by means of cultural organization;
- Improvement of state policy on providing subsidies, social benefits, scholarships to young people

REFERENCES

1. Azərbaycan gəncliyi 2011-2015-ci illərdə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasi Prezidentinin Sərəncamı, Bakı şəhəri, 7 iyul 2011-ci il № 1621
2. Azərbaycan gəncliyi 2017–2021-ci illərdə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasi Prezidentinin Sərəncamı Bakı şəhəri, 15 sentyabr 2017-ci il № 3236
3. Azərbaycan Respublikasında ixtisaslaşmış turizm sənayesinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi, Bakı, 2016, 83
4. Məhəmmədəli Q. Asudə vaxtın təşkili üzrə dövlət tədbirləri və gəncliyin formalaşması Bakı xəbər.- 2018.- 11-13 may.- s.15-16
5. Sultanova R.P. Azərbaycan gənclərinin ölkə iqtisadiyyatında rolu. Beynəlxalq konqress, Türkiya, Muğla Sitki Koçman Universiteti,2018, s. 463- 467
6. Sultanova, R. Azərbaycanda Gənclər Siyasəti Və Onun Turizmin İnkişafına Təsiri. OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(Gençlik Araştırmaları Özel Sayısı), 2018, 391-397.
7. Əlirzayev Ə.Q., Aslanova S.İ. (2016), Turizmin inkişafının sosial- iqtisadi problemləri. Bakı, Adiloglu, 164 səh
8. Bilalov B.Ə. və Gülalıyev.Ç.G.,(2018), Turizmin əsasları, Bakı, QHT Nəşriyyatı,. 497 səh
9. Növrəsli T.N. Azərbaycan turizm potensialının iqtisadi inkişaf üçün töhfələri. Beynəlxalq hüquq və inteqrasiya problemləri elmi analitik jurnalının №1(29) Bakı, 2012, səh. 255-259
10. Növrəsli T.N. Turizm biznesində animasiya xidmətlərinin zəruriliyi. Turizm və qonaqpərvərlik tədqiqatları beynəlxalq jurnal. İl 5, Say 1, Bakı, 2017, səh.98-108
11. Növrəsli T.N. Turizmin marketinq planlaşdırılması. Elmi xəbərlər. Sosial və humanitar elmlər bölməsi. Sumqayıt Dövlət Universiteti. Cild 14, №(1),Sumqayıt, 2018, səh. 77-81
12. Növrəsli T.N. Əmək bazarı və ali təhsil sistemi: effektiv əlaqənin institusional aspektləri. (həmmüəllif). Turizm və qonaqpərvərlik tədqiqatları beynəlxalq jurnal. İl 4, Say 1, Bakı, 2018, səh. 9
13. Növrəsli T.N. Turizm müəssisələrinin rəqabətə davamlılıq qabiliyyətlərinin yüksəldilməsində animasiya fəaliyyətinin vacibliyi. Turizm və qonaqpərvərlik tədqiqatları, Beynəlxalq jurnal, xüsusi buraxılış-Bakı, 2018, səh. 217-223
14. Növrəsli T.N. Turizm hadisəsinə ümumi yanaşma. Beynəlxalq hüquq və inteqrasiya problemləri elmi analitik jurnalı, №4, Bakı: Bakı Dövlət Universiteti, 2012, səh. 255–257
15. Növrəsli T.N. Unanimasiya. Dərs vəsaiti. Bakı: "Zərdabi LTD" MMC Nəşriyyat poliqrafiya müəssisəsi, 2018, 168 səh.
16. Növrəsli T.N. Turizmin Əsasları. Dərs vəsaiti/müəllif kollektivi. 65- ci bölüm Əyləncə sənayesinin və animasiyanın təşkili». Bakı: "QHT Nəşriyyatı, 2015, 496 səh
17. Aslan Z, (2013). Sanayileşme ve Kentleşmenin Doğada Rekreasyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Arttırıcı Etkisi. Ekoloji Çevre Dergisi, (8): 22- 24.
18. Hacıoğlu, N., A. Gökdeniz ve Y. Dinç, (2013), Boş Zaman Ve Rekreasyon Yönetimi-Örnek Animasyon Uygulamaları, Detay Yayıncılık, s.214
19. Karağöz, G.İ, 2017, Destinasyon Yönetimi ve Pazarlanması, Detay Yayıncılık, Ankara. s.345
20. Kılbas S.İ,(2017) Gençlik ve Bos Zaman Değerlendirme, Anaca Yayınları, Adana, s.285
21. Getz, D.A. (2017). Event Management & Event Tourism, Cognizant Communication Corporation, New York. p.305
22. Malen. C., And Adams L.J., (2018). Sport, Recreation And Tourism Event Management: Theoretical And Practical Dimensions. Oxfort p.357

23. Mc Donnell, I., Johnny, A., Ve O'toole, W., (2018), Festival and Special Event Management, John Wiley & Sons Australia Ltd., Brisbane.,p.258

24. Deery M.İ, The Development of A Generic Scale to Measure the Social Impacts of Events, Event Management, Vol.8, No.1, (2013), 23-37.

25. http://www.istjjss.org/resi/2015_summer_102_1.pdf

26. http://www.e-qanun.az/framework/218899

27. http://www.sdf.gov.az/development/dovlet_proqramında_ishtirak/azerbayca n_gencliyi_2018-2021_serencam_5.5_5.6_5.20.pdf

28. https://sia.az/az/news/social/649745.html

29. https://mida.gov.az/documents/Turizm%C99%889nayesinin_inki%C5%99Faf%C44%B1na_dair_strateji_yol_xeritesi.pdf

30. http://unec.edu.az/applicatio/2015/12/49_turizm.pdf

TEKNİK BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEM ÇÖZME HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ VE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINING THE OPINIONS OF VOCATIONAL SCHOOL OF TECHNICAL SCIENCES STUDENTS ON PROBLEM SOLVING AND THEIR PROBLEM SOLVING SKILLS

Bülgan Tomaç

Öğretim Görevlisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Bursa, Türkiye.

Nimet Remziye Ergül

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilgisi Eğitimi, Bursa, Türkiye.

ÖZET

Bireylerin dünyadaki gelişmelere ayak uydurabilmeleri ve gelişen teknolojiyi takip ederek uyum sağlayabilmeleri için sahip oldukları birçok özellik bulunmaktadır. Nitelikli bireyler yetiştirmek eğitim sistemlerinin temel amacıdır. Buyruk'un da belirttiği gibi uzmanlar ve eğitimciler, bireylerin bu becerilere sahip olması gerektiğini vurgulamış ve bazı becerilere sahip olunmaması durumunda değişen iş gücü niteliklerine sahip olunmasında güçlükler çıkabileceğini belirtmişlerdir. 21. Yüzyıl becerileri adı altında toplanan becerileri örnek olarak verebiliriz. Bu becerilerden Öğrenme ve Yenilik (4C) başlığı altında; Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme, Yaratıcı Düşünme ve Yeniliği Uygulama, İletişim ve İşbirliği Becerileri. Eğitim sistemleri planlanırken bu becerilere sahip bireylerin yetiştirilmesi esastır. Bu araştırmanın amacı, ülkemizde eğitim programları tasarlanırken dikkate alınan bu beceriler doğrultusunda meslek yüksekokullarında öğrenim gören geleceğimize miras olacak gençlerimizin problem çözme becerilerinin incelenmesidir. ve problem çözme konusundaki görüşleri. Araştırmanın envanter örneklemini gönüllülük esasına göre cevap veren Bursa Uludağ Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencileri ve gönüllülük esasına göre görüşme yapmayı kabul eden farklı programlardaki öğrenciler oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacı tarafından Heppner ve Peterson (1982) tarafından geliştirilen ve Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından Türkçe'ye çevrilerek uyarlanan Öğrenci Demografik Özellikleri, Problem Çözme Envanteri için hazırlanan sorular ve araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme sorularıyla elde edilmiştir. öğrenciler. Problem Çözme Envanterinden elde edilen veriler için t testi ve Anova istatistiksel analizi; görüşme sorularının cevapları için betimsel analiz kullanılmıştır. Veriler analiz aşamasındadır. İlk bulgulara göre öğrencilerin problemle ilgili oldukça farklı tanımlamalar yaptıkları, problemin kaynağını belirlemede zorlandıkları, problemi çözmek için farklı yollar aramaktan kaçındıkları ve problem çözme konusunda ön yargılara sahip oldukları dikkat çekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Meslek Yüksekokulu Öğrencileri, Problem Çözme, 21. Yüzyıl Becerileri.

ABSTRACT

There are many qualities that individuals have in order to keep up with the developments in the world and to adapt by following the developing technology. Raising qualified individuals is the main purpose of education systems. As Buyruk stated, experts and educators emphasized the need for individuals to have these skills and stated that in the absence of some skills, difficulties may arise in having changing workforce qualifications. We can cite as an example the skills gathered under the name of 21st Century skills. Under the heading of Learning and Innovation (4C) of these skills; Critical Thinking and Problem Solving, Creative Thinking and Applying Innovation, and Communication and Collaboration Skills. While planning education systems, it is essential to train individuals with these skills. The aim of this research is to examine the problem-solving skills of our youth, who will be the legacy of our future, who are studying in vocational schools in line with these skills, which are taken into account when designing education programs in our country, and their views on problem solving. The inventory sample of the research consists of Bursa Uludağ University Technical Sciences Vocational School students who responded on a voluntary basis and students from different programs who agreed to be interviewed on a voluntary basis. The data were obtained with questions prepared by the researcher for Student Demographic Characteristics, Problem Solving Inventory developed by Heppner and Peterson (1982) and translated and adapted into Turkish by Şahin, Şahin and Heppner (1993), and interview questions prepared by the researcher with students. t test and Anova statistical analysis for the data obtained from the Problem Solving Inventory; Descriptive analysis is used for the answers to the interview questions. The data is in the analysis stage. According to the first findings, it is noteworthy that the students made quite different definitions about the problem, they had difficulty in identifying the source of the problem, they avoided looking for different ways to solve the problem, and they had prejudices about problem solving.

Keywords: Vocational School Students, Problem Solving, 21st Century Skills.

İŞĞALDAN AZAD EDİLMİŞ ƏRAZİLƏRDƏ İNFRASTRUKTUR İŞLƏRİNİN APARILMASI TƏDBİRLƏRİNİN İQTİSADİ TƏHLİLİ

ECONOMIC ANALYSIS OF MEASURES TO CARRY OUT INFRASTRUCTURE WORK IN THE LIBERATED TERRITORIES

Damirov Yashar Rafael

Azərbaycan Universiteti

Kazım Əkrəm oğlu Vəliyev

Magistr, Azərbaycan Universiteti

Xülasə

Cari dövrdə Azərbaycan Respublikasının qarşısında duran ən mötəbər, strateji fəaliyyət istiqamətlərindən biri işğaldan azad edilmiş ərazilərin sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsi ilk növbədə bu ərazilərdə infrastruktur işləri tədbirlərinin həyata keçirilməsinə əsaslanır. Ölkəmiz qazandığı müxtəlif iqtisadi uğurları, onun müxtəlif iri iqtisadi inkişaf layihələrin icrasının təşəbbüskarı və regional iqtisadiyyatın lokomotivi rolunu oynaması, enerji təhlükəsizliyinin, Qərb-Şərq nəqliyyat qovşağının etibarlı tərəfdaşlarından birinə çevrilməsi fonunda işğaldan azad edilmiş ərazilərin iqtisadi potensialından səmərəli istifadə olunması, bu ərazilərin sosial-iqtisadi inkişafının təmin edilməsinə istiqamətlənrirəcəkdir.

Açar sözlər: İşğaldan azad edilmiş ərazilər, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi regionu, iqtisadi təhlil, infrastruktur layihələri, investisiya resursları, maliyyə mexanizmi.

SUMMARY

One of the most important and strategic areas of activity facing the Republic of Azerbaijan in the current period is the provision of socio-economic development of the liberated territories primarily based on the implementation of infrastructure measures in these territories.

Our country will focus on its various economic successes, its role as the initiator of the implementation of various major economic development projects and the locomotive of the regional economy, its effective use of the economic potential of the liberated territories in the light of energy security and its transformation into one of the reliable partners of the West-East transport hub, ensuring.

Keywords: liberated territories, Karabakh and East Zangazur Region, Economic Analysis, infrastructure projects, investment resources.

Giriş

Ölkəmizdə qurulan uğurlu Neft strategiyasının həyata keçirilməsi, onun maliyyə imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirməsinə səbəb olmuşdur. İqtisadiyyat nazirliyinin tədqiqatlarına görə 1995-2021-ci illərdə Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatına 280 milyard dollar sərmayə qoyulub ki, bunun da yarısı xarici sərmayənin hesabına təmin edilmişdir. Artan iqtisadi güc ölkənin dövlətlər arası layihələrin icrasının təşəbbüskarı və regional iqtisadiyyatın lokomotivi olmağa imkan verməklə yanaşı və eləcədə Azərbaycan Respublikasının regional enerji təhlükəsizliyinin, Qərb-Şərq nəqliyyat qovşağının etibarlı tərəfdaşlarından birinə çevrilməsində yetərli zəminlər yaratmışdır. Eyni zamanda bu iqtisadi uğurlar müxtəlif iqtisadi inkişaf reytinqlərdə, dünya bankının "Doing Business" 2022 hesabatında Azərbaycanın ”ən islahatçı ölkə” adı olmaqla reytinqi 191 ölkə arasında yeri 25-ə yüksəlməsinə səbəb olmuşdur.

Ölkəmizdə Ali baş kamandan Cənab İlham Əliyev tərəfindən həyata keçirilən ardıcıl, məqsədyönlü islahatlar və kompleks tədbirlər nəticəsi, kimi ölkəmizin iqtisadi və hərbi-müdafiə qüdrətinin artması 44 günlük ikinci “Qarabag - Vətən” müharibəsində parlaq qazanılan qələbəyə möhkəm zəmin yaratmış oldu. Müzəffər ali baş komandan və ordumuz 2 il əvvəl yaratdığı yeni reallıq, ölkə iqtisadiyyatının növbəti 10 il ərzində 2 dəfə qədər artacağını güman etməyə zəmin yaratmışdır. Belə ki, Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsinin 2020-ci ilin 9 noyabrında başa çatması, bundan sonra regionda təhlükəsizliyin, sabitliyin, firavanlığın, tərəfdaşlığın və qarşılıqlı faydalı əməkdaşlığın formalaşmasına, ticarət-iqtisadi əlaqələrin genişlənməsinə, yeni beynəlxalq və regional nəqliyyat-logistika dəhlizlərinin istifadəsi yeni iqtisadi artıma təkan verəcəyi proqnozlaşdırılır.

Hazırda işğaldan azad edilmiş ərazilərin gələcək inkişafının, zəruri infrastrukturun yaradılmasının və əhalinin öz doğma yurdlarına qayıtmasının təmin edilməsi, bərpası istiqamətində genişmiqyaslı işlər aparılmaqdadır. Sanki, hazırki dövrdə işgaldan azad edilmiş ərazilər böyük tikinti meydançasını xatırladır.

Bazar iqtisadiyyatına keçid dövründə bu addım ölkəmiz üçün vacib addımdır. Qarabağın inkşafı fonunda ölkədə büdcə-vergi sisteminin inkşafı və dayanıqlılığının artması gözlənilir. Ölkədə maliyyə-pul göstəricilərinin qenaətbəxş olması da xüsusi haldır. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına görə, 2020-ci, 2021-ci və 2022-ci illər üzrə uyğun olaraq ÜDM səviyyəsi 72.578, 93.203, 133.208 mlrd. manat, dövlət büdcəsinin gəlirləri uyğun olaraq 26.0779 və 26.6317 və 26.816 səviyyəsində olmuşdur. 2021-ci ilin yanvar-oktyabr aylarında ümumi daxili məhsulun artımı 4,9 faiz, qeyri-neft sektoru isə 5,9 faiz artımla ÜDM-in həcmi 71,6 milyard manat, adambaşına düşən ÜDM in həcmi 7148 manat və ya 4205 dollar təşkil etmişdir. 2021 ci ildə ÜDM-in struktur payında sənayenin payı 40,8 faizini, ticarət və nəqliyyatın - 10,3 faiz, nəqliyyat və anbar təsərrüfatı - 7,1 faiz, tikinti - 5 faiz, kənd və meşə təsərrüfatı əkinçilik, balıqçılıq - 6,7%, informasiya və rabitə sektoru üzrə - 1,8%, turistlərin yerləşdirilməsi sektoru üzrə və iaşə obyektləri - 1,2%, digər sektorlar üzrə -18,2%, idxala və mallara xalis vergilər -8,9% təşkil etmişdir.

Şübhəsiz ki, İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə infrastruktur işləri tədbirlərinin həyata keçirilməsi məqsədilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının potensialından istifadəsi olunması respublikada yuxarıda göstərilən iqtisadi göstəricilərində səviyyəsini xeyli yüksəltməyə imkan verəcəkdir. Qeyd etmək yerinə düşər ki, İşğala qədər ki, dövrdə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında buğda yığımı səviyyəsi cəmi 15%-ə qədərini, üzümçülük məhsullarının 32%, bütün ət məhsullarının 17% -dən çoxu, 20% yun, yumurtanın 4,0 %-i, iribuynuzlu mal-qaranın 15%-dən çoxu, xırdabuynuzlu mal-qaranın 19%-i bu rayonların hesabına təmin edilirdi. Həmin dövrlərdə Laçın,

Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl və Kəlbəcər rayonlarında heyvandarlıq kənd təsərrüfatında dominant rol oynamış, yerli büdcənin əhəmiyyətli hissəsini təşkil etmişdir.

30 ildən artıq müddətdə həmin ərazilərin işğalda qalması nəticəsində regiondakı iqtisadi potensialdan tam istifadə edilməsindən müəyyən çətinliklər vardı və praktik olaraq hər 2 iqtisadi rayonun Azərbaycan iqtisadiyyatında payı 0.7% idi. Amma mövcud araşdırmalarla hər 2 iqtisadi rayonun yaxın illərdə xüsusən bərpa və yenidənqurma mərhələsindən sonra Azərbaycan iqtisadiyyatında payı 8-10% ə arta biləcəyini söyləyə bilərik. Bu o deməkdir ki, hər 2 iqtisadi rayon yaxın illərdə hər il 5 milyarddan artıq yeni dəyər formalaşdırmaq imkanına malik olacağı təxmin edilir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin rekonstruksiyası və ərazilərə böyük qayıdış daima ölkə rəhbərliyinin nəzarəti altındadır. Azərbaycan və Türkiyə arasında bağlanan Şuşa bəyannaməsi də bu 2 ölkənin bu ərazilərdə dayanıqlı inkşafına yol açacaqdır. Bu ərazilərdə iqtisadiyyatın biznes, sahibkarlıq və digər qollarının inkşafı Azərbaycan rəhbərliyinin qarşısına qoyduğu əsas hədəflərdəndir. Ölkəmizin əhalisinin sağlam və güzəran olması üçün bu ərazilərdə xidmət göstərən obyektlərin açılması mühüm, zəruri tələblərdən biridir.

Qeyd edək ki, Qarabağın meşə, torpaq, faydalı qazıntı, su və qeyri-maddi resurslarla zəngin olması faktı, İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa işlərinin aparılması üçün və yeni layihələrin icrası üçün yeni yerli işçi qüvvəsinə ehtiyac yarandığını və ölkədə işsizlizin azaldılmasında yeni imkanlar yaratdığını qeyd etmək lazımdır. İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə yaşıl enerji,dağ-mədən,metallurgiya, emal sənayesinin, aqro-sahə və kənd təsərrüfatı və turizm kimi sahələrin həm dövlət həm də özəl yerli və xarici sərmayədarlar hesabına inkişaf etdirilməsi əsas hədəflərdəndir. Azərbaycanın işğaldan azad etdiyi torpaqlarda apardığı genişmiqyaslı bərpa-quruculuq beynəlxalq aləmdə də çox böyük heyrət yaratmışdır. İlk növbədə demək lazımdır ki, bu işlərin həcmi və surəti misilsiz tempdə aparılır. Ümumilikdə bu gün Azərbaycanın ərazilərinin 1/5 hissəsini təşkil edən əslində ana iqtisadiyyata inteqrasiya olunduqdan sonra sözün əsl mənasında əlavə dəyər yaradacaqdır.

İşğaldan azad edilmiş ərazilər iqtisadi baxımından da əhəmiyyətli rola malikdir. Torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsi Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artmasına eləcə də ölkədə ərzaq təhlükəsizliyinin gücləndirilməsinə həmçinin qeyri-neft məhsullarının ixracatının artmasına müsbət təsirini göstərəcəkdir. Ümumilikdə, İşğaldan azad edilmiş ərazilər iqtisadi potensialı baxımından hazırda bərpası istiqamətində genişmiqyaslı işlər aparılır və bütün bunlar işğaldan azad edilmiş ərazilərin gələcək inkişafının, zəruri infrastrukturun yaradılmasının və əhalinin öz doğma yurdlarına qayıtmasının təmin edilməsinə istiqamətlənmişdir.

Qeyd edək ki, bu işgal dan azad olunmuş bölgələr üzrə Qarabag və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında iqtisadiyyatın inkişafı üçün dövlət-özəl sektorların tərəfdaşlığı, vəhdəti əsasında aşağıdakı altı əsas istiqamət üzrə inkişaf istiqamətləri seçilməkdədir və bu hal daha məqsəd uyğun hesab olunur: Mədən sənayesi;- Yüngül və qida sənayesi;- Kənd təsərrüfatı biznesi; - "Yaşıl Enerji"; - Nəqliyyat və anbar logistikası; - Turizm. Kimi sahələr aiddir.

Bu fəaliyyət sahələrinin inkişafı üçün təkcə 2021-ci ilin əvvəlindən işğaldan azad edilmiş ərazilərdə artıq sənaye, kənd təsərrüfatı, ticarət və xidmət sahələrini əhatə edən 73 investisiya layihəsi həyata keçirilməyə başlanmışdır. Və buralarda zamanla özəl investisiyaların aqrar-sənaye klasterlərinin, turizm, nəqliyyat, ticarət sektorları, bərpa olunan enerji mənbələri (RES), İT sektoru, startap təşəbbüslərinin formalaşmasının əsas mənbəyinə çevriləcəyi gözlənilir. Belə ki, təkcə Ağdam Sənaye Parkına birinci mərhələdə 50 milyon manatdan çox, sonrakı dövrdə isə 100 milyon manata və daha çox sərmayə qoyulması nəzərdə tutulur. Eyni zamanda, Araz Vadisi iqtisadi zonasına 30 milyon manatdan çox maliyyə inyeksiyası və bunun ardınca investisiya axınının dəfələrlə artması gözlənilir.

Son zamanlar işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası prosesində dinamik inkişaf meyli müşahidə olunur və respublikanın sosial-iqtisadi yüksəlişi müstəvisində qarşıya çıxan ümdə vacib vəzifələr uğurla

həyata keçirilir. Əminliklə bir məqamı qeyd edə bilərik ki, ölkəmizdə qeyri neft sferası üzrə yüksəliş müşahidə olunmaqdadır. Bu sektorda aparıcı sahələrdən biri aqrar sahədir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə aqrar sahənin inkişafına nail olunması, ölkəmizdə qeyri -neft sferası üzrə yürüdülən ardıcıl və məqsədyönlü islahatların məntiqi hədəf nöqtəsi hesab edilməlidir.

Bu regionda biznesin inkişafı maliyyə-kredit mexanizminin istər təşkilatı, istərsə də iqtisadi məsələlərindən dolgun istifadə edilməsinə və onun dayanıqlı, rəqabət qabiliyyətli yüksəlişinin təmin etməsinə istiqamətlənmişdir. Aqrar sektorda biznesin inkişafı, ilbəil artan investisiya qoyuluşları sahənin yeni texnologiyalarla məhsul istehsalına yeni imkan yaradır. Bu .əsasda kənd əhalisinin son illər üzrə artan pul gəlirləri regionların real iqtisadi inkişaf dinamikasını sübut edən başlıca amillərdən biri hesab olunur.

Xarici tərəfdaşların bu və digər layihələrində iştiraka hazır olmaları son dərəcə vacibdir, çünki bu, bizə bütün öhdəlikləri ən şəffaf şəkildə, aydın texniki parametrlərlə və vaxtında həyata keçirməyə, ən əsası isə müasir texnologiyaların transferini təmin etməyə imkan verəcək. Xarici investorların iştirakı beynəlxalq donor strukturlarından qrantların cəlb edilməsi, texniki və konsaltinq yardımı, vençur kapitalının cəlb edilməsi üçün mühüm şərtdir. Eyni zamanda iqtisadi fəaliyyətin canlandırılması və əlverişli biznes mühitinin yaradılması, regionda emal sənayesi və xidmət infrastrukturunun formalaşdırılması ilə məşğul olan sahibkarlara əlavə güzəştlər verilməsidə əsasdır. O cümlədən, dövlət başçısının sərəncamı ilə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə yaşayan sakinlər belə 2023-cü il yanvarın 1-dən 10 il müddətinə gəlir (gəlir), əmlak, torpaq və sadələşdirilmiş vergini ödəməkdən azad ediliblər. Bütövlükdə buna bənzər maliyyə mexanizmlərinin alt elementlərinin vergi güzəştlərinin real sektorun bütün sahələrini - ticarət, xidmət, istehsal, tikinti sektoru, hasilat sənayesi və s. müsbət təsiri hissi olunacaq iqtisadi faydanı formalaşdıracağı qeyd olunmalıdır.

Nəticə

İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizin iqtisadi dirçəlişini təmin etmək üçün yeni iqtisadi fəaliyyət sahələri üzrə strategiyalardan istifadə olunması zəruridir. İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizin inkişafına dəstək göstərilməsi məqsədi ilə yuxarıda sadalanan istiqamətlər üzrə konkret addımların atılması zəruri hallardan hesab olunur.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” 13. 01.1995 tarixli AR qanunu.
2. “İnvestisiyaların qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikası qanunu
3. Hüseyn A.C.,Əhmədov M.A., (2011), İqtisadiyyatın dovlət tənzimləməsinin əsasları. Bakı: UNEC–. 120 s.
4. “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası prezidentinin sərəncamı
5. Doing Business in Azerbaijan - World Bank Group
6. www.taxes.gov.az
7. www.azstat.orq
8. www.maliyye.gov.az
9. İqtisadiyyat.com (iqtisadiyyat.com)

BIOFACTORS IN SALIVA INFORMING THE SEVERITY OF COVID-19

Dr. Mina Pencheva

Department of Medical Physics and Biophysics, Faculty of Farmasy, Medical University of Plovdiv, Bulgaria

ORCID ID: 0000-0002-0411-2291

Prof.Neshka Manchorova-Veleva, MD, PhD

Department of Operative Dentistry and Endodontics, Faculty of Dental Medicine, Medical University of Plovdiv, Bulgaria

ORCID ID: 0000-0001-7822-2752

ABSTRACT

SARS-CoV-2 is the causative agent of COVID-19, and the World Health Organization classifies this virus as an airborne pathogen.

The clinical presentation of SARS-CoV-2 varies from asymptomatic course to severe lung damage and death. The factors involved in the development of the different clinical manifestations of SARS-CoV-2 infection are still under investigation. ACE2 is mainly expressed in the tongue, oral mucosa, salivary glands and epithelial cells.

High expression of ACE2 provides possible routes of entry for COVID-19, indicating that the oral cavity is an entry point for COVID-19 infection. These data indicate that a more in-depth study of the biomarkers found in saliva is needed, as well as the development of future prevention strategies in clinical settings as well as in our daily life.

The purpose of the study is to make a more in-depth study of the biomarkers found in saliva, ensuring the penetration of the virus into the tissues of the oral cavity, in different groups of patients.

Material and methods: We monitored the expression level of ACE2, TMPRSS2, IL-17A, ADAM 17, apelin and vitamin D in the following groups of patients: children, vaccinated, uninfected, reinfected and severely ill with COVID-19, in saliva by ELISA method.

Results: Analysis of the data showed that the level of ACE2 in the vaccinated group was comparable to that of the severely ill patients. Data for TMPRSS2 were highest in the group of non-sick people and lowest in those seriously sick with COVID-19. For IL-17A, no significant differences between the groups were found, for ADAM 17 and apelin, the highest expression level was reported in non-diseased patients. For vitamin D, an increased expression was reported only in the group of those with previous illness.

Conclusion: These results indicate that SARS-CoV-2 uses different pathways to enter tissues. Saliva is a clinically informative, biological fluid that can be successfully used as a non-invasive approach for prognostication as well as monitoring and follow-up of patients for disease severity and course.

Keywords: SARS-CoV-2, oral tissues, TMPRSS, ACE2, IL-17A, ADAM 17, apelin, vitamin D, COVID-19

IMMUNOPATHOLOGICAL CHANGES AFTER SARS-COV-2 INVASION

Dr. Mina Pencheva

Department of Medical Physics and Biophysics, Faculty of Farmasy, Medical University of Plovdiv, Bulgaria

ORCID ID : 0000-0002-0411-2291

Assoc. Prof. Dr. Sylvia Genova

Department of General and Clinical Pathology, Faculty of Medicine, Medical University of Plovdiv, Bulgaria

ABSTRACT

The World Health Organization has called off the COVID-19 pandemic, but questions about the post-Covid effects on human health continue to worry the medical and scientific community around the world.

The main questions that require longer studies are related to the fact that, although most SARS-CoV-2-positive individuals have asymptomatic or mild to moderate disease, a proportion of these patients develop severe pneumonia requiring mechanical ventilation, accounting for the high resistance to SARS-CoV-2 infection, associated morbidity and mortality. These data require a deeper understanding of the virulence factor associated with invasion and interactions between the pathogen and the human host. Central to this complex picture is the innate and adaptive immune system, which are also the main obstacle to the proper management of this viral plague. What is clear so far is that the systemic histological damage associated with SARS-CoV-2 can caused multiorgan dysfunction. This dysfunction particularly strongly affects patients with multiple co-morbidities. A central role in this complex picture is played by the immune system, which enters into an interaction between the virus and the host.

The aim of the study is to follow immunohistochemically the expression of CD4+ and CD8+ T cells, CD20, CD 68 and IgG4 in the development of COVID-19 pneumonia.

Methods and Material: 30 autopsies of patients deceased by COVID-19 infection, confirmed by PCR, were performed.

Results

Patients who died from a severe form of COVID-19 showed significant damage and loss of monocytes through the expression of CD 68, reduced numbers and dysfunction of B-cells in the lung parenchyma through the absence of CD 20 expression, reduction of CD4+ and CD8+ T cells, which become more reactive, increasing the number of IgG4 after 7 days, reaching a maximum after 14 days.

Conclusion

Unraveling the immunopathogenetic mechanisms underlying the progressive worsening of COVID-19 will help guide clinicians in choosing the most appropriate treatment strategy.

Keywords: COVID19 pneumonia, CD4, CD8, T lymphocytes, IgG4

PAKISTAN WORKING ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS (SDGs) BY HRIMS IN MINISTRY OF HUMAN RIGHTS

DR. MUHAMMAD FAISAL

Director (HRIMS), Ministry of Human Rights Commission, Pakistan.
www.mohr.gov.pk

Asian Countries General Coordinator, ASES Congress, Turkey.
http://www.asescongress.com/

International Editor in Jurnal Mercumatika, Indonesia.
http://ejurnal.mercubuana-yogya.ac.id/index.php/mercumatika/about/editorialTeam

International Editor in TechHub Research Conference, Bucuresti, Romania.
https://techhubresearch.com/index.php/journal/about/editorialTeam

Organizing & Scientific Committee Member in 4. International Ankara Multidisciplinary Studies https://www.izdas.org/multidicsiplinaryankara

Organizing & Scientific Committee Member in EURO ASIA 10th. INTERNATIONAL CONGRESS ON APPLIED SCIENCES Ankara, Turkey
https://en.euroasiacongress.org/scientificboard

Scientific Committee Member in AHI EVRAN 2nd International Conference on Scientific Research Kırsehir Ahi Evran University
https://www.ahievranconference.org/scientific-committee

Scientific Committee Member in 7th INTERNATIONAL NEW YORK CONFERENCE ON EVOLVING TRENDS IN INTERDISCIPLINARY RESEARCH & PRACTICES New York City
https://www.nyconference.org/organizing-committee

Nominated as Scientific Board & Organizing Committee Member from ASES Congress Education
https://www.asesedu.com/index.php/kongre/duzenlemekurulu

Nominated as Scientific Board & Organizing Committee Member from ASES Congress Health II. International Health and Sports Sciences Congress in Sivas
https://aseshealth.com/index.php/kongre/bilimkurulu

ORCID ID: 0000-0002-5797-766X

ABSTRACT

Pakistan has shown honorable obligation to the 2030 Plan for Maintainable Advancement as it was perhaps the earliest country to underwrite it all around the world. The Parliament collectively endorsed the Supportable Advancement Objectives as the public improvement plan. It additionally framed the Parliamentary (Sustainable Development Goals) SDGs Secretariat based at the Public Gathering - one of a handful of the nations to do as such. This course of regulation was the first and critical stage in mainstreaming and limiting the SDGs. The most common way of confining the SDGs in Pakistan has

been something other than consenting to formal game plans with government accomplices. It has additionally been a comprehensive interaction depending on proof-based answers for change theoretical SDG yearnings into genuine and objective focuses for all partners, including nearby entertainers. The eighteenth sacred correction reverted a few public capabilities including the arrangement of social administrations from the bureaucratic to the commonplace legislatures. The public authority of Pakistan led conversations on the post-Thousand years Improvement Objectives with all partners for organizing and reinforcing endeavors at government and common levels to accomplish Pakistan's manageable turn of events and destitution decrease targets. The meeting system accentuated the requirement for public classification of SDGs, further developed information assortment and authorization of checking instruments. The seven mainstays of Vision-2025 are completely lined up with the SDGs, giving an extensive long-haul procedure for accomplishing comprehensive development and supportable turn of events. Aggregately, all accomplices can uphold correspondence of the new plan, reinforcing associations for execution, and filling in the holes in accessible information for observing and survey. Human Rights Information Management System (HRIMS), Uniquely Service of Basic liberties go about as prevailing laborer for good human existence in Pakistan.

Keywords: Gathering, mainstreaming, consenting, bureaucratic, reinforcing, Aggregately.

A REVIEW BY DR FAISAL: WOMEN IN PAKISTAN ARE PARTICULARLY CONCERNED ABOUT THOUGHTFUL CLIMATE VARIATION MATTERS

DR. MUHAMMAD FAISAL

Director (HRIMS), Ministry of Human Rights Commission, Pakistan.
www.mohr.gov.pk

Asian Countries General Coordinator, ASES Congress, Turkey.
http://www.asescongress.com/

International Editor in Jurnal Mercumatika, Indonesia.
http://ejurnal.mercubuana-yogya.ac.id/index.php/mercumatika/about/editorialTeam

International Editor in TechHub Research Conference, Bucuresti, Romania.
https://techhubresearch.com/index.php/journal/about/editorialTeam

Organizing & Scientific Committee Member in 4. International Ankara Multidisciplinary Studies https://www.izdas.org/multidicsiplinaryankara

Organizing & Scientific Committee Member in EURO ASIA 10th. INTERNATIONAL CONGRESS ON APPLIED SCIENCES Ankara, Turkey
https://en.euroasiacongress.org/scientificboard

Scientific Committee Member in AHI EVRAN 2nd International Conference on Scientific Research Kırsehir Ahi Evran University
https://www.ahievranconference.org/scientific-committee

Scientific Committee Member in 7th INTERNATIONAL NEW YORK CONFERENCE ON EVOLVING TRENDS IN INTERDISCIPLINARY RESEARCH & PRACTICES New York City
https://www.nyconference.org/organizing-committee

Nominated as Scientific Board & Organizing Committee Member from ASES Congress Education
https://www.asesedu.com/index.php/kongre/duzenlemekurulu

Nominated as Scientific Board & Organizing Committee Member from ASES Congress Health II. International Health and Sports Sciences Congress in Sivas
https://aseshealth.com/index.php/kongre/bilimkurulu

ORCID ID: 0000-0002-5797-766X

ABSTRACT

Women in Pakistan are especially defenseless against the effects of environmental change. Some of the effects that have been found are as follows: Expanded neediness: Climate change has a negative impact on the livelihoods of women who work in agriculture because it reduces agricultural productivity and crop yields, making women in Pakistan more likely than men to live in poverty. This can bring about

more noteworthy monetary frailty and neediness for ladies. Insecure food supply: Crop failures caused by droughts and floods brought on by climate change can exacerbate food insecurity. Women are particularly affected by food shortages because they frequently are in charge of preparing food and ensuring that their families meet their nutritional requirements. Wellbeing influences: Heat waves can become more frequent as a result of climate change, which can lead to dehydration, heat exhaustion, and other health issues. Women are more likely to engage in outdoor activities and have less access to healthcare, both of which contribute to these negative health effects. A lack of water: Ladies in Pakistan are much of the time answerable for gathering water for family use, and environmental change-actuated water shortage makes it harder for them to meet the water needs of their families. This can prompt expanded jobs, decreased admittance to schooling, and expanded wellbeing chances.

Gender-based violence is more likely: In Pakistan, gender-based violence against women may rise as a result of displacement caused by climate change and a lack of food. Stress and insecurity, which can be exacerbated by climate change, are times when women are more likely to be the victims of gender-based violence. Participation in decision-making processes is limited: Ladies in Pakistan frequently have restricted admittance to dynamic cycles, which can make it challenging for them to take part in environmental change variation and alleviation endeavors. In general, women in Pakistan are significantly impacted by climate change, which exacerbates existing disparities and vulnerabilities. Gender-sensitive policies and programs that ensure women's participation and access to resources and services are essential for addressing these effects.

Keywords: defenseless, productivity, nutritional, answerable, displacement, admittance.

AZƏRBAYCANDA TURİZMİN İNKİŞAFININ MÖVCUD VƏZİYYƏTİ VƏ İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

CURRENT SITUATION AND DEVELOPMENT DIRECTIONS OF TOURISM IN AZERBAIJAN

Əhədov Vasif Balakişi oğlu

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının baş müəllimi

ORCID ID :0000-0003-0003-8933

Həmidov Maşallaxan Təbriz oğlu

Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin magistri

ORCID ID : 0000-0002-1866-3342

XÜLASƏ

Turizm, iqtisadi inkişaf üçün vacib bir sahədir və dünya üzərində bir çox ölkələr üçün önəmli bir gəlir mənbəyidir. Çünki,turizmin inkişafı, dövlətin iqtisadi və mədəni inkişafına təsir edir və daha çox mənfəət yaratmağa kömək edir. Azərbaycan özünün unikal təbiət və mədəniyyəti ilə dünya turizm bazarında əhəmiyyətli yer tutur. Bolsulu çaylar, mənzərəli göllər, təbii abidələr və zəngin mədəniyyətə sahib olan Azərbaycan, turistlər üçün cazibəli bir ölkədir.

Lakin buna baxmayaraq Azərbaycan turizminin inkişafında hələ də bir sıra problemlər var. Turizm sahəsinin təkmilləşdirilməsi, turizm sahəsinə yatırım, turizm mərkəzlərinin təkmilləşdirilməsi və turizm reklamı üzrə əməkdaşlıqda daha çox işləmək lazımdır. Dövlət və özəl sektor əməkdaşlığının daha da inkişaf etdirilməsi, turizm infrastrukturlarının təkmilləşdirilməsi, turizm sahəsində marketinq işinin təkmilləşdirilməsinə ehtiyac var.Bu baxımdan tədqiq olunan mövzu kifayət qədər aktualdır. Məqalədə də Azərbaycanda turizm sektorunun mövcud vəziyyəti araşdırılmış və problemlərin həlli yolları müəyyənləşdirilmişdir.

Açar sözlər: Turizm sektoru, Turizmin inkişafı, Turizm potensial, Turizm infrastrukturu.

SUMMARY

Tourism is an important sector for economic development and an important source of income for many countries around the world. Because the development of tourism affects the economic and cultural development of the state and helps to generate more profit. Azerbaijan occupies an important place in the world tourism market with its unique nature and culture. Azerbaijan, which has abundant rivers, picturesque lakes, natural monuments and rich culture, is an attractive country for tourists.

However, despite this, there are still a number of problems in the development of tourism in Azerbaijan. It is necessary to work more in cooperation on the improvement of the tourism sector, investment in the tourism sector, improvement of tourism centers and tourism advertising. There is a need for further development of public and private sector cooperation, improvement of tourism infrastructures, and improvement of marketing work in the field of tourism. In the article, the current situation of the tourism sector in Azerbaijan was investigated and the ways to solve the problems were determined.

Keywords: Tourism sector, Tourism development, Tourism potential, Tourism infrastructure.

Turizm bir sektor kimi Azərbaycan iqtisadiyyatında Qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi fonunda önəmli və proritetli sahələrdən biridir.Son illərdə bu sahəyə olan maraq daha da artmaqdadır.Ölkəmizdə Turizm sektorunun inkişafına imkan verən amillərə misal olaraq ölkənin yerləşdiyi əlverişli coğrafi mövqeyini,iqlimini,təbii resurslarını misal göstərmək olar.Ölkəmizdə Turizm sektorunun inkişafına mühüm əhəmiyyət verilir.Bu sahədə daim işlər görülür.

Müstəqillik qazandıqdan sonrada turizm fəaliyyəti üzrə 1999-cu il il 4 iyun tarixində ölkədə "Turizm haqqında" qanun qəbul olundu.2001-ci il aprel ayının 18-ində xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi yaradılması haqqında sərəncam verdi. Bu sərəncamın ardından, Azərbaycanda turizm sektoru yeni bir inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. 2006-cı ildən etibarən isə bu sahə, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin əsas fəaliyyət istiqamətlərindən biri halına gəldi.Digər ölkələrlə müqayisədə qısa zamanda ölkəmiz bu sahədə mühüm irəliləyişlər əldə edib. Əgər 2001-2002-ci illərdə respublika üzrə 70-90 mehmanxana var idisə, 2010-cu ildə bu rəqəm 477-yə çatmışdır.Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki 2002-ci il avqust ayının 27-sində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1029 saylı sərəncamına əsasən 2002-2005-ci illər üçün Azərbaycanda Turizmin inkişafının dövlət proqramı və bu proqramın icrasına dair tədbirlər planı təsdiq edilmişdir.Bu planda aşağıdakı əsas məsələlər nəzərdə tutulmşdur.

- Ölkənin turizm potensialından səmərəli şəkildə istifadə etməklə Azərbaycan Respubliikasında turizmin inkişafına nail olmaq;
- Turizm sahəsində kiçik və orta sahibkarlığın inkişafına nail olmaq;
- Rəqabətədavmlı turizm bazarı formalaşdırmaq;
- və s.

Bundan bir müddət sonra Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2010-cu il 6 aprel tarixli sərəncamına əsasənAzərbaycan Respublikasında 2010-2014-cü illərdə turizmin inkişafına dair Dövlət Proqramı qəbul edilmişdir. Dövlət Proqramının başlıca məqsədi Azərbaycanda yüksək iqtisadi, sosial və ekoloji tələblərə cavab verən müasir turizm sahəsinin formalaşdırılması və onun ölkə iqtisadiyyatının əsas inkişaf dayaqlarından birinə çevrilməsinin təmin edilməsidir.

Dövlət proqramı çərçivəsində Azərbaycanda 2011-ci il "Turizm ili" elan olundu.2011-ci ilin Azərbaycanda "turizm ili" elan olunması ölkəmizdə bu sahənin inkişafına dövlət dəstəyinin nümunəsidir.Bakı şəhərində 5 ulduzlu mehmanxanaların tikilərək istifadəyə verilməsi də məhz bu istiqamətdə atılan önəmli addımlardan biridir.Üstəlik 2012 ci ildə "Evrovision 2012" musiqi

müsabiqəsinin Azərbaycanda keçirilməsi də ölkəmizdə turizmin müasir tələblərə uyğun inkişafına əsaslı təkan verdi.“Kristall holl” sarayınn möhyəşəmliyi tətbiq olunan müxtəlif işıq,səs dizayn yeniliyi həm xarici turistləri heyran etdi, həm də yeni memarlıq incisi kimi ölkəmizin tarixinə əlavə olundu.2012-ci ilin sonunda "Şahdağ Qış-Yay Turizm Kompleksi" Qusar rayonunda fəaliyyətə başladı. Buna əlavə olaraq, 2014-cü ilin yanvarında Qəbələ şəhərində "Tufan" Dağ-Xizək Yay-Qış İstirahət Kompleksi istifadəyə verildi. Bu addımlar, dövlət başçısı tərəfindən dağ-xizək və dağ-qış idman növlərinin inkişafında mühüm həlledici addımlardandır. 2016-cı ilin 1 iyun tarixli Fərman ilə Azərbaycan Respublikası Prezidenti, "Elektron vizaların verilməsi prosedurunun sadələşdirilməsi və "ASAN Viza" sisteminin yaradılması haqqında" qərar qəbul etrdi. Bu qərar əsasında "ASAN Viza" sistemi yaradıldı. Bu sistem vasitəsilə əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər, elektron vizalarını 3 addımla (müraciət et, ödəniş et və e-vizanı yüklə) tələb edə bilər. Vizaların verilməsi isə 3 iş günü ərzində həyata keçirilir. Ümumdünya Səyahət və Turizm Şurasının hesabatına əsasən Azərbaycan 2010–2016-cı illərdə turizmin ən sürətlə inkişaf etdiyi 10 öklə arasına daxil olmuşdur. Turizmin inkişafında mühüm addımlardan biri, 2016-cı ilin 6 dekabr tarixində Prezident İlham Əliyev tərəfindən qəbul edilən Fərmanla təsdiq olunan "Azərbaycan Respublikasında ixtisaslaşmış turizm sənayesinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi"dir. Bu əhəmiyyətli sənəddə, ilk olaraq 2020-ci ilə, daha sonra isə 2025-ci ilə qədər turizmə dair hədəflər (ümumi 4 hədəf), prioritetlər və tədbirlər müəyyən edilib. 20 aprel 2018-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Mədəniyyət və turizm sahəsində dövlət idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" Sərəncamı əsasında Dövlət Turizm Agentliyinin (DTA) yaradılması tədbirlərin özəl istiqamətdə daha intensiv şəkildə həyata keçirilməsinə və genişləndirilməsinə təkan vermiştir. Agentlik, turizm sahəsində vahid dövlət siyasətinin formalaşdırılması və icrasını, norma yaratma fəaliyyətinin həyata keçirilməsini, dövlət tənzimləməsini və nəzarətini, dövlət orqanları, müəssisələr, təşkilatlar, habelə fiziki və hüquqi şəxslər, beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatları arasında əlaqələndirməni təmin edir.Həmçinin agentlik milli turizm inkişafına dəstək verir, qoruqlarda məqsədəuyğun istifadəni təşkil edir və onların qorunması və saxlanılmasını, o cümlədən milli kulinariya nümunələrinin qorunmasını təmin edir.

Şəkil 1

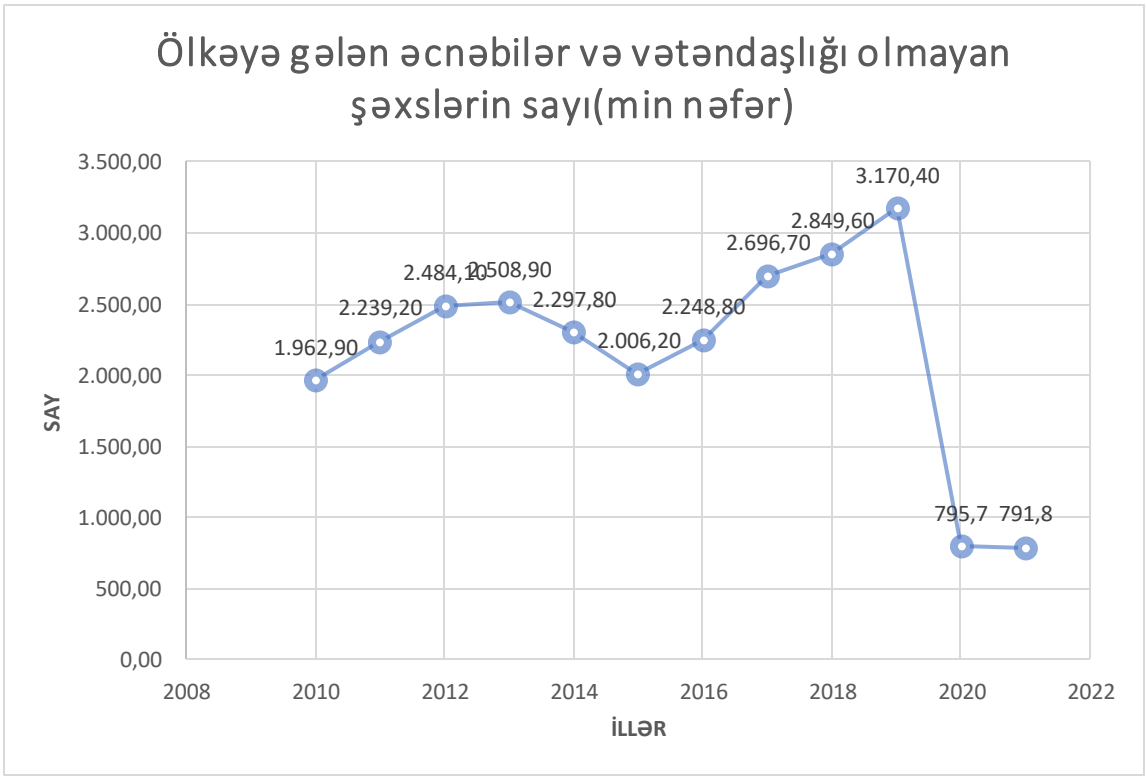

Mənbə:Dövlət statistika komitəsi(stat.gov.az)

Qrafikdən də göründüyü kimi,Azərbaycana gələn turistlərin sayı son 10 illikdə artmaqda davam edir. 2020-2021-ci illərdə COVID-19 pandemiyası ilə əlaqədar olaraq turistlərin sayı kəskin azalıb.

Şəkil 2

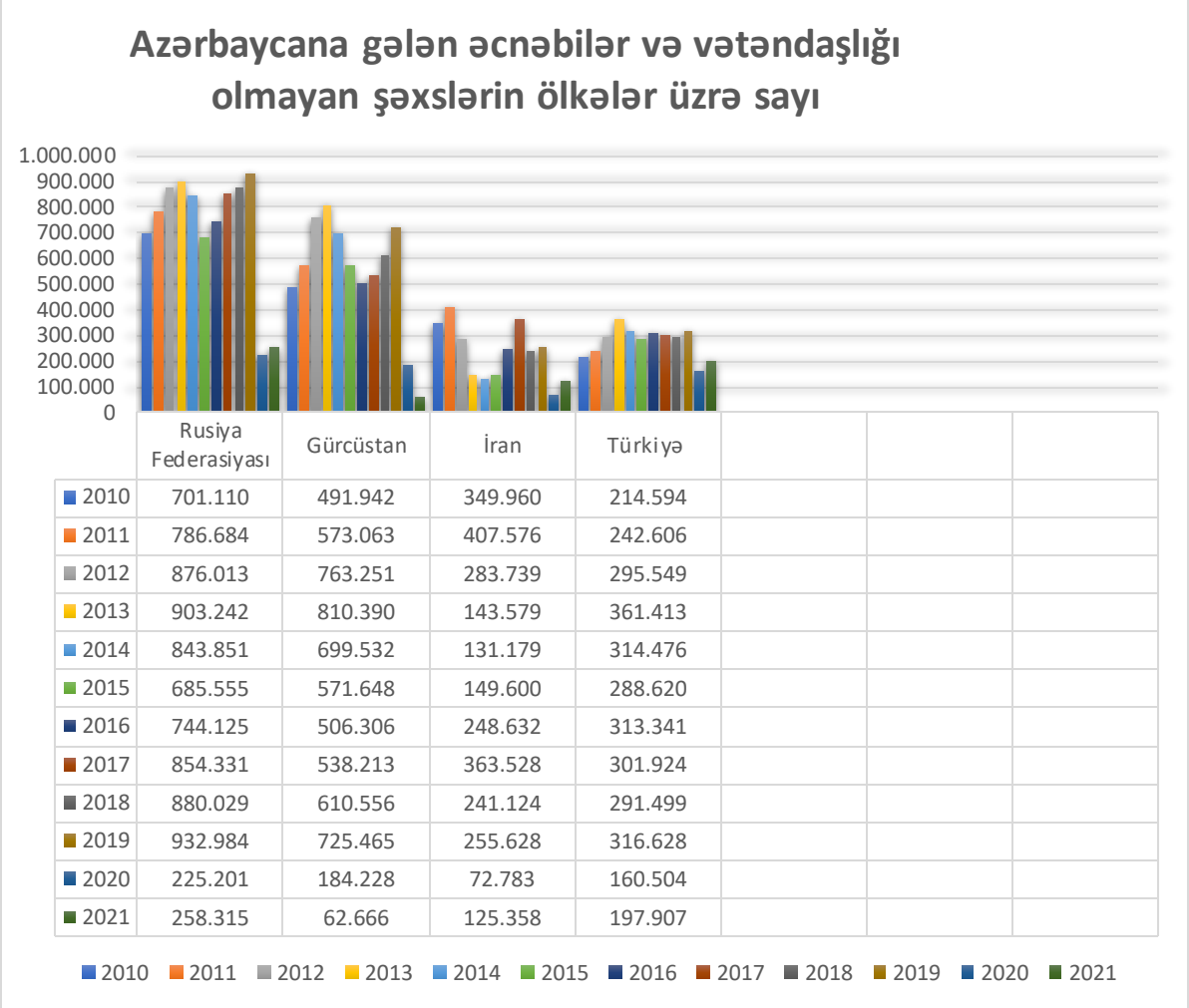

	Rusiya Federasiyası	Gürcüstan	İran	Türkiyə
2010	701.110	491.942	349.960	214.594
2011	786.684	573.063	407.576	242.606
2012	876.013	763.251	283.739	295.549
2013	903.242	810.390	143.579	361.413
2014	843.851	699.532	131.179	314.476
2015	685.555	571.648	149.600	288.620
2016	744.125	506.306	248.632	313.341
2017	854.331	538.213	363.528	301.924
2018	880.029	610.556	241.124	291.499
2019	932.984	725.465	255.628	316.628
2020	225.201	184.228	72.783	160.504
2021	258.315	62.666	125.358	197.907

Mənbə:Dövlət statistika komitəsi.(stat.gov.az)

Şəkil 2-də göstərilən diaqramda 2010-2021-ci illər üzrə Azərbaycana ən çox əcnəbilərin gəldiyi 4 ölkə qeyd edilmişdir.Diaqrama bir daha nəzər salsaq görərik ki, 2010-2021 illər ərzimdə Azərbaycana ən çox əcnəbi Rusiya Federasiyasından gəlir.İkinci yerdə Gürcüstan,İran və Türkiyə isə 3 və 4 – üncü sıralarda yer almaqdadır.

Şəkil 3

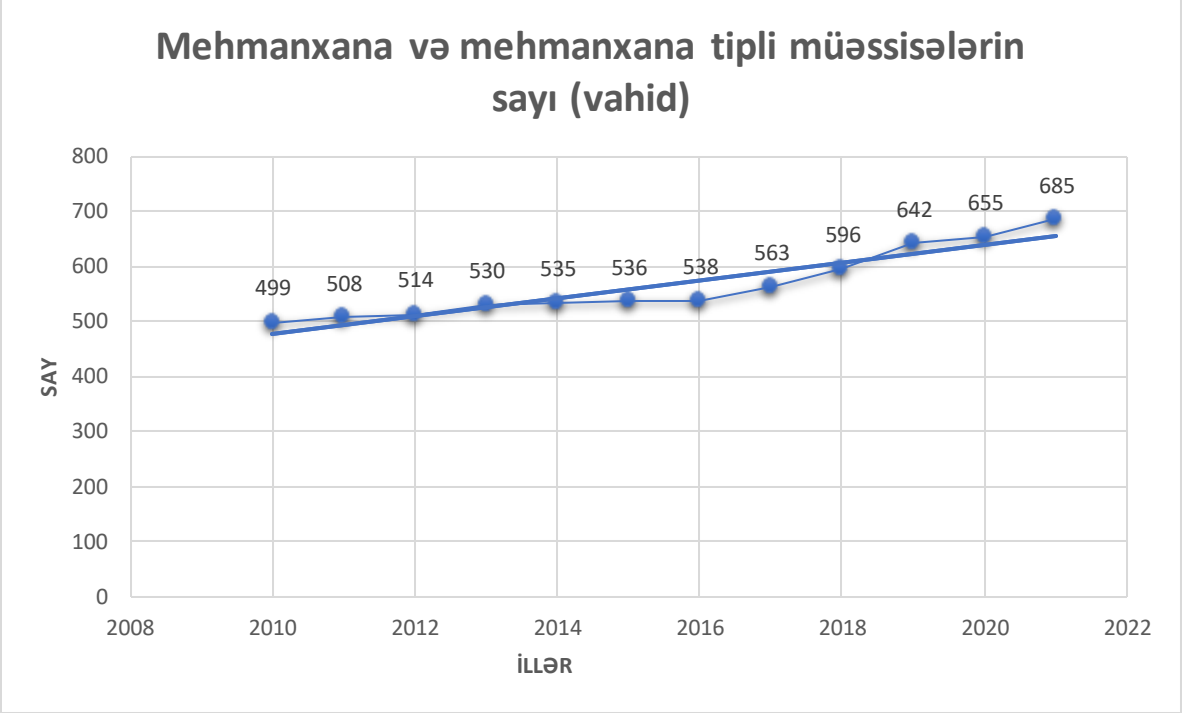

Mənbə: Dövlət statistika komitəsi(stat.gov.az)

Diaqrama nəzər saldıqda görərik ki,2010-2021-ci illər ərzində ölkədə turizm müəssiələrinin sayında artım tempi müşahidə olunur.

44 günlük müharibədən sonra qazanılan şanlı qələbə nəticəsində Azərbaycan torpaqları işğaldan azad edildi.Hal hazırda həmin ərazilərin bərpası, gələcək inkişafın təmin olunması,həmçinin lazımi infrastrukturun qurulması və əhalinin doğma torpaqlarına qayıdışı ilə bağlı mühüm tədbirlər görülür. Qeyd edilən ərazilərin zəngin iqtisadi potensialından, təbii sərvətlərindən və geniş turizm imkanlarından səmərəli istifadə etməklə onların inkişafını təmin məqsədini rəhbər tutaraq, Prezident İlham Əliyev tərəfindən qəbul olunan 7 iyul 2021-ci il tarixli fərmana əsasən iqtisadi rayonların yeni bölgüsü həyata keçirilərək Qarabağ (Xankəndi şəhəri, Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocalı, Xocavənd, Şuşa və Tərtər rayonları) və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu (Cəbrayıl, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın və Zəngilan rayonları) iqtisadi rayonları yaradılıb.(4)Ərazidə yerləşən təbii ehtiyatlar,ərazinin gözəlliyi,Tarixi abidələr,gələcəkdə burada mədəni-tarixi, rekreasiya, ekoloji turizm kimi turizm növlərini inkişaf etdirməyə imkan verir. Yaradılan yol, nəqliyyat infrastrukturu vasitəsilə (avtomobil yolu, dəmir yolu, hava limanı) burada həm daxili turistləri, həm də qonşu ölkələrdən gələn xarici turistləri qəbul etmək imkanı olacaq. Dövlət Turizm A8gentliyi, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə bir neçə layihənin həyata keçirilməsi üzrə fəaliyyət göstərir. Bu layihələr Hadrut, Tuğ, Daşaltı, Suqovuşan, Şahbulaq kimi ərazilərdə turizm komplekslərinin tikilməsini nəzərdə tutur.Ümumilikdə isə ərazi üzrə turizm potensialı qiymətləndirilir və turizm məhsulları yaradılır.

Nəticə və Təkliflər

Hal-hazırda post pandemiya dövründə Azərbaycanda turizmin inkişafı obyektiv səbəbdən son 10 ildə ən zəif həddə enmişdir.O cümlədən Azərbaycan ordusunun Ali Baş komandanı Prezident İlham Əliyevinn rəhbərliyi altında 44 günlük müharibə nəticəsində erməni işğalçılarına qarşı şanlı zəfərindən sonra əhalinin ora köçürülməsi və işğaldan azad olunan ərazilərin bərpası ilə bağlı bir sıra sərəncam və

fərmanlar qəbul olunmuş və həyata keçirilməkdədir. Bütün bunları nəzərə alaraq Azərbaycanda turizmi inkişaf etdirmək üçün mövcud şəraitə əsasən aşağıdakılar olmalıdır.

1. Quru sərhədlərinin açılması;
2. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər"ə dair böyük qayıdışın həyata keçirilməsi ilə əlaqədar işğaldan azad olunmuş ərazilərdə turizm infrastrukturlarının yaradılması;
3. 27 dekabr 2021-ci il tarixində turizm haqqında yeni qanunun qəbul olunması ilə əlaqədar post pandemiya dövründə yeni normativ hüquqi aktların və proqramların qəbul olunmasına ehtiyac var.
4. Post pandemiya dövründə turizm sahəsinə xarici investorların cəlb edilməsi istiqamətində işlərin surətləndirilməsi;
5. Yeni turizm növlərinin (ekoturizm,ekstremal turizm,arqo turizm) inkişafı ilə əlaqədar müxtəlif konsepsiyaların hazırlanması;

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası(1995-ci il 12 noyabr).
2. Turizm haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu(7 dekabr 2021-ci il)
3. Regionların sosial iqtisadi inkişafı ilə bağlı dövlət proqramları.(2004-2008,2009-2013,2014-2018,2019-2023-cü illər)
4. Azərbaycan Respublikasında iqtisadi rayonların yeni bölgüsü haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı(7 iyul 2021-ci il)
5. Turizm_sənayesinin_inkişafına_dair_strateji_yol_xeritesi.pdf (mida.gov.az)
6. Məsim Abadov-Azərbaycan Turizmi və onun inkişaf problemləri,Bakı 2014 247səh((Ali məktəb tələbələri üçün dərs vəsaiti)
7. Nizami Qafarov - Turizmin İqtisadiyyatı Bakı-2019 583 səh(dərslik)
8. Əli Cabbarov-Turizmin İqtisadi Əsasları Bakı-2015 268 səh(dərs vəsaiti)
9. Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet səhifəsi(president.az)
10. https://stat.gov.az/?ysclid=li1vjnd49c190261050
11. https://tourism.gov.az/

MULTIMEDIA DATABASES

Emin Azadaliyev

Baku Engineering University

ABSTRACT

A multimedia database is a controlled collection of multimedia data items such as text, images, graphic objects, video and audio. A multimedia database management system (DBMS) provides support for the creation, storage, access, querying and control of a multimedia database. The requirements of a multimedia DBMS are: multimedia data modeling; multimedia object storage; multimedia indexing, retrieval and browsing; and multimedia query support. This paper discusses a general framework for multimedia database systems and describes the requirements and architecture for these systems.

INTRODUCTION

A multimedia database system is comprised of a multimedia database management system (MM-DBMS) that manages a multimedia database, which is a database containing multimedia data. Multimedia data may include structured data as well as semistructured and unstructured data such as voice, video, text, and images. That is, an MM-DBMS provides support for storing, manipulating, and retrieving multimedia data from a multimedia database. In a certain sense, a multimedia database system is a type of heterogeneous database system because it manages heterogeneous data types. An MM-DBMS must provide support for typical database management system functions. These include query processing, update processing, transaction management, storage management, metadata management, security, and integrity. In addition, in many cases, the various types of data such as voice and video have to be synchronized for display, and, therefore, real-time processing is also a major issue in an MM-DBMS. MM-DBMSs are becoming popular for various applications including C4I, CAD/CAM, air traffic control, and, particularly, entertainment. While the terms multimedia and hypermedia are often used interchangeably, we differentiate between the two. While an MM-DBMS manages a multimedia database, a hypermedia DBMS not only manages a multimedia database, but also provides support for browsing the database by following links. That is, a hypermedia DBMS contains an MM-DBMS. Recently, there has been much research on designing and developing MMDBMSs, and, as a result, prototypes and some commercial products are now available.3,4,21,61-63,92,102,129 However, as stated by Dao and Thuraisingham,124 there are several areas that need further work. Research on developing an appropriate data model to support data types such as video is needed. Some experts have proposed object-oriented database management systems (OO-DBMS) for storing and managing multimedia data because they have been found to be more suitable for handling large objects and multimedia data such as sound and video which consume considerable storage space.139 Although such systems show some promise, they are not sufficient to capture all of the requirements of multimedia applications. For example, in many cases, voice and video data which may be stored in objects have to be. synchronized when displayed. The constraints for synchronization are not specified in the object models. Another area that needs research is the development of efficient techniques for indexing. Data manipulation operations such as video editing are still in the early stages. Furthermore, the multimedia

databases need to be integrated for many applications as they are distributed. For example, audio data in database 1 has to be integrated with video data in database 2 and displayed to the analyst.

DEVELOPMENT

Various architectures are being examined to design and develop a multimedia database management system (MM-DBMS). These architectures fall under different categories, and this chapter examines the various types of architectures. One architecture type involves integrating multimedia data with the database system. There are two approaches. In the loose coupling approach, the multimedia data is managed by the file system, while the database system manages the metadata. In the tight coupling approach, the multimedia data is managed by the database system. Another type of architecture is schema architecture. For example, does the three-schema architecture apply for a multimedia database system? A third type of architecture is functional architecture, describing the functions of a multimedia database system. A fourth type of architecture is whether a multimedia database system extends a traditional database system. This is what we call a system architecture. A fifth type of architecture is a distributed architecture, where a multimedia database is distributed. Finally, multimedia databases may be heterogeneous in nature and need to be integrated. The architecture for integrating heterogeneous databases is known as interoperable architecture.

Metadata means many things to many people. Metadata started with a simple definition, i.e., data dictionary or schema. Initially, three-schema architecture was proposed for centralized databases. Then, for distributed databases, the schema architecture was extended to five layers. Additional considerations arose for heterogeneous and federated databases such as export schemas. Then came the Internet and the Web, and metadata included information about usage patterns, policies, and procedures as well as administration information. For multimedia databases, metadata plays a key role. Metadata may include information about the multimedia databases, such as text, image, audio, and video data. This information could be of the form “Frames 2000 to 3000 contain information about the president’s speech.” In that case, the data is the president’s speech. Metadata may also contain annotations for text, images, audio, and video.

A distributed database system includes a distributed database management system (DDBMS), a distributed database, and a network for interconnection. The DDBMS manages the distributed database, which is data that is distributed across multiple databases. Distributed database system functions include distributed query management, distributed transaction processing, distributed metadata management, and enforcing security and integrity across multiple nodes. This chapter describes the impact of multimedia data on distributed database systems. That is, we discuss various aspects of distributed multimedia database systems (DMM-DBMS). For example, one node may have audio data and another node may have video data. In some cases, the multimedia database may also be distributed. We discuss concepts such as architecture and database design, and functions such as query processing, transaction management, metadata management, and security and integrity management for distributed multimedia database systems. We also address interoperability issues.

Although the notion of computer supported cooperative work (CSCW) was first proposed in the early 1980s, only recently has any real interest been shown in this topic. Several research papers have now been published in collaborative computing, and prototypes/products have been developed. Collaborative computing enables individuals, groups of individuals, and organizations to work together in order to accomplish a task or a collection of tasks. These tasks may vary from participating in conferences to solving a specific problem to working on the design of a system. Specific contributions to collaborative computing include the development of team workstations (where groupware creates a shared workspace supporting dynamic collaboration in a work group), multimedia communication systems supporting distributed workgroups, and collaborative computing systems supporting cooperation in the design of an entity (such as an electrical or mechanical system).2 Several technologies, including multimedia, artificial intelligence, networking and distributed processing, and database systems, as well as disciplines such as organizational behavior and human computer interaction, have contributed

significantly towards the growth of collaborative computing.2,64 One aspect of collaborative computing of particular interest to the database community is workflow computing. Workflow is defined as the automation of a series of functions that comprise a business process such as data entry, data review, and monitoring performed by one or more people. An example of a process that is well suited for workflow automation is the purchasing process. Applications can range from simple user-defined processes such as document review to complex applications such as manufacturing processes. Original custom-made workflow systems developed over the past twenty years for applications such as factory automation were built using a centralized database. Many commercial workflow system products targeted for office environments are based on a messaging architecture. This architecture supports the distributed nature of current workteams. However, the messaging architecture is usually file based and lacks many of the features supported by database management systems such as data representation, consistency management, tracking, and monitoring. Although the emerging products show some promise, they do not provide the functionality of database management systems. This chapter identifies the database systems technology issues to support collaborative computing in general and workflow computing applications in particular. Many of the ideas discussed here also apply for collaborative computing systems. However, we have limited the scope of our discussion by focusing mainly on workflow applications. There are two ways to design a data management system for a workflow application. One is a top-down approach, i.e., to design the entire application and then determine the type of data management system that is needed. The other is to focus only on the data management system. The data management system developed under the first approach would be specialized for the particular application, whereas the one developed under the second approach would be more general purpose. Both approaches are discussed here.

CONCLUSION

It described various multimedia database management technologies. These include architectures, data modeling, query processing, metadata management, storage management, and data distribution. Essentially, we examined the functions of database systems and discussed the impact of managing multimedia data. Recent years have seen much progress in multimedia database systems management, and we now have commercial database system products. It consisting of two chapters, described various aspects of multimedia data mining. It is discussed multimedia data mining technologies, including multimedia data management and warehousing, statistical reasoning, and machine learning. We then discussed the need for multimedia data mining and gave examples. We also provided an overview of multimedia data mining techniques. It is discussed issues of mining text, image, video, and audio data. We discussed the differences between text mining and text processing; image mining and image processing; video mining and video processing; and audio mining and audio processing. We described various taxonomies and also discussed issues of mining combinations of data types. The technologies discussed necessary for various Web applications. That is, the large amounts of multimedia data on the Web have to managed and mined. Therefore, effective multimedia data management and mining techniques for the Web are needed. For applications such as e-commerce and e-business, it is necessary to manage not only text but also other types of data such as images, video, and audio.

REFERENCES:

1.Managing and Mining Multimedia Databases , Bhavani Thuraisingham
2.Kuo F. – Effelsberg W. – Garcia-Luna-Aceves J.;Multimedia Communiciations,1998
3.Boardman J., Eakins J.,Graham M.; “Similarity Retrieval of Trademark Images”, IEEE Multimeda, April-June 1998
4.Held G.; Data and Image Compression,John Wiley&Sons Ltd.,1996
5. (PDF) Multimedia databases (researchgate.net)

VAN KAHVALTISININ Y VE Z KUŞAĞI GÖZÜNDEN METAFORLAR ARACILIĞIYLA İNCELENMESİ

AN INVESTIGATION OF VAN BREAKFAST THROUGH METAPHORS FROM THE PERSPECTIVE OF GENERATIONS Y AND Z

Erol GEÇGİN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Van, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0001-8375-9343

Çinuçen OKAT

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Van, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-1335-0216

Pelin KOÇ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Van, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-1125-8045

ÖZET

Her ülke ve bölgenin olduğu gibi Van ilinin de kendine özgü mutfak kültürü bulunmaktadır. Van ili mutfak kültürünün önemli bir parçasını ise Van kahvaltısı oluşturmaktadır. Van kahvaltısı otlu peynirden cacığa, kavuttan murtuğaya pek çok doğal ve yerel lezzeti kapsamında bulundurmaktadır. Bir marka değeri olarak Van kahvaltısının önemi gerek ulusal gerekse uluslararası platformda onaylanmıştır. Hem Van ili hem de Van mutfak kültürü için önemli bir değer olarak karşımıza çıkan Van kahvaltısının sürdürülebilirliği de önemi vurgulanması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Van kahvaltısının sürdürülebilirliğinde şüphesiz ki kuşakların önemi göz ardı edilememektedir. Bu nedenle Van kahvaltısının Y ve Z kuşağının zihninde ne canlandırdığının tespit edilmesinin, Van kahvaltısına yönelik farkındalıklarının belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle mevcut çalışmada Van'da ikamet eden Y ve Z kuşağının yöresel mutfak kültürlerinin önemli bir unsuru olan Van kahvaltısına ait görüşlerinin metaforlar aracılığıyla belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda "Van kahvaltısı …… gibidir. Çünkü ……" ifadesinin yer aldığı online soru formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Katılımcıların her birinden yalnızca bir metafor ile ifadeyi cevaplamaları ve böylece Van kahvaltısına yönelik algılarını aktarmaları istenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseninde gerçekleştirilen çalışmanın verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Diğer taraftan betimsel istatistikler için de istatistiksel paket programdan

yararlanılmıştır. İçerik analizi sonucunda geçerli metaforlar tespit edilip uygun kategoriler altında sunulmuştur. İstatistiksel paket programı aracılığıyla elde edilmiş betimsel istatistiklere de çalışma amacı doğrultusunda bulgular kısmında yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Van, Van kahvaltısı, Y Kuşağı, Z kuşağı.

ABSTRACT

Like every country and region, the province of Van has its own unique culinary culture. Van breakfast is an important part of the culinary culture of the province of Van. Van breakfast includes many natural and local delicacies from herby cheese to cacık, kavut to murtuğa. The importance of Van breakfast as a brand value has been confirmed both nationally and internationally. The sustainability of Van breakfast, which is an important value for both Van province and Van culinary culture, is also an issue that needs to be emphasized. Undoubtedly, the importance of generations cannot be ignored in the sustainability of Van breakfast. For this reason, it is thought that it is important to determine what the Van breakfast envisions in the minds of the Y and Z generations, and to determine their awareness of the Van breakfast. From this point of view, in the present study, it is aimed to determine the views of the Y and Z generation residing in Van, about Van breakfast, which is an important element of local cuisine cultures, through metaphors. For this purpose, data were collected through an online questionnaire containing the phrase "Van breakfast is like .... Because ....". Each of the participants was asked to answer the statement with only one metaphor and thus to convey their perceptions about the Van breakfast. The data of the study, which was carried out in the phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, were analyzed by content analysis. On the other hand, statistical package program was used for descriptive statistics. As a result of the content analysis, valid metaphors were identified and presented under appropriate categories. Descriptive statistics obtained through the statistical package program are also included in the findings section in line with the purpose of the study.

Key Words: Metaphor, Van, Van Breakfast, Generation Y, Generation Z.

GİRİŞ

Günün ilk öğünü olan kahvaltı, insanları gün boyu hem sağlıklı hem de aktif tutan en önemli öğün olarak kabul edilmektedir. İnsanlar gece boyunca hissettikleri açlıklarını, genellikle sabahın erken saatlerinde tükettikleri kahvaltı ile gidermektedir. Kahvaltı günlük besin alımına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Çekal ve Doğan, 2021). Kahvaltının mutfak kültürünün bir parçası olduğu belirtilebilmektedir. Destinasyonlar marka değeri yaratma ve markalaşma sürecinde mutfak kültüründen ve kapsamında bulunan unsurlardan faydalanmaktadır (Uçkan-Çakır ve Özbay, 2022). Türkiye'de kahvaltı denildiğinde akla gelen ilk yerlerden birini Van ili oluşturmaktadır. Van ilinin Van kahvaltısı ile özdeşleştiği, bu konuda yeterli olmasa da bir bilinirlik yakaladığı söylenebilmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde Van ilinin çok sayıda medeniyete ve kültüre ev sahipliği yapmış olması (Ocak, 2016) ve İpek yolu güzergâhı üzerinde bulunması hem mutfak kültürünün hem de mutfak kültürünün önemli bir öğesi olarak Van kahvaltısının oluşmasına önemli katkılar sağlamıştır. Van kahvaltı kültürünün, Van kahvaltısının ortaya çıkıp günümüzdeki ününü yakalamasında süt evlerinin, sütçü dükkânlarının öncü rol oynadığı bilinmektedir. Bu süt evleri, sütçü dükkânları zaman içerisinde günümüzdeki kahvaltı salonlarına dönüşmüştür (Kılıçhan ve Köşker, 2015; van.ktb.gov.tr, 2023).

Geçmişteki süt evlerinden günümüzdeki kahvaltı salonlarına Van kahvaltısı incelendiğinde bir takım farklılıkların meydana geldiği görülmektedir. Bu farklılıkların çeşit zenginliğinin artması şeklinde gerçekleştiği belirtilebilmektedir. Bu nedenle geçmişte de günümüzde de Van kahvaltısının çeşitlilik açısından krallara layık olacak kadar zengin ve önemli derecede besin miktarını karşılayacak kadar besleyici olduğu vurgulanmaktadır (Nakiboğlu, 2017). Van kahvaltı sofralarında yer alan beyaz peynir, cacık, gencirun, hakiki Van balı, kavurmalı-sucuklu yumurta, kavut, murtuğa, otlu peynir, örme peynir,

süt kaymağı, Van gül reçeli, yayık tereyağı, yoğurt kaymağı, zeytin bu zengin çeşitliliği ortaya koymaktadır. Bunlarla da sınırlı kalmayan Van kahvaltı sofralarında Van çöreği, kete ve tandır ekmeği de yer almaktadır. Geçmişten süregelen yörede yetişen keçi ve koyunlara ait süt ile semaver çayı da kahvaltı sofralarının olmazsa olmazları arasında bulunmaktadır. Buraya kadar yer verilen ürünlerin hepsi dikkate alındığında Van kahvaltısı denildiğinde akla yerellik ve doğallık gelmektedir. Van kahvaltısında sunulan ürünlerin hem yerel hem de doğal ürünler olması Van kahvaltısının kendine has özelliğini oluşturmakta ve önemimi arttırmaktadır. Diğer taraftan hazırlanma süreçlerinde bakır kapların ve Van tereyağının kullanılması da özgünlüğünü göstermektedir (van.ktb.gov.tr, 2023).

Van kahvaltısı, 1 Haziran 2014'te Van Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Atatürk Kültür Parkı'nda 51.793 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen dünyanın en büyük, en kalabalık kahvaltı organizasyonu olarak Guinness Rekorlar Kitabı'nda yerini almıştır (guinnessworldrecords.com, 2023). 2020 yılında ise mahreç işaretli coğrafi işaretli ürünler arasında yerini almıştır. Van kahvaltısı kapsamında yer alan murtuğa 2017 yılında mahreç işareti, Van kavut 2018 yılında mahreç işareti, Van otlu peyniri 2018 yılında menşe adı ve Van gül reçeli 2020 yılında menşe adı ile coğrafi işaretli ürünler arasına girmiştir. (ci.turkpatent.gov.tr, 2023). Bu iki durumun Van kahvaltısının yöresel, bölgesel, ulusal ve uluslararası platformlarda bilinirliğine ve popülerliğine katkı sağladığı ancak yeterli olmadığı belirtilebilmektedir. Van kahvaltısından Van ilinin daha fazla fayda elde etme noktasında farkındalık ve sürdürülebilirlik konularının üzerinde durulmasında fayda görülmektedir. Van kahvaltının kuşaklar gözünden anlaşılmasının bu konular açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kuşak kavramı kişilerin doğum yıllarını, yaşlarını, konumlarını ve kritik gelişim aşamalarındaki önemli yaşam olaylarını paylaşan tanımlanabilir bir grup olarak tanımlanmaktadır. Babyboomers, X, Y ve Z şeklinde isimlendirilen bu kuşaklar doğdukları yıllar açısından sınıflandırılmakla birlikte net sınıflandırmaların bulunmaması dolayısıyla sınıflandırılmalarında tarihsel çeşitlilik bulunmaktadır (Parry ve Urwin, 2011: 79). Reeves ve Oh (2008:296-297) tarafından yapılmış çalışmada bu çeşitliliği gösteren detaylı bir tablo yer almaktadır. Kuşakların birbirinden kesim noktaları kesin bir bilimsel temele dayanmamaktadır. Ancak sınırları keyfi de belirlenmemektedir. Kuşaklar genellikle aralıklarına göre değerlendirilmekte, ancak yine de, bu aralığın ne kadar olması gerektiğine dair üzerinde anlaşmaya varılmış bir formül bulunmamaktadır (Dimock, 2019).

Y kuşağı incelendiğinde bu kuşağın tarih aralığını açıklama noktasında çeşitliliğin bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu çeşitliliği 1980 ve 1999 (Crampton ve Hodge, 2009), 1981 ve 1999 (Lancaster ve Stillman, 2002), 1982 ve 2000 (McCrindle, 2003) yılları arasında doğan kişilerin Y kuşağı olarak kabul edilmesiyle örneklendirmek mümkündür. Ancak Y kuşağını tanımlama noktasına açıklık getirmek amacıyla "1980 yılı ile 1994 yılı dâhil olmak üzere bu yıllar arasında doğmuş kişiler" ifadesi Y kuşağını açıklamak amacıyla kullanılabilmektedir (Benckendorff ve Moscardo, 2010; Barnes, 2009).

Y kuşağı markalara, arkadaşlara, eğlenceye ve dijital kültüre odaklanan kahraman bir nesil olarak ifade edilmektedir. Kendinden emin, rahat, muhafazakâr ve sabırsız olma gibi bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bencil olmalarına rağmen ekip ruhu ve işbirliğine değer vermektedirler. Y kuşağı şimdiye kadarki en eğitimli kuşak olarak kabul edilmektedir (Pendergast, 2010). Aynı zamanda bu kuşak yine kendisine kadarki en çok seyahat eden ve teknolojik olarak en gelişmiş kuşak olarak da belirtilmektedir. İnternetin ve cep telefonlarının dünyasında yaşamaktadırlar (Crampton ve Hodge, 2009). Küresel dünya görüşüne sahip olarak büyüyen ilk kuşak olma özelliği de taşımaktadırlar (Barnes, 2009). Y kuşağı, "milenyum kuşağı" olarak da bilinmektedir (Goldgehn, 2004).

Y kuşağı için geçerli olan tarih çeşitliliği Z kuşağı içinde geçerli olmaktadır. Z kuşağı incelendiğinde bu kuşağın tarih çeşitliliğini 1995 yılı ve sonrası (Seemiller ve Grace, 2016; Cilliers, 2017); 1996 yılı ve sonrası (Gabrielova ve Buchko, 2021), 1997 yılı ve sonrası (Tapscott, 2009), 2000 yılı (milenyum) civarı (Csobanka, 2016) doğanlar şeklinde örneklendirmek mümkündür. Bu çeşitlendirme sonucunda Z kuşağı "web, internet, akıllı telefonlar, dizüstü bilgisayarlar, ücretsiz ağlar ve dijital medyanın olduğu bir dünyada 1990'larda doğup, yüzyılın en köklü değişimlerinin yaşandığı 2000'lerde yetişen kuşak" şeklinde tanımlanabilmektedir (Singh ve Dangmei, 2016: 2). Z kuşağını tanımlama ve Y kuşağı sonrası

devam niteliğini sağlamak amacıyla "1995 yılı ve 2015 yılı dâhil olmak üzere bu yıllar arasında doğmuş kişiler" ifadesi Z kuşağını açıklamak amacıyla kullanılabilmektedir (Wiedmer, 2015; Kristiawan ve Syamsidar, 2019).

Z kuşağı öncelikle kendinden önceki (Y kuşağı), devamında ise diğer kuşaklarla (babyboomers ve X kuşağı) karşılaştırıldığında ayırt edici pek çok özellik taşımaktadır. Z kuşağı şimdiye kadarki ilk küresel, teknolojik açıdan en okuryazar ve sosyal olarak güçlendirilmiş nesildir. Neredeyse doğumdan itibaren teknoloji tarafından şekillendirilmişlerdir. Olağanüstü bir şekilde teknolojiye bağımlıdırlar ve ilk dilleri teknolojiktir (Reeves ve Oh 2008). Bu kuşak interneti ve sosyal medya platformlarını en aktif şekilde kullanmakta, internet olmadan dünyayı bilmemektedir. Çünkü internetin şekillendirdiği bir dünyada büyümektedirler. İnternet ve sosyal medya platformları Z kuşağının iletişim kurmak için kullandıkları ana platformlar arasında yer almaktadır. Sosyal medya platformlarındaki çevrimiçi içeriğin diğer bir ifadeyle bilginin hem yaratıcıları (sağlayıcıları) hem de tüketicileri konumda bulunmaktadırlar. Blog yazmak, müzik dinlemek, e-posta kullanmak gibi çoklu görevlere sahiptirler. Farklı motivasyonları, öğrenme stilleri, becerileri ve sosyal kaygıları bulunmaktadır. Bu kuşağın öğrenme enerjisi vardır. Bu kuşak zekidir ve dünyada bir değişiklik yapmak için motive olmuşlardır. Yenilikçidirler, azimlidirler, sorumluluk sahibidirler, ilgili ve anlayışlıdırlar. Bir yere bağlı olmama, daha hızlı karar verme, farklı şekilde eğlenme, farklı kültürlere karşı hoşgörülü olma, akıllı olma gibi özellikleri de bulunmaktadır. Y kuşağının ("ben"kuşağı) aksine Z kuşağı "biz" kuşağı olarak adlandırılmaktadır. Hak arama konusunda daha başarılı, sürdürülebilirlik konusunda da daha hassastırlar. Bu kuşak bugüne kadar ırksal olarak en çeşitli nesil durumundadır. Z kuşağına atıfta bulunmanın birkaç yolu olmakla birlikte "milenyum sonrası", "Facebook kuşağı", "dijital nesil" bunlardan bir kaçıdır (Csobanka, 2016; Seemiller ve Grace, 2016; Volkmer, 2021).

Tapscott'a (2009: 3) göre Z kuşağına ait sekiz adet norm; özgürlük, kişiselleştirme, inceleme, bütünlük, iş birliği, eğlence, hız ve yenilik şeklinde sıralanmaktadır. İnternetin birbirine bağlı doğası göz önüne alındığında, Z kuşağı anında küresel bir etki yaratabilecek güçtedir ve bu kendileri tarafından bilinmektedir. Her geçen gün dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek amacıyla gelişen Z kuşağı, sosyal medyayı gelecek olarak kabul etme, insan ilişkilerini her zamankinden daha önemli görme ve küresel zihniyet, yerel gerçeklik düşüncesi gibi eğilimleri dikkate almaktadır (Tulgan, 2013). Aynı zamanda Z kuşağı sürdürülebilirliğe katkı sağlama noktasında güncel, dinamik ve temel değişken, sürdürülebilirliğin sosyolojik bir gerçeği olarak görülmektedir (Çalışkan, 2021).

Y ve Z kuşağının en önemli ortak özelliklerinin internet ve cep telefonu dünyasında yaşamaları, yaşamlarının teknolojiyle şekillenmeleri olduğu belirtilebilir. Teknolojinin buna bağlı olarak da internet kullanmanın küresel anlamdaki etkisi göz önüne alındığında Van kahvaltısının interneti aktif kullanan Y ve Z kuşakları gözünden metaforlar aracılığıyla incelenmesinin etkili olacağı öngörülmektedir.

Türkçede metafor kavramı mecaz kavramıyla; mecaz kavramı ise "bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz" ve/veya "bir kelimenin ya da kavramın kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek şekilde kullanma, metafor" ifadeleriyle açıklanmaktadır (sozluk.gov.tr/, 2023). Diğer bir ifadeyle metafor, bir şeyi başka bir şeyle karşılaştırma ve tanımlama süreci olup, dolaylı yoldan anlatmayı içermektedir (Deant-Reed ve Szokolszky, 1993). Metafor ile iki veya daha fazla şey arasındaki yeni ve şaşırtıcı benzerliğe odaklanılmakta ve karşılaştırma yapılmaktadır (Davidson, 1978). Böylece benzerlik ve karşılaştırma ile bir şey başka bir şey açısından anlaşılmaya çalışılmaktadır (Steen, 2008).

Dilin kullanımından çok düşünmeyi içeren metafor kavramı bir tür şeyi diğerine göre anlamak ve deneyimlemek olarak da açıklanmaktadır (Bailey, 2003). Metafor kullanımı yalnızca dili kullanmanın temel ve yaygın bir yolu değil, aynı zamanda bir düşünme biçimidir. Metaforlar, insanların dünyayı nasıl bildiklerini ve nasıl düşündüklerini yansıtmaktadır (de Guerrero, Villamil ve de Guerrero, 2000). Dil kullanımı ve düşünmenin yanı sıra aynı zamanda iletişim meselesi olarak da kabul edilmektedir. Bu da metafora bilişsel ve dilbilimsel yaklaşımın yanı sıra sosyolojik yaklaşımı da gerektirmektedir (Steen, 2011).

Etki ya da süsleme için kullanılan metaforlar (Bailey, 2003) benzemeyen şeylerin karşılaştırılmasına imkân tanımakta ve aralarında benzerlik bulmaya çalışılmaktadır. Somutluk vermek, bilinmeyeni açıklamak, özneli ifade etmek ve düşünceye yardımcı olmak amacıyla metaforlar kullanılmaktadır (Clarken, 1997). Bir şeyin yeniden görüntülendiği bir mercek görevi görmekte, bir şey hakkında başka bir şeyin ışığında düşünmek için zihinsel bir model sunmaktadır. Karşılaştırmaları keşfetmek, benzerlikleri fark etmek ve bir şeyi başka bir şeyin görüntüsü olarak kullanmak metafor temelinde yer almaktadır (Saban, Kocbeker ve Saban, 2007).

Yukarıda yapılmış açıklamalardan hareketle mevcut çalışmanın amacı Van'da ikamet eden ve teknoloji yaşamlarının büyük bölümünü oluşturan Y ve Z kuşağının Van kahvaltısına ait algılarının metaforlar aracılığıyla tespit edilmesi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda sırasıyla yöntem açıklanmış, bulgular sunulmuş, ardından tartışma, sonuç ve öneriler kısmı ile çalışma tamamlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada kullanılan desen, örneklem, veri toplama aracı ve süreci devamdı ise verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Nitel araştırma yöntemleri kapsamında yer alan olgu bilim deseni bu araştırmada tercih edilmiştir. Olgu bilim deseni ile olay, algı, deneyim, durum gibi günlük yaşamda çeşitli şekillerde karşımıza çıkan, farkında olunan ancak tam olarak anlaşılamayan, ayrıntılı bir şekilde bilginin bulunmadığı olgulara odaklanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 69). Olgu bilim deseninde araştırma kapsamında gerek duyulan verilerin, araştırma konusu hakkında bilgi sahibi olan, bu olguyu yaşamış ve ifade edebilecek kişilerden elde edilmesi gerekmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014: 27). Bu yüzden, Van kahvaltısı ile ilgili metaforlar Van ilinde ikamet eden kişilerden toplanmıştır.

Araştırmanın Örneklemi

Araştırma verileri 2023 yılı Nisan ayında Van ilinde ikamet eden Y ve Z kuşağı kişilerden elde dilmiştir. Araştırma evrenini sınırlandırmak amacıyla kuşak ayrıma gidilmiştir. Y ve Z kuşağının seçilmesinde ise bu kuşakların yaşamların büyük çoğunluğunu teknoloji ve internet odaklı geçirmeleri etkili olmuştur. Y ve Z kuşağı ile ilgili detaylı bilgiler giriş kısmında yer almaktadır. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Y ve Z kuşağı için çeşitli tarih aralıkları bulunmaktadır. Net çizgileri bulunmamakla birlikte mevcut çalışmada hem Y hem de Z kuşağı en geniş yaş aralığını ifade eden 1980 yılı ve 2015 yılı dâhil olmak üzere bu aralıkta doğan kişiler olarak kabul edilmektedir. Bu durumda içinde bulunduğumuz 2023 yılı itibariyle 43 ve 8 yaş dâhil bu aralıkta bulunan kişiler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışmada Y ve Z kuşağı için en geniş tarih aralığının kabul edilme nedeni, çalışmanın alanı genişletmektir.

Araştırmaya 240 kişi katılmıştır. 240 kişinin verileri değerlendirmeye alınmış ancak analiz esnasında verileri uygun olmayan 20 kişi araştırma kapsamı dışında bırakılmış ve kalan 220 kişi üzerinden veriler analiz edilmiştir. Örneklem için kişilerin seçimi, olasılık dışı örnekleme yöntemlerinden kolay örnekleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Zaman ve ekonomik açıdan büyük tasarruf sağlayan bu yöntemde evrende yer alan herkes örnekleme dâhil edilebilmektedir (Ural ve Kılıç, 2013: 36). Online olarak gerçekleştiren anket uygulamalarında sıklıkla tercih edilmektedir (Altunışık vd., 2012: 142).

Araştırmanın veri setini oluşturan 220 kişiye ait demografik özellikler Tablo 1.'de yer almaktadır. Tablo 1.'de de yer verildiği üzere araştırmaya katılım gösteren kişilerin %55,5 (122 kişi)'i kadınlar, %44,5 (98 kişi)'i erkekler oluşturmaktadır. 1980-1994 yılları arasında doğanlar (Y kuşağı) %43,6 (96 kişi) olup, 1995-2015 yılları arasında doğanlar (Z kuşağı) %56,4 (124 kişi)'tür. Katılımcılar eğitim düzeyleri açısından incelendiğinde %20,9 (46 kişi) lise ve altı, %9,5 (21 kişi) önlisans, %48,6 (107 kişi) lisans ve

%20,9 (46 kişi) lisansüstü düzeyde eğitim düzeyine sahiptir. Katılımcıların meslekleri kamu çalışanı-memur %37,7 (83 kişi), özel sektör çalışanı %13,6 (30 kişi), serbest meslek-esnaf-ticari faaliyet %3,2 (7 kişi), işçi %2,7 (6 kişi), ev hanımı %3,6 (8 kişi), işsiz (çalışmıyor) %3,2 (7 kişi) ve öğrenci %35,9 (79 kişi) olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Katılımcıların %35,5 (78 kişi)'i evli, %64,5 (142 kişi) bekardır. Katılımcıların Van'da ikamet sürelerine bakıldığında ise %45,0 (99 kişi)'inin Van'ın doğduğu yer olduğu görülmektedir. %7,3 (16 kişi) 0-1 yıl arası Van'da ikamet etmektedir. 2-3 yıl arası Van'da ikamet edenler %12,7 (28 kişi)'dir. Van'da 6-7 yıl arası ikamet edenler%6,8 (15 kişi), 8-9 yıl arası ikamet edenler ise %4,5 (10 kişi)'tir. Van'da doğmayan ancak 10 yıl ve üzeri gibi uzun bir süredir Van'da ikamet edenler ise katılımcıların %23,6 (52)'sını oluşturmaktadır. Katılımcıların ikamet ettikleri ilçeler incelendiğinde İpekyolu %53,6 (118 kişi), Edremit %18,6 (41 kişi), Tuşba %12,3 (27 kişi) olduğu dikkat çekmektedir. Diğer ilçeler ise %15,5 (34 kişi) (Bahçesaray (1 kişi), Başkale (7 kişi), Çaldıran (2 kişi), Çatak (1 kişi), Erciş (1 kişi), Gevaş (5 kişi), Gürpınar (2 kişi), Muradiye (5 kişi), Özalp (9 kişi), Saray (1 kişi)) oranına sahiptir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken		(f)	(%)
Cinsiyet	**Kadın**	122	55,5
	Erkek	98	44,5
Yaş	**1980-1994 yılları arası (Y kuşağı)**	96	43,6
	1995-2015 yılları arası (Z kuşağı)	124	56,4
Eğitim Durumu	**Lise ve altı**	46	20,9
	Ön lisans	21	9,5
	Lisans	107	48,6
	Lisansüstü (Yüksek lisans – Doktora)	46	20,9
Mesleğiniz	**Kamu çalışanı-Memur**	83	37,7
	Özel sektör çalışanı	30	13,6
	Serbest meslek/Esnaf/Ticari faaliyet	7	3,2
	İşçi	6	2,7
	Ev hanımı	8	3,6
	İşsiz (Çalışmıyor)	7	3,2
	Öğrenci	79	35,9
Medeni Durum	**Evli**	78	35,5
	Bekâr	142	64,5
Kaç yıldır Van'da ikamet ediyorsunuz?	**Doğduğum yer**	99	45,0
	0-1 yıl arası	16	7,3
	2-3 yıl arası	28	12,7
	6-7 yıl arası	15	6,8
	8-9 yıl arası	10	4,5
	10 yıl ve üzeri (Van'da doğmadım ancak uzun yıllardır Van'da ikamet ediyorum)	52	23,6
Van'ın hangi ilçesinde ikamet ediyorsunuz?	**İpekyolu**	118	53,6
	Edremit	41	18,6
	Tuşba	27	12,3
	Diğer	34	15,5
	Toplam	**220**	**100**

Veri Toplama Aracı

Van'da ikamet eden Y ve Z kuşağının Van kahvaltısına ait görüşlerinin metaforlar aracılığıyla belirlenmesi amacıyla anket formu hazırlanmış ve veriler bu anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek

amacıyla "cinsiyetiniz, yaşınız, eğitim durumunuz, mesleğiniz, medeni durumunuz, kaç yıldır Van'da ikamet ediyorsunuz, Van'ın hangi ilçesinde ikamet ediyorsunuz" olmak üzere 7 adet soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise Y ve Z kuşağının Van kahvaltısı ile ilgili görüşlerini metaforlar aracıyla tespit etmek amacıyla "Van kahvaltısı … gibidir. Çünkü …." ifadesi yer almaktadır.

Veri Toplama Aracının Uygulanması

Anket formu Google formlar üzerinden hazırlanmış, 2023 yılı Nisan ayında Van'da ikamet eden Y ve Z kuşağı kapsamında bulunan kişilere araştırmacılar tarafından online olarak uygulanmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde de açıklandığı üzere Y ve Z kuşağının teknoloji temelli, dijital kültüre hâkim ve küresel dünya görüşüne sahip olması, etkin internet ve cep telefonu kullanımları gibi özellikleri çalışmanın bu kuşaklar üzerinden yürütülmesine karar verilmesinde etkili olmuştur. İnternetin gücü sayesinde ciddi etkiler yaratabilecek güçte ve özellikte olmaları da mevcut çalışmada Y ve Z kuşağını ön plana çıkaran nedenler arasında bulunmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmacılar tarafından hazırlanmış ve online olarak uygulaması gerçekleştirilmiş anket formu aracılığıyla katılımcılardan elde edilmiş veriler, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, çok sayıdaki verinin açıklanabilmesi için bu verilerin daha anlamlı ve daha az sayıdaki kategorilere indirgenmesi olarak tanımlanabilmektedir (Altunışık vd., 2012: 324). Verilerin tanımlanmasına imkân tanıyan içerik analizi sayesinde verilere gizlenmiş olan gerçekler ortaya çıkarılmaktadır. İçerik analiziyle sırasıyla birbirine benzeyen veriler kavramsallaştırarak kodlar belirlenmekte, kodlardan temalar oluşturulmaktadır. Ardından kod ve temaların düzenlenmesi yapılmakta ve bulgular sunularak yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 242-243).

Veriler analiz edilirken ilk olarak "Van kahvaltısı" kavramına yönelik 220 kişi tarafından geliştirilen 139 metafor harf sırasına göre dizilmiştir ve bu dizilim üzerinden inceleme yapılmıştır. 139 metaforun ortak özellikleri dikkate alınarak araştırmacılar tarafından içerik analizi yöntemiyle çözümlemeleri yapılmıştır. Geliştirilen metaforların yanı sıra gerekçeleri de çözümleme esnasında göz önünde bulundurulmuştur. İçerik analizi ile yapılan çözümleme sonrasında araştırmacıların üzerinde uzlaştıkları ve kabul edilen metaforlar belirlenmiş ve bu metaforları kapsayacak 12 farklı kavramsal kategori ortaya koyulmuştur. Araştırmanın veri seti, kategorilerin oluşturulmasında en önemli belirleyici unsur olmuştur. Ancak Yağcı ve Avcıkurt (2017) ve Köroğlu, Manav ve Karaca (2018) tarafından yapılmış çalışmalarda kategorilendirme esnasında yol gösterici olmuştur. Kategorilerin oluşturulmasında öncelikle metaforlar dikkate alınsa da herhangi bir kategoriye dâhil edilemeyen ve yeni bir kategori içinde yeterli olmayan metaforlar için gerekçeleri dikkate alınmış ve uygun kategoriler altına dağıtılmıştır. Daha sonra düzenlenen veri seti bir istatistik programına aktarılarak metafor ve kategorileri temsil eden katılımcı sayılarına ait frekans (f) ve yüzdeleri (%) hesaplanmıştır. Üzerinde uzlaşılıp kabul edilen metaforlara Tablo 2.'de, metaforlara ait oluşturulmuş 12 farklı kavramsal kategoriye ise Tablo 3.'te yer verilmiştir. Tablolar ve tablolarda yer alan metaforlar ve kategorilere ilişkin yorumlar bulgular kısmında yer almaktadır.

BULGULAR

Bu bölümde Van'da ikamet eden Y ve Z kuşağı kişilerin "Van kahvaltısı" kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ve bu metaforlara ait kategoriler yer almaktadır.

Van'da İkamet Eden Y ve Z Kuşağı Kişilerin Van Kahvaltısı Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Araştırmaya katılan Y ve Z kuşağı kişiler Van kahvaltısı kavramına ilişkin 139 metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlar ile frekans ve yüzde değerleri Tablo 2.'de sunulmuştur. Tablo 2.'de görüldüğü üzere "Van kahvaltısı" kavramı için en fazla üretilen metaforun "çiçek bahçesi" (8) olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcılar Van kahvaltısını en çok çiçek bahçesi metaforu ile özdeşleştirmişlerdir. Bunu sırasıyla "aşk" (6), gökkuşağı (6) ve "hiçbir şey" (6) metaforları takip etmektedir. Ardından "Anadolu" (5) ve "hayat" (5) metaforları gelmektedir. Tablo 2. incelendiğinde metaforların oldukça çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Burada yazılan 6 metafor dışında 133 metafor daha Tablo 2.'de bulunmaktadır. Tablo 2.'de yer alan metaforlardan anlaşıldığı üzere katılımcıların çoğunlukla Van kahvaltısı için olumlu metaforlar geliştirdiği dikkat çekmektedir. Olumlu metaforlar %96,4 (134)'lük büyük bir kısmı oluştururken, olumsuz metaforlar %3,6 (5)'lık azınlık bir kısmı oluşturmaktadır. Olumsuz metaforlar "diğer kahvaltılar" (4), "israf etmek" (2), "Ortadoğu" (1), Van çevre yolu (1), Van dolmuşu (1) olmak üzere yalnızca 5 adettir. Kalan 134 adet metafor ise olumlu metaforlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2.'de yer alan ve katılımcılar tarafından "Van kahvaltısı … gibidir. Çünkü …" sorusuna karşılık üretilen olumlu metaforlardan bazılarına aşağıda yer verilmektedir.

"Bana göre Van kahvaltısı çiçek bahçesi gibidir. Çünkü; *-çeşit çeşit tat içerir; -çeşit çeşit yiyecekler bulunur; - çok çeşitlidir; -çok renkli lezzetlerle doludur; - farklı kokular farklı tatlar bulunur; - içinde bulunan yiyecekler birbiriyle uyum içinde sofrayı renklendirir; - içinde çeşitli çiçekler bulunur; - içinde her türlü renk ve tat vardır."*

"Bana göre Van kahvaltısı aşk gibidir. Çünkü; *- güzel his uyandırır; - insanı mutlu eder; - mutluluk verir (4)."*

"Bana göre Van kahvaltısı gökkuşağı gibidir. Çünkü; *-çünkü çeşitli renklerde yiyecekler vardır; - değişik renkler bir araya toplanmıştır; - her renk vardır; - kendimizi bir sürü farklı renk yiyecek arasında kaybederiz; - rengarenk yiyecekler bulunur (2)."*

"Bana göre Van kahvaltısı hiçbir şey gibidir. Çünkü; *-eşi benzeri yoktur. (6)"*

"Bana göre Van kahvaltısı Anadolu gibidir. Çünkü; *-çok zengindir; -farklı lezzetleri bir arada sunar; -her çeşit ürün bulunur; -içinde her şey vardır; -içinde mutluluk vardır."*

"Bana göre Van kahvaltısı hayat gibidir. Çünkü; *-acı ve tatlıyı bir arada sunar; -farklı lezzetleri sunar; -yedikçe yeni tatlar keşfedersin; -yiyen kişiye her lezzeti sunar; -yedikçe mutluluk verir."*

"Bana göre Van kahvaltısı bahçe gibidir. Çünkü; *-çeşit çeşit renkleri ve tatları barındırır; -çeşit çeşit ürünü içerisinde bulundurur; -her çeşit yiyecek vardır; -içinde çeşit çeşit ağaç ve rengarenk meyveler bulunur."*

"Bana göre Van kahvaltısı anne gibidir. Çünkü; *bereketlidir; -eşi benzeri yoktur."*

"Bana göre Van kahvaltısı aşure gibidir. Çünkü; *içinde ne ararsan var."*

"Bana göre Van kahvaltısı besin deposu gibidir. Çünkü; *besleyici birçok gıdadan oluşur."*

"Bana göre Van kahvaltısı buğday tarlası gibidir. Çünkü; *yöresel kahvaltı ürünlerinde un çok fazla kullanılmaktadır."*

"Bana göre Van kahvaltısı çikolata gibidir. Çünkü; *çok güçlü bir tutku uyandırır."*

"Bana göre Van kahvaltısı dünya kupası final ligi gibidir. Çünkü; *en iyi ürünler toplanmıştır."*

"Bana göre Van kahvaltısı festival gibidir. Çünkü; *-renkli görüntüler ortaya çıkar; -yedikçe damağınız şenlenir."*

"Bana göre Van kahvaltısı Google gibidir. Çünkü; *-içinde her şey vardır; -aradığın her şeyi bulabilirsin."*

"Bana göre Van kahvaltısı güneş gibidir. Çünkü; *-günümüze ışık ve renk katar; -mutluluk verir; -sabah ilk kahvaltıyla başlanılır."*

"Bana göre Van kahvaltısı köy gibidir. Çünkü; *-her şey doğaldır (2); -içinde doğallık ve lezzet vardır."*

"Bana göre Van kahvaltısı kültür gibidir. Çünkü; *ulusal ve uluslararası platformda Van'ın yerini yansıtır."*

"Bana göre Van kahvaltısı kültürel bir şölen gibidir. Çünkü; *içinde Van kültürünü ifade eden birçok değer bulunur."*

"Bana göre Van kahvaltısı madalyon gibidir. Çünkü; *Vanlıların gurur kaynağıdır."*

"Bana göre Van kahvaltısı Muradiye Şelalesi gibidir. Çünkü; *ihtişamlı, göz alıcı görüntüsü vardır."*

"Bana göre Van kahvaltısı mutluluk gibidir. Çünkü; *-doyum olmaz; -insana iyi gelir."*

"Bana göre Van kahvaltısı oksijen gibidir. Çünkü; *her zaman ihtiyacımız vardır."*

"Bana göre Van kahvaltısı otlu peynir gibidir. Çünkü; *ikisi de içerik açısından zengindir.*

"Bana göre Van kahvaltısı puzzle gibidir. Çünkü; *içinde birbirini tamamlayan lezzetler vardır."*

"Bana göre Van kahvaltısı taze ekmeğe benzer. Çünkü; *çok güzel kokular yayar."*

"Bana göre Van kahvaltısı Van gibidir. Çünkü; -*eşsiz güzellikleri ve lezzetleri barındırır; -hem acı hem tatlı hem ekşi hem tuzlu her şeyi bir arada sunar; -içinde bir sürü gizli güzellik yer alır."*

"Bana göre Van kahvaltısı Van Urartu Müzesi'ne benzer. Çünkü; *yöreye ait ürünleri yerli ve yabancı turistlere sunar."*

"Bana göre Van kahvaltısı zenginlik gibidir. Çünkü; -*çok değerli doğal ürünleri kapsar; -içinde doğal ürünler vardır; -Van'a özgü birçok çeşidi bulunur."*

Tablo 2.'de yer alan ve katılımcılar tarafından "Van kahvaltısı … gibidir. Çünkü …" sorusuna karşılık üretilen olumsuz metaforlara aşağıda yer verilmektedir.

"Bana göre Van kahvaltısı diğer kahvaltılar gibidir. Çünkü; *-ayırt edici bir özelliği yok; -bir farkı yok; -bir özelliği yok; -beklenilen kadar özgün değil."*

"Bana göre Van kahvaltısı israf etmek gibidir. Çünkü; *-çok fazla çeşit sunulmaktadır; -çoğu yenmeyen çok fazla çeşit ikram edilir."*

"Bana göre Van kahvaltısı Ortadoğu gibidir. Çünkü; *bir kargaşa vardır."*

"Bana göre Van kahvaltısı Van çevre yolu gibidir. Çünkü; *bitmez."*

"Bana göre Van kahvaltısı Van dolmuşu gibidir. Çünkü; *çok kalabalıktır."*

Tablo 2. Van Kahvaltısı Kavramına İlişkin Geliştirilen Metaforlar

Sıra	Metafor	Frekans (f)	Yüzde (%)	Sıra	Metafor	Frekans (f)	Yüzde (%)
1	Çiçek bahçesi	8	3,6	**71**	İksir	1	,5
2	Aşk	6	2,7	**72**	İlkbahar çiçekleri	1	,5
3	Gökkuşağı	6	2,7	**73**	İlkbahar	1	,5
4	Hiçbir şey	6	2,7	**74**	İnsan	1	,5
5	Anadolu	5	2,3	**75**	İstanbul	1	,5
6	Hayat	5	2,3	**76**	Kahve	1	,5
7	Bahçe	4	1,8	**77**	Karbonhidrat bombası	1	,5
8	Diğer kahvaltılar	4	1,8	**78**	Kır bahçesi	1	,5
9	Doğa	4	1,8	**79**	Kız kulesi	1	,5
10	Dünya	4	1,8	**80**	Kimlik	1	,5
11	Medeniyet	4	1,8	**81**	Kişilik	1	,5
12	Deniz	3	1,4	**82**	Kitap	1	,5
13	Güneş	3	1,4	**83**	Köylü kız	1	,5
14	Köy	3	1,4	**84**	Kumpir	1	,5
15	Memleket	3	1,4	**85**	Kültür turu	1	,5
16	Sanat	3	1,4	**86**	Kültür	1	,5
17	Türkiye	3	1,4	**87**	Kültürel bir şölen	1	,5
18	Van gölü	3	1,4	**88**	Kültürel miras	1	,5
19	Van	3	1,4	**89**	Lunapark	1	,5
20	Zenginlik	3	1,4	**90**	Madalyon	1	,5
21	Anne	2	,9	**91**	Mandıra	1	,5
22	Doğu kültürü	2	,9	**92**	Manzara	1	,5
23	Dünya haritası	2	,9	**93**	Marka	1	,5
24	Evren	2	,9	**94**	Mavi	1	,5
25	Festival	2	,9	**95**	Mevsim	1	,5
26	Google	2	,9	**96**	Meyve bahçesi	1	,5
27	Gökyüzü	2	,9	**97**	Muradiye şelalesi	1	,5
28	İmparatorluk	2	,9	**98**	Oksijen	1	,5
29	İsraf etmek	2	,9	**99**	Okyanus	1	,5
30	Keledoş	2	,9	**100**	Organik ürün pazarı	1	,5
31	Kral sofrası	2	,9	**101**	Ortadoğu	1	,5
32	Mutluluk	2	,9	**102**	Osmanlı'da çok uluslu yapılanma	1	,5
33	Spor yapmak	2	,9	**103**	Osmanlı sofrası	1	,5
34	Şölen	2	,9	**104**	Otlu peynir	1	,5
35	Tarih	2	,9	**105**	Özgürlük	1	,5
36	Tatlı	2	,9	**106**	Puzzle	1	,5
37	Van kedisi	2	,9	**107**	Ramazan sofrası	1	,5
38	Ziyafet sofrası	2	,9	**108**	Rio karnavalı	1	,5
39	Aile	1	,5	**109**	Rüya	1	,5
40	Altın	1	,5	**110**	Sağlıklı olmak	1	,5
41	Arkadaşlık	1	,5	**111**	Saray	1	,5

42	Aşure	1	,5	**112**	Sevgili	1	,5
43	Bahar havası	1	,5	**113**	Sevgi	1	,5
44	Bahar	1	,5	**114**	Sınıf	1	,5
45	Baharat	1	,5	**115**	Sihirbaz şapkası	1	,5
46	Bayram sabahı	1	,5	**116**	Sonsuzluk	1	,5
47	Bayram	1	,5	**117**	Süpermarket	1	,5
48	Besin deposu	1	,5	**118**	Sürdürülebilirlik	1	,5
49	Bir elin parmakları	1	,5	**119**	Şarkı söylemek	1	,5
50	Buğday tarlası	1	,5	**120**	Şekerpare	1	,5
51	Bulut	1	,5	**121**	Şifalı ve faydalı bitkiler	1	,5
52	Çay	1	,5	**122**	Tablo	1	,5
53	Çiçek	1	,5	**123**	Takım olmak	1	,5
54	Çikolata	1	,5	**124**	Tarhana	1	,5
55	Dağ	1	,5	**125**	Taze ekmek	1	,5
56	Derya deniz	1	,5	**126**	Taze sıkılmış portakal suyu	1	,5
57	Doğal yaşam alanı	1	,5	**127**	Türkiye haritası	1	,5
58	Düğün	1	,5	**128**	Uyku	1	,5
59	Dünya kupası finali	1	,5	**129**	Uzun bir yol	1	,5
60	Dünya mutfağı	1	,5	**130**	Van balığı	1	,5
61	Dünyanın sekizinci harikası	1	,5	**131**	Van çevre yolu	1	,5
62	Enerji bombası	1	,5	**132**	Van dolmuşu	1	,5
63	Eşsiz bir manzara	1	,5	**133**	Van halkı	1	,5
64	Etnik bir kumaş	1	,5	**134**	Van Rus pazarı	1	,5
65	Felsefe	1	,5	**135**	Van Urartu müzesi	1	,5
66	Güneydoğu Anadolu mutfağı	1	,5	**136**	Yağmur	1	,5
67	Güzel günler	1	,5	**137**	Yaşam	1	,5
68	Hazine	1	,5	**138**	Yayla	1	,5
69	Huzur	1	,5	**139**	Yıldız	1	,5
70	İklim	1	,5				
					Toplam	220	100,0

Van'da İkamet Eden Y ve Z Kuşağı Kişilerin Van Kahvaltısı Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlara Ait Oluşturulan Kategoriler ve Metaforların Dağılımı

Araştırmaya katılan ve Van'da ikamet eden Y ve Z kuşağı kişilerin geliştirdiği 139 adet metafor araştırmacılar tarafından 12 kategori altında toplanmıştır. Bu kategorilere ait metaforlar ve adedi, kategori altında yer alan toplam metaforlara ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 3.'te gösterilmiştir. Tablo 3. incelendiğinde en fazla metafora %22,7 oran ile *"doğa ile ilgili metaforlar"* kategorisi sahiptir. İkinci sırada %12,3 oran ile *"toplumsal/sosyolojik metaforlar"* kategorisi yer almaktadır. Üçüncü sırada ise %11,4 oran ile *"soyut metaforlar"* kategorisi bulunmaktadır. Bunları ise sırasıyla %10,9 ile *"verilen değer ile ilgili metaforlar"*, %9,5 ile *"kültür/sanat/tarih ile ilgili metaforlar"*, %8,2 ile *"Van ile ilgili metaforlar"*, %7,3 ile *"yiyecek-içeceklerle ilgili metaforlar"* takip etmektedir. Ardından ise %6,4 ile *"somut metaforlar"*, %3,2 ile *"bir eylemle ilgili metaforlar"* ve *"diğer metaforlar"*, %2,7 ile *"klasik algılama ile ilgili metaforlar"* ve son olarak ise %2,3 ile *"mekan ile ilgili metaforlar"* gelmektedir.

Tablo 3. Üretilen Metaforlara Ait Oluşturulan Kategoriler ve Metaforların Dağılımı

Kategoriler	Metaforlar	Metafor Frekansı (f)	Yüzde (%)
Doğa ile ilgili metaforlar	Bahar havası (1), Bahar (1), Bahçe (4), Buğday tarlası (1), Bulut (1), Çiçek (1), Çiçek bahçesi (8), Dağ (1), Deniz (3), Derya deniz (1), Doğa (4), Eşsiz bir manzara (1), Gökkuşağı (6), Gökyüzü (2), Güneş (3), İklim (1), İlkbahar çiçekleri (1), İlkbahar (1), Kır bahçesi (1), Manzara (1), Mevsim (1), Meyve bahçesi (1), Oksijen (1), Okyanus (1), Yağmur (1), Yayla (1), Yıldız (1)	50	22,7
Toplumsal/Sosyolojik metaforlar	Anadolu (5), Dünya (4), İmparatorluk (2), İstanbul (1), Köy (3), Medeniyet (4), Memleket (3), Ortadoğu (1), Osmanlı Devleti'nde çok uluslu yapı (1), Türkiye (3)	27	12,3
Soyut Metaforlar	Aşk (6), Evren (2), Felsefe (1), Güzel günler (1), Hayat (5), Huzur (1), Kişilik (1), Mutluluk (2), Özgürlük (1), Rüya (1), Sevgi (1), Sonsuzluk (1), Uyku (1), Yaşam (1),	25	11,4
Verilen değer ile ilgili metaforlar	Aile (1), Altın (1), Anne (2), Arkadaşlık (1), Dünya kupası final ligi (1), Dünyanın sekizinci harikası (1), Hazine (1), Hiçbir şey (6), Kral sofrası (2), Madalyon (1), Osmanlı sofrası (1), Saray (1), Zenginlik (3), Ziyafet sofrası (2)	24	10,9
Kültür/Sanat/Tarih ile ilgili metaforlar	Bayram sabahı (1), Bayram (1), Doğu kültürü (2), Düğün (1), Festival (2), Kız kulesi (1), Kültür turu (1), Kültür (1), Kültürel bir şölen (1), Kültürel miras (1), Ramazan sofrası (1), Rio karnavalı (1), Sanat (3), Şölen (2), Tarih (2)	21	9,5
Van ile ilgili metaforlar	Keledoş (2), Muradiye şelalesi (1), Otlu peynir (1), Van balığı (1), Van çevre yolu (1), Van dolmuşu (1), Van gölü (3), Van halkı (1), Van kedisi (2), Van Urartu Müzesi (1), Van (3), Van Rus pazarı (1)	18	8,2
Yiyecek-İçeceklerle ilgili metaforlar	Aşure (1), Baharat (1), Besin deposu (1), Çay (1), Çikolata (1), Enerji bombası (1), Kahve (1), Karbonhidrat bombası (1), Kumpir (1), Şekerpare (1), Şifalı ve faydalı bitkiler (1), Tarhana (1), Tatlı (2), Taze ekmek (1), Taze sıkılmış portakal suyu (1)	16	7,3
Somut metaforlar	Bir elin parmakları (1), Dünya haritası (2), Etnik bir kumaş (1), İksir (1), Kimlik (1), Kitap (1),Lunapark (1), Puzzle (1), Sevgili (1), Sihirbaz şapkası (1), Tablo (1),Türkiye haritası (1), Uzun bir yol (1)	14	6,4
Bir eylemle ilgili metaforlar	İsraf etmek (2), Sağlıklı olmak (1), Spor yapmak (2), Şarkı söylemek (1), Takım olmak (1)	7	3,2
Diğer metaforlar	Google (2), İnsan (1), Köylü kızı (1), Marka (1), Mavi (1), Sürdürülebilirlik (1)	7	3,2
Klasik algılama ile ilgili metaforlar	Diğer kahvaltılar (4), Dünya mutfağı (1), Güneydoğu Anadolu mutfağı (1)	6	2,7
Mekân ile ilgili metaforlar	Doğal yaşam alanı (1), Mandıra (1), Organik ürün pazarı (1), Sınıf (1), Süpermarket (1)	5	2,3
	139	**220**	**100,0**

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada Van'da ikamet eden Y ve Z kuşağına mensup kişilerin "Van kahvaltısı" kavramına ilişkin algılarının, farkındalıklarının metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. "Van kahvaltısı" ile ilgili 220 katılımcı tarafından 139 farklı metafor üretilmiştir. Bu metaforların büyük kısmını (134 adet) olumlu metaforlar, çok az bir kısmını (5 adet) ise olumsuz metaforlar oluşturmuştur. Van'da ikamet eden Y ve Z kuşağı mensubu kişilerin "Van kahvaltısı" ile ilgili olumlu yöndeki yaklaşımları, kendine hem ulusal hem de uluslararası platformda yer bulan Van kahvaltısının daha fazla ve özellikle doğru tanıtılması açısından önem arz etmektedir. Bu noktada metaforların gerekçelerinin büyük çoğunluğunda Van kahvaltısının çok çeşitli olmasına, zenginliğine, yerel ve doğal ürünlere sahip olmasına değinildiği de görülmektedir. Bu bulgu hem yukarıda yazılan literatür ile örtüşmekte hem de katılımcıların Van kahvaltısını doğru tanıtacakları ifadesini desteklemektedir. Van kahvaltısının bu kadar çok olumlu metaforla özdeşleştirilmesi araştırma katılımcıları nezdinde hak ettiği değeri bulduğunu da gözler önüne sermektedir. Ancak çok az olsa da üretilen olumsuz metaforların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Van kahvaltısının bir özelliğinin ve özgünlüğünün olmaması dolayısıyla diğer kahvaltılar gibi görülmesi; çeşit fazlalığı nedeniyle Ortadoğu ve israf edilmeyle açıklanması Van kahvaltısının bu iki açıdan denetimini gündeme getirmektedir. Diğer taraftan Van kahvaltısının bitmemesinin Van çevre yoluyla; çeşit çokluğu dolayısıyla Van dolmuşuyla özdeşleştirilmesi de Van'ın güncel sorunlarını gözler önüne sermektedir. Van kahvaltısı sahip olduğu bu ünü zorlu süreçlerden geçerek kazanmıştır ve Van denildiğinde bir marka değeri olarak ilk akla gelen unsurlar arasında yerini almaktadır. Bu nedenle Van kahvaltısı için az sayıda da olsa olumsuz metaforların tamamen ortadan kaldırılması, herkes nezdinde algının tamamen olumlu metaforlara dönüştürülmesi Van kahvaltısının sürdürülebilirliği noktasında önem arz etmektedir. Bu noktada özellikle Van kahvaltısından sorumlu denetim mekanizmasının özgünlük ve çeşit fazlalığı konularında ekstra hassas bir süreç izlemeleri önerilebilmektedir. Böylelikle Van kahvaltısını doğrudan ilgilendiren olumsuz metaforların ortadan kaldırılabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan Van kahvaltısı üzerinden Van'ın genel sorunlarından iki tanesine (Van çevre yolu ve ulaşım araçları) değinildiği de oluşturulan metaforlarda görülmektedir. Bu konularda da yerel yönetimler başta olmak üzere tüm yetkili birimlerin gerekli çalışmaları başlatmasının Van için önemli olduğu düşünülmektedir.

Literatür incelendiği Van kahvaltısı ile ilgili araştırmaların var olduğu görülmektedir. Ancak Van kahvaltısının metaforlar aracılığıyla ele alınması mevcut çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Bu nedenle mevcut çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Nitel verilere dayanan mevcut araştırmanın bulgularının genellenmesi doğru görülmemektedir. Ancak mevcut araştırma Van'da ikamet eden Y ve Z kuşağına mensup kişilerin Van kahvaltısı ile ilgili algıları hakkında fikir vermesi açısından değerli kabul edilmektedir. Sonraki araştırmalar örneklem daha genel tutularak genişletilebilir. Böylelikle Van kahvaltısına yönelik genel algı metaforlar aracılığıyla incelenebilir.

KAYNAKLAR

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2012). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı. Geliştirilmiş 7. Baskı. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.

Bailey, R. (2003). Conceptual metaphor, language, literature and pedagogy. Journal of Language and Learning, 1 (2), 59-72.

Barnes, G. (2009). Guess who's coming to work: Generation Y. Are you ready for them?. Public Library Quarterly, 28 (1), 58-63.

Benckendorff, P., & Moscardo, G. (2010). Understanding generation-Y tourists: Managing the risk and change associated with a new emerging market. In Tourism and Generation Y (Eds, P. Benckendorff, G. Moscardo & D. Pendergast), pp. 38-46. Wallingford UK: CABI.

Cilliers, E. J. (2017). The challenge of teaching generation Z. PEOPLE International Journal of Social Sciences, 3 (1), 188-198.

Clarken, R. H. (1997). Five metaphors for educators. Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, Chicago, IL, March 24-28.

Crampton, S. M., & Hodge, J. W. (2009). Generation Y: Unchartered territory. Journal of Business & Economics Research (JBER), 7 (4), 1-6.

Csobanka, Z. E. (2016). The Z generation. Acta Educationis Generalis, 6 (2), 63-76.

Çalışkan, C. (2021). Sustainable tourism: Gen Z?. Journal of Multidisciplinary Academic Tourism, 6 (2), 107-115.

Çekal, N., & Doğan, E. (2021). Türk ve dünya mutfaklarında kahvaltı üzerine bir çalışma. Humanities Sciences, 16 (1), 71-88.

Davidson, D. (1978). What metaphors mean. Critical Inquiry, 5 (1), 31–47.

De Guerrero, M. C. M., Villamil, O. S., & de Guerrero, M. C. M. (2000). Exploring ESL teachers' roles through metaphor analysis. TESOL Quarterly, 34 (2), 341-351.

Deant-Read, C. H., & Szokolszky, A. (1993). Where do metaphors come from? Metaphor and Symbolic Activity, 8 (3), 227-242.

Dimock, M. (2019). Defining generations: Where millennials end and generation Z begins. Pew Research Center, 17 (1), 1-7.

Gabrielova, K., & Buchko, A. A. (2021). Here comes generation Z: Millennials as managers. Business Horizons, 64 (4), 489-499.

Goldgehn, L. A. (2004). Generation who, what, Y? What you need to know about generation Y. International Journal of Educational Advancement, 5, 24-34.

https://ci.turkpatent.gov.tr/cografi-isaretler/liste?il=65 Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023.

https://sozluk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023.

https://van.ktb.gov.tr/TR-88275/van-kahvaltisi.html Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023.

https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/largest-full-breakfast-(attendance) Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023.

Kılıçhan, R., & Köşker, H. (2015). Destinasyon markalaşmasında gastronominin önemi: Van kahvaltısı örneği. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 3 (3), 102-115.

Köroğlu, Ö., Manav, S., ve Karaca, K. Ç. (2018). Turizm rehberliği öğrencilerinin "Türk mutfağı" kavramına ilişkin algılarının metaforlar yöntemi ile belirlenmesi". Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 10 (2), 114-129.

Kristiawan, M., & Nizarani, S. (2019). Role of school on forming character of Z-Generation through entrepreneurial skills. International Journal of Scientific and Technology Research, 8 (10), 1941-1945.

Lancaster, L. C., & D. Stillman. 2002. When generations collide: Who they are, why they clash, how to solve the generational puzzle at work. NewYork: HarperCollins.

McCrindle, M. (2003). Understanding generation Y. Principal Matters, (55), 28-31.

Nakiboğlu, M. (2017). Van'da kahvaltı kültürü ve kahvaltı salonları. In Iwact International West Asia Congress of Tourism Research, ss. 332-339. 28 September-01 October, Van, Turkey.

Ocak, E. (2016). Van mutfak kültürü (1. Baskı). Ankara: Matus Basımevi.

Parry, E., & Urwin, P. (2011). Generational differences in work values: A review of theory and evidence. International Journal of Management Reviews, 13 (1), 79-96.

Pendergast, D. (2010). Getting to know the Y generation. In Tourism and Generation Y (Eds, P. Benckendorff, G. Moscardo & D. Pendergast), pp. 1-15. Wallingford UK: CABI.

Reeves, T. C., & Oh, E. (2008). Generational differences. In Handbook of Research on Educational Communications and Technology (Eds. J. M. Spector, M. D. Merrill, J. Van Merrienboer & M. P. Driscoll), Third Edition, pp. 295-303, Taylor & Francis Group.

Saban, A., Kocbeker, B. N., & Saban, A. (2007). Prospective teachers' conceptions of teaching and learning revealed through metaphor analysis. Learning and instruction, 17 (2), 123-139.

Seemiller, C., & Grace, M. (2016). Generation Z goes to college. John Wiley & Sons.

Singh, A. P., & Dangmei, J. (2016). Understanding the generation Z: The future workforce. South-Asian journal of multidisciplinary studies, 3 (3), 1-5.

Steen, G. (2008) The paradox of metaphor: Why we need a three-dimensional model of metaphor, Metaphor and Symbol, 23 (4), 213-241.

Steen, G. J. (2011). The contemporary theory of metaphor-now new and improved!. Review of Cognitive Linguistics. Published under the Auspices of the Spanish Cognitive Linguistics Association, 9 (1), 26-64.

Tapscott, D. (2008). Grown up digital. Boston: McGraw-Hill Education.

Tulgan, B. (2013). Meet generation Z: The second generation within the giant "Millennial" cohort. Rainmaker Thinking, 125, 1-13.

Uçkan-Çakır, M., & Özbay, G. (2022). The role of brand image in gastronomic destinations: An analysis on Turkey and Malaysia website. International Journal of Contemporary Tourism Research, 6 (1), 40-53.

Ural, A., & Kılıç, İ. (2013). Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

Volkmer, I. (2021). Social media and Covid-19: A global study of digital crisis interactionn among Gen Z and millennials. Key Results of an International Study Conducted by Wunderman Thompson, University of Melbourne, Pollfish and The World Health Organizatio, Australia.

Wiedmer, T. (2015). Generations do differ: Best practices in leading traditionalists, boomers, and generations X, Y, and Z. Delta Kappa Gamma Bulletin, 82 (1), 51.

Yağcı, P., ve Avcıkurt, C. (2017). Seferihisar halkının sakin şehir kavramına ilişkin metaforik algıları. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (3), 1-18.

Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2014). SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Yenilenmiş, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. 11. Baskı. Ankara: Seçkin.

BERNARD MANDEVILLE: THE FACTOR OF SELF-INTEREST AS THE BASIS OF AN IDEAL SOCIETY

Garayeva Gunel Aliniyaz

Baku State University-Phd student

Azerbaijan University of Languages – senior teacher, Azerbaijan

Danish social and political figure Bernard Mandeville noted that private profit played an indispensable role in the economy by stimulating public benefit, industry and economic growth. The desire to create a purely virtuous society was based on "an empty utopia sitting in the brain": thinking that a nation can achieve great wealth and success through virtues such as honesty, when in reality it is a desire to improve the material condition of man. A factor of self-interest is necessary to achieve collective effect, thus the paradox of "private benefits, public benefits" arises. For example, to take one of Mandeville's key examples, pride is an evil, but without pride there would be no fashion industry, as individuals would have no motivation to buy new and expensive clothes to impress their peers. If pride were to be eradicated tomorrow, the result would bankrupt hundreds of companies, quickly lead to mass unemployment and risk of collapsing of industry. If there were no small-scale thieves, there would not be locksmiths, property disputes, lawyers, etc. [25]. The author was simply holding up a mirror to a corrupt society, satirizing those who claim that commercial wealth is directly compatible with virtue. Mandeville meant that what appears to be virtuous behavior may actually be selfishness in disguise. Mandeville argued that nature leads us to value ourselves above our true worth, and so we associate with other people to confirm our positive self-image. In society, in less than half an hour, self-appreciation can be achieved by force, trickery, etc. He thought it would lead to a desire for superiority. Mandeville cleared up confusion about the role of pride by distinguishing between "self-liking" and "self-love." Humans have a deep-seated psychological need for validation, which can encourage us to possess qualities we admire in others. In fact, according to the philosopher, self-esteem is quite necessary for some people , without which people can have no pleasure. Mandeville exemplifies the extremes of this need, failure to win the sympathy of others can even lead to suicide. The motivation is selfish and therefore not virtuous. In this regard, Mandeville opposed the search for an objective moral standard, saying that people cannot be virtuous without denying themselves, in which case they would be hypocrites both to themselves and to others. Mandeville thought that if everyone had to live up to the ideals of unrequited mercy, it would mean the collapse of modern society. Thus, it became the thinker's final position to argue that greed is beneficial.

Key words: public benefit, virtuous society, self-interest

David Hume agreed with significant aspects of Bernard Mandeville's basic analysis. But he disagreed with the denial of moral values by self-interest and his attempt to show that human actions can be completely disinterested without self-interest.

Mandeville did not accept all the motives behind the existence of charity schools, he believed that they were, in fact, a system for people to pass on their ideas to later generations. He believed that charity was sometimes necessary because the helpless should be cared for, but he believed that the principles of charity schools would only encourage laziness in society.

Mandeville's defense of luxury is at the forefront of economic debates in the 18th century. He showed that society should be built on selfishness and that no state can be great without luxury. His argument that luxury was harmless to social welfare and necessary for economic prosperity ran counter to the traditional ascetic moral codes of Christian teaching. According to the philosopher, powerless individuals lead to the internal decline of the state and its vulnerability to foreign conquests.

REFERENCE

1. Cook, Harold John (1999). "Bernard Mandeville and the Therapy of 'The Clever Politician'" . Journal of the History of Ideas . University of Pennsylvania Press . **60** (1): 101–124.
2. Mandeville, Bernard, Fable of the Bees, vol. I, Page=369 in the appended "A Search into the Nature of Society."
3. Smith, Adam (1982), The Wealth of Nations, vol. 1 (Glasgow ed.), footnote to page 27, section I.ii.3
4. Bernard de Mandeville . www.litencyc.com. October 19 , 2018.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE AİLE İÇİ ŞİDDET DENEYİMLERİNİN BENLİK SAYGISI İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN DOMESTIC VIOLENCE EXPERIENCES AND SELF-ESTEEM OF UNIVERSITY STUDENTS

Gökçe ÖZKILIÇCI

Fenerbahçe Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü İstanbul, Türkiye

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-6451-7952

ÖZET

Aile içi şiddet, büyük ölçüde özel bir aile meselesi olarak görülse de tüm toplumlarda, kültürlerde ve sosyo-ekonomik çevrelerde görülen önemli bir toplumsal sorundur. Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin deneyimledikleri aile içi şiddetin farklı boyutlarını tespit etmek ve aile içi şiddetin bireyin benlik saygısı üzerindeki etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmaya Fenerbahçe Üniversitesi'nde eğitimine devam eden 123 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların yaşları 18 ila 60 arasında değişmektedir (ort. = 23,02; ss = 7,48). Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan aile içi şiddete şiddete yönelik soruların yanı sıra Coopersmith'in Benlik Saygısı Ölçeği ve Özyürek&Kurnaz tarafından geliştirilen Aile İçi Şiddet Farkındalığı Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca, yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, sigara, alkol ve uyarıcı madde kullanımına ilişkin sosyodemografik bilgilere yönelik sorular sorulmuştur. Katılımcıların %58,5'i en az bir kez de olsa aile içi şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Maruz kalınan davranışlara bakıldığında ise, %35 azarlanma, %33,3 kaba söz, davranış ve baskı kurulması; %30 kişinin duygularını incitecek söz ve davranışlar olarak nitelendirilmiştir. Katılımcıların %55'i duygusal; %50'si sözel; %23'ü fiziksel; %14'ü ekonomik ve %3'ü cinsel şiddete hayatlarında en az bir kez maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Şiddete ne şekilde tepki verdikleri sorusuna %33'ü hiçbir şey yapmadığını; %28'i özürden sonra barıştığını; %20'si ise karşılık verdiğini söyleyerek cevap vermişlerdir. Şiddet maruziyetinin şiddet farkındalığı ve benlik saygısı ile ilişkisi de incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre şiddet maruziyeti ile şiddet farkındalığı arasında anlamlı bir fark bulunmazken, şiddete maruz kalanların kalmayanlara kıyasla benlik saygısı puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile İçi Şiddet, Üniversite Öğrencileri, Benlik Saygısı

ABSTRACT

Although domestic violence is largely seen as a private family issue, it is an important social problem seen in all societies, cultures and socio-economic environments. In this study, it was aimed to determine the different dimensions of domestic violence experienced by university students and to examine the effects of domestic violence on the self-esteem of the individual. 123 students continuing their education at Fenerbahçe University participated in the research. The ages of the participants ranged from 18 to 60 (mean = 23.02; sd = 7.48). As a data collection tool, Coopersmith's Self-Esteem Scale and Domestic Violence Awareness Scale developed by Özyürek & Kurnaz were used as well as questions about domestic violence and violence prepared by the researcher. In addition, questions were asked about

sociodemographic information regarding age, gender, income level, smoking, alcohol, and stimulant use. 58.5% of the participants stated that they were exposed to domestic violence at least once. Considering the behaviors exposed, 35% scolding, 33.3% rude words, behavior, and pressure; 30% are described as words and behaviors that will hurt one's feelings. 55% of the participants are emotional; 50% verbal; 23% physical; 14% of them stated that they were exposed to economic violence and 3% to sexual violence at least once in their lives. When asked how they reacted to violence, 33% said that they did nothing; 28% of them reconciled after the apology; 20% responded by saying that they responded. The relationship between exposure to violence and awareness of violence and self-esteem was also examined. According to the results of the analysis, while there was no significant difference between exposure to violence and awareness of violence, it was found that those who were exposed to violence had lower self-esteem scores compared to those who did not.

Keywords: Domestic Violence, University Students, Self-Esteem

İDMAN MENECMENTİNDƏ İNSAN RESURSLARININ İDARƏ EDİLMƏSİ

HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN SPORTS MANAGEMENT

Gulnar HASANOVA

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, teacher, Baku, Azerbaijan.

ORCID ID: 00000-0003-1411-0510

XÜLASƏ

İdman təşkilatlarında insan resurslarının idarə edilməsi, ilk növbədə, doğru zamanda doğru iş üçün doğru insanı tapmaq, ikincisi, təşkilatın müvafiq təlim keçmiş və məmnun işçi qüvvəsinə malik olmasını təmin etməkdir. Uğurlu idman liqaları, klublar, assosiasiyalar, pərakəndə satıcılar və məkanlar məqsədlərinə nail olmaq üçün həm meydanda, həm də kənarda yaxşı insan resurslarına güvənirlər.

İnsan resurslarının idarə edilməsi təşkilatın planlaşdırma sisteminin mərkəzi xüsusiyyətidir. Onu strateji planlaşdırma, maliyyə planlaşdırması və ya təşkilat mədəniyyəti və strukturunun idarə edilməsi kimi digər əsas idarəetmə vasitələrindən ayırmaq olmaz. İnsan resurslarının idarə edilməsi həm təşkilati uğura səbəb ola bilər, həm də yaxşı idarəetmə və planlaşdırmanın nəticəsidir. Əhəmiyyətli olan odur ki, insan resurslarının idarə edilməsi davamlı planlaşdırma və qiymətləndirmə prosesidir və ən yaxşı şəkildə təşkilatın strateji məqsədlərinə çatmağı hədəflədiyi dövrün bir hissəsi kimi nəzərdən keçirilir. Buna görə də insan resurslarının idarə edilməsi bütöv idarəetmə funksiyasıdır, ona görə ki, o, "həm şəxs mərkəzli, həm də məqsədyönlü" ola bilər.

Qeyri-kommersiya idman təşkilatları üçün uğurlu insan resurslarının idarə edilməsi heç də həmişə maliyyə nəticələrinə əsaslanmır. Əksinə, təşkilati kontekstdən asılı olaraq bir sıra strategiyaları və nəticələri əhatə edə bilər. Yeniyetmə oyunçuları arasında spirt istehlakı ilə bağlı problemi olan yerli idman klubu daha məsuliyyətli klub mədəniyyətini təşviq etmək üçün öz oyunçularını, məşqçilərini və idarəçilərini (ödənişli və ya könüllü heyət ola bilər) maarifləndirmək üçün bir sıra proqramlar hazırlaya bilər. Bu oyunçunun rifahı proqramı əslində insan resurslarının idarə edilməsi strategiyasının bir hissəsi ola bilər, çünki uyğun olmayan klub mədəniyyəti təcrübə və öhdəliyi olan könüllüləri cəlb etmək və saxlamaqda çətinlik yarada bilər. Peşəkar komanda kontekstində oyunçu rifahı proqramı onun imicini idarə etmək və brendin etibarlılığını qorumaq üçün istifadə edilə bilər. Yerli icma idman klubu vəziyyətində oyunçu rifahı proqramı pis davranış və qeyri-funksional mədəniyyət səbəbindən klubdan qovulmuş könüllüləri saxlamaq üçün istifadə edilə bilər. Bu iki misaldan aydın olur ki, insan resurslarının idarə edilməsi eyni zamanda həm şəxs, həm də məqsədyönlü ola bilər.

Açar sözlər: idman təşkilatları, insan resursları, idman menecmenti

ABSTRACT

Human resource management in sports organizations is primarily about finding the right person for the right job at the right time, and secondly, ensuring that the organization has an appropriately trained and satisfied workforce. Successful sports leagues, clubs, associations, retailers and venues rely on good human resources both on and off the field to achieve their goals.

Human resource management is a central feature of an organization's planning system. It cannot be separated from other basic management tools, such as strategic planning, financial planning, or managing organizational culture and structure. Human resource management can both lead to organizational success and is the result of good management and planning. Importantly, human resource management is a continuous process of planning and evaluation and is best viewed as part of the cycle in which the organization aims to achieve its strategic goals. Therefore, human resource management is a holistic management function in that it can be "both person-centered and goal-oriented."

Successful human resource management for non-profit sports organizations is not always based on financial results. Rather, it may involve a range of strategies and outcomes depending on the organizational context. A local sports club with a problem with alcohol consumption among its youth players could develop a series of programs to educate its players, coaches and administrators (whether paid or volunteer staff) to promote a more responsible club culture. This player welfare program can actually be part of a human resource management strategy, as an inconsistent club culture can make it difficult to attract and retain experienced and committed volunteers. In the context of a professional team, a player welfare program can be used to manage its image and maintain brand credibility. In the case of a local community sports club, a player welfare program can be used to retain volunteers who have been kicked out of the club due to bad behavior and a dysfunctional culture. From these two examples, it is clear that human resource management can be both person-oriented and goal-oriented.

Keywords: sports organizations, human resources, sports management

Giriş

İnsan resurslarının xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, birincisi, insanlar nə qədər çox peşə fəaliyyətilə məşğul olurlarsa, onlar bir o qədər çox həyat və peşə təcrübəsi qazanır, bir o qədər az vaxt ərzində peşə vəzifələrini daha keyfiyyətlə yerinə yetirir, ölkə, müəssisə, təşkilat və s. üçün daha çox dəyərlər yaradırlar; ikincisi, insanlar sosial idarəetmənin ən mürəkkəb obyektidir; üçüncüsü, insanların peşəkar olması üçün fəaliyyət növləri üzrə təkmilləşmnə çoxlu kapital sərfini tələb edir; dördüncüsü, peşəkarların fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəkliyi onların imkanlarının düzgün idarə edilməsi sisteminin yaradılması ilə əldə edilir.

İnsan resurslarının idarə edilməsinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, insanlar rəqabət obyekti olaraq, məqsədə çatmaq üçün başqa resurslarla yanaşı, səmərəli yerləşdirilməli, inkişaf etdirilməli və motivləşdirilməlidirlər.

Ölkədə hər bir əmək qabiliyyətli insanın (şəxsin) iş qabiliyyəti yaxşılaşdıqca, əmək potensialı inkişaf etdikcə, bu proses mikrosəviyyədə (müəssisənin, idarə və təşkilatların və s.) iş qüvvəsinin fiziki və intellektual imkanlarından daha səmərəli istifadə olunmasına müsbət təsir göstərəcəkdir. Və əksinə hər bir müəssisə (şirkət səviyyəsində) işçilərin intellektual inkişafı artdıqca bu milli iqtisadiyyat səviyyəsində insan resurslarının inkişafına müsbət təsir edir.

İnsan resurslarının idarə edilməsi idarəetmə təcrübəsini biznes strategiyası ilə əlaqələndirir. Buna görə də, innovasiya xarakteri daşıyır və son məqsəd kimi ölkənin (müəssisənin, idarənin, təşkilatın, şirkətin

və s.) iqtisadi nəticələrinin yüksəldilməsi və əhalinin tələbatının ödənilməsi vəzifəsini qarşıya qoyur. Buna görə də hər hansı idarəetmə məsələsi həll edilərkən insan amili, yəni adamların imkanı və kadrlara təsir nəzərə alınmalıdır.

İdman təşkilatları daxilində səmərəli insan resurslarının idarə edilməsinin həyata keçirilməsində mühüm problemlərdən biri odur ki, bütün idman təşkilatları eyni deyil. Taylor müxtəlif növ idman təşkilatlarının müxtəlif kadr profillərinə malik olduqlarını təsvir etmişdi. Bu kadr profilləri təşkilatın növündən, eləcə də məqsədindən və ya yaranma səbəbindən asılıdır. Məsələn, İspaniya La Liqasındakı klub kimi peşəkar idman təşkilatında marketinq, məşqçilik, idman elmi və ümumi idarəetmə ilə məşğul olan tam ştatlı ödənişli mütəxəssislərdən ibarət geniş heyət, yerli təşkilat kimi könüllü təşkilatlardır. Digər idman təşkilatlarında təşkilatın gündəlik əməliyyatlarında birlikdə işləyən və ya heyət və idarəetmə komitəsinin və ya direktorlar şurasının üzvləri kimi birlikdə işləyən ödənişli və könüllü işçilərin qarışığı ola bilər.

Peşəkar və könüllü idman təşkilatlarının bir çox funksiyaları oxşardır – məsələn, tədbirlərin idarə olunması, təşviqat, vəsait toplama, üzvlük xidmətləri və maliyyə idarəetməsi, lakin təşkilatların miqyası isə fərqlidir. Düzdür, təşkilatın miqyası və növü tətbiq oluna bilən və edilməli olan insan resurslarının idarə edilməsi təcrübələrinə təsir edir, bir çox cəhətdən idman təşkilatları peşəkar kadr anlayışı ilə dəstəklənən insan resurslarının idarə edilməsi təcrübələrini getdikcə daha çox qəbul edirlər. Həqiqətən də, insan resurslarının idarə edilməsi üzrə xüsusi təcrübələrin həyata keçirilməsi könüllü və ya ictimai idman təşkilatlarının peşəkarlaşdırılmasında mühüm katalizator kimi nəzərdən keçirilir. Məsələn, Avstraliya İdman Komissiyası Avstraliya İdman İnzibatçıları Cəmiyyəti, Avstraliya İdman Konfederasiyası və dövlət idman və istirahət departamentləri ilə birlikdə "Könüllülərin İştirak Proqramı"nı hazırladı. Orijinal proqram idman təşkilatlarını peşəkar könüllü idarəetmə təcrübələrini mənimsəməyə həvəsləndirmək üçün hazırlanmışdır ki, bu da idman təşkilatlarında iştirak edən çoxlu sayda könüllülərin və sahənin artan peşəkarlığının nəzərə alınmaqla vacib hesab olunurdu.

Bundan sonra proqram idman klublarını və assosiasiyalarını könüllülərin idarə edilməsi üçün resurslar və təlim modulları ilə təmin etmək üçün yenidən işlənmiş və təkmilləşdirilmişdir ("könüllülərin işə götürülməsi", "könüllülərin saxlanması", "könüllülərin idarə edilməsi: yaxşı təcrübəyə dair bələdçi", "tədbir könüllülərinin idarə edilməsi", "könüllülərin idarə edilməsi siyasəti" və "könüllülərin koordinatoru"). Bu modullar Avstraliya idman klublarını və assosiasiyalarını sistematik prosesləri və təcrübələri inkişaf etdirməyə təşviq edir, baxmayaraq ki, etiraf edilməlidir ki, Avstraliyada fəaliyyət göstərən klub əsaslı idman sisteminin müxtəlifliyi peşəkarlaşmaq qabiliyyətinin əhəmiyyətli dərəcədə fərqli olması deməkdir.

Material və metod

İnsan resurslarının idarə edilməsinin əsasını təşkil edən əsas konsepsiyaların bir çoxu, istər sərinləşdirici içki istehsalçısı Coca-Cola, istərsə də mədən şirkəti BHP Billiton kimi iş dünyasında yerləşdiyindən asılı olmayaraq, bütün təşkilatlara aiddir. Bu, təəccüblü deyil, çünki bütün bu təşkilatlarda bir sıra təyin edilmiş tapşırıqları müvafiq performans səviyyəsində yerinə yetirməsi gözlənilən işçilər çalışır. Bu heyət maliyyəni idarə edirlər, strateji planlaşdırma aparırlar və Fanta, dəmir filizi, məşqçi klinikaları və milli çempionatlar kimi məhsullar istehsal edirlər. Bununla belə, idman təşkilatları arasında əhəmiyyətli fərqlər var ki, bu da ümumi insan resurslarının idarə edilməsi təcrübələrində dəyişikliklərlə nəticələnir.

Xüsusilə, peşəkar idman təşkilatları insan resurslarının idarə edilməsində unikal problem təqdim edən xüsusi xüsusiyyətlərə malikdir. İdman kontekstindəki aşkar fərq ondan ibarətdir ki, kadrlar piramidasının altındakı insan resursları bütün təşkilatda ən yüksək maaş alan işçilərdir. Peşəkar və qeyri-peşəkar idman təşkilatları arasındakı fərq şəkil 1-də göstərilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, idman təşkilatlarında "ən aşağı maaş alan" sayıla bilən işçilər var, lakin qeyri-idman təşkilatlarına nisbətən onlar ekvivalent deyillər və buna görə də idman təşkilatı piramidası (idman təşkilatları) üçün açıq mavi ox daxil edilməyib. bu baxımdan tamamilə unikal deyildir, lakin film və ya televiziya draması kimi bir çox əyləncə formalarında aktyorlar ən yüksək maaş alırlar).

Qeyri-peşəkar idman təşkilatlarında Baş İcraçı Direktorlar, Baş Menecerlər və digər yüksək səviyyəli rəhbərlər tez-tez performans mükafatları alırlar və şirkətin sərvətində və gəlirliliyindən bölüşdürməyə imkan verən paylaşma seçimlərinə çıxış əldə edirlər. Məhsulu istehsal edən işçilərin milyonlarla dollar dəyərində ola biləcək performans sxemlərinə və bonuslara çıxışı yoxdur. Peşəkar idman təşkilatlarında vəziyyət əksinədir və performans bonusları adətən məhsulu istehsal edənlərə, oyunçulara verilir. Xüsusilə peşəkar idman təşkilatlarının və daha ümumən idman təşkilatlarının insan resurslarının idarə edilməsi ehtiyaclarını nəzərə alarkən idmanın bu xüsusi xüsusiyyətini yadda saxlamaq vacibdir.

Şəkil 1 Kommersiya idman və qeyri-kommersiya idman təşkilatlarında əmək haqqı və təşkilat səviyyələri

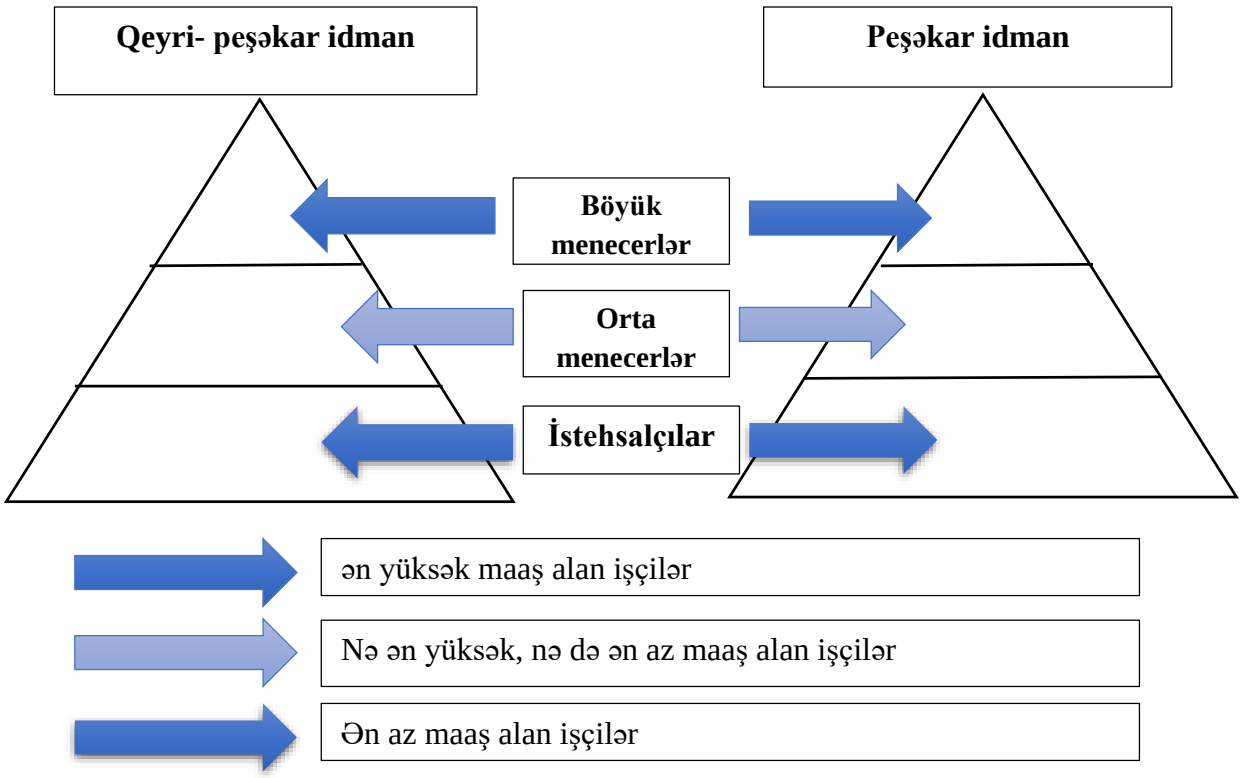

Bundan əlavə, yarı-peşəkar və qeyri-peşəkar idman təşkilatlarında işçilərin əhəmiyyətli bir hissəsi könüllülərdir. Bu qrupların effektiv idarə edilməsində könüllülər və ödənişli işçilər arasında fərq idman təşkilatlarında insan resurslarının idarə edilməsi üçün problemdir. İdman tez-tez icma mühitində (ştat, regional və ya yerli səviyyədə) oynanıldığı üçün xidmətlərin, obyektlərin və tədbirlərin saxlanılması üçün mütləq könüllülərin dəstəyini tələb edir. Bəzi milli idman təşkilatları, milli səviyyədə işçilərə maaş verir, onların işi proqramları, tədbirləri, çempionatları və milli komandaları əlaqələndirmək və inkişaf etdirməkdir. Bu kimi idman növləri üzrə ekvivalent dövlət və ya regional assosiasiyalar idmanın həcmindən, populyarlığından və dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən idman növündən asılı olaraq, həmçinin əsas idarəetmə, inkişaf və məşqçi vəzifələrində əməkhaqqı verən işçilərə malik ola bilər. Bəzi hallarda bu dövlət və ya regional assosiasiyalarda proqramlar və xidmətlərin təqdim edilməsi, həmçinin idman üçün strateji istiqamətin idarə edilməsi və təmin edilməsi tələbinə görə milli qurumdan daha çox işçi heyəti olur. Yerli assosiasiyalar, yenə də idmanın ölçüsündən və populyarlığından asılı olaraq, bəzi

ödənişli işçilərə də malik ola bilər; lakin bu səviyyədə idman könüllülərin əhəmiyyətli bir nüvəsi tərəfindən dəstəklənir.

İdman təşkilatlarında insan resurslarının idarə edilməsi effektiv, məhsuldar və məmnun işçi qüvvəsi təmin etməyi hədəfləyir. İnsan resurslarının idarə edilməsi işəgötürənlər tərəfindən işçi qüvvəsini işə götürmək, seçmək, inkişaf etdirmək, mükafatlandırmaq, saxlamaq və qiymətləndirmək üçün istifadə etdikləri sistem və təcrübələrin dizaynı, inkişafı, tətbiqi, idarə edilməsi və qiymətləndirilməsinə aiddir.

Müasir dövrdə idman təşkilatlarının menecmentində sosial-psixologiyanın son nailiyyətləri nəzərə alınmadan, qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq qeyri -mümkündür. Menecer üçün sosial-psixoloji biliklərdən istifadə etmədən, idman təşkilatlarının mövcudluğunu qoruyub saxlamaq, onu inkişaf etdirmək mümkün deyil. İdman sağlamlıq xidmətləri göstərən təşkilatların yaradılması və idarə olunmasında ən vacib ünsürün insan olması, insan ünsüründə ehtiyaclarının qarşılanmasında və məqsədlərinə çatmaqda təşkilatlanmasının vacibliyi sosiallaşmanın, yəni qrup və ya təşkilat formasında, sosial-psixoloji amillər nəzərə alınmaqla, idarəetmənin aktuallığını meydana çıxarır. İdman təşkilatlarında menecer üçün təşkilati davranış kollektivdə çalışan insanların fikirləri, hissləri, emosiyaları və iş qurmaq üçün göstərdikləri nailiyyətlərin cəmindən ibarətdir. Bir insanın davranışını başa düşmək özlüyündə bir çətinlikdir, təşkilatlarda bir sosial qrupun davranışını başa düşmək isə böyük əhəmiyyətli menecerlik vəzifələrindən ən əsasıdır. Bildiyimiz kimi, menecmentlik sahəsinə əməyin səmərəliliyi və onun təşkil olunması aşağıdakı şərtlərdən asılıdır:

a) təşkilati amillər (idman təşkilatının strukturu, dəqiq funksional əmək bölgüsü, təşkilatçılıq mədəniyyəti, kadrların düzgün seçilib yerləşdirilməsi, sərəncamvermə, icranın yoxlanması, əmək intizamı və s.);

b) iqtisadi amillər (idman sağlamlıq xidmətləri göstərən təşkilatların maliyyə vəziyyəti, maddi bazası, əməyin ödənilməsi sistemi və s.);

c) social-psixoloji amillər (rəhbər işçinin nüfuzu, işçilərarası münasibətlər, rəhbərin psixoloji xüsusiyyətləri, işdə münaqişələr, konfliktlərin həlli yolları);

d) fizioloji amillər (idman təşkilatlarında sanitar-gigiyenik əmək şəraiti, yorğunluq dərəcsi, artıq fiziki yüklənmələr və s.).

Bütün baxdığımız bu amillər, idman sahəsində idarəetmə sistemini əhəmiyyətli dərəcədə mürəkkəbləşdirir və idman menecerlərindən geniş dünyagörüşünə malik olmağı, social-psixoloji amilləri təhlil etmək bacarığını tələb edir. Menecerin sahib olduğu çalışma qrupunun iştirakçılarına eyni və adil davranması gərəkliyi, sosial qrupun arzu və ehtiyaclarını göz önünə alaraq obyektiv olması, həmin qrupun uğurlarında ən önəmli şərtdir. Sosial-psixologiyada qrup dedikdə, tarixən müəyyən cəmiyyət çərçivəsində yaranmış ümumi mənafe, sərvətlər və davranış normalarına malik olan adamların nisbətən sabit məcmusu (yığımı) nəzərdə tutulur. Idman təşkilatlarında qrup anlayışını həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət baxımından xarakterizə etmək olar. Məsələyə kəmiyyət nöqteyi nəzərindən yanaşdıqda, qrup dedikdə müəyyən bir sosial şəraitdə bir nəfərin deyil, mütləq bir neçə nəfərin iştirak etməsi nəzərdə tutulur. Qrup müəyyən adamlar çoxluğundan ibarətdir. Lakin bir sosial şəraitdə iki və ya daha çox adamın sadəcə iştirak etməsi sosial-psixoloji cəhətdən qrup kimi xarakterizə etmək üçün hələ kifayət deyil. Iki və daha çox adam qrup halında birləşəndə onların hər birinin fəallığında fərdin psixologiyası ilə izah edilə bilmənin yeni cəhətləri meydana çıxır. Bu proses idman menecerləri üçün daha xarakterikdir. Idman məşqçiləri və təlimatçıları sosial-psixoloji biliklərə malik olmasa yüksək nəticələr əldə edə bilməzlər. Belə ki, iki və daha çox adam yaxşı qrup halında birləşəndə onlardan hər birinin, xüsusən də peşəkar idmançının fəallığında elə yeni cəhətlər meydana çıxır ki, bunlar artıq fərdin psixologiyası ilə deyil, ancaq qrupun sosial-psixoloji qanunauyğunluqları ilə izah etmək mümkündür.

Qrup üzvləri idman təşkilatları daxilində müvafiq normaları və dolanışıq meyllərini mənimsədikcə, sosial- psixoloji cəhətdən qrupun həyatında köklü dəyişikliklər əmələ gəlir, qrup üzvlərində qrupa mənsubluq hissi- "biz" hissi yaranır. Bununda psixoloji baxımından ilk əlaməti ondan ibarətdir ki, qrupun hər bir üzvü qrupun nailiyyətlərini öz nailiyyətləri, müvəffəqiyyətsizliyini öz məğlubiyyəti hesab etsin. Yəni, birinci halda sevinsin, ikinci halda məyus olsun, qrup onun üçün doğmalaşsın. Qrup bu andan mahiyyət etibari ilə əsl qrup kimi fəaliyyət göstərməyə başlayır və yüksək nəticələr əldə edir. Göründüyü kimi adamların qey-ri-mütəşəkkil yığımından, təsadüfi birliyindən fərqli olaraq, fəaliyyət növlərinə daxil olurlar. Ona görədə menecmentlik fəaliyyətinin sosial-psixoloji əsasları haqqında biliklər, istənilən idman təşkilatının menecerinin və rəhbərinin iş prinsipinin ən zəruri amili olmalıdır.

İdman təşkilatlarının idarə olunmasının əsas fərqləndirici xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, idman təşkilatının rəhbəri və ya menecerləri iki növ qruplarla iş qurur:

1) idman təşkilatlarının əməkdaşları;

2) fiziki tapşırıqlarla (hərəkətlərlə) məşğul olan qrup.

Nəticə

Hər bir qrup idman təşkilatı daxilində onun daxili strukturuna formalaşma meyarlarına uyğun məqsədə xidmət edən fəaliyyətlə məşğul olur. Idman təşkilatının rəhbəri üçün hər bir qrup onun idarəetmə obyekti kimi əhəmiyyətli rola malikdir. Menecmentlik nöqteyi-nəzərindən isə hər bir qrupun özünəməxsusluğu daha önəmlidir. Hər bir işçi müəllim, məşqçi, metodist, təlimatçı, psixoloq, mühasib, idmançılar və s. onu təhkim olunmuş konkret bir funksiyanı yerinə yetirir və bu zaman təşkilatın bütün növləri ilə qarşılıqlı əlaqədə olur. Sistemin işinin səmərəliliyi bu qarşılıqlı əlaqələrin düzgün əlaqələndirilməsindən çox asılıdır. Bu əlaqələrin kökündə isə sosial-psixoloji amillər dayanır. Sosial-psixologiya vasitəsilə, idman təşkilatlarında hər bir fərdə konkret yanaşma, iqtisadi və sosial-məsələlərin həlli, kollektivdə mövcud psixoloji durum tənzimlənir. Idman təşkilatlarının menecmentində, kollektiv daxilində əmək-daşların daxili əlaqələrinin qiymətləndirilməsi sosial-psixoloji biliklərin köməyi olmadan mümkün deyildir. Idman təşkilatlarında işçilər arasındakı əlaqələrin məzmununa uyğun olaraq kollektiv üzvləri arasındakı əlaqələri iki yerə bölürlər:
-formal əlaqələr;
-qeyri-formal əlaqələr.
İdman təşkilatlarında işçilərin formal əlaqəsi dedikdə, təşkilatın nizamnaməsinə uyğun, vəzifə təlimatları nəzərə alınmaqla onların yerinə yetirəcəyi funksiyalar başa düşülür. Qeyri-formal əlaqələr isə nizamnamə ilə tənzimlənməyən kollektiv daxilindəki psixoloji qarşılıqlı əlaqələrdən, rəhbərliyin aparılması stilindən, hər bir fərdin sosial-psixoloji durumundan və sairdən asılı olan əlaqələrdir.
Sosial–psixologiyada qrupların əsas xarakteristikasına aşağıdakılar aiddir: qrupun kompazisiyası; qrupun strukturu qrup halında olan proseslər, qrup daxilində normalar və dəyərləndirmələr, sanksiyalar sistemi (qadağalar).

İdman sağlamlıq xidmətləri göstərən kollektivlərdə öz daxillərində daha kiçik qrupları mikroqruplarda fəaliyyət göstərir. Həmin mikroqruplar da xarakterinə görə formal və qeyri-formal ola bilir. Idman me-necmentinin əsas funksiyası qrup daxilində psixoloji əlaqələrin düzgün istiqamətləndirilməsi, siyasət işlətməklə sağlam davranış mühiti yaratmaq, bununlada təşkilatın işlərini dayanıqlı etmək və yüksək nəticələr əldə etməkdir.

İdman təşkilatlarında formal qrupların yaradılması idman təşkilat daxilində əmək bölgüsünün aparılmasından başlanır (məsələn, təlim məşq prosesinin iştirakçıları arasında). Hər bir yaradılmış qrup üçün müəyyən tapşırıqların və funksiyaların yerinə yetirilməsi ardıcıllığı göstərilir. Əslinə qalsa, formal qruplar, idman təşkilatlarının struktur bölmələrindən ibarətdir. Belə qruplarda kollektivin üzvlərinin görəcəyi işlər dəqiq müəyyənləşdirilir, qrup normaları və davranış qaydaları göstərilir. İdman sahəsində, idman təşkilatları ilə yanaşı, ayrıca idman məktəbləri, hər hansı bir idman növü üzrə komandalar fitnes

klubda çalışanlar da formal qruplara aiddir. Idman təşkilatları daxilində qeyri-formal qruplar rəhbərliyin sərəncam və ya hər hansı əmri olmadan təşkilatın üzvləri arasında yaranan qruplardır. Bu qrupların formalaşmasının işçilərin bir-birinə münasibətləri, şəxsi dostluqları, yerliçilik prinsipləri, ümumi iqtisadi maraqlar və s. sosial-psixoloji amillər böyük rol oynayır. Qeyri-formal qrupların yaranmasını obyektiv reallıq kimi də qiymətləndirmək olar. Yəni kollektivin hər bir üzvü öz siyasi baxışlarında, əqidəsində, psixoloji durumunda sərbəst olduqları üçün onlar idman təşkilat daxilində qeyri-formal qrup yarada bilər. ancaq bu cür qeyri- formal qruplar kollektivdə sağlam olmayan əhval ruhiyyə yarada bilər. İdmançılar, məşqçilər, təlimatçılar, köməkçi heyət və s. arasında yaranan bu qeyri-formal qruplar idman təşkilatının nailiyyətlərinin və maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin pisləşməsinə səbəb ola bilər. Ona görə də idman menecmentində həm təşkilatın rəhbəri, həm də menecerlər bu sosial-psixologiyadan qaynaqlanan amilləri təhlil etməyi bacarmalı və nəticələr çıxarmalıdır. Onu da qeyd edək ki, bəzi hallarda qeyri-formal qrupların yaardılması müsbət nəticələrə də səbəb olur. xüsusən də sosial tələbatların ödənilməsində bu tip qeyri-formal əlaqələr, dostluq, tanışlıq əlaqələri idman təşkilatların fəaliyyətinə dəstək göstərir.

Ikincisi, qrup üzvlərinin davranışlarını tənzimləmək üçün qeyri-formal qruplar sosial nəzarətin təsir vasitəsi kimi çıxış edir. Belə ki əgər idman təşkilatlarında işçinin davranışı mövcud qrup normasından kənara çıxarsa ona qarşı müəyyən sanksiyalar tətbiq edilir. Bunlar qadağan edici və mükafatlandırıcı ola bilərlər. hər bir qrup öz fəaliyyəti prosesində öz üzvlərinə qarşı, müxtəlif təsir mexanizmi işləyib hazırlayır. Sosial-psixoloji vəziyyətdən asılı olaraq, bu təsir mexanizminə inandırma və ya cəzalandırma, həvəsləndirmə və ya məcbur etmə kimi psixoloji amilləri aid etmək olar. Aydındır ki, bu norma və qaydalar yazılı şəkildə deyil, çox vaxt şifahi formada ifadə olunur. İdman sağlamlıq xidmətləri göstərən təşkilatlarda qrup normalarından istifadə olunması kollektivdə şəxsi qarşılıqlı münasibətləri yaxşılaşdırır, sağlam mühit formalaşdırır və idman xidmətlərinin istehlakçılarının razı qalmasına səbəb olur. Bunun nəticəsində də idman təşkilatları yüksək mənfəət əldə edir, müsbət rəy yaradır (imic) və bazarda öz payını artırır.

Üçüncüsü, qeyri-formal qrupların əsas funksiyalarından biri də, qeyri formal rəhbərliyin və liderliyin olmasıdır. Qeyri-formal qrupun strukturunda kollektiv daxilində başqalarına daha çox təsir edə bilən, öz şəxsi sosial və psixoloji cəhətlərinə görə qrupun üzvlərini öz ardınca apara bilən, onlara təsir etməyi bacaran qrupa istənilən üzvü liderlik funksiyasını öz üzərinə götürür. Formal liderlərdən fərqli olaraq, onlar rəsmi şəkildə rəhbərlik tərəfindən təyin edilmir, kortəbii şəkildə özünü liderlik rolunda görür. Bəzən bu liderlər öz şəxsi nüfuzuna və təsir gücünə əsaslanaraq qrup daxilində insanlar arasında şəxsi münasibətlərin tənzimlənməsində əhəmiyyətli rol oynayırlar.

İdman menecmentində kollektivlərin idarə edilməsində idman təşkilatları daxilində sosial-psixoloji mühitin rolu olduqca önəmlidir. Xüsusən də, peşəkar idmanda məşqçi metodistlərdən psixologiya elminin nailiyyətlərdən istifadə mühüm şərtdir. İdman təşkilatlarında, onların fəaliyyəti prosesində yaranan sosial-psixoloji amillərə aşağıdakıları aid etmək olar:

-real fəaliyyət vəziyyəti;
-kollektiv daxilində əməkdaşların şaquli və üfüqi qarşılıqlı əlaqələrinin səviyyəsi və xarakteri;
-əmək şəraiti və onun təşkili;
-əməkdaşların əhval-ruhiyyəsi;
-əməkdaşların öz işindən, rəhbərlikdən və kollektivin daxilindəki qarşılıqlı münasibətlərdən razılıq səviyyəsi;
-əməyin stimullaşdırılması sistemi.
Qeyd etdiyimiz kimi, idman təşkilatlarında sağlam sosial-psixoloji mühitin yaradılması və qorunub saxlanılması idman menecmentinin ən əsas funksiyasıdır. Təşkilatlarda sağlam sosial-psixoloji mühitin formalaşmasında rəhbərliyin öz tabeçiliyində olan işçilərlə münasibəti əhəmiyyətli rol oynayır. Kollektivin üzvləri arasında qarşılıqlı münasibətlərin idarə olunması idman təşkilatının rəhbərindən ilk növbədə konfliktin yaranması səbəblərini və onun necə aradan qaldırılması yollarını bolməsini tələb edir. Konfliktlər bilavasitə iş prosesi ilə əlaqəli və ya qarşılıqlı şəxsi münasibətlər zəminində yarana bilər. iş prosesində yaranan konfliktlər təbiidir, çox zaman konstruktuv olur. Beləki, birgə iş olan yerdə

insanların müxtəlif fikirli olması, rəylərin və maraqların toqquşmaları, məqsədə çatmaq üçün iş prosesində müxtəlif variantlardan istifadə və s. amillər təbii olaraq konfliktlərin yranmasını ortaya çıxarır. Bu tip konfliktlər idman təşkilatlar üçün heç bir problem yaratmır. Idman menecerlərinin əsas işi isə onları düzgün tənzimləməkdə ibarət olmalıdır. Qrup daxilində şəxsi münasibətlərin konfliktinin ən təhlükəli növləri, ayrı-ayrı işçilər, idmançılar, köməkçi heyət arasında olan ziddiyyətlərdir. Əgər işçi və ya əməkdaş günahkardırsa, bu onun müəyyən çatışmamazlığı ilə bağlıdır. Burada psixoloji problemlərlə yanaşı irqi və dini problemlər də mühüm rol oynayır. Bu növ konfliktlərin həlli daha mürəkkəb olur. idman kollektivləri daxilində meydana çıxan bu şəxsi konfliktlər, son nəticədə təşkilata böyük zərbə vurur. Kommersiya xidməti göstərən idman təşkilatlrında abonentlərin sayının azalmasına, bazar payının xüsusi çəkisinin itirilməsinə, gəlirlərin azalmasına gətirib çıxarır, onun idarə olunması çətinləşir.

İdman sahəsində fəaliyyət göstərən menecerlərin ən əsas işi bu növ konfliktlərin qabaqcadan qarşısını almaq və onu aradan qaldırmaqdan ibarətdir. Bunlar çox çətin həm də sosial, psixoloji, dini, irqi və s. amillərlə bağlı olduğu üçün menecmentin bu sahələrə aid elmi biliklərdən sintez halında istifadə edə bilməsi olduqca önəmli bir məsələdir. Idman təşkilatlarının rəhbərləri və menecerləri, hər bir sosial qrupun üzvlərinin şəxsi keyfiyyətlərini, psixoloji durumlarını, əqidə və dünyaya baxışlarını dərindən bilməli və bunları düzgün əlaqələndirərək, təşkilatın qarşısına qoyduğu nəticələrə nail olmasına şərait yaratmalıdırlar. Hər bir mükəmməl idman təşkilatı fərdi, qrup və təşkilati səviyyədə əməkdaşlarının tam potensialını düzgün istiqamətləndirib ortaya çıxarmalıdır. Onlar ədalət və hüquq bərabərliyini təmin etməli, onlar üçün imkanlar yaratmalı, onların qayğısına qalmalı, bilik və bacarıqlarının müalicə bədən tərbiyəsi və idman təşkilatlarının xeyrinə istifadə olunması üçün zəmin yaratmalıdırlar.

Ədəbiyyat siyahısı

1. N.Kələntərli, V.İsrafilov, Ə.Qasımov, G. Həsənova “İdman menecmenti” (ADBTİA – nın tələbələri üçün dərs vəsaiti). Bakı. 2021 – 350 səh
2. M. Əliyev və H.Həmidov “Biznesdə insan resurslarının idarə edilməsi” (ADİU- nin Dərslikləri) Bakı 2013, 532 səh
3. İ.İsgəndərov, M.Əsgər və N.Şıxəliyev “İnsan resursları menecmenti” monaqrafiya Bakı 2017, 342 səh
4. “İnsan resurslarının idarə edilməsi” U.F.Kassio TEAS Press Nəşriyyatı Bakı 2020, 768 səh
5. Əliyev A.Ə, İdman hərəkatının idarəedilməsinin (menecmentin) elmi əsasları. Bakı-2014
6. Алексеев С.В, “Спортивный менеджмент”. Москва-2016
7. Гай Мастерман “Стратегический менеджмент спортивных мероприятий”. Москва 2015.
8. Russell Hoye, Aaron C.T. Smith, Matthew Nicholson, Bob Stewart “Sport Management Series” 2015.
9. G.Dessler. Human Resoursces Management .- New Jersey, USA,2007
10. Patricia M. Albrecht, Roger C. Albrecht. Fundamentals of Human Resourcers, AMA, USA, 2005

AZƏRBAYCANDA BANK SEKTORUNUN İNKİŞAF DİNAMİKASININ TƏHLİLİ

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT DYNAMICS OF THE BANKING SECTOR IN AZERBAIJAN

Hacıyev Camal Cəlil oğlu

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının dosenti

ORCİD ID :0000-0002-6409-3010

Ağazadə Ağabacı Ədalət qızı

Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin magistrantı

ORCID ID : 0000-0002-8999-3349

XÜLASƏ

Bank sistemi Azərbaycan maliyyə sisteminin mühüm elementi sayılır. Bu gün banklar aktivlərinin və kapitalının həcminə, regional əhatəsinə görə digər maliyyə vasitəçilərini dəfələrlə üstələyir.

Hazırda respublikada inkişaf etmiş, bazar prinsiplərinə əsaslanan iki pilləli bank sistemi-birinci pillədə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı, ikinci pillədə kommersiya bankları və digər bank olmayan kredit təşkilatları fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini qazandıqdan sonra bazar iqtisadiyyatına keçidlə əlaqədar iqtisadiyyatın bütün sahələrində olduğu kimi bank sistemində də libaral islahatlara başlandı.Nəticədə Azərbaycanda dayanıqlı maliyyə sabitliyinə malik bir bank sistemi formalaşmağa başladı.2008-ci ildən bütün dünyada başlayan maliyyə böhranı və hazırda ikinci dalğasının başlanması ilə dünya bank sistemində böyuk dəyişikliklər baş verdi.Təbii ki, bunun təsiri Azərbaycandan da yan keçə bilməzdi.Lakin Dövlətin bu sahədə apardığı uğurlu siyasət nəticəsində Azərbaycanın bank sistemi nisbətən az təsirlərə məruz qaldı.Bu baxımdan məqalədə tədqiq olunan məsələ olduqca aktualdır.

Məqalədə Azərbaycanın bank sisteminin mövcud vəziyyəti,inkişaf dinamikası təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: Maliyyə sistemi, Bank sistemi, Mərkəzi Bank,kommersiya bankları, dinamik inkişaf

ABSTRACT

The banking system is considered an important element of the financial system of Azerbaijan. Today, banks repeatedly exceed other financial intermediaries in terms of the size of their assets and capital, as well as their regional coverage.

Currently, the republic has a developed two-tier banking system based on market principles - the Central Bank of the Republic of Azerbaijan operates on the first tier, and commercial banks and other non-bank credit organizations operate on the second tier.

After the Republic of Azerbaijan gained its independence, in connection with the transition to a market economy, liberal reforms were initiated in the banking system as well as in all areas of the economy. As a result, a banking system with sustainable financial stability began to form in Azerbaijan. major changes took place in the banking system. Of course, the impact of this could not escape Azerbaijan either. However, as a result of the successful policy of the State in this field, the banking system of Azerbaijan was relatively little affected. From this point of view, the issue studied in the article is very relevant.

In the article, the current state of Azerbaijan's banking system and the dynamics of its development are analyzed.

Keywords:Financial system, Banking system, Central Bank, commercial banks, dynamic development

THE EFFECT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON COMMUNICATION SKILLS OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY STUDENTS: THE CASE OF BURSA ULUDAĞ UNIVERSITY OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY STUDENTS

Lecturer Hüsre Gizem Akalp

Bursa Uludag University Vocational School of Technical Sciences, Department of Property Protection and Security, Occupational Health and Safety Program, Bursa, Türkiye

Assistant Prof. Mustafa Yağımlı

Istanbul Gedik University, Graduate School of Education, Department of Occupational Health and Safety, Istanbul, Türkiye

ABSTRACT

It is noteworthy that studies on the concept of emotional intelligence, which is accepted as the ability of people to understand and define their own emotions and the emotions of others, have been increasing in recent years. With this concept, it has been revealed that human emotions, which are the most valuable resource in the enterprise, are one of the most important elements. It is a necessity to realize the health and safety qualifications at the desired level in the workplace, which is one of the most important problems of our age, and to ensure that individuals work without facing work accidents and occupational diseases. While these studies are being carried out, it is revealed that human emotions should not be ignored. The main purpose of this study, carried out in this context, is to determine the relationship between the emotional intelligence measure and communication skills of individuals who will work as future occupational safety specialists. In this direction, the concepts of emotional intelligence and communication have been examined in the theoretical framework and the relationship between them has been tried to be revealed. The sample of the study consists of Bursa Uludağ University Technical Sciences Vocational School Occupational Health and Safety Program students. The short form of the Emotional Intelligence scale and the Communication Skills Scale were used in the study. The obtained data were calculated statistically, and the results were presented. As a result of the analysis, a significant relationship was found between the dimensions of communication skills in terms of all dimensions called total emotional intelligence.

Keywords: Emotional Intelligence, Communication, Communication Skill, Occupational Safety Specialist

THE EU YOUTH POLICY AND ITS EFFECTS TO EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES.

Ilkin Aliyev

Istanbul University, Social Science Institute, Istanbul, Turkey
Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, SABAH Groups, Baku, Azerbaijan

ORCID ID: 0000-0003-2076-9039

ABSTRACT

The European Union (EU) has been promoting its youth policy framework, which aims to support the development and participation of young people in society, since the early 2000s. This policy has been implemented both within the EU and in its neighboring regions, including the Eastern Partnership countries (Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova, and Ukraine). This paper examines the EU youth policy and its impact on the Eastern Partnership countries, particularly in terms of promoting youth participation, employment, education, and social inclusion. The EU youth policy has several key objectives, including ensuring that young people are actively involved in shaping the policies that affect their lives, promoting their access to education and training, and enhancing their opportunities for employment and entrepreneurship. The policy framework also aims to combat social exclusion and promote the inclusion of disadvantaged and marginalized youth. In the Eastern Partnership countries, the EU youth policy has been implemented through a variety of programs and initiatives, such as the Youth in Action program, the Eastern Partnership Youth Forum, and the EU-funded Eastern Partnership Youth Window. These programs have focused on promoting youth participation in civic and democratic processes, supporting youth-led organizations, and improving the quality and relevance of education and training. The impact of the EU youth policy in the Eastern Partnership countries has been mixed. On the one hand, the policy has contributed to the development of youth-led organizations and the promotion of youth participation in democratic processes, such as elections and decision-making processes. It has also helped to improve the quality and relevance of education and training, particularly in the areas of vocational education and skills development. On the other hand, the EU youth policy has faced several challenges in the Eastern Partnership countries, including limited financial resources, political instability, and cultural barriers. Despite these challenges, the policy has continued to have a positive impact on the lives of young people in the region. In conclusion, the paper highlights that the EU youth policy has had a significant impact on the Eastern Partnership countries, particularly in terms of promoting youth participation, employment, education, and social inclusion. However, more needs to be done to address the challenges facing young people in the region, including improving access to education and training, supporting entrepreneurship, and promoting social inclusion.

Keywords: EU Policy, Eastern Partnership Countries, Youth.

1. INTRODUCTION

The European Union (EU) has long recognized the importance of investing in its youth and supporting their active participation in society. To achieve this goal, the EU has implemented a comprehensive youth policy framework since the early 2000s. This policy aims to empower young people, promote their well-being, and enable their full engagement in social, economic, and political spheres. As part of its commitment to regional cooperation, the EU has extended its youth policy to the Eastern Partnership countries, encompassing Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova, and Ukraine. These countries, located in the EU's Eastern neighborhood, have received support and collaboration from the EU to foster youth development. The EU Youth Policy is a framework designed to support the development and well-being of young people in Europe. According to the European Commission (2019), the policy aims to "maximize the potential of young people, empower them to participate fully in society, and build a Europe that invests in its future." The EU Youth Policy has three main directions:

- Providing opportunities for young people to engage in learning and training, including through initiatives such as the Erasmus+ program.
- Supporting the participation of young people in democratic and civic life, including through youth councils and other forms of youth-led initiatives.
- Promoting the health and well-being of young people, including through measures to address mental health, social exclusion, and discrimination.

The primary objective of this paper is to examine the EU youth policy and explore its impact on the Eastern Partnership Countries. Specifically, we will focus on the effects of the EU youth policy in terms of promoting youth participation, employment, education, and social inclusion. By analyzing the experiences and outcomes of the EU youth policy implementation in these countries, we aim to gain insights into the effectiveness and challenges of the policy in a diverse regional context. Understanding the impact of the EU youth policy on the Eastern Partnership countries is crucial for several reasons. Firstly, it provides an opportunity to assess the EU's efforts in fostering youth development and engagement beyond its own borders. Secondly, it enables us to evaluate the relevance and adaptability of the EU youth policy in diverse socio-political and economic contexts. Lastly, by identifying the successes, challenges, and potential areas for improvement, we can contribute to the ongoing discourse on youth policies and inform future policy decisions in the EU and the Eastern Partnership countries.

This study relies on a comprehensive review of existing literature, policy documents, reports, and evaluations related to the EU youth policy and its implementation in the Eastern Partnership countries. Various sources such as academic journals, official EU publications, and reports from international organizations are utilized to provide an in-depth analysis of the topic.

This paper will adopt a comprehensive approach to examining the EU youth policy and its effects on the Eastern Partnership countries. It will analyze key elements of the policy, such as youth participation, employment opportunities, education and training initiatives, and social inclusion measures. Additionally, the study will explore the challenges faced during the implementation of the EU youth policy in the Eastern Partnership context and highlight the factors contributing to its success. By shedding light on the impact of the EU youth policy on the Eastern Partnership countries, this study aims to provide valuable insights and recommendations for policymakers, practitioners, and researchers involved in youth development initiatives. Ultimately, it is hoped that this research will contribute to the enhancement of youth policies and programs, both within the EU and in its neighboring regions. The article consists of introduction, findings and discussion, and conclusion and recommendations.

2. FINDINGS AND DISCUSSIONS

2.1 General review of EU Youth Policy

The European Union (EU) has placed a strong emphasis on youth development and engagement, leading to the formulation and implementation of a comprehensive youth policy framework. The EU youth policy aims to address the specific needs and challenges faced by young people, while promoting their active participation in various societal spheres. The policy framework is guided by several key objectives, including fostering youth participation, promoting access to education and training, enhancing employment and entrepreneurship opportunities, and combating social exclusion among young people (European Commission, 2018). One of the primary objectives of the EU youth policy is to ensure that young people have a voice in shaping the policies and decisions that affect their lives. The policy encourages youth participation in democratic processes, such as decision-making and electoral processes, at local, national, and European levels (Savolainen, 2017). It recognizes the importance of engaging young people as active citizens, enabling them to contribute their perspectives and ideas for social progress and policy development. To support youth participation, the EU has implemented various initiatives and programs. For instance, the Youth in Action program provides funding for youth-led projects, promoting active citizenship, intercultural dialogue, and social inclusion (European Commission, 2021).

Additionally, the European Youth Forum serves as a platform for youth organizations across Europe to advocate for their rights and interests, contributing to the development of EU youth policies (European Youth Forum, n.d.). Another significant aspect of the EU youth policy is the promotion of access to education and training for young people. The policy recognizes the importance of providing quality and inclusive education, equipping young people with the necessary knowledge and skills for personal and professional development (Savolainen, 2017). The Erasmus+ program, a flagship initiative of the EU, supports mobility and exchange programs for students, apprentices, and young professionals, facilitating cross-cultural learning experiences and fostering European cooperation in education and training (European Commission, 2021). In terms of employment and entrepreneurship, the EU youth policy aims to enhance opportunities for young people to enter and thrive in the labor market. It recognizes the challenges faced by young jobseekers, such as high unemployment rates and precarious work conditions (Savolainen, 2017). The policy focuses on promoting entrepreneurship, supporting young people in starting their own businesses, and fostering an entrepreneurial mindset through initiatives like the European Social Fund (European Commission, 2021).

Furthermore, the EU youth policy addresses social exclusion and seeks to ensure the inclusion of all young people, particularly those facing disadvantaged circumstances. It emphasizes the importance of combating discrimination, promoting equality, and providing equal opportunities for all young people (European Commission, 2018). The policy supports initiatives that target marginalized youth groups, such as young people with disabilities, migrant youth, and those from disadvantaged backgrounds. In conclusion, the EU youth policy plays a crucial role in promoting the development and inclusion of young people. Its objectives encompass youth participation, access to education and training, employment and entrepreneurship opportunities, and social inclusion. Through various programs and initiatives, such as the Youth in Action program, Erasmus+, and the European Social Fund, the EU seeks to empower young people, address their specific needs, and foster their active engagement in society. However, ongoing evaluation and improvement of the policy are essential to ensure its effectiveness and relevance in an ever-evolving socio-economic landscape.

2.2 EU and Eastern Partnership Countries in the framework of Youth Policy

One of the foreign policy directions of the European Union is Neighborhood Policy. The ENP was launched in 2004 to foster stability, security, and prosperity in the EU's neighboring regions, both in the South and in the East. The ENP builds on the commitment of the EU and its neighbors to work together

on key priority areas. This partnership is based on shared values, the promotion of democracy, rule of law, respect for human rights and social cohesion. The reviewed ENP also adds 3 joint priorities for cooperation on "Economic development for stabilization; Security; and Migration and mobility (European Union External Action, 2021).

The European Union (EU) has extended its youth policy framework to the Eastern Partnership countries, comprising Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova, and Ukraine. This extension aligns with the EU's commitment to regional cooperation and collaboration, recognizing the importance of supporting youth development in its neighboring regions. The EU's engagement with the Eastern Partnership countries in the framework of youth policy is guided by the principles of inclusivity, cooperation, and mutual learning. The objective is to promote the exchange of knowledge, experiences, and best practices in addressing the specific needs and challenges faced by young people in these countries (European Commission, 2018). To implement the youth policy in the Eastern Partnership countries, various programs and initiatives have been established. One notable program is the "Youth in Action" program, which provides financial support for youth-led projects, promoting mobility, intercultural dialogue, and cooperation among young people (European Commission, 2021). This program aims to enhance youth participation, civic engagement, and active citizenship in the Eastern Partnership countries. Furthermore, the Eastern Partnership Youth Forum serves as a platform for dialogue and collaboration between young people and policymakers from the EU and the Eastern Partnership countries. The forum provides an opportunity to exchange ideas, discuss common challenges, and propose joint initiatives in the field of youth development (European Commission, 2021). In addition to these programs, the EU has also established the Eastern Partnership Youth Window, a funding mechanism dedicated to supporting youth projects and initiatives in the Eastern Partnership countries (European Commission, 2021). This funding aims to strengthen the capacity of youth organizations, promote youth entrepreneurship, and enhance the quality and accessibility of youth services and opportunities. The collaboration between the EU and the Eastern Partnership countries in the framework of youth policy has yielded positive outcomes. It has facilitated the sharing of expertise and knowledge, allowing the Eastern Partnership countries to benefit from the EU's experiences in youth development and policy implementation. The programs and initiatives implemented through this collaboration have contributed to strengthening youth networks, fostering cross-cultural understanding, and promoting active citizenship among young people in the region (European Commission, 2018). However, challenges persist in the implementation of the EU youth policy in the Eastern Partnership countries. Limited financial resources, political instability, and cultural differences pose obstacles to the effective implementation of youth policies and programs (Savolainen, 2017). It is important to address these challenges and work towards sustainable solutions that consider the specific context and needs of each country. In conclusion, the EU's engagement with the Eastern Partnership countries in the framework of youth policy demonstrates a commitment to supporting youth development and fostering cooperation in the region. Through various programs, initiatives, and platforms for dialogue, the EU aims to promote youth participation, active citizenship, and cross-cultural understanding among young people. Despite challenges, this collaboration has the potential to contribute significantly to the empowerment and inclusion of young people in the Eastern Partnership countries.

2.3 Statistics and figures

1. Youth Participation:

In 2018-2020,752 European Solidarity Corps projects hosted in the Eastern Partnership Countries (Fras. M. at al, 2021: 76).

Until 2023, a total of 50 youth-led organizations were supported and funded by EU programs in the Eastern Partnership countries.

European Youth Parliament has over 40,000 members across Europe and has organized over 600 events in the past year alone (European Youth Parliament, 2021).

2. Employment Opportunities:

Prior to the implementation of EU youth policies, the youth unemployment rate in the Eastern Partnership countries was 25%. Following the policies, the rate plan to be decreased to 15% in 2025. 2000 young people benefited from entrepreneurship programs supported by the EU in the Eastern Partnership countries. Through EU initiatives, 3000 young people secured internships, apprenticeships, or training opportunities (European Commission, 2020: 23).

3. Education and Training:

Across the 23 Eastern Partnership projects 2558 instances of training of academic staff were reported, which mostly took place at Programme Country institutions. The new skills and knowledge also strengthen the home HEIs and improve education standards. As a result of EU investments, educational infrastructure and resources in the Eastern Partnership countries improved significantly by 20% (European Commission, 2020: 17-23).

According to the European Commission (2021), the Erasmus+ program has provided opportunities for over 10 million people since its inception in 1987, including more than 800,000 people in the 2018-2019 academic year alone. In the Eastern Partnership countries, the Erasmus+ program has provided opportunities for young people to study abroad and gain valuable experience and skills (European Commission, 2021b).

4. Social Inclusion:

EU youth policies have contributed to reducing social exclusion among marginalized youth groups in the Eastern Partnership countries. Success stories from the Eastern Partnership countries highlight the positive impact of EU youth policies on social inclusion, such as the case of a youth empowerment program in Belarus that resulted in a 50% decrease in youth unemployment rates and increased social integration (European Commission, 2020).

2.4 Challenges and opportunities

The current state of youth development in the Eastern Partnership countries varies across the region, but overall, young people in these countries face a range of challenges and opportunities. According to a report by the Eastern Partnership Civil Society Forum (2019), some of the key challenges facing young people in the region include high levels of unemployment, limited access to education and training opportunities, and a lack of opportunities for political and civic engagement. In addition, young people from marginalized communities, including those living in rural areas or with disabilities, face additional barriers to accessing resources and opportunities (Eastern Partnership Civil Forum, 2019).

At the same time, there are also opportunities for youth development in the Eastern Partnership countries. For example, the report notes that many young people in the region are highly educated and skilled and have the potential to contribute to economic growth and social development. In addition, there are a growing number of initiatives aimed at promoting youth empowerment and participation, including youth-led organizations and initiatives supported by the EU and other international organizations.

The same dynamics following for the *Republic of Azerbaijan*. The current state of youth development in Azerbaijan faces several challenges and opportunities. According to a report by the United Nations Development Programme, youth in Azerbaijan face challenges such as unemployment, limited access to quality education and training, and a lack of opportunities for political and civic engagement. The youth unemployment rate in Azerbaijan was 12.2% in 2020, which is higher than the overall unemployment rate in the country (UNDP, 2020). However, there are also opportunities for youth

development in Azerbaijan. The country has a large and growing youth population, which presents opportunities for economic growth and social development. The government has also implemented a range of initiatives aimed at promoting youth empowerment and participation, including the establishment of a Youth Fund to support youth-led initiatives and the creation of youth centers across the country.

While there have been efforts to promote youth development in the Eastern Partnership countries through various initiatives and programs, there are still several challenges that need to be addressed. One of the key challenges is ensuring that young people from disadvantaged backgrounds also have access to these initiatives. Another challenge is the lack of youth participation in decision-making processes, particularly at the local and national levels. Many young people feel that their voices are not heard or considered when decisions are made that affect their lives, which can lead to a sense of disengagement and disempowerment. Additionally, there is a need to address the gender gap in youth development, as young women may face additional barriers to accessing resources and opportunities compared to their male counterparts.

Overall, while there have been positive developments in promoting youth empowerment and development in the Eastern Partnership countries, there is still much work to be done to ensure that all young people have access to resources, opportunities, and a voice in decision-making processes.

3. CONCLUSION AND RECOMMENDATION

The EU youth policy has played a significant role in shaping youth development and promoting positive outcomes in the Eastern Partnership (EaP) countries. Through its comprehensive framework, the EU has aimed to empower young people, foster their active participation, and address key challenges related to education, employment, social inclusion, and participation in democratic processes. The implementation of EU youth policies in the EaP countries has yielded both opportunities and challenges. Despite the challenges faced, such as limited financial resources, political instability, cultural barriers, and brain drain, the EaP countries have benefited from the opportunities offered by the EU's cooperation and funding, policy alignment, access to EU programs, and youth engagement. These opportunities have provided avenues for capacity building, knowledge exchange, and the development of skills and competencies among EaP youth. The effects of EU youth policy on the EaP countries have been noteworthy. Youth participation has increased, leading to greater engagement in democratic processes, civic activities, and decision-making. Education and training systems have improved, particularly in vocational education and skills development, leading to enhanced educational opportunities and outcomes for young people. The strengthening of institutional capacities, knowledge exchange, and networking have contributed to the development of robust youth policy frameworks and the sharing of good practices. Furthermore, the EU youth policy has been instrumental in promoting social inclusion by addressing youth unemployment, discrimination, and marginalization. By focusing on social inclusion, the EU has contributed to creating more inclusive societies and fostering equal opportunities for all young people in the EaP region.

However, it is essential to recognize that there is still work to be done. Efforts should continue to overcome the challenges faced, including securing adequate financial resources, addressing political instability, and addressing cultural barriers. In addition, further emphasis should be placed on sustaining the positive outcomes achieved thus far and ensuring the long-term impact and effectiveness of youth policies in the EaP countries. To maximize the potential of EU youth policies and their effects on the EaP countries, continued collaboration, and dialogue between the EU, EaP governments, youth organizations, and stakeholders are crucial. By working together, sharing experiences, and building on successes, the EaP countries can further enhance their youth policies, address emerging challenges, and create an environment where all young people can thrive and actively contribute to society. In

conclusion, the EU youth policy has been a catalyst for positive change in the Eastern Partnership countries, empowering young people, improving education and employment opportunities, promoting social inclusion, and fostering active citizenship. Through continued commitment and collaborative efforts, the EU and the EaP countries can further advance the youth agenda and create a brighter future for the region's youth.

REFERENCES

Başkan, A., & Kocabaş, Y. (2020). AB'nin Gençlik Politikaları ve Doğu Ortaklığı Ülkelerine Etkisi: İstihdam ve Eğitim Bağlamında Bir Değerlendirme. Avrasya Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(3), 205-220.

Dibou, T. (2012). Towards a better understanding of the model of EU youth policy. Studies of changing societies: Youth under Global Perspective Vol 1(5). https://www.academia.edu/2557731/Towards_a_better_understanding_of_the_model_of_EU_youth_policy

Eastern Partnership Civil Society Forum. (2019). Eastern Partnership Index 2017-2018: Charting Progress in European Integration. Retrieved from https://eap-csf.eu/eastern-partnership-index-2017-2018/

European Commission. (2018). EU youth strategy 2019-2027. https://ec.europa.eu/youth/news/2018-07-18-eu-youth-strategy-2019-2027_en

European Commission. (2019). EU Youth Strategy 2019-2027. Retrieved from https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy-2019-2027_en

European Commission. (2020). Erasmus+ Capacity Building in Higher Education (CBHE) action Regional Report Eastern Partnership Countries. Luxembourg. Doi:10.2797/712240

European Commission. (2021a). Youth. https://ec.europa.eu/youth/index_en

European Commission. (2021b). Erasmus+ Programme. Retrieved from https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_en

European Union External Action. (2021). European Neighborhood Policy. Retrieved from: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-neighbourhood-policy_en#:~:text=The%20European%20Neighbourhood%20Policy%20(ENP,their%20mutual%20benefit%20and%20interest.

European Youth Forum. (n.d.). About us. https://www.youthforum.org/about-us/

European Youth Parliament. (2021). About EYP. Retrieved from https://eyp.org/about-eyp/

Fras, M., Jezowski, M. and Pavlovych, A. (2021). Youth Policy in Eastern Partnership countries and the Russian Federation. Warsaw. Retrieved from: https://issuu.com/frse/docs/youth_policy_online-2

Kuprii, T., Krasnozhon, B., Lytva, C., Melnyk, D. and Predmestnikov, E. (2022). Eastern Partnership Youth Policy: Tendencies of Development. Journal of Interdisciplinary Research. Pp. 89-94. Retrieved from: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120126/papers/A_15.pdf

Mitchell, P. (2020). Youth Participation and COVID: Eastern Partnership Perspectives. SALTO. Retrieved from: https://participationpool.eu/resource/youth-participation-and-covid-eastern-partnership-perspectives/

Özçelik, A. O. & Zandaradze, S. (2020). Avrupa Birliği Doğu Ortaklığı Projesinin Gürcistan'a Etkisi . Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi , 8 (1) , 167-193 . DOI: 10.14782/marmarasbd.712957

Savolainen, R. (2017). European Union youth policy and national youth work in Europe. Youth and Policy, (115), 55-70.

Türk, İ., & Demir, O. (2018). AB Gençlik Politikalarının Doğu Ortaklığı Ülkelerine Etkisi: Sosyal Katılım ve Gençlik İşsizliği. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20(2), 513-533.

United Nations Development Programme. (2020). Youth Development in Azerbaijan: Situation Analysis. Retrieved from https://www.az.undp.org/content/azerbaijan/en/home/library/democratic_governance/youth-development-in-azerbaijan--situation-analysis.html

Valiyev, A. and Babayev A. (2021). Azerbaijani youth in transition: Is the state youth policy effective enough? Journal of Eurasian Studies 2021, Vol. 12(2) 145–154. DOI: 10.1177/8793665211046066 https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/18793665211046066

Слинько, А. А. (2018). Проблемы стран постсоветского пространства , Центральной и Юго - Восточной Европы : сборник научных статей . Вып . 2. Воронежский Тосударстсенный Үниверситет ; Факультет Международных Отношений ВГУ ; Центр изучения Центральной и Восточной Европы. – 257 с.

A CONCEPTUAL APPROACH TO LEARNING SPORTS MANAGEMENT. STAGES OF TAXONOMY LEVELS.

İDMAN MENECMENTI FƏNNININ ÖYRƏNILMƏSINƏ KONSEPTUAL YANAŞMA. TAKSONOMIYA SƏVIYYƏLƏRININ MƏRHƏLƏLƏRI

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ИЗУЧЕНИЮ СПОРТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТА ЭТАПЫ УРОВНЕЙ ТАКСОНОМИИ.

İsrafilov Vəli

Sabirzadə Mehparə

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

XÜLASƏ

Məqalədə idman menecmenti ixtisasına yiyələnən tələbələrin hansı bilik və bacarıqlara, vərdişlərə malik olmaları, yəni kompetisiyaları araşdırılır və tədris prosesində buna necə nail olmağın metodları göstərilir. Tələbələrin qavramalarının müəyyənləşdirilməsi və müxtəlif səviyyələrdə bir-birindən fərqləndirilməsi Blum taksonomiyası əsasında öyrənilir. Fikirləşmək bacarığı, öyrənmək və başa düşmək anlayışları sistemli şəkildə təsnifləşdirilir və idrak prosesində bir-biri ilə necə əlaqələndirilməsi üsulları tədqiq olunur. Müasir elmi metodlara uyğun olaraq Blum taksonomiyası konseptual olaraq bir-birindən fərqlənən 6 səviyyəni:

- Yadda saxlamaq
- Başa düşmək
- Tətbiq etmək
- Təhlil etmək
- Qiymətləndirmək və yenisini yaratmaq səviyyələrini özündə birləşdirən koqnetiv təlimdən ibarətdir.

Açar sözlər: idrak, taksonomiya, konsept, kompetensiya, deduksiya

SUMMARY

The article explores the competencies, skills, and attributes that students pursuing a degree in sports management should possess, and outlines methods for achieving these in the teaching process. The Bloom's taxonomy is used to identify and differentiate between different levels of understanding and thinking skills. The six levels of the Blum taxonomy
-remembering
-understanding
-applying
-analyzing
-evaluating and creating – are combined into a conceptual cognitive training approach.

Key words: cognition, taxonomy, concept, competency, and deduction.

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются компетенции, навыки и качества которыми должны обладать студенты изучающие управление спортом, а также описываются методы достижения этих целей в учебном процессе. Таксономия Блума используется для определения и дифференциации различных уровней познавания и мышления. Различают 6 уровней познавательной деятельности таксономии Блума:
- запомнить
- понимать
- применять
- анализировать
- оценивать
- создавать

Ключевые слова: когнитивность, таксономия, концептуальный подход, компетенция, дедукция.

Hər bir elmi nəzəriyyə, o cümlədən idman menecmenti fənninə tələbat ona zərurət yarandığı şəraitdə meydana gəlir. XX əsrin əvvəllərindən başlanan sənayenin sürətli inkişafı, informasiya kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) istifadənin genişlənməsi sosial iqtisadi sahənin, o cümlədən bədən tərbiyəsi və idman sahəsinin inkişafına təkan verdi, idmanın idarə olunmasında yeni keyfiyyətlər tələbini qarşıya qoydu.

Sosial-iqtisadi sahədə baş verən bu dəyişikliklər təhsil sistemindən də yan keçmir, təhsilin yeni forma və metodlarının yaranmasına zərurət yaradır. Bu baxımdan İdman menecmenti fənninin öyrənilməsinin nəzəri-metedoloji əsasları da dəyişən şəraitə adekvat olaraq yenilənməlidir. XX əsrin başlanğıcından formalaşmağa başlamış menecment elminin də öyrənilməsi metodları, idman menecerlərinin hazırlanması üçün tələb olunan nəzəri biliklər və praktiki bacarıqlar sisteminin də hərtərəfli araşdırılması olduqca vacib və aktual bir problemdir.

Müasir dövrdə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasında hazırlanan idman menecerlərinin peşə bacarıqları, yəni kompetensiyası üçün vacib olan şərtlər, bu şərtləri həyata keçirtmək üçün zəruri olan ensklopedik nəzəri biliklər sistemi, vərdiş və bacarıqlar, özünü təsdiq etmək imkanları mövcud reallığa uyğun olmalıdır. Bu nöqteyi nəzərdən, akademiyamızda hazırlanan idman meneceri kadrlarına zəruri olan nəzəri və praktiki biliklərə nə səviyyədə yiyələnməsi və bu səviyyəyə çatmaq üsulları Bluma Taksonomiyası prinsipinə uyğun əsaslı şəkildə tədqiq olunmalıdır. Məqalənin aktuallığını vacib edən əsas şərt də bundan ibarətdir.

İdman menecmenti fənninin öyrənilməsinə konseptual yanaşmanı zəruri edən əsas səbəblərdən biri də son zamanlar meydana gələn "süni intellektin" sürətli inkişafıdır. Süni intellekt idarəetmə sahəsində əsaslı dəyişiklərə səbəb olaraq və menecer hazırlığına, onun metodologiyasına fərqli yanaşmaları ortaya çıxaracaqdır.

Bir elm sahəsi kimi, idman menecmenti fənninin də özünəməxsus (spesifik) tədqiqat metodları mövcuddur. Bədən tərbiyəsi, idman və reabilitasiya sferasında baş verən proseslərin mahiyyətinə varmaq, onların inkişaf qanunauyğnluqlarını dərk etmək və fəaliyyət mexanizmlərini aşkara çıxarmaq, yalnız elmi cəhətdən əsaslandırılmış tədqiqat metodlarından istifadə olunduqda mümkündür. "Metod" sözünün mənası hadisə və proseslərin mahiyyətini aşkar etmək, üzə çıxartmaq, öyrənmək və öyrətmək üsulunu bildirir.

İdman menecerinin fəaliyyəti nədən ibarətdir? İdarəetmə qərarları verərkən hansı məqsədləri formalaşdırır və bunları həyata keçirmək üçün hansı bilik və bacarıqlara malik olmaq lazımdır? İdman menecmenti fənninin öyrənilməsində əsas məsələ bu suallara cavab tapmaq və hansı metodlarla bunu həyata keçirməkdən ibarətdir. Qısa olaraq, bu əsaslarla aşağıdakı kimi cavab vermək olar. Menecer idman obyektində prinsipləri formalaşdırır, problemləri araşdırır və məqsədi müəyyənləşdirir. Yəni idarəetmə qərarı qəbul edir və ya idman təşkilatının idarəedilməsi siyasətini formalaşdırır.

İdman meneceri əvvəlcə öz sahəsinə aid olan informasiyaları. Faktları toplayıb təhlil edir. Çox zaman bu prosesi "yazılı, yaxud empirik menecment elmi adlandırırlar. Menecerlər, həmçinin idarəetmə prinsiplərini müəyyənləşdirir. Real faktlardan prinsiplərin üzə çıxarılmasını menecment nəzəriyyəsi və ya menecmentin təhlili kimi də adlandırmaq olar. (şəkil 1)

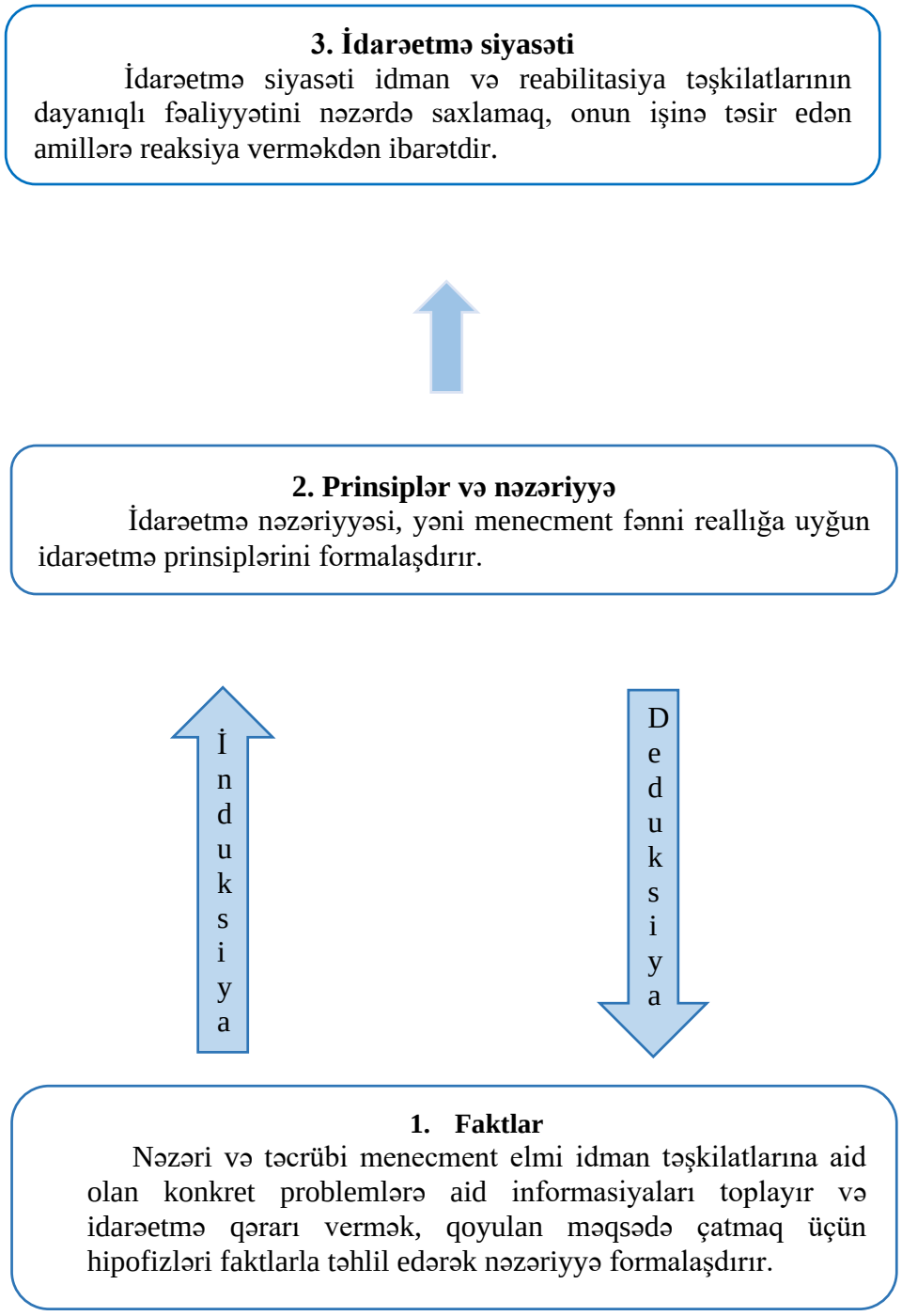

Şəkil 1. Menecmentdə faktlar, prinsiplər və idarəetmə siyasətinin qarşılıqlı əlaqəsi modeli.

Modeldən göründüyü kimi menecerlər həm nəzəriyyədən faktlara, həm də faktlardan nəzəriyyəyə qayıdaraq onların qarşılıqlı və dinamik təhlilini aparır. Yəni, elmi idrakın əsas elementlərindən olan induktiv və deduktiv araşdırmalar aparır. Menecment nəzəriyyəsində tələbələri öyrədən zaman onlarda

faktları toplamaq, təsnifləşdirmək və sistemləşdirmək bacarığı üçün zəruri olan elmlərdən, əsasən də məntiqdən istifadə etmək daha məqsədəuyğundur. Bu zaman toplanan informasiyaların dəqiqliyindən, dolğunluğundan, kommunikasiya mənbələrindən və operativliyindən induktiv metodun səmərəliliyi sıx asılıdır. Əslində cəmiyyətin bütün sahələrində menecerlər, o cümlədən idman meneceri öz məqsədini həyata keçirmək üçün əvvəlcə nəzəriyyəyə müraciət edir. Ondan sonra faktlarla, reallıqlarla nəzəriyyəni müqayisəli təhlil edərək onları ya qəbul edir, ya da inkar edir. Bu üsul abstraksiyaya əsaslanan, hipotezlərdən ibarət olan deduktiv metoddur. İdman meneceri üçün mükəmməl elmi nəzəriyyə, bilavasitə bu mərhələdə daha çox tələb olunur. Taksonomiya səviyyəsinə uyğun qavrama, başa düşmə, tətbiq edə bilmək, yaxud yeni bir sistem yaratmaq menecerin elmi-nəzəri səviyyəsindən çox asılıdır. Semantik yaddaşdan, emosional yaddaşdan, bədən yaddaşından və s. Asılı olan idman, psixologiya, fiziologiya, iqtisadiyyat, statistik təhlil kimi nəzəri biliklər bilavasitə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasında tələbələrə çatdırılmalıdır. Deduktiv metodun əsasını ümumidən xüsusi hallara gəlmək, yəni nəzəriyyədən faktlara çıxmaq üçün lazım olan mühakimə (hipofiz) üsulu təşkil edir.

Bir məsələni də qeyd etmək lazımdır ki, Menecerlər üçün zəruri elmi nəzəriyyə olan induktiv və deduktiv metod bir-birinə qarşı qoyulan, yəni antoqonist deyil, əksinə füzgün nəticəyə gəlmək üçün bir-birini tamamlayan metoddur. Modelin 2-ci hissəsində menecmentə aid olan nəzəriyyələr əsasında onun prinsipləri formalaşdırılır və buna müvafiq olaraq 1-ci hissə, yəni idarəetmə siyasəti hazırlanır, qərarlar verilir. Əslində bütün elmlər, o cümlədən menecment elmi empikdir, yəni təcrübəyə əsaslanır. Abstraksiyaya əsaslanan hipofizləri yaratmaq, idman reabilitasiya təşkilatlarına aid olan bütün faktları toplamaq, ona təsir edən daxili və xarici amilləri düzgün araşdırmaq, proqnoz və risk amillərini qarşılıqlı təhlil etmək çox çətin məsələdir. Bundan başqa kommersiya fəaliyyəti göstərən idman obyektlərində iqtisadi, siyasi və sosial faktorları bir-birindən ayırmaq, qlobal təsirlərin, risk faktorlarının minimuma endirilməsi idman menecerindən dərin sosial elmi nəzəriyyələri bilməsi zərurətini ortaya çıxarır.

İnformasiya kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı menecment fənninin öyrənilməsinə konseptual yanaşmanı zəruri edir. Bu sahədə dərin elmi araşdırmalara ehtiyac var. Belə ki, kompyüter texnikasının imkanları menecerə statistik təhlillər aparmaq, modellər hazırlamaq, bəzi çətin əməliyyatları asanlaşdırmağa şərait yaradır. Bir çox tətbiqi proqramlar hazırlanıb ki, menecer onlardan hazır istifadə edə bilir. Ona görə nəzəri dərslər formalaşdırılarkən hansı biliklərin daha vacib olduğunu, yaddaş səviyyəsində nə dərəcədə qaldığını Bluma Toksonomiyasına uyğun müəyyənləşdirmək lazımdır. Xüsusən də, "süni intellektin" inkişafı gələcəkdə menecer kadrların hazırlanmasında, onların hansı bilik və bacarıqlara malik olmalarında köklü dəyişikliklərə səbəb olacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Kələntərli N.M., İsrafilov V.V., Qasımov Ə.S., Həsənova G.F., İdman menecmenti, Bakı, 2022
2. İsrafilov V.V., Əliyeva S.F., Sabirzadə M.M., Menecmentdə modelləşdirmənin rolu və əhəmiyyəti, ADBTİA, "Elmi xəbərlər" jurnalı, Bakı, 2019
3. Макконнелл Р., Брю С. Экономикс, Москва, 1992
4. İsrafilov V.V., Sabirzadə M.M., İdman menecmentində əmək ehtiyyatlarından istifadənin funksional dəyər təhlili, ATMU, Bakı, 2022
5. М.Гурина,Философия, Москва, 1998
6. Г.Мастерман, стратегический менеджмент спортивных мероприятй, Москва, 2015

THE EVOLUTION OF THE ENVIRONMENTAL AWARENESS OF YOUNG CONSUMERS IN SPAIN: SOME INSIGHTS FROM RESEARCH

José Luis Vázquez-Burguete

Ana Lanero-Carrizo

César Sahelices-Pinto

José Luis Vázquez-García

José María Vázquez-García

University of León, Faculty of Economics and Management Sciences, Department of Management and Business Economics, León, Spain

ABSTRACT

Current consumers, and namely the members of the younger generations, are more aware than ever of the importance of climate change and its associated effects. These are individuals with and open and receptive character both to ethical ideals and to sustainability, due (among other factors) to their access to all kind of information provided by their extensive technological knowledge. They are more and more demanding with brands, forcing them to improve their marketing, communication, and corporate social responsibility strategies, as well as requiring transparency and relevant information to carry out responsible consumption practices.

However, different studies point to a difference between attitudes and willingess of young consumers and their behaviour in practice. This paper presents some of the results obtained from a research survey in Spain, confirming the relevance of the environmental concern, but also indicating that the relative importance of this concern seems to have diluted among other problems of people, and specifically in the case of young individuals, who seem to be more discouraged than elder consumers. Young people have experienced most of their lives a sum of crises, which include economic episodies and climate stress, the pandemic or war conflicts. This has led them to feel that, in contrast with the alternation of the cycle that characterised previous historical stages (that is, alternations of times of prosperity with others of difficulties or crises), they have to continually face difficulties. This causes them to pshycollogically generate the need to disconnect from some of such concerns to face others, or simply disconnect from a part of them to reduce their levels of anxiety and discomfort. In this sense, and as an illustrative example, the fight against climate change is going from being led by young activists to becoming institutionalised and being part of the political and corporate discourse.

Keywords: youths; environmental concern; responsible consumption; attitudes; behaviours; phycollogical perception.

RESEARCH OF INFLUENCE OF PHYSICAL ACTIVITY ON CARDIOVASCULAR AND RESPIRATORY SYSTEMS OF AN ORQANISM OF THE HANDBALL DEPENDING ON AGE AND A TRAINING CYCLE

HƏNDBOLÇULARIN ÜRƏK-DAMAR, TƏNƏFFÜS SISTEMLƏRINƏ FIZIKI YÜKLƏRIN TƏSIRININ MƏŞQDƏN VƏ YAŞDAN ASILLIĞININ TƏDQIQI

ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ НАГРУЗКИ НА СЕРДЕЧНО-СОСУДИСТУЮ И ДЫХАТЕЛЬНУЮ СИСТЕМЫ ОРГАНИЗМА ГАНДБОЛИСТОВ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ ВОЗРАСТА И ТРЕНИРОВОЧНОГО ЦИКЛА

Kh.E.Mamedova

Azerbaijan State Physical Training and Sport Academy

ORCID ID: 0000-0003-2512-9903

ABSTRACT

The problem of influence of physical activity on cardiovascular and respiratory systems, despite an urgency and old history, on present time draws attention of many researchers. First of all, it is caused by necessity of a profound knowledge of corresponding questions experts in the field of physiology of sports, work, age physiology. Besides, correctly to define and dose out loading during training employment it is necessary for trainers. For this purpose they should own techniques of research of functionality of an organism of the sportsman, first of all cardiovascular and respiratory systems. The estimation of functionality of cardiovascular and respiratory system of young fighters of several age groups in the beginning, the middle and the end of a training cycle has been spent; distinctive features in indicators of activity of cardiovascular and respiratory system at sportsmen of various age before influence on it loadings are revealed.

Key words: physical activity, cardiovascular and respiratory systems, training.

XÜLASƏ.

Fiziki yüklərin yeniyetmə həndbolçuların orqanizminin ürək-damar və tənəffüs sistemlərinə təsirinin tədqiqi uzaq bir dövrə malik olmasına baxmayaraq öz aktuallığını saxlayaraq bir sıra tədqiqatçıların diqqətini özünə cəlb etməkdədir. Bu məsələ daha çox əmək, yaş və idman fiziologiyasından biliklərin dərinləşməsi və məşq prosesində məşqçilərin fiziki yüklərin düzgün təyinində və dozalaşdırılmasında elmi faktlara daha çox əsaslanması sayəsində mümkün olur. Ona görə də hər bir məşğələ prosesi ilə əlaqəli olan hər bir mütəxəssis idmançı orqanizminin funksional imkanlarını qiymətləndirən tədqiqat

metodlarından xəbərdar olmalı, kardiorespirator sistemin əsas göstəricilərini təyin etməyi bacarmalıdır. Tədqiqatlarda bir neçə yaş qruplarından olan həndbolçuların ürək-damar və tənəffüs sistemlərinin funksional imkanları qiymətləndirilmişdir. Yoxlamalar məşq dövrünün əvvəlində, gedişində və sonunda aparılmışdır. Həndbolçuların ürək-damar və tənəffüs sisteminin fəaliyyətini əks etdirən göstəricilərində yaranmış fərqli xüsusiyyətlərin fiziki yüklərin təsirindən və sonra dəyişilməsi dinamikası müəyyən olunmuşdur.

Açar sözlər: fizki yüklər, ürək-damar və tənəffüs sistemləri, məşq.

Giriş

Həndbolçunun orqanizmi gündəlik həyat şəraitində müxtəlif xarakterli yüklərin təsirinə məruz qalır. Belə təsirlərdən olan fiziki yüklər orqanizmdə fizioloji proseslərin sürətlənməsinə səbəb olur. Orqanizmin fiziki yüklərinə verdiyi reaksiyanın xarakteri və təbiəti rəngarəng olduğundan, onun öyrənilməsi müasir fiziologiyanın ən aktual problemlərindən olaraq qalmaqdadır. Məşqlərdən öncə tənəffüs və nəbzin sayılması, arterial qan təzyiqinin ölçülməsi, bərpa dövründə olanların ilkin səviyyəyə qayıtması dinamikasını məşqçilər və idmançılar özləri həyata keçirə bilməlidirlər. Orqanizmin funksional halının öyrənilməsində istifadə olunan mürəkkəb metodları isə fizioloqlar, həkim və s. mütəxəssislər tərəfindən mütləq olaraq icra olunmalıdır [3, s. 364]. Həndbolçuların funksional vəziyyətinin sağlamlığının və iş qabiliyyətinin qiymətləndirilməsində vaxtında aparılmış diaqnostik yoxlamalara kömək edir. Belə halda idman fəaliyyəti zamanı orqanizmdə yaranmış dəyişikliklər vaxtında aşkarlanır və fizioloji proseslərin dinamikasında olan vəziyyət operativ olaraq qiymətləndirilir. Ürək-damar və tənəffüs sisteminin vəziyyəti haqqında əldə olunmuş faktlar çox önəmlidir və idmançının sonrakı fəaliyyəti bu göstəricilərin səviyyəsindən asılı olur. Funksional nümunələri seçərək aşağıdakı tələbləri nəzərə almaq lazımdır: seçilmiş fiziki yükün nümunəsi bir qədər yüksək və idman təsnifat dərəcəsinə uyğun olmalı, müxtəlif xarakterli fiziki gərginliklərə uyğunlaşmanı müəyyən etməyə yararlı olmalıdır. Funksional nümunələrin nəticələrində orqanizmin xəstələnməsi və ya rejiminin dəyişilməsi, həddən artıq yorulması və məşqolunması ilə əlaqədar olaraq fizioloji vəziyyətə enmə dəqiq müşahidə olunur [1, s. 326]. Məşqolunmanın yüksəlməsi ilə orqanizmin fiziki yük nümunələrinə verdiyi xarakterik reaksiyalara nəbzin və tənəffüs sisteminin funksional vəziyyətinin daha çox qənaətli olması və bərpa dövrünün qısalmasıdır. Ürək-damar və tənəffüs sisteminin tədqiqi yeniyetmə həndbolçuya həkim nəzarətinin əsas vasitəsidir və bu problem əsasən iki səbəblə izah oluna bilər. Birincisi, ürək-damar sistemi insanın həyat fəaliyyətinin həddən artıq yüksəldilməsinin məhdudlaşdıran əsas sistemdir. Ona görə də müxtəlif yaş qruplarında olan həndbolçuların ürək-damar sisteminin fərqli xarekter xüsusiyyətlərinə malik olur. Bu da ontogenezin müxtəlif mərhələlərində maddələr və enerji mübadiləsinin dəyişilməsinin spesifik xüsusiyyətləri ilə əlaqədardır. Uşağın böyümə və inkişafı prosesinin gedişində ürəyin kütləsi və ölçüləri artır. Yaşla əlaqədar gedən inkişafda ürək vurğularının sayı enir, yeniyetmələr də olan ölçülərə çatır, yaşlı insanların ürək vurğularının sayına yaxınlaşır. Ürək vurğularının sayı 7 yaşında 85-90 vurğu/ dəq. –dən azalmağa başlayaraq, 14-15 yaşlarında 70-76 vurğu/dəq. təşkil edir. Artıq 16-17 yaşlarında ürək-vurğularının sayı 65-75 vurğu/dəq.-dək enərək, yaşlı insanların nəbz vurğularından fərqlənmir. Əzələ fəaliyyəti zamanı ürək vurğularının sayının yüksəlməsi və bərpa dövründə ilkin səviyəyə qədər enməsi və yeni funksional vəziyyətə keçməsi yuxarı yaş qruplarında kiçik yaş qruplarına nisbətən daha sürətli olur. İdman məşqləri ürək vurğularının sayına (ÜVS) güclü təsirə malik olur. Dözümlüyü məşq etdirən gənc həndbolçularda nisbi sakitlik vaxtı, yaşlılarda olduğu kimi bradikardiya halı müşahidə olunur, lakin özünü bir o qədər kəskin biruzə vermir. Əzələ fəaliyyəti zamanı müxtəlif yaş dövrlərində ÜVS-nin aşağı enməsi ilə nəticələnir. Maksimal şiddətli fiziki yüklərin icrası zamanı ÜVS-nin ölçüsü yaşla tərs mütənasib olur: uşaq nə qədər kiçik yaşlı olarsa ÜVS-də yüksək olacaq, əksinə, nə qədər böyük yaşa malik olarsa ÜVS bir o qədər aşağı olar. Beləliklə, istər nisbi sakitlik vaxtı və istərsə də eyni tipli yüklərin icrasından sonra ÜVS-nin göstəricisi uşaqlarda yaşlılara nəzərən yüksək olur. Ürək ritminin və təqəllüsünün tezliyinin idmançılarda yükdən və yaşdan asılı olaraq dəyişməsinin tədqiqi çox vacibdir. Alınmış bu nəticələrdən idman həkimləri tərəfindən praktik təcrübədə istifadə oluna bilər. Yoxlamalar zamanı fəal və çoxdan məşq edən

həndbolçularda daha təkmilləşdirilmiş reaksiya müşahidə olunmuş, yükün icrasından sonra ürək təqəllüsünün tezliyi və ritmi yaşlı idmançılarda ilkin səviyyəyə daha tez qayıtmışdır [4, s. 132]. Ürək vurğularının tezliyinin 9-13 yaş qruplarında funksional yükün nümunələrinin icrasından sonra təyini göstərmişdir ki, bu göstəricinin ölçüsü fiziki yüklərin təsiri zamanı böyük olur. Ürək vurğularının tezliyinin və ritminin daha qənaətlə reaksiyası yuxarı yaş dövründən olan uşaqlarda müşahidə olunmuşdur. Fiziki hərəkətlərin icrasından sonra ÜVS-nin bərpası müxtəlif yaş qruplarında fiziki yüklərin ölçüsündən asılıdır. Maksimal şiddətli, qısa müddətli hərəkətlərin icrasından sonra 11-14 yaşlı uşaqlarda ÜVS-nin bərpası yaşlılarla müqayisədə daha tez baş verir. Uzunmüddətli və gərgin əzələ işindən sonra ÜVS-nin bərpası yaşla əlaqədar olaraq qısalır ki, bu da fiziki iş qabiliyyətinin yüksəlməsi ilə bağlıdır. Fiziki hərəkətlərin orqanizmin tənəffüs sisteminə təsirini nəzərdən keçirdikdə aşağıdakı fikri təsdiq etmiş oluruq: insan nə qədər çox məşq edərsə, dəyişikliklər bir o qədər səthi olur. Belə ki, yaşın və məşqolunma müddətinin artması tənəffüs mərkəzinin oyanıqlığına, məşq etməyənlərlə müqayisədə daha az təsir göstərir. Standart fiziki yüklərin icrasından sonra tənəffüs mərkəzinin funksional halının xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi idman formasının əldə olunmasının fizioloji mexanizmlərin analizi istiqamətində ilkin addım atmağa kömək etmiş olur [2, s. 347]. Həndbolçu tərəfindən fiziki yüklərin icrasında yüksək nəticənin əldə olunması orqanizmin oksigen tələbatının səviyyəsindən asılıdır. Müəyyən fiziki gərginliklə işləyən idmançıya oksigeni nəql edən sistemlərin (tənəffüs və qan dövranının) effektiv işinin yüksək səviyyədə qorunması xasdır. Həndbolçularda məşqə qədər və məşqdən sonra ürək vurğularının tezliyinin tədqiqi zamanı müəyyən olunmuşdur ki, məşqin əvvəlində (məşqin birinci ayında) dozalaşdırılmış fiziki yüklərin bütün yaş qruplarından olan idmançılarda ÜVS-nin bir qədər arması müşahidə olunur: 27,2 vurğu/dəq.-dək (18 yaşlılarda), 41,8 vurğu/dəq.-dək (13 yaşlılarda). Belə nəzərə çarpan fərqin səbəbi onunla izah oluna bilər ki, 18 yaşlı idmançı idmanla 10-11 il məşğul olduğu halda, 13 yaşlı uşaq isə cəmi 5-6 il məşğul olmuşdur. Bundan əlavə, 13 yaş yeniyetməlik (pubertat) yaş dövrüdür ki, bu zaman orqanizmin bütün orqan və sistemlərinin işində yenidənqurma prosesləri gedir. Bu dəyişiklik ürək-damar sisteminin fəaliyyətinə fiziki yüklərin icrası zamanı öz təsirini göstərir. Məşqlərin mənimsənilməsindən üç ay sonra nisbi sakitlik vaxtı və fiziki yüklərin təsirindən nəbz vurğularının sayı arasında fərq bütün qruplarda azalır. Beləki, 13 yaşlı həndbolçularda bu göstərici 36,9 vurğu/ dəq. , 18 yaşlılarda 18,4 vurğu/dəq., 21 yaşlı həndbolçularda 22,8 vurğu/dəq. olmuş və bu göstərici 18 yaşlılarla müqayisədə yüksək olur. Fikrimizcə bu onunla izah oluna bilər ki, yüksək yaş qruplarından olan həndbolçular məşqlərə daha müntəzəm gəlmədiyindən, onların kardiorespirator sistemləri daha az inkişaf etmiş və 18 yaşlılarda bu xüsusiyyət daha yüksək olur. Məşqin üçüncü ayından başlayaraq məşqin əvvəlində və sonunda alınmış nəticələrə görə ÜVS-nin ölçüsündə bütün qruplarda artma müşahidə olunur. Bu onunla izah oluna bilər ki, məşqin dördüncü ayının əvvəli yeni il tətilləri ilə eyni vaxta düşdüyündən, məşqlərə qarşı orqanizmin uyğunlaşması aşağı enir. Yaşla əlaqədar olaraq ÜVS-nin tezliyi seyrəlir. Eyni qrupdan olan həndbolçuların ÜVS-də məşq prosesinin gedişində, nisbi sakitlik vaxtı heç bir fərq müşahidə olunmamışdır. Lakin müxtəlif yaş qrupundan olan həndbolçuların nəbz göstəricilərində, məşq prosesinin ayrı-ayrı dövrlərində müəyyən qədər fərq müşahidə olunmuşdur. Bu fərq daha çox 7 - 9 və 13 yaşlarında müşahidə olunmuşdur. Məşq prosesində ÜVS-nin ölçüsündə ən çox enmə 11, 12 və 15 yaşlı təkmübarizlik idman növləri ilə məşğul olan idmançılarda müşahidə olunmuşdur. Tənəffüs tezliyi də yaşla əlaqədar olaraq aşağı enir. Beləki, 7 yaşlı uşaqlarda 1 dəqiqədə 25,1 tənəffüs hərəkətlərindən, 16 yaşlı həndbol idman növü ilə məşğul olan idmançılarda olduğu kimi bir dəqiqədə 16 dəfəyə qədər enir. Məşqlərdən sonra tənəffüs tezliyinin ən yüksək göstəricisi ilkin vaxtlarında fiziki yüklərin təsirindən sonra olmuş və 1 dəqiqədə 41,2 dəfə təşkil etmişdir. Tənəffüsün tezliyində ən aşağı qiymət 18 yaşlı həndbol idman növü ilə məşğul olanlarda müşahidə olunmudur (1 dəqiqədə 36 tənəffüs hərəkətləri). Məşq prosesinin gedişində tənəffüsün tezliyinin enməsi bütün yaş qruplarından olan həndbolçularda müşahidə olunmuşdur. Beləki, məşq prosesinin altıncı aylarında tənəffüsün bir dəqiqədəki tezliyinin həm sakitlik və həm də fiziki yüklərin icrasından sonrakı qiymətləri arasındakı fərqlər 21 yaşlı idmançılarda 9,5 tənəffüs hərəkətləri, 13 yaşlı uşaqlarda 17,6 tənəffüs hərəkətləri təşkil edir. Məşq prosesində tənəffüs hərəkətərinin sayı həndbolçuların yaşından asılı olaraq dəyişilsədə, eyni yaş qrupunda nəzərəçarpan bir dəyişiklik olmamışdır. Fiziki yüklərin icrasından sonra tənəffüsün tezliyinin yaşdan və məşq yüklərinin müntəzəm təsir göstərməsindən sonra aşağı enməsi də təsdiq edir. Seçilmiş idman növündə sistematik məşqlər tənəffüs sisteminində məşq olunmasına gətirib çıxarır. Məşqlərdən sonra və nisbi sakitlik vaxtı nəbz vurğuları arasında ən böyük fərq yeniyetmələrdə (orqanizmin pubertat yaş dövründə olması) və ən aşağı

fərq isə 21 yaşlı həndbol idman növü ilə məşğul olan idmançılarda müşahidə olunur. Bu onun göstərir ki, kardiorespirator sistem fiziki yüklərin daimi təsirinə uyğunlaşmışdır. Fiziki yüklərin təsiri zamanı tənəffüsün tezliyi 21 yaşlı həndbolçularda nəzərəçarpan dərəcədə dəyişikliyə uğrayır. Bu proses, çox güman ki, orqanizmin tənəffüs sisteminin məşq prosesinə girişmədə yüksək sürətə malik olması ilə xarakterizə oluna bilər. Tədqiqatlarda həndbol idman növü ilə məşğul olan idmançıların kardiorespirator sisteminin fəaliyyəti zamanı alınan göstəricilərin analizi zamanı məlum olmuşdur ki, funksional nümunələrin nəticələri idmançıların yaşından və məşq dövrlərindən asılıdır. Ürək-damar sisteminin fəaliyyətinin göstəricilərinin tədqiqi göstərmişdir ki, fiziki yüklərin təsirindən sonra nəbzin dəyişilməsi ən çox yeniyetmələrdə, ən az isə yuxarı yaş qrupundan olan həndbol idman növü ilə məşğul olan idmançılarda müşahidə olunmuşdur. İdmançıların tənəffüs sistemi göstəricilərinə məşqin təsirinin tədqiqi göstərmişdir ki, 7 və 12-13 yaşlı uşaqlarda tənəffüsün tezliyinin dəyişikliyə uğradığı müşahidə olunmuşdur. Fiziki yüklərin icrasından sonra bərpa dövründə orqanizmin funksiyalarının stabilləşməsi həndbol idman növündə 18 və 21 yaşlılarına təsədüf edir.

Beləliklə, yuxarıda sadalananlara yekun vuraraq belə bir qənaətə gəlmək olar ki, müasir idmanda yüksək uğur qazanmaq üçün orqanizmin bütün ehtiyyat imkanlarından istifadə etməklə yanaşı həmçinin də, idmançıların sağlamlığına yüksək həkim nəzarətinin təşkili və qeydiyyatın aparılması vacibdir. Lakin aparılmış bu qeydiyyatlar o zaman yüksək effekt verə bilər ki, orqanizmin funksional vəziyyətini ifadə edən bu göstəricilər təbbi yolla alınsın, dəqiq, dürüst və idman praktikasına tətbiqi üçün böyük nəzəri əsasa malik olsun.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Алипов, Н.Н. Руководство к практическим занятиям по нормальной физиологии: Учеб. пособие / Н.Н. Алипов, Д.А. Ахтямова, В.Г. Афанасьев и др.; Под ред. С.М. Булыкиной, В.М. Смирнова. – М.: Издательский центр «Академия», 2017. – 326 с.

2. Барабаш, О.А. Управление качеством образования по физической культуре на основе актуализации функции контроля (на примере специальных (коррекционных) образовательных учреждений VIII вида): дис. … д-ра пед. наук / О.А. Барабаш. – С-Пб., 2018, 347 с.

3. Курамшин, Ю.Ф. Теория и методика физической культуры: учебник / Ю.Ф. Курамшин. – М.: Советский спорт, 2019. – 364 с.

4. Селитреникова, Т.А. Методика физической реабилитации детей 9-10 лет с заболеваниями сердечно-сосудистой системы: дис. канд. пед. наук / Т.А. Селитреникова. – Тамбов., 2019, 132 с.

5. Ванюшин, Ю.С. Типы адаптации кардиореспираторной системы к функциональным нагрузкам / Ю.С. Ванюшин, Казань 2021г., с.385.

Проблема влияния физической нагрузки на сердечно-сосудистую и дыхательную системы, несмотря на актуальность и давнюю историю, по настоящее время привлекает внимание многих исследователей. Прежде всего, это обусловлено необходимостью глубокого знания соответствующих вопросов специалистами в области физиологии спорта, труда, возрастной физиологии. Кроме того, правильно определять и дозировать нагрузку в течение тренировочного занятия необходимо тренерам. Для этого они должны владеть методиками исследования функциональных возможностей организма спортсмена, прежде всего кардиореспираторной системы. Была проведена оценка функциональных возможностей сердечно-сосудистой и дыхательной системы юных борцов нескольких возрастных групп в начале, середине и конце

тренировочного цикла; выявлены отличительные особенности в показателях деятельности сердечно-сосудистой и дыхательной системы у гандболистов различных возрастов до и после воздействия на нее нагрузки.

Ключевые слова: физическая нагрузка, сердечно-сосудистая и дыхательная системы, упражение.

FINANCIAL ISSUES IN AZERBAIJANI SPORT AND PHYSICAL EDUCATION AND ITS EFFECTS ON ECONOMIC DEVELOPMENT

Lala Shirinzada

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, PhD department, Baku, Azerbaijan

ABSTRACT

The reformations in the public administration system of Azerbaijan Republic are aimed at creating a management system that meets international standards and requirements of a market economy. Mr. President Ilham Aliyev stated that Azerbaijan's transition period in the economy is over, and our ambition is to establish a fully developed country. For sustainable economic development it is vital to improve the welfare and life quality, to raise the financial level of educational organizations, and to activate innovation since the rapid development of education and significant financial issues govern the radical reconstruction of the society. Financial practices must be followed as it is imperative factor for sport organizations and enterprises to thrive. Responsible stakeholders and participants are most of the time financial experts who play a vital role in the process, and those people move into sports, whilst others research sport management with a specific interest in its financial aspect. At the outset it is necessary to clarify what is meant by economic development as it relates to higher education. Currently, when community leaders speak of economic development in relation to higher education, they seem to have a fairly limited, investment as opposed to consumption, benefit in mind. Their attention appears drawn exclusively, or nearly so, to how higher education research can be translated into community jobs and related economic gains over the long term. There is an implied focus on indirect benefits — investment benefits — as opposed to direct benefits normally associated with consumption spending. Phrases such as "technology transfer" and "university — business partnerships" capture the essence of what seems intended or hoped for.

Keywords: Azerbaijan, education, financial issues, economy, development, sport

Education in every sense is one of the underlying factors of economic development. No country can achieve sustainable economic advancement without substantial investment in human capital. Education enhances people's understanding of themselves and world. It enriches the quality of their lives and directs broad social advances to individuals and society. More importantly, education boosts people's productivity and creativity and promotes entrepreneurship and technological advances which require financial and economic independence. In addition, it plays a very crucial role in securing economic and social progress and advancing income distribution. There is no coincidence that nations are usually ranked according to their economic power [13, p. 54]. The key to the economy is technology, the key to technology is in science, and the key to science is in education. Consequently, our economy is another form of education. Education alone, of course cannot transform an economy. The quantity and quality of investment, domestic and foreign, together with the overall policy environment, form the other important determinants of economic performance. Yet the level of human development has a bearing on these factors too. The quality of policy making and of investment decisions is bound to be influenced

by the education of both policy makers and managers; moreover, the volume of both domestic and foreign investment is likely to be larger when a system's human capital supply is more plentiful. It is inevitable that, as a result of the socio-economic policy pursued in recent years, Azerbaijan has achieved high development, the level of well-being of the population has significantly improved, the level of poverty has been reduced to a minimum and the country has become in line of middle-income countries [2]. The implemented reforms and large-scale infrastructure projects have created conditions for the reconstruction and sustainable development of socio-economic life. Modernization is primarily associated with the successful application of advanced technologies and management methods, innovations based on scientific achievements in the socio-economic life of the country [6]. The priority for this is to accelerate the integration of the country's economy into the world economy, as well as the development of human capital in the country, ensuring the acquisition of modern knowledge and skills. The development of human capital is one of the most essential conditions in the process of successful integration of the economy into the global system [15, p. 118]. In recent years, important steps have been taken to develop education in Azerbaijan. The normative legal base of education has been improved, extensive measures have been taken on the basis of orders of the President of the Republic of Azerbaijan in the direction of normative legal base and technical support.

Financial practices must be followed as it is imperative factor for sport organizations and enterprises to thrive. Responsible stakeholders and participants are most of the time financial experts who play a vital role in the process, and those people move into sports, whilst others research sport management with a specific interest in its financial aspect. Financial management in the sport industry relies firstly on strategy, planning and budgeting, secondly on wise spending and reducing expenditures, and finally on reporting and analysis as in any professional field. It is said that the initial step in financial management for a sport organization is determining the type of business entity the organization is. For example, is it a sole trader or a partnership or a corporation or a co-operative or a nonprofit? Sport financial management commences with establishing the funds which are available and knowing how to allocate them. While the analysis of previous financial records, it is extremely necessary for established programs to create a strategy and budget from scratch for a new program or schedule which also require working with vendors and major stakeholders for best distributing financial resources.

At the outset it is necessary to clarify what is meant by economic development as it relates to higher education. Currently, when community leaders speak of economic development in relation to higher education, they seem to have a fairly limited, investment as opposed to consumption, benefit in mind. Their attention appears drawn exclusively, or nearly so, to how higher education research can be translated into community jobs and related economic gains over the long term. There is an implied focus on indirect benefits — investment benefits — as opposed to direct benefits normally associated with consumption spending. Phrases such as "technology transfer" and "university — business partnerships" capture the essence of what seems intended or hoped for. It is highly probable that there is a correlation between the share of the public sector in GDP and regional development. Research suggests that these relationships are related to the level of profitability of the regional economy [7]. The point is that the pace and scale of development of low-income sectors of the regional economy depends on the nature of the existing financial, budgetary and tax systems of the state. Given the fact that low-income sectors of the regional economy are not attractive to private capital, it is understandable that the role of public enterprise finance in regional development is increasing [14, p. 66]. In years gone by, Azerbaijan has undergone significant economic transformation and development since the country's independence in 1991. Azerbaijan's diversified economy collapsed with the breakup of the Soviet Union, and by 1995 the gross domestic product (GDP) was only 37% of what it had been in 1989. However, despite a poverty rate of 49% as recently as 2001, Azerbaijan has quickly transformed itself into an upper middle-income country with a gross national income (GNI) per capita (Atlas method) of $7,350 (2013), 1 GDP per capita of $7,912.5 (2013), and a poverty rate of only 5% in 2013. 2 It has also become a "high human development" country since 2010 under the Human Development Index (HDI).

Taking account all the mentioned, in the process of substantiating the priorities of innovative-intensive development of the regional economy, special attention should be paid to the following problems that

still accompany the dynamic and sustainable development of Azerbaijan that might affect educational sector [1]:

1. Poor financial condition of investors and a significant part of production and service enterprises that are objects of investment.

2. Presence of normative-legal base of innovative-intensive development in the formation stage.

3. High level of investment risks due to the inertia of the mechanism of using the combined potential of regions with common potential in the priorities of innovation-intensive development due to institutional barriers, etc.

The development and improvement of education in Azerbaijan is always in the center of attention as one of the priorities of the state's social policy. As in all areas of socio-economic development of Azerbaijan, significant progress has been made in the development of education. As a result of strengthening the material resources and technical foundation of education and reforms in education, significant changes have taken place, a number of purposeful works have been done to bring the level of education in line with international standards. President Mr. Ilham Aliyev's "... we must turn our material values and economic potential into human capital!" is directly related to the idea. As it covers all financial relations arising in the sphere of material production, enterprise finance is an integral part of the financial system and the material market. A market economy requires strong and stable corporate finance. Because of the scientific and technical progress, increasing the efficiency of production and so on is only possible on the basis of self-financing [9]. It is known that the material and technical base and human resources of science and education in Azerbaijan were formed mainly during the twentieth century. Thanks to the special care of our great leader Mr. Heydar Aliyev in 1970-1980, a number of young students were sent to various universities of the USSR allowed the Republic to take a leading position in terms of providing highly qualified specialists. Rapid scientific and technological progress require employees working in modern production and service sectors to have a high level of specialized vocational education and culture. Acceleration of scientific and technical progress and on its basis the increase of social labor productivity of production and increase of national income are determined by the level of special qualification and vocational training of workers [17, p. 32]. Therefore, the state pays special attention to the creation of a unified system of education and vocational training. In recent years, attention has been paid to the development of educational financing in Azerbaijan, the strengthening of its material and technical base, the overhaul of schools, the construction of new school buildings.

Republic of Azerbaijan is an active participant of globalization, the transformation of the economy into an integral part of the world economic system. This, in turn, has created a need to build the education system at the level of new requirements and create modern and advanced workforce [5]. The rationale behind this is that an educated work force is necessary for long-run economic growth and a high standard of living. Increasing the human capital of the poor may also be one of the most effective ways to reduce absolute poverty and an increase economic mobility. Therefore, the development and implementation of the Concept of Modern Education in our country has been identified as one of the strategic tasks of the state. The amount of funds allocated from the state budget for the development of education has also increased from year to year. The role of the budget in the financing of education can be characterized on the basis of the information presented in the table below (Table 1). As can be seen from the table, the amount of funds allocated from the budget to finance education has increased from year to year. Thus, in 2013, 1437.3 mln. AZN, and in 2015 - 1711.2 mln. AZN, which is 273.5 mln. AZN or 19.0 % more than in 2013. In 2016, 1830.2 mln. AZN, which is 119.0 mln. AZN or 7.0 % more than in 2015. In accordance with the main priorities of the productions to be implemented in the field of general education, the activities to create a healthy and effective educational environment, improve the quality of education and bring school management to the level of modern requirements were successfully continued in 2015. As can be seen, most of the education expenditures, i.e. 898.3 mln. manats or 52.5% to general education, 34.3 manats or 2.0% to primary vocational education, 44.6 mln. manats or 2.6 %

to secondary special education, 165.6 mln. manats or 9.7 % to preschool education, 529.2 mln. manats or 30.9 % were allocated for applied research and other services in education.

Table 1. Dynamics of budget expenditures in the development of education (in million AZN).

	2013		2014		2015		2016	
	Sum	Specific weight in %	Sum	Specific weight in %	Sum	Specific weight in %	Sum	Specific weight in %
Total state budget expenditures	19143,5	100	18708,0	100	21100,0	100	18495,0	100
Total education expenses	1437,7	7,5	1553,9	8,3	1711,2	8,1	1830,2	9,9

The establishment of a beneficial financial and credit system in the development of the educational institution and the support of its activities are multifaceted processes, which are possible due to the implementation of complex measures [8, 18]. Hence, for this purpose, first of all, the establishment of a promising financial and credit system, the adequacy of the individual components of the existing system and the interaction between them for innovation-intensive development must be ensured [4]. On the other hand, based on the criteria of balanced socio-economic development of enterprises, the optimal ratio of the use of educational funds from different financial sources should be ensured [16, p. 99-114]. Finally, in order to ensure the stability of the financial system, enterprises must form an institutional structure with innovative-intensive development and adequate characteristics. Along with foreign experience, I believe it would be exceedingly successful to create a research institute that would study the problems of public finance of education using the scientific potential of economists from educational institutions operating in Azerbaijan.

REFERENCES

[1] Abdullayev Z.S., Bağırova Z.Ə.“Müəssisənin iqtisadiyyatı ”, Bakı, 2003.
[2] Allahverdiyev H., Qafarov K.,Əhmədov Ə. “Milli iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi”, Bakı, 2007.
[3] Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Bakı, 1995.
[4] Bədəlov Ş.Ş., Məhərrəmov R.B., Qurbanov F.Ə. "Büdcə sistemi", Bakı, 2003.
[5] Əliyev A., Qasımov N. "Azərbaycanda əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinin aktual problemləri", Bakı, 2000.
[6] Əsgərov Ə.X. "Sosial siyasət və sosial ədalət", Bakı, 2005.
[7] Hüseynov T.Ə. “Müəssisənin iqtisadiyyatı”, SƏDA nəşriyyatı, Bakı, 2005.
[8] Quliyev T.B. “Menecmentin əsasları”, Bakı. 2001.
[9] Xankişiyev B.A. "Maliyyə nəzarəti", Bakı, 2005.
[10] “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı, 1995.
[11] “Müəssisələr haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu, Bakı, 1996.
[12] “Sahibkarlıq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı, 1996.
[13] Сафронов Н. “Экономика организации”, Москва, 2004
[14] Харитонова Е.В. “Инновация как элемент инвестиционной политики предприятий в трансформационной экономике”, Санкт – Петербург, 2007.

[15] Anderson, L., Briggs, A. R. J., Burton, N., & University of Leicester. Educational Management Development Unit. (2001). Managing finance, resources, and stakeholders in education (Ser. Centre for educational leadership & management). Paul Chapman Publication
[16] Bridges, D., & McLaughlin, T. H. (1994). Education and the market place. Falmer Press.
[17] McKeown-Moak, M. P., & Mullin, C. M. (2014). Higher education finance research : policy, politics, and practice. Ser. Conducting research in education finance. Information Age Publishing.
[18] Stecher, B. M., Kirby, S. N., & Rand Education (Institute). (2004). Organizational improvement and accountability: lessons for education from other sectors. Rand Corporation

İDMAN MEDİA DİSKURSUNUN İNSTİTUSİONAL GÖSTƏRİCİLƏRİ

INSTITUTIONAL INDICATORS OF SPORTS MEDIA DISCOURSE

M.N. Monsumova

Azerbaijan state physical culture and sports academy

Department of sports management and communication

ORCID ID: 0000-0001-6527-6874

ABSTRACT

Discourse, a relatively new term in science, allows us to look at different fields from a wide perspective. Depending on the different approaches of researchers, they distinguish different types of it. V.I. Karasik distinguishes two types of discourse from the point of view of the communication participants' belonging to any social class of society: if the individual discourse type manifests itself at the level of personal-household communication, the institutional discourse type is established based on the status-role tasks of the participants in accordance with the requirements of various fields and within the framework of the linguistic standards of that field. It is possible to determine whether various fields belong to the type of institutional discourse by passing through the filter of five indicators of institutional discourse - participants, chronotope, goals, values, topic. The main goal of our article is to determine the institutional indicators of the sports media discourse and to prove its relevance to the institutional discourse. Thus, only a discursive approach to sports media allows to fully reveal the complex and multifaceted features of this field. To achieve this goal, we first investigated the institutional indicators of sports discourse and media discourse, and then, taking into account these indicators, we tried to prove that sports media discourse belongs to the type of institutional discourse. Given indicators only create an interrelated institutional discourse. Thus, the goal based on the values, the topic based on the goal, and the participants, space and time based on these justify itself. The fact that both sports and media discourses have the characteristics of non-isolation and intertextuality determines their proximity to each other. Therefore, it is possible that the indicators of these two different discourses can be harmoniously combined.

Keywords: discourse, sports media discourse, sports discourse, media discourse, institutional discourse

GİRİŞ

Mənşəcə qədim olan diskurs sözü bir müstəqil termin kimi elm sahələrində kifayət qədər yeni sayılır, çünki yalnız keçən əsrin 70-ci illərindən istifadə olunmağa başlayıb. Linqvistika, fəlsəfə, sosiologiya, kommunikasiya, politologiya və s. tədqiqat mövzularına daxil olmaqla yanaşı, hər elm sahəsi onu özünə məxsus izah etməyə çalışır. Müasir dil nəzəriyyəsinin əsas istiqamətlərindən biri olan diskurs etimoloji nöqteyi nəzərdən iki mənada izah edilir: "nitq" və "mətn". Lakin əslində hər şey bu dərəcədə asan deyil, belə ki, diskurs "nitq" və "mətn" anlayışlarından daha geniş və daha dərin məna kəsb edir. Bir çox

tədqiqatçıların əsərlərinin analizi göstərir ki, diskursa müxtəlif rakurslardan yanaşılsa da, hazırda diskurs kommunikatorun səbəb və məqsədindən irəli gələn əlaqəli və bitmiş bir fikrini ifadə edən mətn + müəyyən zaman, məkan çərçivəsində kontekst (və ya kommunikativ situasiya) birliyinin təcəssüm elətdirdiyi mürəkkəb kommunikativ hadisədir [3, s.9]. Həm də diskursda ekstralinqvistik faktorlar linqvistik faktorları üstələyir. Diskurs tədqiqatları dil fəaliyyətində linqvistik və ekstralinqvistik faktorların qarşılıqlı şərtli əlaqələri problemləri ilə bağlı olur. Emprik əsas olaraq isə insanların müxtəlif fəaliyyət istiqamətlərində kommunikasiyaları götürülür. Ona görə də diskursun tədqiqat obyekti məişət dilindən tutmuş terminlərlə bol elmi əsərlərə qədər ola bilər.

Açar sözlər: diskurs, idman media diskursu, idman diskursu, media diskurs, institusional diskurs

Kommunikantların cəmiyyətin istənilən sosial təbəqəsinə mənsubluğu nöqteyi-nəzərindən V.İ. Karasik iki növ diskurs tipini müəyyən edir: fərdi və institusional. Fərdi ünsiyyət tərəfdaşların bir-birlərini yaxşı tanıdığı gündəlik diskursdu ki, buraya gündəlik problemlərin həllinə yönəldilmiş sadə söhbətlər və ya danışanın daha dərin mənaları açmağa və geniş mövzuları əhatə etməyə çalışdığı daha ətraflı ünsiyyət aiddir. Fərdi diskurs tipi şəxsi-məişət kommunikasiyası səviyyəsində özünü göstərirsə, Karasik institusional diskursu "bir-birini tanımayan, lakin müəyyən cəmiyyətin normalarına uyğun ünsiyyət qurmalı olan insanlar arasında xüsusi klişe (şablon/standart) tipli ünsiyyət" kimi müəyyən edir [9, s.195]. İnstitusional diskurs ünsiyyət tərəfdaşlarının cəmiyyətin müəyyən sosial təbəqəsində bir-birlərinə qarşı status-rol mövqeyindən asılı olaraq və müəyyən sosial institutun standart tələbləri çərçivəsində baş berir. Karasik institusional diskursun beş göstəricisini qeyd edir:

1. iştirakçılar;
2. xronotop;
3. məqsədlər;
4. dəyərlər;
5. mövzu.

Bu göstəricilərdən irəli gələrək institusional diskursa siyasi, iqtisadi, hərbi, dini, tibbi, elmi, hüquqi və bir çox digər sahələrlə bərabər, kütləvi informasiya və idman istiqamətlərini də aid etmək olar. Yazdığımız məqalədə tədqiqatın məqsədi olaraq isə bu iki sahənin vəhdətdə də (idman mediası) institusional diskursa aidliyinin göstəricilərini müəyyənləşdirmək durur. Belə ki, ictimai həyatda çox mühüm yer tutan idman mürəkkəb sosial hadisədir. İdmanın sosial əhəmiyyəti, nəticələrin gözlənilməzliyi, daimi sağlam rəqabətin olması geniş ictimai marağa səbəb olduğundan idman problemlərini işıqlandırmaq və ən mühüm idman hadisələri haqqında məlumat vermək üçün bu istiqamət KİV üçün də cəlbedicidir. İdman mediasına yalnız diskursiv yanaşma bu sahənin mürəkkəb və çox cəhətli xüsusiyyətlərini hər tərəfli açmağa imkan verir. İdman media diskursunun institusional göstəricilərini müəyyənləşdirmək üçün isə ilk növbədə idman və media diskurslarının V.İ. Karasikova əsasən institusional göstəricilərini göstərmək, sonra isə idman media diskursunun vəhətdə institusional göstəricilərini müəyyənləşdirmək qarşıya vəzifələr kimi qoyulur.

İdman diskursunun institusional göstəriciləri. İdman diskursunun iştrakçılarını O.A.Pankratova üç növ linqvistik şəxsiyyətə bölür:

1) birbaşa idmanda olanlar – idmançılar, məşqçilər, hakimlər
2) izləyicilər və azarkeşlər
3) media nümayəndələri [14]

Sonuncular birinci və ikinci növ linqvistik şəxsiyyətlər arasında əlaqələndirici rolunda çıxış edir. Lakin bu siyahını artırmaq da olar. Bütün idman fəaliyyəti subyektlərini idman diskursunun iştrakçıları olaraq qəbul etmək mümkündür. İdman fəaliyyəti subyektləri yuxarıda adı çəkilənlərlə bərabər idman menecerlərini, idman sahəsində dərs deyən pedaqoqları, habelə, bu sahədə təhsil alan tələbələri, idman psixoloqlarını və s. mövzusu və fəaliyyəti idmanla əlaqədar olan şəxsləri əhatə edir. S.A.Kudrinə görə İdman diskursu "idmanı sosial-mədəni hadisə kimi xarakterizə edən, bir sıra ekstralinqvistik amillərlə müəyyən edilən və idman institutunun formalaşması prosesində formalaşan kommunikativ təcrübələr

məcmusudur" [10, s.7]. İdman diskursunun iştirakçıları kommunikativ situasiyadan irəli gələrək ümumi və xüsusi fon biliklərinə malik olurlar. Ümumi dedikdə, bütövlükdə dil mədəniyyətinə xas olan ümumi biliklərdir ki, onlarsız rahat verbal kommunikasiya mümkün deyil, xüsusi dedikdə isə idman sahəsinin dar istiqamətində dərin biliklərə malik olmaq nəzərdə tutulur. Məsələn, müəyyən bir idman növünün terminologiyasını daha dərindən bilmək, qaydaları ilə daha ətraflı tanış olmaq, idmançıları tanımaq, onların nəaliyyətləri və uğursuzluqları barədə daha ətraflı məlumatlı olmaq, son yarışların nəticələrini xatırlamaq və s. Bu tip fon biliklərə malik olmaq iştrakçıları eyni institusional diskursun tərkib hissəsi edir.
İnstitusional diskursun xronotop göstəricisi zaman-məkan əlaqəliliyini nəzərdə tutur. İdman diskursunun xronotopu idman tədbirinin (məsələn, yarış, açılış, mükafatlandırma və s.) keçirildiyi zaman və məkanı, bu hadisəyə hazırlığın baş verdiyi vaxt və məkanı (məsələn, məşq) və bu hadisənin hansı kütləvi informasiya vasitələrində və nə zaman yayımlandığını nəzərdə tutur. İdman diskursunun məqsədi isə uğur əldə etmək – qələbə, şəxsi rekordu artırmaq və s. ola bilər. Dəyərlərə gəldikdə, məsələn, beynəlxalq yarışlarda ölkəni layiqincə təmsil etmək, bayrağı qaldırmaq, ölkə himnini səsləndirmək və s. ola bilər. İdman diskursunun mövzusu isə məqsədindən irəli gələrək qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi istiqamətində optimal addımlar və s. nəzərdə tutulur. Bu göstəricilər bir-biri ilə əlaqəli institusional diskursu yaradırlar. Belə ki, dəyərlərdən irəli gələrək məqsəd, məqsəddən irəli gələrək mövzu və bunlardan irəli gələrək iştrakçılar, məkan və zaman özünü doğruldur.

Media diskursun institusional göstəriciləri.

Eyni yanaşmanı kütləvi media istiqamətində də aparmaq olar. Belə ki, media diskurs KİV nümayəndələri ilə auditoriya arasında baş verir. Bu istiqamətdə yanaşmalardan birinə əsasən auditoriya passiv iştrakçıdır, çünki o yalnız informasiyanı qəbul edir və əks reaksiya verə bilmir, digər yanaşmaya görə isə auditoriya da kommunikasiya prosesində KİV nümayəndələri kimi bərabər hüquqlu aktiv iştirakçıdır [5, s.421]. Biz daha çox ikinci yanaşmaya meyil edirik, çünki müasir KİV əks reaksiyanı da mümkün edir. Belə ki, hazırda istənilən informasiyanı internet vasitəsi ilə əldə etmək mümkündür, bir çox televiziya kanallarının, mətbuatın onlayn versiyaları da var və orada izləyici sayına, "bəyənilmə" göstəricilərinə və yazılan şərhlərə əsasən izləyicilərin əks reaksiyasını müşahidə etmək mümkündür. Bundan əlavə, KİV nümayəndələri hədəf auditoriyanın ehtiyyaclarına, istək və maraqlarına uyğun olaraq informasiya toplayırlar. Mətnin yazılmasında isə onların (hədəf auditoriyanın) situativ biliklərini nəzərə alaraq media material hazırlayırlar. "Adresantın və adresatın canlandırılana subyektiv münasibəti fikrin sosial, fərdipsixoloji məqamları, onun deyilməsindəki niyyətin açıqlığı, qapalılığı, həqiqiliyi, doğruluğu kimi məsələlər mətnin optimal təşkilinə ciddi təsir göstərən praqmatik amillərdir" [2, s.99]. Yəni "kimin" "kimə" ötürülməsindən asılı olaraq "nə" və "necə" ötürülmə müəyyənləşir.

Media diskursun xronotopu isə indiki zamanla ölçülür və indiki zamana nəzərən keçmiş və gələcək müəyyənləşir. Məkan isə ilk növbədə informasiyanın mənbəyi (yəni kommunikatorun informasiyanı çatdırdığı yer) və mənsəbinə (informasiyanın çatdığı yer – oxucu, dinləyici, tamaşaçı) əsasən müəyyənləşir. "Onun iştirakçıları bir-birindən çox uzaqda ola bilər, lakin eyni zamanda texnoloji tərəqqi sayəsində bir növ qlobal bütövlüyü yarada bilərlər" [7, s.133].

Media diskursun əsas məqsədi hədəf auditoriyaya informasiyanın çatdırılmasıdır. Bu istiqamətdə media növündən asılı olaraq müxtəlif vasitələrdən istifadə olunur. Mətbuatda vizual elementlərdən – yazılı söz, illüstrasiya, radioda audio elementlərdən – şifahi söz, intonasiya, müsiqi və küy, televiziyada, internet mediada həm vizual, həm də audio elementlərlə bərabər, hərəkətdə olan təsvir media diskursun ifadə vasitələri olaraq çıxış edir.

Media diskursun önəmli və geniş tədqiqat obyekti olan göstəricilərindən biri informasiya dəyərləridir ki, tədqiqatçılar çox saylı informasiya dəyərlərinin adını çəkir [1], [4]. Biz isə əsas iki dominant dəyəri vurğulamaq istərdik ki, onlarsız bütün digər dəyərlərin heç bir "gücü yoxdur". Bu ictimaiyyət üçün əhəmiyyət və ictimai maraq dəyərləridir. Əgər informasiya bu dəyərlərdən ən azı birinə sahib deyilsə, o, KİV-də yayımlanmağa layiq deyil və deməli, media diskursa çevrilmir.

Media diskursun mövzusu informasiyanın haqqında olduğu sahə və jurnalistika janrlarının vəhdətində özünü biruzə verir. Yəni işıqlandırılan istiqamətin diskursu ilə media janrlarına cari dövr üçün verilən tələblər çərçivəsində diskursun mövzusu aydınlaşır. Məsələn, siyasi xəbərlər, iqtisadi xəbərlər, mədəniyyət xəbərləri və o cümlədən, idman xəbərləri və ya siyasi təhlil, iqtisadi təhlil, mədəniyyə sahəsində təhlil (kino təhlil) və o cümlədən, idman təhlili və s. Deməli, media diskurs "bir növ diskursiv məkan, müxtəlif növ bir-biri ilə əlaqəli, bir-birinə qarışmış diskurslar toplusu"nu [11, s.13] özündə birləşdirə bilən diskurs tipidir.

İdman media diskursunun institusional göstəriciləri. İdman media diskursu da həm idman, həm də media diskursun göstəricilərini özündə birləşdirərək institusional diskursa aiddir. İdman diskursunun media diskursu ilə yaxınlığı idman diskursunun ən mühüm xüsusiyyətlərindən biridir. Belə ki, tədqiqatçıların da gəldiyi nəticələrə görə, idman diskursuna da təcrid olunmamaq [12, s.6] və intertekstuallıq xüsusiyyəti xasdır [8]. Həmçinin, media, idman diskursunun yaranması və yayılması istiqamətində əsas vasitələrindən biridir. "Kütləvi informasiya vasitələri idman hadisələrinin ötürülməsi kanallarıdır və idman və media diskursları birlikdə elə vəhdət təşkil edir ki, media nümayəndələri idman kommunikasiyası ilə kütləvi auditoriya arasında vasitəçi rolunu oynayır" [15, s.16]. Beləliklə, onun orijinallığı kütləvi informasiya vasitələrinin xüsusiyyətləri ilə müəyyən edilir.

İdman media diskursunun iştrakçıları jurnalistlər və onların informasiyanı çatdırdığı hədəf auditoriyadır. Burada media nümayəndələri idman sferasını təmsil etməklə bərabər idman dünyasındakı baş verən hadisələrə (faktlara) öz təhlilini, şərhini (qiymətini) verərək hadisələrin iştrakçısına çevrilirlər. Çünki media diskursun dil vahidləri faktlar, faktların təhlili və faktlara verilən qiymətdir. İdman jurnalistikası isə nadir jurnalistika sahələrindəndir ki, informasiya materiallarında təhlilə, təhlil materiallarında isə jurnalistin hadisəyə şəxsi münasibətinə - şərhinə icazə verilir. Ona görə də, təhlili də qiymətləndirmək (individual yanaşma) kimi dəyərləndirmək olar. Həmçinin kütləvi informasiya vasitələri ictimaiyyətə təsir göstərərək kütləvi düşüncənin formalaşması sistemidir. Bu mənada idman media diskursunda jurnalistlər aktiv iştirakçı, auditoriya isə passiv iştirakçılardır.

İdman media diskursunun xronotopu yarış, yarışdan əvvəl və yarışdan sonra keçirilən zaman və məkanlara nəzərən hansı KİV-də (məkan) və nə zaman informasiyanın çatdırılması ilə ölçülür. İnformasiyanın çatdırılma anı ilə hadisənin baş vermə zamanı nisbəti media idman diskursunun zamanını müəyyənləşdirir. Yəni birbaşa bağlantılar indiki zamanı, indi çatdırılan informasiyaya nəzərən isə dünən, bu gün, sabah və ya müəyyən tarixdə keçmiş və ya gələcək zaman müəyyənləşir. Media kanalının hansı ölkəyə (şəhərə, ştata) aidliyindən irəli gələrək yarışın keçirildiyi ölkə (şəhər, ştat) nisbətində isə idman media diskursunun məkan xronotopu müəyyənləşir.

İdman media diskursunun məqsədi idman jurnalistikasının funksiyalarının səbəb olduğu nəticələri aydınlaşdıraraq müəyyənləşə bilər. Klassik yanaşmaya görə jurnalistikanın üç əsas funksiyası var: məlumatlandırma, maarifləndirmə və rekreasiya (əyləndirmə/dincəltmə). Deməli, idman media diskursunun məqsədi idman informasiyasını çatdırmaq, sport media auditoriyasının dünya görüşünü genişləndirmək və günün stresini idman verilişləri ilə atmağa şərait yaratmaqdır. İdman jurnalistikasında dominan funksiya rekreasiyadır. İnformasiyalaşdırma və maarifləndirmə isə əylənmək və dincəlmək məqsədi ilə idman media kanalını izləyən auditoriya üçün əlavə üstünlüklərdir. Belə ki, sözlərin mənşəyinə varsaq "sport" fransız sözü "de sport" sözündən götürülüb, mənası işdən sonra yüngüllük deməkdir. Ona görə də, təsadüfi deyil ki, idman jurnalistikasının dominant fəaliyyəti, rolu (funksiya latın sözsü olub "həyata keçirmə" deməkdir, hazırda fəaliyyət, vəzifə, rol mənalarında istifadə olunur) rekreasiyadır. Nəzərə alsaq ki, "jurnalistika" sözü də fransız mənşəli olub "gün, gündəlik" sözlərindən yaranıb, deməli, sözlərin mənşəyinə görə "journalisme sportif" (fransızca idman jurnalistikası) "gündəlik işdən sonrakı yüngüllük, rahatlıq" mənalarını verir. Ərəb mənşəli "idman" sözü isə "şahin quşu ilə ov etmə" və "hərəkətlərin təkrarı" mənalarını ifadə etsə də, idman terminləri lüğətində bu söz yarış fəaliyyəti ilə əlaqələndirilir. Yarış izahlı lüğətlərdə həm də oyun kimi izah edilir [13]. Oyun isə əyləncəyə xidmət edən vasitələrdən biridir. Yarışları rahat izləmək, azarkeşlik etmək, gündəlik qayğıları idman dünyasındakı "qayğılar" ilə qısa müddətlik də olsa belə unutmaq sport media auditoriyasının idman kütləvi informasiya kanallarına müraciət etməsinin başlıca səbəbidir.

O cümlədən, idman jurnalistikasının əyləncə funksiyası emosional yüngülləşmə və eskeypizm funksiyalarını birləşdirir. Azarkeşlər qələbə sevinci və ya məğlubiyyət kədərini qışqırmaqla, yerində tullanmaqla və ya kobud ifadələrlə biruzə verirlər. Gündəlik həyatlarında qarşılaşdıqları neqativ, əsəbi situasiyalar nəticəsində topladıqları stressi burada – ekran qarşısında boşaltmaq imkanını əldə edərək emosianal yüngüllük əldə edirlər. O cümlədən, azarkeşlərin sevdikləri idmançının, komandanın sevinci, qalibiyyəti, sanki onların sevinci, qalibiyyəti, kədəri və məğlubiyyəti isə sanki onların kədəri və məğlubiyyətidir. Bu hallar idman jurnalistikasının eskeypizm funksiyasından irəli gəlir və o da rekreasiyaya (əyləncəyə) və relaksasiyaya (dincəltməyə) xidmət edir.

İdman media diskursunun dəyərlərinə gəlikdə isə bunu yenə də qısa olaraq əhəmiyyət və maraq dəyərlərində ifadə etmək olar. Baxmayaraq ki, dəyərlərin sayı çoxdur bu iki dominant dəyər digər dəyərləri (vaxt, yaxınlılıq, sağlamlıq, vətənpərvərlik və s.) özündə əhatə edə bilər. İdman informasiyası mediada yayımlanması üçün ya ictimaiyyət üçün əhəmiyyətli, ya ictimaiyyət üçün maraqlı, ya da hər iki dəyərə malik olmalıdır. Məsələn, Azərbaycan idmançısının önəmli beynəlxalq yarışda parlaq qələbəsi azərbaycan vətəndaşı üçün idman növü ilə maraqlanıb, maraqlanmamasından asılı olmayaraq məlumatlanması həm əhəmiyyətli, həm də maraqlı xəbərdir. Bu tip xəbərdə həm vaxt (yeni baş vermiş hadisədir), həm yaxınlılıq (öz həmyerlimizin qələbəsi) dəyərləri də var. Bununla belə, əksər aktiv sport media auditoriyasının idman mediasına yönləndirən dəyər maraqdır. Belə ki, maraq dəyəri özündə təsirlilik, tanınmışlar, qeyri-adilik, münaqişə, üstünlük dərəcəsi, fərdiləşdirmə və s. ictimaiyyətin marağına səbəb ola biləcək dəyərləri birləşdirir.

Məsələn, sevdiyin komandanın qələbəsi və ya məğlubiyyəti azarkeşə emosional təsir edir (təsirlilik dəyəri). Böyük nəaliyyətləri olan idmançılar "idman ulduzlarına" çevrilirlər, tanınırlar. Tanınmışların isə nəinki idman fəaliyyəti, həm də şəxsi həyatı, müxtəlif hadisələrə yanaşması (fərdiləşmə), habelə, istifadə etdiyi brendlər, getdiyi yerlər və s. onun azarkeşlərinin marağında olur. İdman yarışlarında rekord nəticələr qeyri-adilik dəyərinə, yarış effekti rəqabət (münaqişə), həmçinin üstünlük dərəcəsi dəyərlərinə malik olur. Bunlar hamısı isə maraq dəyərini yaradır. Nəzərə alsaq ki, maraq dəyəri dominant rekreasiya funksiyası ilə birbaşa əlaqəlidir, onda deyə bilərik ki, idman media diskursunda dominant dəyər məhz maraqdır.

İdman media diskursunun mövzusuna gəldikdə isə, idman yarış fəaliyyəti ilə əlaqəli olduğuna görə ilk növbədə yarışlar və onların nəticələri, sonra isə idmanla az və ya çox dərəcədə əlaqəli ola bilən istənilən mövzu ola bilər. Məsələn, bir tanınmış idmançı bir kriminal hadisə törətsə o nəinki kriminal jurnalistikanın, o cümlədən idman jurnalistikasının mövzusu olacaq və deməli, özündə həm idman, həm kriminalistika, həm də media diskursun xüsusiyyətlərini birləşdirməli olacaq.

Nəticə. Beləliklə, institusional diskurs çərçivəsində müxtəlif sahələrin (siyasət, iqtisadiyyat, tibb, idman, media və s.) linqvistik və ekstralinqvistik normalarından irəli gələrək və insanların bir-birinə qarşı tutduğu status-roldan asılı olaraq kommunikasiya baş verir. Həm media, həm də idman diskurslarının özünə məxsus göstəriciləri olsa da, onların intertexstual və təcridolunmamaq xüsusiyyətlərinə malik olması səbəbindən, vəhdətdə bu iki istiqamət bir-birini inkar etmir, əksinə daha mükəmməl əlaqəli diskurs yarada bilirlər. Belə ki, "Media diskursu fənlərarası tədqiqat sahəsinə aiddir. (*Və təsadüfi deyil ki, M.M.*) Media və mədəniyyət *(idman bədən tərbiyəsinin, bədən tərbiyəsi isə mədəniyyətin tərkib hissəsi olaraq M.M.)* tədqiqatlarına geniş maraqla yanaşı, dilçilikdə - xüsusilə diskurs təhlili, tənqidi diskurs təhlili, ünsiyyət etnoqrafiyası, linqvistik antropologiya, praqmatika və sosiolinqvistika, habelə mədəni coğrafiya, psixologiya, sosiologiya və turizmdə araşdırma mövzusudur" [6, s.3]. Bu iki diskurs sahəsinin institusional göstəricilərini müəyyənləşdirdikdə aydın olur ki, bu göstəricilər nəinki bir-birini inkar etmir, əlaqəli olduqda həm də bir-birini tamamlayır. Media özündə müxtəlif diskurs tiplərini birləşdirmək diskurs tipinə malik olduğuna görə, idman diskursunun isə yaranma və yayılma istiqamətlərindən birinin və ən böyüyünün məhz media olduğunu nəzərə alaraq bu iki diskursun harmonik vəhdətdə idman media diskursunda birləşərək institusional diskursun bütün göstəricilərinə malik olması öz məntiqi izahını tapır.

ƏDƏBİYYAT

1. Çaplı B., Hüseynli N. Televiziya jurnalistikası. Bakı: Avropa Şurası, 2017, 120 səh.
2. ƏZİZOVA P. Linqvistikada mətn anlayışı/Dil və ədəbiyyat, Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal 2(110), Bakı, 2019. səh. 97-99.
3. Məmmədov A., Məmmədov M. Diskurs tənqidi. Dərslik. Bakı, 2013, 78 s.
4. Bernarek Monika, Caple Helen, The Discourse of News Values: How News Organizations Create Newsworthiness, 2017, p. 302
5. Cotter C. Discourse and Media // Handbook of Discourse Analysis, Editors: Tannen, D, Schiffrin, D, Hamilton, HE, Wiley-Blackwell. Oxford and Cambridge MA: Blackwell Publishers, 2001. P. 416-436.
6. Talbot M. Media Discourse: Representation and Interaction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007. 192 p.
7. Дубских А.И. Масс-медиальный дискурс: определения, характеристики, признаки [Электронный ресурс] // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Лингвистика. 2014. №1. Том 11. С. 131-136. URL: http://cyberleninka.ru/article/n/mass-medialnyy-diskurs-opredelenie-harakteristiki-priznaki (дата обращения: 2.02.2015).
8. Зильберт А.Б. Спортивный дискурс: точки пересечения с другими дискурсами (проблемы интертекстуальности) [Электронный ресурс] // Язык, сознание, коммуникация: сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. М.: МАКС Пресс, 2001. № 19. С.103-112. URL: http://goo.gl/OXIN3Q (дата обращения: 10.02.2015).
9. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
10. Кудрин С.А. Базовые метафоры спортивного дискурса как текстопорождающие модели: автореф. дис…. канд. филол. наук: 10.02.19. М., 2011. 20 с.
11. Малышева, Е. Г. Русский спортивный дискурс: лингвокогнитивное исследование [Текст] / Е. Г. Малышева. – «ФЛИНТА», 2011. – 17 с.
12. Снятков К.В. Коммуникативно-прагматические характеристики телевизионного спортивного дискурса: дис… канд. филол. наук 10.02.04. Волгоград. 2008. 245 с.
13. Ожегов Сергей Иванович "Словарь русского языка" (1949, 22-е издание, 1990; с 1992 - "Толковый словарь русского языка", совместно с Н. Ю. Шведовой)
14. Панкратова О. А. Лингвосемиотические характеристики спортивного дискурса: автореф. дис. … канд. филол. наук. Волгоград, 2005. 22 с.
15. Янченко Я.М. Бакалаврская работа: Создание образов «своего» и «чужого» в спортивном медиадискурсе (на материале сми германии и сша), Красноярск, 2016

CONNECTED AND ABANDONED. VICES AND VIRTUES OF MULTIPLATFORM COMMUNICATION IN THE AGE OF COMPLEXITY

Mihaela Gavrila

University of Rome "La Sapienza", Political science, sociology and communication, Communication and social research, Rome, Italy.

Carlotta Antonelli

University of Rome "La Sapienza", Political science, sociology and communication, Communication and social research, Rome, Italy.

ABSTRACT

The contribution, focused on the results of empirical research, analyses the impact of communication and digital networks on perceived insecurity, starting from the content of media narratives around terrorist attacks (years 2015-2020), collected through the administration of focus groups to pre-adolescents and adolescents and in-depth interviews with media and police officers. The data collection allowed the elaboration of proposals that go beyond the issues related to international terrorism and aim at interpreting and countering distortions in media narratives by guiding media and public space operators in other complex contexts, e.g. the pandemic and war that have upset geopolitical balances, and information production routines (Gavrila, Morcellini 2022). Such evidence is complemented by an in-depth analysis of the new Testo Unico per i Media Audiovisivi (TUSMA) approved in December 2021. By imposing minimum standards for non-linear audiovisual media services with a view to the protection of minors, this Directive extends the field of harmonised Community law and it emerges that hyper-communication is no guarantee of the quality of communication (Wolton, 2016), rather it generates a sense of inadequacy and places us in a deficit condition. In this context, attention to the universe of audiovisual media must be pronounced, since it is multiplatform content that is part of minors' communicative diet. The shared commitment should be substantiated in a strategy that allows the audiovisual media to be a safe space to the development of children and young people, aimed at the revival of society (Colombo 2000, Gavrila 2021a). In this direction, the new TUSMA provides the protection of vulnerable groups and national and international security from violence and hatred (Gavrila 2021b). The concluding thesis is that media practitioners should become aware of their communication responsibilities, which implies the assimilation of the ethical dimension as a daily practice for the protection of minors.

Keywords: empirical research, minors, young people, media narratives.

A COMPARISON BETWEEN ELITE RUGBY AND SOCCER PLAYERS FOR MAXIMAL AEROBIC CAPACITY, ANAEROBIC CAPACITY, DYNAMIC BALANCE, AND VISUAL MOTOR COORDINATION

Mohammad Ahsan

Department of Physical Therapy, College of Applied Medical Sciences, Imam Abdulrahman Bin Faisal University, Dammam, Saudi Arabia

Mohammad Feroz Ali

Department of Physical Education and Sports, College of Humanities and Education, Fiji National University, Fiji.

ABSTRACT

This study investigated the functional performance differences among elite rugby and soccer players. The main aim of this study was to investigate differences for maximal aerobic capacity, anaerobic capacity, dynamic balance, and Visual motor coordination in rugby and soccer players. There was total 30 (15 rugby + 15 Soccer) elite players were randomly selected form different sport club within the region with an average age of 22.45 ± 3.14 years, body weight 85.52±5.62 kg, height 1835.43±4.33, and body mass index 22.58±3.54 kg/m^2. This study was conducted as per cross-sectional design. The participant's performance was measured by using the Beep test, Wingate anaerobic test, star excursion balance test, and visual motor coordination test. Student t-test was used to determine the differences between rugby and soccer players for maximal aerobic capacity, anaerobic capacity, dynamic balance, and Visual motor coordination. The significant level was set at 0.05 level. The findings showed that there were significant differences between the rugby players and soccer players for maximal aerobic capacity, anaerobic capacity, dynamic balance, and Visual motor coordination. The study confirmed that rugby players have better performance in Beep test, Wingate anaerobic test, star excursion, and visual motor coordination test than rugby players.

Keywords: Beep test, Wingate anaerobic test, star excursion balance test, and Lower body strength test, aerobic and anaerobic workout.

AN IMPLICIT EVALUATION OF THE EXPLICIT EFFECT OF SOCIAL MEDIA ON THE 21st CENTURY YOUTH

Moses Adeolu AGOI

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

ORCID ID: 0000-0002-8910-2876

Solomon Abraham UKPANAH

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

ABSTRACT

The inception of web technologies has undoubtedly played crucial roles in all sphere of life. Social media have significantly helped in areas such as communication and global connectivity. According to Siebert, (2019), social media is seen as any application or interactive medium which enables people to communicate electronically using social networking sites. Studies have shown that all categories of people use social networking platforms such as Facebook, LinkedIn, Instagram, Twitter, WhatsApp, Pinterest and many more to share their view with other people and promote their businesses. Students and youth are specially associated with social media which has opened innumerable ways not just for innovative development but exposure to physical and psychological maladies. This paper is a descriptive survey of social media and its influence of the youth. For the purpose of the paper discussion, questionnaires were formed and administered to respondents using online Google form questionnaire instrument. The responses gathered were subjected to reliability analysis. The paper concludes that social networking platforms or social media is seemingly an interesting avenue for young people as it provides innumerable opportunities and challenges to the 21st century youth.

Keywords: Web Technology, Social Media, Social Networking Platforms, Youth.

INTRODUCTION

Advancements in web technology have limitlessly enhanced global interconnectivity. With this evoking developments and availability of smart gadgets, the use of social networking platforms or social media is clearly on the increase. This platforms earlier started as medium of communication and socialization but has now expanded in usability in many spheres to meet up with innumerable needs. Siebert (2019), state that social media is application or interactive medium that enables people to communicate electronically using social networking sites.

Prominent social networking platforms such as Facebook, LinkedIn, Instagram, Twitter, WhatsApp, Pinterest and many more are used for promoting businesses and sharing views among different people. Youngsters are specially associated with social media which is increasingly expanding its roots and providing youths with virtual environment loaded with impressive features and this manner, talented youths are having their careers developed.

LITERATURE REVIEW

According to Brass et al. (1998), social media is a subset of social networking sites (SNSs) serving as medium for creating social interconnectivity amongst its users. Latif et al., (2019) state that these social networking sites include Facebook, WhatsApp, Twitter, instant messaging, virtual worlds, video conferencing and semantic websites. Social media is seen to provide youths with diverse uses. Viz: It provides youths with the opportunity to showcase their potential skills to the world using Facebook, Twitter, Instagram, YouTube and Snapchat; It provides benefits from reading books, novels and interesting content to presenting inner skills and staying updated with current events. According to Akram & Kumar (2017), besides have comprehensive and far-reaching impacts on youth, social media is also seen to enhance negative acts ranging from hacking, data breaches, cyber bullying to many more online crimes. Siddiqui & Singh (2016), added that social media has been used by young students in modern time to share easily files that could contain textbooks, articles and informative videos. According to Kumar, & Kumar (2019), social media has also affected youngsters in many negative ways as the unbalanced and extensive and use of social media can lead to psychological and mental stress. Rice & Barman (2013), denotes that so many youngsters comprise because they are homeless, very poor and are confronting with worst conditions including harassment, torture, violence, etc and social media provides them the opportunity to seek for assistance and prepared for a better future. Above all, social media has also brought a number of maladies including trouble of diverse ideas, unavailability of authenticity, increased rate of exposure to nudity and threat to moral conducts. Shabir, Mahmood, & Safdar (2014), stressed that if care is not taken social media can adversely affect many of the spheres of human life. Deborah Richards (2015), depicts that the excessive use of social media can also lead to psychological pressure among youngsters as they could be disconnected from the outer world due to complex hence stops from learning new ideology.

Risk factors associated with Social media and its implication.

Griffths (2010), emphasized that so many text, messages, audio or video shared on social media exposes innocent youths to threats and dangers. Such as pones and adverts on alcohols. Other cases such as stalking, cyber bullying and issues of privacy are have posed public concerns. Other demerits for using Social Networking platforms or social media include its flexibility in accessing other people's sensitive information and the time consuming nature. For youths who cannot discipline themselves, the presence of social media addiction might hinder them from doing other useful activities. This might also affects their academic achievements.

Negative effect of using social media

1. Hacking:

A lot of sensitive information are being hacked and shared on the social media. This malicious act of unauthorized breaches of personal records, documents or files can sometimes results to disaster or lost of lives.

2. Addiction:

It is very awful that some of our youngsters are addicted to the use of social networking platforms. This resultantly squanders the time that could have been used by profitable activities.

3. Fraud and Scams:

Fraud and scams are committed by criminals using some social networking platforms.

4. Reputation:

A lot of people's names have been tarnished with the use of social media. False stories are being propagated and spread over online networking causing people of their novelty.

MATERIALS AND METHODS

This paper adopts a descriptive survey of social media and its impacts on youths. Some selected youths with ages ranging from 15-25 years were interview so as to collect data on how often they make use of social networking platforms. Drafted copies of questionnaire were also formulated and administered to respondents using online Google form questionnaire instrument in order to gather relevant information for the paper discussion. The obtained responses were collated and subjected to Cronbach's alpha reliability analysis. The result of 0.86 gave a good reliability index of the instrument. The entire exercise took place within the space of 41 days before completion.

RESULT AND DISCUSSION

Fig.1: Chat Analysis

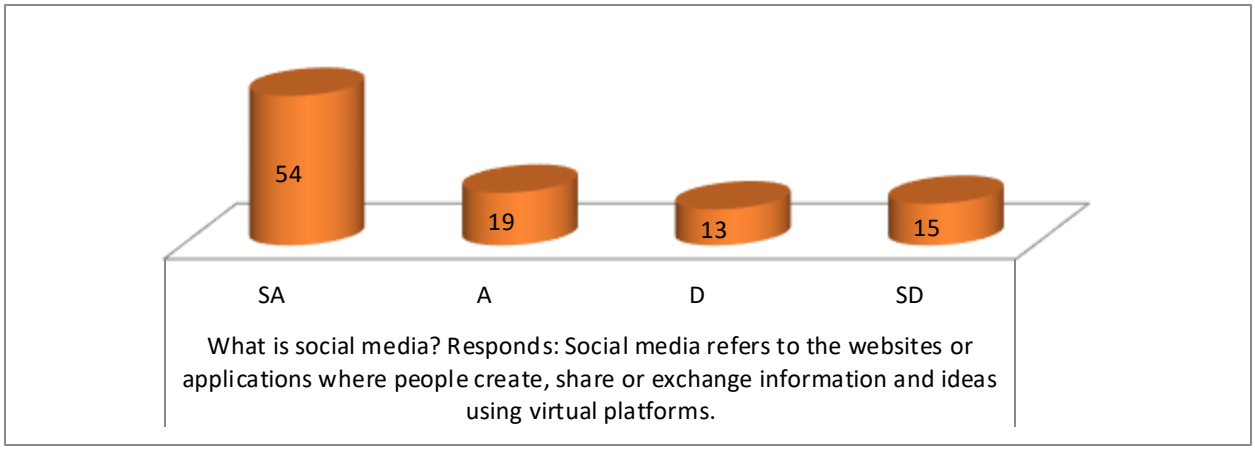

The graph plotted in figure 1 above depicts that a greater amount of the respondents understood the ideology behind social networking platforms. The respondents refer to social media as the websites or applications where people create, share or exchange information and ideas using visual platforms. According to the respondents, social media focuses on interaction, communication, content-sharing and collaborative efforts. The respondents further explain that people basically use social media to interact and stay in touch with family, friends and others around the world.

Fig.2: Chat Analysis

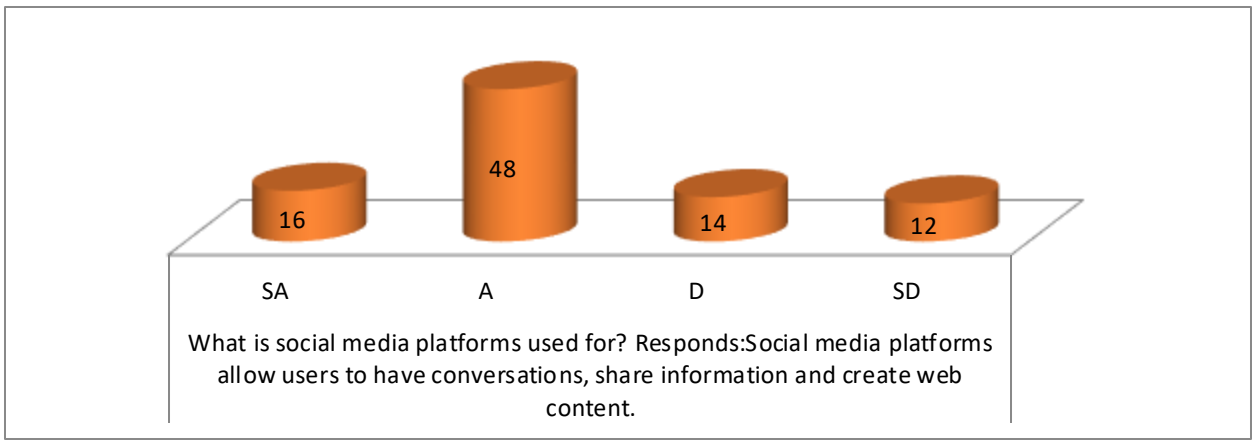

The graph plotted in figure 2 above shows that a significant amount of the respondents agree that there are innumerable uses of social networking platforms. The respondents mentioned that social media platforms allow users to have conversations, share information and create web content. The respondents further out lined some social media platforms to include social networking sites, photo-sharing sites, video-sharing sites, blogs, micro-blogs, podcasts, widgets, virtual worlds, instant messaging and many more.

Fig.3: Chat Analysis

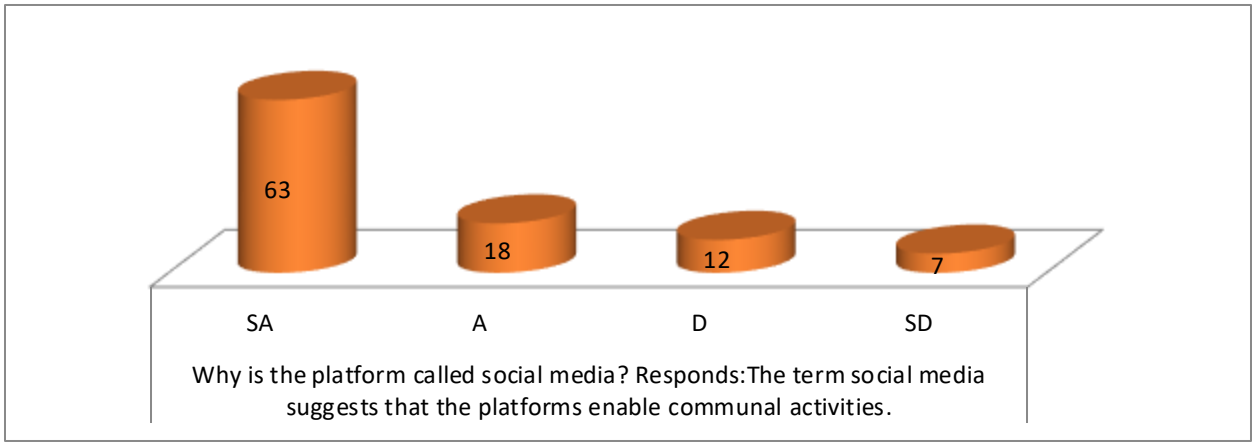

The chat analysis seen in figure 3 above depicts that a bigger number of the respondents concur with the statement that the term social media suggests that the platforms enable communal activities. According to the respondents, social media can also be seen as the webs of individuals who enhance social connectivity. The respondents further said that social median helps to facilitate human networks.

Fig.4: Chat Analysis

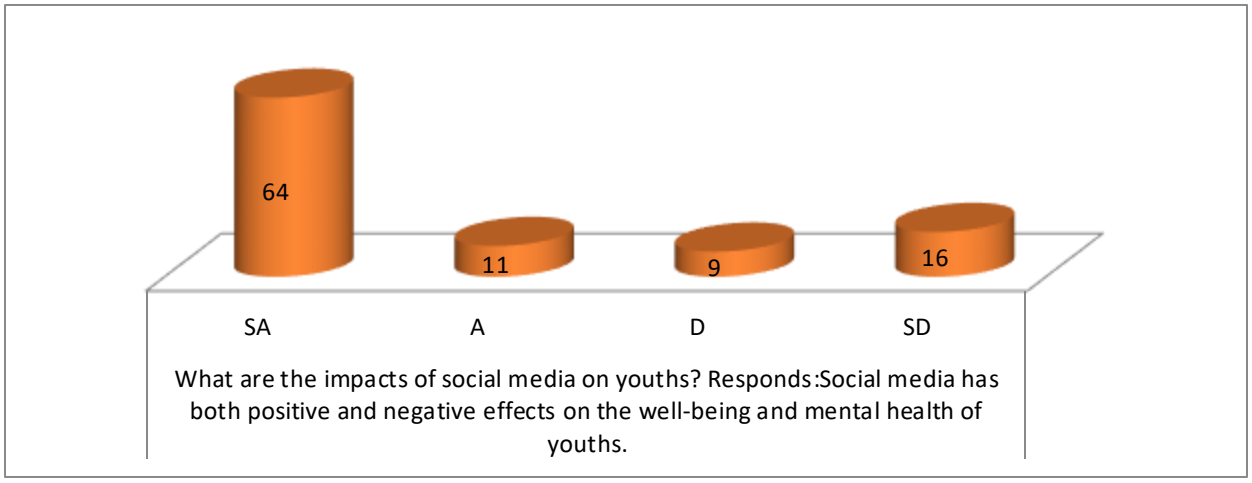

The graph plotted in figure 4 above shows that a significant number of the respondents agree that social media has both negative and positive effects on the well-being and mental health of youths. According to the respondents, there are two sides of social media. The first, being positive can help youths feel connected and stay in touch with family and friends while the second, being adverse can contribute to anxiety, depression and sense of loneliness.

Fig.5: Chat Analysis

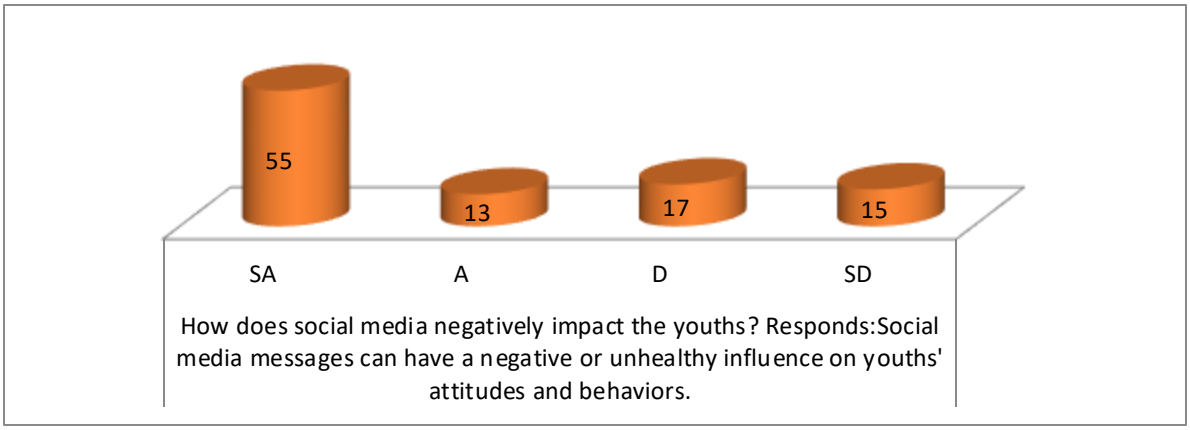

From the graph plotted in figure 5 above, it is obvious that a higher amount of the respondents denoted that the negative or unhealthy influence of social media on youth cannot be over emphasized. The respondents denoted the adverse effects of social media on youngsters influence their behaviors in areas that include self-image, body image and overall health. The respondents further mentioned that social media is greatly associated with the feelings of loneliness which could negatively impacts the sense of happiness and well-being of youths. However, the respondents emphasized that social media can invariably disrupt their sleep and expose them to cyber bullying.

CONCLUSION

In this paper, we have carefully discussed vital issues on social media and its influence of the youths. The paper also evaluated some risk factors associated with the use of social media and its implication on youths. The paper affirmed that social networking platforms have far-reaching impacts on youngsters as it provides innumerable opportunities that could endow and enhance their future carrier and as well the unbalanced and extensive use of social media could resultantly affected youths in many negative ways.

REFERENCE LIST

Akram, W. & Kumar, R. (2017). A Study on Positive and Negative Effects of Social Media on Society. International Journal of Computer Sciences and Engineering. Vol. 5(10).

Kumar, S. R. & Kumar, V. (2019). A Study on the Impact of Social Media on. IAEME Publication. Vol. 6(1). Pp. 89-96.

Rice, E. & Barman, A. (2013). Internet and Social Media Use as a Resource. Journal of Computer-Mediated Communication.

Richards, P. H. (2015). Impact of Social Media on the Health of Children and Young People. Journal of Paediatrics and Child Health.

Shabir, G., Mahmood, Y. & Safdar, G. (2014). The Impact of Social Media on Youth: A Case Study of Bahawalpur City. Asian Journal of Social Sciences & Humanities. Pp. 3-4.

Siddiqui, S. & Singh, T. (2016). Social Media, Its Impact with Positive and Negative.

International Journal of Computer Applications Technology and Research. Vol. 5(2). Pp.71- 75.

BƏDƏN TƏRBİYƏSİNDƏ MUSİQİNİN ROLU

THE ROLE OF MUSIC IN PHYSICAL EDUCATION

Mujkan MEMMEDZADE

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, "Sports management and communication" department, Baku, Azerbaijan.

ORCID ID: 0000-0001-5693-3748

İlkin ABBASLİ

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, Baku, Azerbaijan.

ORCID ID: 0009-0001-0785-6616

ÖZET

İdmanda musiqi "məsələsi" yeni bir anlayışdırmı? Əslində bu və bu minvalda veriləcək sualların cavabı birmənalı olmur. İstər beynəlxalq səviyyələrdə istər həvəskar ölçülərdə musiqi istifadə olunur. Ancaq nə qədər? Sinxron üzgüçülük, bədii gimnastika, fiqurlu konkisürmə kimi məhşur qlobal hesab edilən idmanları musiqisiz təsəvvür etmək olmaz. Bundan başqa əksər yarışlarda yer tutan idmançıların mənsubu olduğu dövlətin himni ifa olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, himnlər bəstəkar yaradıcılığı, musiqi hesab edilir. Təkmübariz idman növlərində, qaydasız döyüş, boks, qəfəs matçları, profissional güləşdə idmançılar rinqə daxil olarkən özləri ilə simvolik olan mahnı parçaları ilə girirlər. Əlbəttə yuxarıda sadalanan faktları gözardı etmək olmaz. Lakin nəzərə alsaq ki, mövzumuz idmanda musiqinin hərtərəfli inkişafını tələb edir.

Hədəfimiz bütün idmanlarda musiqi bünövrəsini artırmaq, yeni, populyar və milli olmayan idmanları musiqi ilə inteqrasiya etmək, idman musiqi hesabına yeni bir musiqi industriyası yaratmaq, hansı ki, tələb təklif prinsiplərinə əsasən istehlak olunan musiqi artıqca istifadə olunan musiqi yəni bəstəkar, ifaçı, çalğıçı kəmiyyətini və keyfiyyətini qaldırmaqdır. Bu az büdcə ilə orta böyüklükdə istehkam yaratmaq deməkdir. Gerçəkləşəcək bu ideyalogiya çərçivəsində yaranacaq iqtisadi təkanı, turist cəlbini düşünün. Amma biz musiqinin yalnız idman rinqlərində qalmasını istəmirik. Musiqi ilk öncə lokal formada təhsil və tibb sahəsində yoxlanılmalı, sınaqdan keçsə, dövlətin maraqlarına cavab versə əvvəl respublikada, sonra regionda funksional formada işlədilməyə davam etməlidir. Əlbəttə bunlar geniş mövzulardır. Ancaq başlamaq üçün bu platformanın geniş auditoriyasından istifadə etmək praqmatist olardı. Nəzərə alsaq ki, auditoriyamız beynəlxalqdır.

Həvəskar idmançılarla peşəkar idmançıların məşq zaman və sıravi həyat dinlədiləri mahnılar nə qədər bənzərdir? Uğur qazanmaqla dinlənilən musiqidə bir paralellik varmı? Hesablamalarımıza görə idmançıların musiqi seçimləri zövqə görə yox bərpa prosesinə görə, motivasiya səviyyəsinə görə, yarış qabağı ya da məşq qabağı vəziyyətinə görə dəyişilə bilərdi. Və ənənəvi olan məşqçilik, texniki məşqçiliyin yerinə bədii məşqçilik kimi bir ixtisas qolu yaranar.

Açar sözlər: idman, musiqi, idmançılar

ABSTRACT

Is the music "issue" in sports a new concept? In fact, the answers to these and other questions are not clear-cut. Music is used both at international levels and at amateur levels. But how much? Famous global sports such as synchronized swimming, rhythmic gymnastics, and figure skating cannot be imagined without music. In addition, in most competitions, the national anthem of the athletes who took place is played. It should be noted that anthems are considered to be the creation of a composer, music. In single combat sports, grappling, boxing, cage matches, and professional wrestling, athletes enter the ring with songs that are symbolic of them. Of course, the facts listed above cannot be ignored. But considering that our topic requires comprehensive development of music in sports.

Our goal is to increase the music base in all sports, to integrate new, popular and non-national sports with music, to create a new music industry at the expense of sports music, which according to the principles of demand and supply, consumed music is already used music, that is, the number of composers, performers, musicians and is to raise the quality. This means creating a medium-sized fortification with a small budget. Think about the economic boost and tourist attraction that will be created within the framework of this ideology that will come true. But we don't want music to stay only in sports rings. Music should first be tested locally in the field of education and medicine, and if it passes the test, if it meets the interests of the state, it should continue to be used in a functional form in the republic and then in the region. Of course, these are broad topics. But it would be pragmatic to use the large audience of this platform to begin with. Considering that our audience is international.

How similar are the songs that amateur athletes and professional athletes listen to during training and everyday life? Is there a parallel in music listening to success? According to our calculations, the music choices of the athletes could be changed according to the recovery process, motivation level, pre-competition or pre-training situation rather than taste. And instead of the traditional coaching, technical coaching, a special branch like artistic coaching will be created.

Keywords: sports, music, athletes

İŞĞALDAN AZAD OLUNMUŞ TORPAQLARDA "DİRƏDÖYMƏ OYUNU" MİLLİ İDMAN NÖVÜNÜN İNKİŞAFI

THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL SPORT TYPE OF "PILLING GAME" IN THE LANDS LIBERATED FROM OCCUPATION

Mujkan MEMMEDZADE

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, "Sports management and communication" department, Baku, Azerbaijan.

ORCID ID: 0000-0001-5693-3748

Leman SULTANLİ

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, Baku, Azerbaijan.

ORCID ID: 0009-0009-0829-588X

ÖZET

Ulu öndər Heydər Əliyevin formalaşdırdığı və inkişaf etdirdiyi azərbaycançılıq fəlsəfəsi Azərbaycanın müasir dünyada xüsusi rolunu və xidmətini müəyyən etmiş, milli dövlətçiliyimizin bünövrəsini möhkəmləndirmiş, dünya azərbaycanlılarının və türk dövlətlərinin həmrəyliyi üçün möhkəm zəmin yaratmışdır. Azərbaycanı müstəqil dövlət quruculuğuna aparan yol məhz onun hakimiyyətə gəlişindən sonra başlamışdır.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrlərdə həmişə xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin qorunmasına, milli mədəniyyətimizin inkişafına, xalqın adət-ənənələrinin zənginləşdirilməsinə çalışmışdır. Eyni zamanda, ulu öndər gənclərimizi xalqımızın milli-mənəvi dəyərləri, milli əxlaq prinsipləri əsasında tərbiyə etməyi tövsiyə edirdi.

Novruzda bayram sevincini yaşayan uşaqlar müxtəlif oyunlar oynayardılar. Yazda oynanılan oyunlardan biri "Topqalax oyunu"dur. Bu mövsümdə mal-qaranın tükü tökülməndə oğlan uşaqları tökülən tükü yığıb içinə daş qoyub balaca top düzəldirlər. Şəki-Zaqatala bölgəsinə xas bu oyunun bənzəri Naxçıvanda "Dirədöymə oyunu" adı ilə oynanılır. 5-6 oğlan uşağı tərəfindən oynanılan bu oyundakı top adətən öküzün tükündən düzəldilir. Sosial-siyasi tarixin məhsulu olan digər oyunlar isə qala mahiyyətində olan dairələrdə dayanan oyunçu və ya oyunçuların kəməri qoruduğu oyunlardır. Cəsarət, dözümlülük və cəldlik tələb edən bu tip oyunlarda qala keşiyində duraraq qoruyuculuq etmə, əsir düşmə,

mübarizə əzmini təbliğ edirdi. Qala döyüşləri ilə bağlı bu tip oyunlardan Azərbaycandakı “Dirədöymə” ilə Anadoludakı “Kəmər” eyni qaydada qrupla oynanılan, dairənin içindəki oyunçuların kəməri qoruduğu, dairənin xaricindəkilərin isə kəməri götürməyə çalışdığı bir oyundur. Hər iki oyunun da Azərbaycanda və Anadoluda bənzər şəkildə oynanılan müxtəlif növləri vardır.

Məlumdur ki, mənfur düşmənlərimiz nəyinki torpaqlarımıza, hətta milli mətbəximizə, milli rəqslərimizə, milli incəsənət nümunələrimizə, milli musiqilərimizə belə göz dikib öz adlarına təqdim etməyə çalışıblar. Gələcəkdə daha hansı mənfur planları olduğunu və daha hansı tariximizə göz dikəcəkləri məlum deyil. Bu hansısa bir milli oyunumuz da ola bilər.

Açar sözlər: idman, milli oyunlar, el şənlikləri

ABSTRACT

The philosophy of Azerbaijanism formed and developed by the great leader Heydar Aliyev defined the special role and service of Azerbaijan in the modern world, strengthened the foundation of our national statehood, and created a solid foundation for the solidarity of Azerbaijanis and Turkic states of the world. The path leading Azerbaijan to independent state-building began precisely after he came to power.

Our national leader Heydar Aliyev always tried to protect the national and moral values of our people, to develop our national culture, and to enrich the traditions of the people. At the same time, the great leader advised to educate our youth on the basis of national moral values and national moral principles of our people.

Children enjoying the joy of Nowruz holiday would play various games. One of the games played in spring is "Topgalax game". During this season, when the hair of the cattle sheds, the boys collect the shed hair, put stones in it and make a small ball. A similar game of Sheki-Zagatala region is played in Nakhchivan under the name "Diredoyme game". The ball in this game, played by 5-6 boys, is usually made of bull's hair. Other games that are a product of socio-political history are games in which a player or players stand in a castle-like circle and defend the belt. In such games, which require courage, endurance and quickness, he stood on the guard of the castle and preached the determination not to protect, not to be captured, to fight. Among the games of this type related to castle battles, "Dıredöyme" in Azerbaijan and "Belt" in Anatolia are played in the same way with a group, in which the players inside the circle protect the belt, and those outside the circle try to take the belt. There are different types of both games that are played similarly in Azerbaijan and Anatolia.

It is known that our hated enemies have tried to present our lands, even our national cuisine, national dances, national art, and national music in their name. It is not known what other nefarious plans they have in the future and what kind of history they will keep an eye on. This could be our national game.

Keywords: sports, national games, hand festivals

EXAMINATION OF THE EFFECTS OF THE YOUTH OLYMPIC GAMES ON TURKISH ATHLETES

Murat MADAN

PhD Student, Marmara University, Institute of Health Sciences, Department of Physical Education and Sports, Istanbul-Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-5103-1523

Müfide YORUÇ ÇOTUK

Asst. Prof., Marmara University, Faculty of Sports Sciences, Department of Sports Management, Istanbul-Türkiye

ORCID ID : 0000-0003-0594-3254

ABSTRACT

The IOC has been organizing the Youth Olympic Games (YOG), the newest organization in the Olympic family for promising athletes aged 15-18, which includes the Olympic Education programme (OEP) alongside the competitions since 2010. The purpose of this study is to examine ***a)*** whether the YOG facilitates the transition of Turkish athletes to high-level sports organizations (Olympics, etc.) **b)** what they learned from the OEP ***c)*** the social effect of the YOG on them. For this study, 11 Turkish athletes (4 Olympic athletes, 4 elite level athletes and 3 retired athletes) were selected among 183 Turkish athletes participated in the different YOG using maximum variation sampling. The data were collected by semi-structured interview form and retrospective method. Deductive thematic analysis based on "Holistic Athletic Career Model", "Athletic Career Transition Model", and "Communities of Practice" was used for data analysis. Trustworthiness was ensured through several processes, such as memory checking, critical friends, prolonged engagement. According to the findings, thanks to the YOG experience, self-confidence, and motivation to take part in high-level sports organizations of Turkish athletes have increased. The YOG had a vital role in helping some athletes, especially those considering dropping-out sports after the YOG, to change their minds and take part in the future Olympics. However, the YOG were the beginning of a crisis transition, which in the long run led to burnout and dropping out of sports, because some athletes lacked some crucial coping skills. The YOG experience and OEP enabled the athletes to learn what to expect in the top-level organizations. In addition, communicating with Athlete Role Models has been a source of motivation for athletes to participate in high-level sports organizations. On the hand, although no athlete has been able to count the Olympic Values properly, every athlete has tacitly lived these values in the organizations.

Key Words: Youth Olympic Games, Transition, Motivation, Athletic Career, Turkish Athletes

İŞĞALDAN AZAD OLUNMUŞ TORPAQLARDA İDMANIN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

SPORTS IN LAND LIBERATED FROM OCCUPATION DEVELOPMENT PERSPECTIVES

Müjkan MƏMMƏDZADƏ

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası, "İdman menecmenti və kommunikasiya" kafedrası, Bakı, Azərbaycan.

ORCID ID: 0000-0001-5693-3748

ÖZET

Müstəqillik qazandıqdan sonra hər bir idmançımız yarışlarda dövlət olaraq gücümüzün, iradəmizin olduğunu sübut etməyə çalışırdı. Beynəlxalq idman arenalarında göstərdiyimiz gücü gec-tez döyüş meydanında da sərgiləmək hər bir Azərbaycan idmançısının arzusu idi. Bu gün artıq qalib ölkənin, müzəffər xalqın təmsilçisi kimi idman arenalarında çıxış edəndə dövlət başçımızın da söylədiyi kimi, idmançılarımız özlərini əmin hiss edirlər. Tarixi zəfərimizin bəxş etdiyi bu əminlik bizə əlavə güc və stimul verir.

Bu gün Azərbaycandakı ictimai-siyasi sabitlik ölkəmizdə idmanın daha da inkişafında əsas amillərdən biridir. Son illər idmanın inkişafı istiqamətində böyük işlər görülsə də, ölkəmiz ən böyük idman stadionlarına malik olsada Qarabağ və ətraf rayonları indiyədək işğal altında olduğundan bu proseslərdən kənarda qalmışdı. Bu gün müzakirə olunan əsas mövzulardan biri də işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə idmanın inkişaf etdirilməsidir.

Təbii ki, cənab prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə artıq bu işlərə də start verilmişdir. 2022-ci ilin may ayında keçirilən Suqovuşan qəsəbəsində avarçəkmə üzrə "Prezident Kuboku 2022" reqatası buna bariz nümunədir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 99-cu ildönümünə həsr edilən bu yarış işğaldan azad olunmuş ərazilərdə ilk beynəlxal turnir idi.

Ümid edirik ki, çox yaxın illərdə artıq belə idman yarışmalarımız çoxalacaq. İdmanın hər bir növü - hərbi idman, milli idman, idman turizmi üzrə yarışlar təşkil olunacaq. Bu yarışların keçirilməsi üçün işqaldan azad olunmuş torpaqlarda yetərincə əlverişli şərait var. Belə ki. Şuşada Cıdır düzündə milli idman oyunumuz olan Çovkan yarışlarının, Zəngilanın dağlıq ərazilərində idman turizminin, "Zəfər yolu"nda marafon qaçışlarının keçirilməsi beynəlxalq səviyyədə də ərazilərimizin füsünkar təbiətinin tanınmasına müsbət yanaşma olar.

Açar sözlər: idman, inkişaf perspektivləri, idman tədbirləri

ABSTRACT

After gaining independence, each of our athletes tried to prove that we have strength and will as a state in competitions. Sooner or later, it was the dream of every Azerbaijani athlete to exhibit the strength we have shown in international sports arenas on the battlefield. Today, as the head of state said, our athletes feel confident when they perform in sports arenas as representatives of a victorious country and a

victorious nation. This confidence given by our historic victory gives us additional strength and motivation.

Today, socio-political stability in Azerbaijan is one of the main factors in the further development of sports in our country. Although great work has been done in the direction of sports development in recent years, although our country has the largest sports stadiums, Karabakh and its surrounding regions were left out of these processes due to the occupation. One of the main topics discussed today is the development of sports in our territories freed from occupation.

Of course, under the leadership of Mr. President Ilham Aliyev, these works have already been started. The "President's Cup 2022" rowing regatta held in Sugovushan settlement in May 2022 is a clear example of this. This competition, dedicated to the 99th anniversary of the birth of national leader Heydar Aliyev, was the first international tournament in the territories liberated from occupation.

We hope that in the near future we will have more sports competitions. Competitions will be organized for each type of sports - military sports, national sports, sports tourism. There are enough favorable conditions for holding these competitions in the lands freed from occupation. So that. The holding of our national sports game, Chovkan competitions, in the mountainous areas of Zangila, and marathon runs on the "Victory Road" in Shusha will be a positive approach to the recognition of the fascinating nature of our territories at the international level.

Keywords: sports tourism, development prospects, sports events

İDMAN İNFRASTRUKTURUNUN SAHİBKARLIQ TƏRƏFİNDƏN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNİN AKTUAL PROBLEMLƏRİ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ СПОРТИВНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЯМИ

ACTUAL PROBLEMS OF FINANCING SPORTS INFRASTRUCTURE BY ENTREPRENEURSHIP

Assoc., d.t.s. Naila Kalantarli

Azerbaijan State Academy of Physical Culture and Sport

ORCID ID: 0000 - 0001 - 8175 - 774X

Assoc., ph.d. Vuqar Nazarov

Azerbaijan State Academy of Physical Culture and Sport, Economics

ORCID ID: 0000 - 0001 - 9856 – 7184

head teacher Shahin Mustafayev

Azerbaijan State Academy of Physical Culture and Sport, Economics

ORCID ID: 0000-0002-1604-5858

XÜLASƏ

Ölkəmizdə idman müxtəlif mənbələr hesabına inkişaf edir. Burada, ilk növbədə, beynəlxalq idman yarışlarının keçirilməsini xüsusilə qeyd etməliyik. Qeyd etmək lazımdır ki, idman ölkə üçün mühüm sosial-iqtisadi əhəmiyyətə malikdir, çünki bu, nəinki əhalinin sağlamlıq səviyyəsinin yüksəlməsinə, həm də müxtəlif resursların (əmək, maddi, maliyyə və s.) optimal bölgüsü vasitəsilə milli iqtisadiyyatın inkişafına kömək edir. İstənilən ölkənin bədən tərbiyəsi və idmanın davamlı inkişafı üçün, onun infrastrukturunun müasir tələblərə uyğun olması, və müasir standartlara cavab verməsi olduqca vacib məsələdir. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində belə infrastrukturun sahibkarlar tərəfindən maliyyələşdirilməsi, lazımi səviyyədə dəstəklənməsi

aktual məsələ olaraq qalır. Bununla əlaqədar “İdman infrastrukturunun sahibkarlıq tərəfindən maliyyələşdirilməsinin aktual problemləri” məqaləsində idman infrastrukturunda sahibkarlığın rolu, idman infrastrukturunun konsepsiya və mahiyyəti açıqlanır (o cümlədən idman xidmətlərinin təsnifatı daxil olmaqla), idman infrastruktur obyektlərinin təsnifatı təqdim edilir, idman bazarının təşkilati-iqtisadi fəaliyyət mexanizmi təsvir olunur. Bundan başqa, müəlliflər tərəfindən idman bazarının iqtisadi mexanizminin sxemi tərtib edilmiş, istehlakçıların kateqoriyası ilə bağlı xüsusiyyətlər müəyyənləşdirilmiş və idman infrastrukturunun idarə olunmasının səmərəliliyinin artırılmasına institusional yanaşma əsaslandırılmışdır. Məqalədə həmçinin pandemiya zamanı aparıcı idman brendlərinin maliyyə nəticələrinin təhlili aparılmışdır.

Açar sözlər: sahibkarlıq, maliyyələşdirmə, idman, idman infrastrukturu, idman obyektləri, təşkilati-iqtisadi mexanizm.

АННОТАЦИЯ

Спорт в нашей стране развивается за счет различных ресурсов. Здесь в первую очередь следует особо отметить проведение международных спортивных соревнований. Следует отметить, что спорт имеет важное социально-экономическое значение для страны, так как способствует не только повышению уровня здоровья населения, но и благодаря различным ресурсам (трудовых, материальных, финансовых и т.д.) способствует развитию национальной экономики за счет их оптимального распределения. Для устойчивого развития физической культуры и спорта любой страны крайне важно, чтобы ее инфраструктура соответствовала современным требованиям и соответствовала современным стандартам. В условиях рыночной экономики остается актуальным вопрос финансирования, адекватной поддержки такой инфраструктуры предпринимателями. В связи с этим в статье ”Актуальные проблемы финансирования спортивной инфраструктуры предпринимателями" раскрывается роль предпринимательства в спортивной инфраструктуре, понятие и сущность спортивной инфраструктуры (в том числе и классификации спортивных услуг), представлена классификация объектов спортивной инфраструктуры, описан механизм организационно-хозяйственной деятельности спортивного рынка. Кроме того, авторами составлена схема экономического механизма спортивного рынка, определены особенности, связанные с категорией потребителей, обоснован институциональный подход к повышению эффективности управления спортивной инфраструктурой. В статье также был проведен анализ финансовых результатов ведущих спортивных брендов во время пандемии.

Ключевые слова: предпринимательство, финансирование, спорт, спортивная инфраструктура, спортивные объекты, организационно-экономический механизм.

ABSTRACT

Sport in our country is developing at the expense of various resources. Here, first of all, we should especially note the holding of international sports competitions. It should be noted that sport is of important socio-economic importance for the country, since it contributes not only

to an increase in the level of health of the population, but also to the development of various resources (labor, material, financial, etc.) promotes the development of the national economy through its optimal distribution. It is very important for the sustainable development of physical culture and sports in any country that its infrastructure meets modern requirements and meets modern standards. In a market economy, financing and proper support of such infrastructure by entrepreneurs remains an urgent issue. In this regard, the article ”Actual problems of financing sports infrastructure by entrepreneurship" reveals the role of entrepreneurship in sports infrastructure, the concept and essence of sports infrastructure (including the classification of sports services), presents the classification of sports infrastructure facilities, describes the mechanism of organizational and economic functioning of the sports market. Moreover, the authors formulated a scheme of the economic mechanism of the sports market, identified features related to the category of consumers, and substantiated an institutional approach to increasing the efficiency of managing sports infrastructure. The article also analyzed the financial results of leading sports brands during the pandemic.

Keywords: entrepreneurship, financing, sports, sports infrastructure, sports facilities, organizational and economic mechanism.

GƏNCLƏRİN GƏLƏCƏYƏ HAZIRLANMASI

PREPARING YOUTH FOR THE FUTURE

Narmin Azizova

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası, Sosial elmlər kafedrası, Azərbaycan, Bakı

ORCID ID : 0000-0002-0633-8702

XÜLASƏ

Qloballaşmanın sürətləndirilməsi və texnoloji inkişafın daha sürətli tempi sayəsində biz görünməmiş problemlərlə - sosial, iqtisadi və ekoloji problemlərlə üzləşirik. Eyni zamanda, bu qüvvələr bizə bəşəriyyətin inkişafı üçün saysız-hesabsız yeni imkanlar təqdim edir. Gələcək qeyri-müəyyəndir və biz onu proqnozlaşdıra bilmərik, lakin biz buna açıq və hazır olmalıyıq.

Tədqiqatçılar hesab edir ki, bugünkü tələbələrin 65 faizə qədəri gələcəkdə hələ mövcud olmayan işlərdə işləyəcək. Bu o deməkdir ki, indi gənclərimizi gələcək iş dünyasına hazırlamaq heç də asan iş deyil. Təbii ki, ixtisaslar və biliklər vacib olaraq qalır. Sürətli dəyişikliklər dünyasında gənclər inkişaf etmək üçün düzgün bacarıqlar qarışığına ehtiyac duyurlar. İnformasiya əldə etmək imkanı artır və faktları yadda saxlamaq keçmişlə müqayisədə bu gün daha az əhəmiyyət kəsb edir. Akademik bacarıqlar vacib olaraq qalsa da, onlar düşüncəli, məhsuldar vətəndaşların yetişdirilməsi üçün kifayət deyil. Gənclər dəyişən sosial və iqtisadi mənzərənin yeni tələblərinə cavab verən üsullarla bilikləri qiymətləndirmək və tətbiq etmək üçün daha geniş bacarıqlar inkişaf etdirməlidirlər. Ünsiyyət, komanda işi, tənqidi düşünmə və çeviklik kimi bacarıqlar həmişə iş və həyat üçün vacib olub. Lakin onlar gələcək nəsillər üçün daha da mühüm olacaq.

Təhsil müəssisələrinin böyük əksəriyyətində formalaşan bacarıqlar toplusu 21-ci əsrdə gündəlik iş üçün tələb olunan bacarıqlardan çox fərqlidir. Belə qeyri-müəyyənlikdən keçmək üçün tələbələr maraq, təxəyyül, dözümlülük və özünütənzimləməni inkişaf etdirməli olacaqlar, başqalarının ideyalarına, perspektivlərinə və dəyərlərinə hörmət etməli və onları qiymətləndirməli və uğursuzluq və rədd edilmənin öhdəsindən gəlməli və çətinliklər qarşısında irəli getməlidirlər. Onların motivasiyası yaxşı iş və yüksək gəlir əldə etməkdən daha çox dostlarının, ailələrinin, icmalarının və planetin rifahının qayğısına qalmaq olmalıdır.

Açar sözlər: təhsil, gənclər, gələcəyin təhsili

İDMANDA NORMALARIN YARARLI OLMASI

APPROPRIATENESS OF NORMS IN SPORTS

Nermin SHAMİLOVA

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, "Sports management and communication" department, Baku, Azerbaijan.

ORCID ID: 0000-0001-7851-2485

ÖZET

Normalar müəyyən insanlar qrupu üçün tərtib olunur və ancaq onlar üçün yararlıdır. Yalnız bir qrup insanlar üçün tərtib olunmuş normaların yararlığı - normaların relevantlığı adlanır.

Riyazi statistikadan bilirik ki, baş cəmi tam əks etdirən seçmə reprezentativ seçmə adlanır. Müxtəlif yaşlı insanların fiziki imkanları eyni deyil. Ona görə də vaxtaşırı normalara yenidən baxılmalıdır. Norma müasir olmalıdır.

Normaların yararlığı üçün onlar: relevantlı, reprezentativ və müasir olmalıdırlar. İnsanın bədən uzunluğu və çəkisi onun hərəkət imkanlarına təsir edir.

Ən sadə üsul - elə testlər seçmək ki onlara bədən uzunluğun müxtəlifyinin təsiri yoxdur. Belə testlərin seçilməsinin mümkün olmadığı halda normaların tərtibində insanın yaşını və lıəmçinin boyunu və çəkisini nəzərə almaq lazımdır.

Yaş normaları müqayisəvi normalarına aiddilər. Yaşa dolduqca insanların funksional imkanları dəyişilir. Yaş normalarının təyin edilməsinin iki üsulu var.

Birinci üsulda - hər bir yaş üçün qiymətləndirmə şkalası (məsələn, perscntil şkala və ya *T* - şkala) seçilir, sonra həmin şkala vasitəsi ilə norma (normativ) qəbul olunur.

İkinci üsulda- yaş normaları bioloji yaş vasitəsi ilə təyin olunur. Bioloji yaş nəticə göstərən insanın orta kalendar (təqvim) yaşma uyğundur.

Əgər bioloji yaşı təqvim (kalendar) yaşını qabağlayırsa, deyillər ki belə uşaq akselerantdır. Əgər bioloji yaşı təqvim (kalendar) yaşından geri qalırsa isə belə uşağa retardant deyilir. Ola bilər ki, bir normativə görə uşaq akselerantdir, digər normativə görə - retardantdır. Tam akselerant və ya retardant uşaqlarla çox nadir hallarda rastlaşmaq olur.

Bıı normalar müqayisə edilənlərə aid edilir. Onlar məlum faktlara əsaslanmışlar ki, yaş keçdikcə insanların funksional bacarıqları dəyişir. Yaş normalarını müəyyən etməyin 2 variantı var.

Əgər hərəkətli yaş həddi təqvim yaş həddini qabaqlayırsa, o zaman belə uşaqları hərəkətli akselerantlar. yox əgər geri qalırsa, hərəkətli retardantlar adlandırırlar.

Açar sözlər: idman, riyazi statistika, normalar, testlər

ABSTRACT

Norms are designed for a certain group of people and are only useful for them. The suitability of norms designed only for a group of people is called the relevance of norms.

From mathematical statistics, we know that a sample that fully reflects the general population is called a representative sample. Physical capabilities of people of different ages are not the same. Therefore, the norms should be revised from time to time. The norm should be modern.

For norms to be useful, they must be: relevant, representative and up-to-date. A person's body length and weight affect his mobility.

The simplest method is to choose tests that are not affected by body length variation. If it is not possible to choose such tests, it is necessary to take into account the age of the person and the height and weight of the person in the formulation of the norms.

Age norms were related to comparative norms. Functional capabilities of people change as they age. There are two methods of determining age norms.

In the first method - an assessment scale (for example, a percentile scale or a T-scale) is selected for each age, then a norm (normative) is adopted by means of that scale.

In the second method, age norms are determined by means of biological age. Biological age corresponds to the average calendar (calendar) age of the person showing the result.

If the biological age is ahead of the calendar (calendar) age, such a child is said to be accelerated. If the biological age lags behind the calendar age, such a child is called retardant. It is possible that according to one norm, the child is an accelerant, and according to another norm - a retarder. Complete accelerant or retardant children are very rare.

These norms apply to the ones being compared. They are based on the well-known facts that people's functional abilities change with age. There are 2 ways to determine age norms.

If the mobile age limit is ahead of the calendar age limit, then such children are mobile accelerators. no, if it lags, they are called mobile retardants.

Keywords: sports, mathematical statistics, norms, tests

GENERATION Z - GAME BASED ANALYTICAL THINKING AND PROBLEM-SOLVING SKILLS IN DIGITAL WORLD VS. COLLABORATIVE LIFE: "ALICE IN BORDERLAND" ANALYSIS

Musa Khan

Assistant Professor, Riphah Institute of Media Sciences, Riphah International University, Islamabad & Research Fellow at The Academy of Korean Studies, Republic of Korea.

ORCID ID: 0000-0002-9437-7057

Nilüfer Pembecioğlu

Istanbul University, Faculty of Communication, Radio Television Cinema Department, Istanbul, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0001-7510-6529

ABSTRACT

People who fall under the Generation Z umbrella are described as being more impulsive, active, and addicted to adrenaline. They also value their own decisions and ideals more than those of the past, hate traditional values, and are more likely to be affected by their peers and social circles. Their choices, actions, and lives are frequently featured in the media and the subject of several TV programs, movies, and video games. A manga adaptation called "Alice In Borderland" became well-known on Netflix and attracted a lot of media attention.

This study primarily focuses on the things that audiences of this series look for and discover through it. Being an adaptation, it also attempts explore the series utilizing semiotic and discourse analysis techniques. It also aims to analyze the series using discourse analysis and semiotic analysis methodologies, addressing issues and instances that the series' general audience cannot see, such as the fact that it is an adaptation film or that it depicts parallel universes, game-based learning, or collaborative learning styles.

Keywords: Alice In Borderland, Generation Z, Parallel Universe, Collaborative Learning, Decision-Making Strategies, Addiction to Gaming

1. Introduction

Japanese comics and graphic novels known as manga frequently have unique characters, plots, and artistic approaches. They frequently appear in serial format and span a variety of genres, including science fiction, romance, humor, and action. Manga is unique in that it isn't typically read or watched by people of all ages in Japan, despite the fact that it has gained enormous popularity internationally and has been translated into other languages. Additionally, a number of manga series have been translated into anime (Japanese animated television or film), video games, and other media.

Why does Netflix produce manga adaptations in the first place if not to increase their global popularity? A sizable following of manga fans is anxious to see their favorite stories adapted for the big screen.

Netflix can appeal to these main audiences and draw in new viewers who might be interested in the genre by making manga adaptations. The second justification for Netflix to use these series is most likely the format's suitability for TV material. Additionally, manga series typically contain intricate plotlines that are challenging to condense into a single film or story. One of the toughest hurdles is adapting books with a compelling plot for the big screen.

Netflix can more thoroughly and in-depthly explore the manga's characters and setting by making them into TV series. Haro Aso is the author and illustrator of the Japanese suspense manga series Alice in Borderland. 2010 saw the start of its first serialization (www.animenewsnetwork.com). However, the manga was adapted by Netflix in 2020 (www.sentaifilmworks.com). A gang of youngsters who are accidentally transferred to a mysterious parallel reality and are forced to take part in dangerous games in order to survive is the main characters of the story.

Due to their popularity and the quality of having devoted fan bases, over-the-top services like Netflix and other media regularly produce such serials, including adaptations of popular manga series like Alice in Borderland. The popularity of manga and anime is widespread, and viewers of all ages adore them. The benefit of the Web 2.0 era is the ability for platforms like Netflix to quickly manipulate audience segments by offering content with voice dubbing or colloquial subtitles, making ubiquities the content for audience groups. By turning manga series into television programs, they can not only expand their audience but also draw in new viewers who are interested in this kind of narrative style. Moreover, platforms such as Netflix are frequently looking for novel, engaging, and appealing content for its streaming platform.

However, manga and television series adaptations posit a distinct source of content in this regard. Following its shown success in other mediums, Netflix has begun providing its users with fascinating manga series like Alice in Borderland. In general, the success and widespread familiarity of these stories drove Netflix's choice to produce adaptations of manga series like Alice in Borderland. Similar to this, Netflix is able to foresee the potential of content with the capacity to engage viewers and appeal to a broad audience. The Alice in Wonderland and Alice in Borderland parallels are generally merely superficial.

Although the protagonist in both novels, named Alice, finds herself in an unfamiliar and perilous environment, the themes and general plot are very different. Themes of survival, trust, and human nature are addressed in Alice in the Borderlands, a story that is darker and more violent (Żerebecki, Opree, Hofhuis, & Janssen, 2023). With the aforementioned context in mind, this study aims to explore not just the reasons behind Netflix's manga adaptations, but also how this content can contribute to digital literacy, skill development, public diplomacy, and changes in the entertainment sector.

2. Research and Methodology

The study consisted of a detailed and comprehensive review of the prior research on the concept of novel adaptations by Netflix or other over-the-top service platforms, such as manga. In terms of the variety of skills that viewers and readers of the manga are expected to pick up, the study extracted themes from the existing literature. A growing corpus of literature was examined using the systematic literature review method, the qualitative approach, to study the notion and its applicability to comprehend Netflix's novel adaptations. The study specifically looks at Netflix's reasons for adapting manga and how these works can contribute to public diplomacy, digital literacy, skill learning, nation branding, the economy, and changes in the entertainment sector.

The existing literature was comprehended and evaluated. Search terms like "manga adaptations," "Netflix," "game novels on screens," "digital literacy," "Alice in Borderland," and "Alice in Wonderland" were used to target the results in databases like Google Scholar, JSTOR, Scopus, Taylor & Francis, Elsevier (science direct), and SpringerLink in order to identify pertinent literature. Only recently published papers were considered for the study using inclusion/exclusion criteria. The study did not include any articles that were not peer-reviewed or written in English. Relevant themes were

pulled out of the articles to create a richer descriptive grasp of the idea in the context of Manga adaptations on Netflix, using the method of synthesizing findings from various studies.

3. Findings

Netflix & the Reinvention of Television, in general, provides clear messages that are pertinent to anyone researching television in a global, post-digital future. Additionally, it provides insightful summaries of historical and theoretical material pertinent to the development of television and its interaction with broader political, economic, and cultural discourses, particularly in light of the function that media conglomerates with U.S. roots play in non-American contexts. Additionally, Netflix is a significant player that engages in prominent but dispersed global operations (Jenner, 2018). Netflix's adaptation of manga is hardly a novel idea, but prior research indicates that comic books are a significant global source of entertainment. For instance, well-known American series like Batman, Spiderman, and X-Men have achieved success as published books, TV cartoons, and theatrical feature films. Since the middle of the 1990s, manga have also enhanced this platform for Japanese comics. Manga are a driving force in Japan's pop culture economy, contributing up to 20% of the whole publishing industry's revenue, according to animenewsnetwork.com and Animation Business Journal (Kiryakos & Sugimoto, 2019).

Additionally, Japan is home to over 430 production studios, with DVD sales accounting for the majority of their revenue (Brenner, 2007). According to earlier literature, manga's representation on screens is crucial to the advancement of its cultural diplomacy. In this context, Kartikasari presents in his work the effective public diplomacy and its influence on both Japanese and Indonesian popular culture (Kartikasari, 2018). According to earlier studies like Schroff, this reflects the state of Japanese society as a whole in that the social structure from the 1960s has become rigid, which has resulted in dysfunction and rising inequality (Schroff, 2019).

Numerous studies have investigated and addressed the following questions: what characteristics of the anime medium alchemically affect the original sources to give rise to imaginative works of an autonomous nature; how anime adaptations contribute stylistically, esthetically, and psychologically to their original sources; and what characteristics distinguish an anime adaptation as a distinctly independent, unique artistic creation (Cavallaro, 2014).

The following themes that can be beneficial for viewers while consuming such items from screens have been extracted in order to understand and methodically characterize the success, reasons for, and impact of manga adaptation by Netflix.

Table no.1

S.No.	Themes (Screen learning Behaviors)
1	Analytic thinking & decision-making
2	Game-based learning
3	Digital literacy
4	Constructive learning problem-solving skills
5	Public diplomacy

Previous research indicates that Manga adaptation play a substantial role in nurturing analytical thinking & decision-making, game-based learning, digital literacy, problem-solving skills and constructive learning in innumerable ways.

a. Analytical Thinking and Decision-Making

Complex plots, characters, and issues are frequently examined by viewers and readers of manga adaptations. Additionally, it supports readers in refining their analytical thinking abilities, which they

can then use to other significant facets of their social reality. A growing body of literature demonstrates how anime can be used in the classroom to foster debates about science fiction, ecology, humans and nature, war, self-awareness, and more (Robbins, 2014). Japanese culture and customs can be taught through the use of anime as a popular culture product. Additionally, adding anime can engage students in new ways and inspire them to use the resources available by encouraging library use. To our knowledge, there isn't a significant body of convincing scientific research indicating that watching Netflix adaptations of manga helps enhance decision-making skills. However, some activities, like playing video games or watching other types of media, can enhance cognitive skills like attention, memory, and spatial awareness.

In our review, we came across some instances where watching manga adaptations helped children develop their decision-making abilities. For instance, Nalu and Bliss (2011) ran an experiment to test how well college students could make decisions after watching manga on a screen. Participants in Experiment 1 watched comic book media for significantly less time (measured in seconds) than text-based media. Participants watched comics twice as quickly as they did text due to the substantial effects on viewing time in Experiment 1. As a result, the military might see shorter training periods, personnel optimization, and financial savings (Nalu & Bliss, 2011). The complexity of decision-making and the many variables that can affect it, such as heredity, environment, and experience, must be kept in mind. It's possible that specific activities have some impact on these skills, but it's unlikely that simply watching Netflix versions of manga will have a major impact.

According to another study, watching the Netflix adaptation of manga improves decision-making abilities. The study's conclusions recommend that "value 6th Grade students' perceptions at John Dewey School when using Graphic/Visual Novel videogames to enhance their EFL reading comprehension skills during first semester of their academic in 2019" (Páez Molina, 2020). However, taking in other media or viewing manga adaptations can be a fun and amusing way to unwind. It won't harm anyone to watch these kinds of shows if they like to. To develop a diverse range of abilities and interests, it's crucial to partake in a number of pursuits. Complex moral quandaries that force readers to make hard decisions are frequently presented in manga adaptations. In essence, it is conceivable that exposing manga readers to a variety of options and outcomes will aid in the development of their capacity for making decisions.

b. Game Based Learning

According to Huck et al. (2020), video games are becoming a more and more common technique for teaching complicated skills. Through compelling aesthetics, the cinematic adaptation of manga can be effective while also having potential. Storytelling, character development, and world-building, such as the construction of an entirely new fictitious planet, are all common components of manga. With the use of manga in animated and live-action television shows, Netflix has developed immersive experiences that draw gamers in and encourage them to go deeper into the course content. According to previous research (Magerko, Heeter, Fitzgerald, & Medler, 2008), adaptive games can specialize themselves to meet a student's learning needs, gameplay preferences, and learning style.

According to research, game-based learning in the classroom achieves the ideal harmony between subject matter and gaming and the students' ability to retain and apply that knowledge in the actual world (Ismaizam et al., 2022). According to Röpke et al. (Röpke, Schroeder, Drury, & Meyer, 2020), anti-phishing games are a scalable, motivating, and efficient method of anti-phishing teaching for non-professional end users. Video games are effective at enhancing users' knowledge of the Japanese language, according to research findings on the subject (Udjaja, Suri, Gunawan, & Hartanto, 2022). In addition, the conventional educational paradigm has been replaced with tech-assisted personalized learning that can be adapted to each student's unique learning needs and styles and be used in any setting (Tsatsou, Vretos, & Daras, 2019).

From the literature, we have taken two specific examples of how Netflix has used manga adaptations to support game-based learning. The "Dragon's Dogma" game is one example, but the anime series "Castlevania" is another; both games are important for game-based learning. For example, as we are aware, the anime series "Dragon's Dogma" is based on the computer game of the same name and tells the tale of a protagonist who fights monsters and wizards in order to recover its stolen heart. Fantastic visuals and an engaging narrative are used in the material to draw viewers in and fully immerse them in the game's environment. Players get a deeper comprehension of the game's mechanics, plot, and world-building as they play. This activity enhances the gameplay experience of players and stimulate the cognitive learning skills.

The following instance "Castlevania" is based on the well-known video game series that covers the complicated plot and characters in a compelling manner. The Castlevania universe is fully explored by the players, who gain a wealth of knowledge about the mythology, background, and characters in the game. These elements improve the players' experiences and their ability to learn through play.

Additionally, manga adaptations give different audience segments a pleasant and interesting method to interact with the plot and characters, which aids in the audience's development of critical thinking and problem-solving skills. An immersive and interactive technique to involve audiences or students is by turning manga into a game-based learning experience. As a result, Netflix's platform saw an excellent chance to disseminate these games and make them readily available to a variety of audience groups, particularly the digital natives.

These extravagant systems use gamification strategies like points, badges, and leaderboards to entice and involve students in their studies (Werning, 2014). Kacsuk introduced the fantasy-oriented esthetic disposition and demonstrated how this disposition may explain the variety of traits observed in fan behaviors within the context of fun realism. In his research, he argued that fan studies have the ability to address the issue of fantasy and reality in relation to fan involvement in a way that goes beyond the already prevailing frameworks of psychology and psychoanalysis (Kacsuk, 2016).

In conclusion, it is reasonable to believe that manga on screens is a tool with the potential for application in game-based learning. Engaging gamers with the learning material through immersive experiences, help players in developing a deeper understanding of storylines, the fictional world, and game mechanics.

c. Digital Literacy

According to earlier studies, manga helps Japanese students become more aware of how to improve their reading strategies and develop into competent, active readers who perform better in college study. The kind of reading abilities a pupil has learned will determine whether they are a competent "active" reader or a "passive" reader. Japanese students should become more conscious of how they read in order to become adept active readers who can perform better in college learning, according to Steele, et al. (2018) (Steele, Zhang, & Song). Manga adaptations on Netflix that are available in digital media aid readers in growing their critical thinking and digital literacy skills.

For instance, the abilities that can be learned specifically by the digital generation include operating digital devices, navigating digital interfaces, and analyzing digital media. Manga's visual storytelling style has been cited in earlier studies as a powerful tool for enhancing digital literacy, or the capacity to use digital tools to access, assess, and produce knowledge. Popular novel manga adaptations, for instance, engage viewers with visual storytelling, which helps to improve reading comprehension and

digital literacy. The services offer viewers dynamic and multimedia experiences that transform them into prosumers—consumers who are also creators (Garca-Galera; & Valdivia, 2014).

Manga can also be used for language and cultural education because they expose readers to many viewpoints and cultures. A good sense of imagination is essential for educators when planning lessons for their students. Rasimin, Luthfi, Nurchamidah, and Syafaruddin state that anime movies are used to integrate online learning since they have a high instructional value while also giving students entertaining material.

In conclusion, we contend that manga adaptations, by offering a fun and interactive approach to acquire and access information, do play a significant role in enhancing digital literacy. However, more research is needed to fully understand the impact of manga on digital literacy and how it can be effectively integrated into educational settings.

Complex and controversial issues like identity, mental health, and social justice are frequently covered in manga adaptations. Readers can gain a deeper grasp of these topics and learn how to approach them in productive and sympathetic ways by reading and evaluating these stories. Characters in manga adaptations frequently have to find sophisticated solutions to difficulties. The audience can improve their own problem-solving abilities by watching and evaluating these stories. According to earlier studies, watching Netflix adaptations of manga series may help certain people indirectly develop their problem-solving abilities by encouraging creativity and critical thinking. But there isn't a direct connection here.

The majority of the time, Netflix's manga adaptations are fictitious tales with intricate plots and characters that need viewers to use their critical thinking skills in order to follow and comprehend the narrative. These forms of entertainment often encourage the brain's problem-solving abilities by requiring viewers to think creatively, take into account various points of view, and understand intricate situations. Additionally, the made-up worlds portrayed in manga adaptations can spark imagination and inspire readers to approach problems in original ways. This can be especially useful when dealing with difficulties in real life that call for original solutions. According to research, using anime in literacy classes helps improve students' thinking and comprehension skills (Frey & Fisher, 2008).

Another research finding contends that kids' varied abilities are strengthened by popular culture. Using alternative genres like graphic novels, manga, and anime as study studies on students' learning capacities, as stated by Fisher, built on students' diverse abilities. Additionally, students used the Internet and youth magazines, as well as these and other aspects of popular culture, to improve their picture story (Fisher, 2004).

However, when libraries learn that young people are interested in adapting comics, they become perplexed, and users start to demand them. Previous studies have increased readers' awareness of manga, analyzed its semiotic elements, and highlighted the multimodal demands these texts make on readers. These studies have also shown how game-based learning ultimately trains the younger generation. Manga have been used as platforms for negotiating and constructing alternate identities, according to a growing corpus of literature. The authors of previous studies look at how manga might help or hinder literacy instruction in the classroom (Schwartz & Rubinstein-Villa, 2006). According to research, educational institutions and libraries have started to buy both manga and anime, particularly for their teen collections, in light of the importance of the issue (Brenner, 2007).

Netflix's manga adaptations may have improved Japan's public diplomacy in the area and around the world. Manga is a well-known cultural export from Japan, and in the last 20 years, its appeal has grown substantially. It is impossible to ignore Netflix's involvement in this situation. Japanese manga adaptations can now be seen by a larger audience both locally and internationally thanks to Netflix's widespread appeal and success. Wang claims that the dissemination and consumption of Japanese

animation in China have represented virtually every aspect of the country's social development. The distribution and consumption of what was once deemed children's programming, he continues, has reflected nearly every aspect of social change over the past few decades (Wang, 2005).

Netflix has introduced Japanese culture, traditions, and ideals to people all around the world through its manga adaptations. This has improved Japan's reputation, expanded its soft power, and broadened its influence on national and international levels. According to a growing body of literature, the success of the Netflix adaptations of Japanese manga has inspired interest in the language and culture of Japan, boosting travel, commercial prospects, and cultural exchanges between Japan and other nations. From the 1980s to the present, Japanese animation and comics have gained popularity and influence in Asia. In terms of artwork, format, atmosphere, perspective, story and storyline, and production system, for instance, most Asian comic and animation artists are heavily influenced by Japan (Wai-Ming & Ng, 2002.)

Some critics, however, discourage the one-way flow of public diplomacy. Pop culture diplomacy, in Lwabuchi's opinion, does not truly participate in cross-border dialogue and does not go beyond one-sided projection (Iwabuchi, 2015). The success of Netflix's manga adaptation can be attributed to a number of things, including the quality of the adaptation, how well it was received by the public, and how well the show was marketed and promoted.

Manga adaptations are significant for the economy in addition to public diplomacy. Japanese media mashups bring in millions of dollars. Japanese media blends are a result of global synergy and the inherent appeal of their characters and tales, and they bring in millions of dollars each year. Manga (Japanese comics), anime (Japanese cartoons), and video games are all produced using media mix models, but they are not always targeted for the home market (Hernández-Pérez, 2019).

4. Conclusion

Most of the participants of the games were the youngsters who couldn’t get enough attention from the close relatives, parents, friends. The reason they fell so happy and comfortable in the game world might simply depend on the fact the real world puts them into a kind of prison that they wouldn’t like to be in. The feel themselves otherized, excluded that’s why they believe in that the gaming world or the parallel world is more important and meaningful for them. However, most of the characters in the film put themselves into positions that they evaluate the past or they dream for the future.

The ‘Gaming’ theme of the product, makes it more famous and interesting. However, if it were a kind of marketing activity, one way to measure inclusion (to the game, company or society) could be to identify the differences in the lived experience of employees in marginalized groups compared to those in majority groups. Understanding those differences can lead the customers toward the right inclusion growth interventions for the organization or text.

Nowadays, ‘inclusion training’ is a very important part for the companies or other units such as families. However, each new generation would be creating new codes, new types of languages causing inclusion and diversity that could be challenging for the rest of the society (https://www.inclusiveemployers.co.uk/blog/how-to-measure-inclusion-and-diversity-in-the-workplace/).

In today’s uncertain and rapidly changing work environment, employee feedback is an important input to any talent decision. As employees react to disruptions at work, at home, and in the world around them, feelings and opinions can change faster than an annual engagement survey can detect. Many organizations are still navigating a relatively new hybrid work environment as well. Employee feedback is also the most useful data source for measuring inclusion, especially when leaders can use a “pulse,”

a quick survey, to check in with employees without adding to distractions. The challenge, however, is first establishing the right metrics and then asking the right questions.

Similarly, capturing the audience perceptions of inclusion would be to represent it correctly in the text. While in real world, it's the gamers decision to start and end the game or to decide how much time will be allocated for the specific episode, here in the film, the gamers are expected to be ready for the game anytime. They have a certain time to be spent in the game-area (visa to expire in three days, i.e.) and thus they need to be very quick not only in decision making but also in health and mind conditions.

Understanding the barriers to effective inclusion would be relying upon the fact that the audience had a lot of different texts encountered before this specific one and the people facing this new text would be having a kind of voluntary compare and contrast study to reach to the core of the text.

The name of the serial has many different attributions. Mainly, the topic is introduced in many websites and in its main Netflix page as "*An aimless gamer and his two friends find themselves in a parallel Tokyo, where they're forced to compete in a series of sadistic games to survive*." (https://www.netflix.com/title/80200575). One other attribution is the Borderlands is an action role-playing first-person looter shooter video game franchise set in a space Western science fiction setting, created and produced by Gearbox Software and published by 2K for multiple platforms (https://tr.wikipedia.org/wiki/Borderlands). This also brings the concept of "content expansion" to develop higher numbers of audiences for the market. Moving from the known to the new products it aims to enlarge the target audience.

Despite being widely known and marketed as a children's book, the name of the "Alice in Borderland" series calls to mind the narrative "Alice in Wonderland," which contains both political and utopian themes. This study does not aim to compare and contrast the two tales by focusing on their similarities and differences. However, the Hero's name and the setting sound like a transmedia marketing strategy for "*content expansion*" to gain more audience.

Narvaez, D., (2019) exemplifies how Jerome Bernstein (2005) was pushed into changing his therapeutic practice when he founds out that people around the world experienced a "great grief" at the general destruction of the natural world. Bernstein refers to these sensitive people as "Borderlanders" because they exhibit the transrational, what the Western ego attempts to conceal but which, in the view of Jungian analysis, emerges through dreams and feelings and causes the psyche to change into a new form. Children are often Borderlanders in the sense that they are sensitive to the plants and animals around them, assuming immersion in nature. People who are artistic and creative tend to keep a relationship with the transrational and experience social isolation. Through the trauma of one type or another, which encourages dissociation from the horrific experience and the person experiencing it, other Borderlanders are introduced to their insights. This fosters a transrational perspective of something beyond the trauma and the capacity to enter liminal space.

In contrast, the boundaries between reality and mixed reality are becoming increasingly hazy as a result of augmented reality, virtual reality, or reality. Yet the reality of the young people referred to as members of generation Z, who are more and more to be known as "Addicted to Gaming" since they are after increasing doses of adrenaline.

Even if the game is not based on being successful or winning through a skill-based approach, it dwells on a sort of utopic future world and focuses on the alienation it might cause, as well as the lack of confidence, mutual distrust, and xenophobia. The risk society cannot be defeated by the built alternative and parallel universes or the smart/digital cities. The people, the youth specifically are looking for risks. Analytical thinking, game-based learning, digital literacy, decision-making, and problem-solving skills would be more important than anything else in such situations, as the horizon report predicted many

years ago. The value of collaborative learning and constructive learning is evident in the IOT (Internet of Things) era, where any form of communication and cheating are both conceivable.

American anthropologist Edward Sapir (1884–1939) asserted that each language's reality has a unique impact on its speakers. As a result, every culture provides a unique viewpoint. Language serves as a metaphor for social reality. For individuals who actually live in this reality, its meanings have the greatest significance. Because of the way the language of that culture organizes its forms, we can understand these meanings (Büyükkantarcıoğlu 2006: 28). Benjamin Lee Whorf (1897–1941), a student of Sapir, expanded Sapir's ideas and organized them into a hypothesis. These two fundamental ideas—"Linguistic Determination" and "Linguistic Relativity"—are the cornerstones of the hypothesis known as Linguistic Relativity, often known as the Sapir-Whorf Hypothesis or the Intra-Language-World View (Mihalic, 2017)

This issue is essential since manga styles are said to promote youth language and thinking patterns, suggesting that they develop an intra-language-world view to control closed-group communication. In addition to the language itself, the structural and functional aspects of the narrative frequently call for the repetition of the acts and thoughts. This might occur, in particular, when new games first start-up and draw kids into their memories, regrets, or nostalgia. However, in terms of discourse analysis and semiotic analysis, the movie might produce diverse kinds of information since linguistically, the conversations show several layered messages with many different kinds of meanings, including language arts like metaphor and simile.

A language's worldview, according to von Humboldt, is the structure of the world as it is understood by its speakers. The most influential factor in the development of a worldview is language since different languages have different conceptions of the universe. A string that works in one area of the globe might not work in another language's semantic field. In this instance, it may be argued that a different worldview is highlighted through the use of vocabulary more appropriate for "gaming" than for everyday conversation. Although it is believed that only young people who enjoy manga can understand it, it can also be shown that this language has developed to a more global level.

Currently, a literary text is limited to being a closed structure in terms of structure and content, according to some definitions provided by Pierre V. Zima in the context of text sociology from a different perspective from Barthes's Text, Eco's Open Text concepts, and Lyotard's. However, this is false; the text should also be viewed as an "open text" described by Eco (Aktulum, 2023). Intertextuality is therefore the best approach to guarantee clarity. Intertextuality is revealed in this film's narrative within the context of how many games interact with one another and the outside world. The twin cities / universes created stand intermingled with each other. Just like the reality and hallucinations of a heavy gamer, they stand close to each other. As the gamers could not differentiate between the dreamy illusions and reality, in the Borderland the reality and the games are intertwined.

However, it will be important to underline that the ideas of consistency, cohesion, coherence, aesthetics, and intertextual elements should be assessed in the context of intertextuality in the narrative. Hermeneutics studies are brought about by how the series is viewed and received by the audience. For each new occasion, it would be appropriate to review elements like perceptions, criticism, and representations while also doing a textual analysis of the plot and the effects of the other texts on the audience. After reviewing various papers on the topic, we conclude that manga on Netflix is an efficient platform playing a vital role in improving digital literacy, promoting public diplomacy, and acquiring various skills. The article emphasizes how manga on Netflix has the capacity to educate viewers about language, history, and social issues while also introducing new cultures and ideas to a worldwide audience. The article explores how manga might foster the development of critical thinking, visual literacy, and digital media literacy—all of which are necessary for surviving in the contemporary world. The authors contend that watching manga on Netflix can inspire people to pick up new abilities like writing, sketching, and animation. We suggest that the diverse range of manga on Netflix do provide a platform for experimentation and innovation in the related fields. Finally, our study provides a

compelling argument for the importance of manga on Netflix as a source of digital literacy, skill learning, and public diplomacy. It implies that the success of manga on Netflix is more than just a transitory fad; rather, it speaks to the medium's capacity to entertain and inform audiences on a local, regional, and international level.

REFERENCES

Aktulum, K. (2023). Bir Metin Çözümleme Yöntemi Olarak Metinlerarasılığın "Metin-Öncesi", Frankofoni, 1/42, 171-182.

Bernstein, J.S. (2005). Living in the Borderland: The evolution of consciousness and the challenge of healing trauma. New York: Routledge.

Brenner, R. E. (2007). *Understanding manga and anime*: Greenwood Publishing Group.

Büyükkantarcıoğlu, Nalan (2006). Toplumsal Gerçeklik ve Dil, İstanbul: Multilingual.

Cavallaro, D. (2014). *Anime and the Art of Adaptation: Eight Famous Works from Page to Screen*: McFarland.

Fisher, D. (2004). Using graphic novels, anime, and the Internet in an urban high school. *The English Journal, 93*(3), 19-25.

Frey, N., & Fisher, D. (2008). *Teaching visual literacy: Using comic books, graphic novels, anime, cartoons, and more to develop comprehension and thinking skills*: Corwin Press.

García-Galera;, C., & Valdivia, A. (2014). Media Prosumers. Participatory Culture of Audiences and Media Responsibility. *Comunicar, 22*(43), 10-13. doi:http://dx.doi.org/10.3916/C43-2014-a2

Hernández-Pérez, M. (2019). *Japanese media cultures in Japan and abroad: transnational consumption of manga, anime, and media-mixes*: MDPI.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Borderlands

https://www.inclusiveemployers.co.uk/blog/how-to-measure-inclusion-and-diversity-in-the-workplace/

https://www.netflix.com/title/80200575

Huck, J. T., Day, E. A., Lin, L., Jorgensen, A. G., Westlin, J., & Hardy III, J. H. (2020). The role of epistemic curiosity in game-based learning: Distinguishing skill acquisition from adaptation. *Simulation & Gaming, 51*(2), 141-166.

Ismaizam, N. M., Rahman, S. F. A., Ahmad, S., Nazri, N., Idris, N., Ali, N., . . . Rashid, K. (2022). An Integration of Game-based Learning in a Classroom: An Overview (2016-2021). *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development, 11*(1), 1207-1221.

Iwabuchi, K. (2015). Pop-culture diplomacy in Japan: Soft power, nation branding and the question of 'international cultural exchange'. *International Journal of Cultural Policy, 21*(4), 419-432.

Jenner, M. (2018). *Mareike Jenner, Netflix & the Re-invention of Television*: Cham: Palgrave Macmillan.

Kacsuk, Z. (2016). FROM" GAME-LIFE REALISM" TO THE" IMAGINATION-ORIENTED AESTHETIC": Reconsidering Bourdieu's Contribution to Fan Studies in the Light of Japanese Manga and Otaku Theory. *Kritika Kultura*(26).

Kartikasari, W. (2018). The role of anime and manga in Indonesia-Japan cultural diplomacy. *Muhammadiyah University of Yogyakarta, 18*, 1-7.

Kiryakos, S., & Sugimoto, S. (2019). Building a bibliographic hierarchy for manga through the aggregation of institutional and hobbyist descriptions. *Journal of Documentation, 75*(2), 287-313.

Magerko, B., Heeter, C., Fitzgerald, J., & Medler, B. (2008). *Intelligent adaptation of digital game-based learning.* Paper presented at the Proceedings of the 2008 Conference on Future Play: Research, Play, Share.

Mihalic, M. (2017). Cultural Understandings Through the Sapir-Whorf Hypothesis. *Memorial, Undergraduate*, 166.

Nalu, A., & Bliss, J. P. (2011). *Comics as a cognitive training medium for expert decision making.* Paper presented at the Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting.

Narvaez, D., (2019). In the Borderland of Consciousness. Is the human collective psyche shifting in these perilous times? Psychology Today, December 29, 2019. https://www.psychologytoday.com/us/blog/moral-landscapes/201912/in-the-borderland-consciousness

Páez Molina, J. D. (2020). *Graphic visual novels impact on students' reading comprehension skills.* Corporación Universitaria Minuto de Dios,

Rasimin, R., Luthfi, M., Nurchamidah, N., & Syafaruddin, B. (2022). Contextual Teaching Learning Strategies Through The Anime Movie" Bhineka Tunggal Ika" For Enhancing Student Learning Motives. *Golden Ratio of Social Science and Education, 2*(1), 47-56.

Robbins, L. P. (2014). Bringing Anime to Academic Libraries: A Recommended Core Collection. *Collection Building, 33*(2), 46-52. doi:https://doi.org/10.1108/CB-12-2013-0047

Röpke, R., Schroeder, U., Drury, V., & Meyer, U. (2020). *Towards personalized game-based learning in anti-phishing education.* Paper presented at the 2020 IEEE 20th International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT).

Schroff, S. (2019). An alternative universe? Authors as copyright owners-the case of the Japanese Manga Industry. *Creative Industries Journal, 12*(1), 125-150.

Schwartz, A., & Rubinstein-Ávila, E. (2006). Understanding the manga hype: Uncovering the multimodality of comic-book literacies. *Journal of Adolescent & Adult Literacy, 50*(1), 40-49.

Steele, D., Zhang, R., & Song, S. (2018). *The Impact of Manga on Japanese Students' Reading Habits.* Paper presented at the Proceedings of the 2018 2nd International Conference on Education and E-Learning.

Tsatsou, D., Vretos, N., & Daras, P. (2019). Adaptive game-based learning in multi-agent educational settings. *Journal of Computers in Education, 6*, 215-239.

Udjaja, Y., Suri, P. A., Gunawan, R. S., & Hartanto, F. (2022). Game-based Learning Increase Japanese Language Learning through Video Game. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications, 13*(2).

Wai-Ming, N., & Ng, W.-m. (2002). The impact of Japanese comics and animation in Asia. *Journal of Japanese Trade & Industry: July/August*, 2.

Wang, Y. (2005). The dissemination of Japanese manga in China: The interplay of culture and social transformation in post reform period.

Werning, S. (2014). Manga, anime and video games: Between adaptation, transmedia extension and reverse remediation. *MediaScape, UCLA's Journal of cinema and media studies*.

Żerebecki, B. G., Opree, S. J., Hofhuis, J., & Janssen, S. (2023). Recognizing the similarities and appreciating the differences? Content choices and perceived (dis) similarity with TV show characters among youth. *Psychology of Popular Media*.

A PRIVILEGED UPCOMING GENERATION: AN ANALYSIS OF "DAS PRIVILEG" AND IMPACT OF TRANSHUMANISM ON MEDIA

Nilüfer Pembecioğlu

Istanbul University, Faculty of Communication, Radio Television Cinema Department, Istanbul, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0001-7510-6529

ABSTRACT

With the success of the Black Mirror series, horror, and mystery-focused shows portraying young individuals with emotionless expressions who are obsessive, lonely, and socially isolated began to gain popularity. One of them, "Das Privileg," offers a glimpse into the lives of a family enjoying the privilege. This is not an action movie; instead, it is about the process of unraveling the enigmatic occurrences that confront a young kid who rides his bike from his isolated house to school, receives highly individualized special education, and pays attention to his diet. Its slow-flowing plot and action-based narration are accompanied by very little use of language. On the other hand, it is seen that the effect on the audience is high.

One of the key ideas in transhumanism is the notion of the self, and it is believed that in order to grow and live longer, a person must disembodiment his identity from himself. The paper is accompanied by evaluations of how much young people will accept traditional values as well as structural, functional, and contextual analyses of the movie. On the other side, this study aims to explore the history and future of mankind in relation to this movie by contrasting the narratives of the past and the future.

Keywords: Alice In Borderland, Generation Z, Parallel Universe, Collaborative Learning, Decision-Making Strategies, Addiction to Gaming

1. Introduction

Comparisons between the actual world and the virtual world are common due to the growth of mass and individualized media that appeal to wider audiences and the construction of an artificial universe via digitalization. People now almost entirely inhabit this made-up world, and they have started to perceive and appreciate the fictionalized reality that exists there as genuine reality.

Many futuristic films appear to depict people of the more discrete kind, worry us about a range of new crimes, and focus on people who are more preoccupied and live alone. While others the movies have an optimistic picture of how future living will be more pleasant, prettier, and smoother. Moreover, due to all this alienation and isolation, it is seen that people turn into more sickly and psychologically unbalanced individuals.

A setting is constructed where the fake inhabitants of an artificial world can be regarded as problematic in light of the genuine issues facing the real world, its youth, and all of its inhabitants. We need to assess the personality analyses of the characters in the television series scripts because we don't even know the

reasons of the cause-and-effect interactions in the lives of the people closest to us or the motivations behind their decisions. They are becoming a part of the audience's experience because they are no longer only a part of the words and stories. One thing on the agenda are horror and mystery-focused TV shows, which have become popular with the success of the Black Mirror series and feature dispassionate portrayals of obsessive, lonely, and alienated young people. on the schedule.

German film "Das Privileg," which has received a lot of attention recently, gives us a glimpse into the lives of a few families who raise the privileged youth of a society with high social, economic, educational, and knowledge standards. The film, which takes a mystic, dystopian, and enigmatic tack, typically progresses through encounters and sparse discussion in vast, rural, green spaces. We are witnessing the values of young people who go to school on their bikes and dream of the future, away from a hectic lifestyle and crazy crowds.

One of the major tenets of transhumanism is the notion of self, which holds that in order to develop and live a longer life, a person must dissociate their identity from themselves. The assertion is made in conjunction with analyses of the film's structure, function, and setting as well as predictions of how young people will embrace conventional values. On the other hand, this study compares past and future narratives in order to examine the history and future of humanity in relation to this movie.

A privilege is defined as a special right or advantage that only one person or group has (https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/privilege). If you talk about privilege, you are talking about the power and advantage that only a small group of people have, usually because of their wealth or their high social class. The word seems to be used in the previous centuries even more than today.

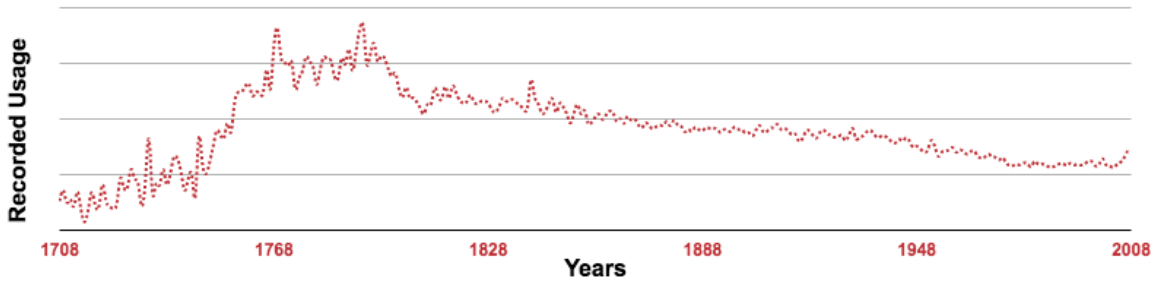

Figure 1: Usage for the word “Privilege” throughout time (https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/privilege)

While the word privilege serves as a reminder that one party to a communication is superior to the other, it also reflects this superiority across a wide range of disciplines. This superiority, a type of superiority, can be social, authoritarian, economic, physical, or psychological. A healthy person values interior communication, but dyadic communication between two people seems to be even healthier because it allows for an interchange of thoughts, feelings, and information between just the two of them. The domination of one of them in this little partnership, however, is typically inevitable since they are each "more" of something—let's say, tolerant, humorous, or taller—than the other. This creates a binary opposition that could provide that individual a single plus or minus slot. But as soon as a third person encounters the conversation, the concept of dominance shifts, and "more" is replaced by "the most" in the superlative form. As a result, the triad theory introduces the concept of taking the lead on a certain subject.

Since the circumstances of the present day enable each individual to be the best in any theme, scientists are now focusing on the variants of the problem. For instance, person A might be the most understanding, person B might be the funniest, and person C might be the tallest. As a result, the primary task of group work may be to define, discuss, and settle on the notion that a particular individual is the greatest. The movement between cultures and communities further encourages this possibility. The 21st century provides us broader perspectives to demonstrate that we are the best in our environment.

Kaufman, (2019) states that first discovered by Delroy Paulhus and Kevin Williams in 2002, the dark triad of personality consists of narcissism (entitled self-importance), Machiavellianism (strategic exploitation and deceit), and psychopathy (callousness and cynicism). While these three traits had traditionally been studied mostly among clinical populations (e.g., criminals), Paulhus and Williams proved that each of these traits is clearly on a continuum—we are all at least a little bit narcissistic, Machiavellian, and psychopathic.

Jonason & Webster (2010) on the other hand claim that people who are disagreeable, extraverted, open, and have high self-esteem in addition to having low levels of neuroticism and conscientiousness are said to score high on the Dark Triad. However, those who are high on the Dark Triad will also benefit from having a more individualistic, competitive attitude toward others and less of a deeply altruistic orientation. This kind of a profile has been called a "James Bond psychology" (Jonason, Li, Webster, & Schmitt, 2009). It occurs that both alturism and selfishness are acceptable to a certain level but when the balance changes different types of characters could occur.

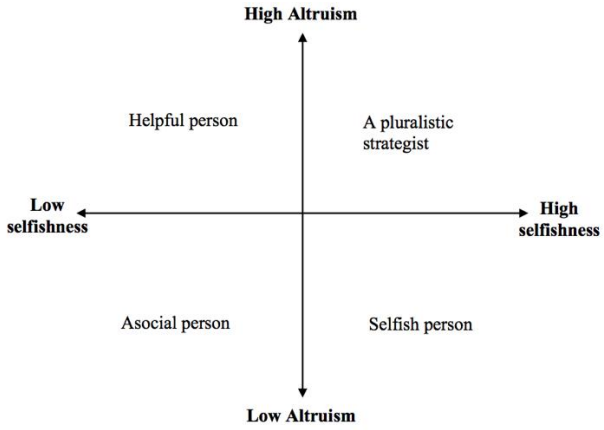

Figure 2: A Pluralistic View Of Social Strategies (Jonason et.al., 2010)

Whereas the light triad is associated with Kantianism (treating people as ends unto themselves, not mere means), Humanism (valuing the dignity and worth of each individual) and Faith in Humanity (believing in the fundamental goodness of humans), the Dark Triad to generally be positively related to maladaptive, selfish, and aggressive outcomes, and negatively related to more prosocial, growth-oriented, and self-transcendent outcomes (Kaufman, et.al., 2019). Aytaç, (2022) also discusses how the psychology literature of the last two decades put forward the concept and attracted researchers worldwide almost from all disciplines of social sciences, and a considerable amount of research was conducted on it. Consequently, adding a fourth variable, sadism into the concept is suggested, and The Short Dark Tetrad Scale (SD4) is developed.

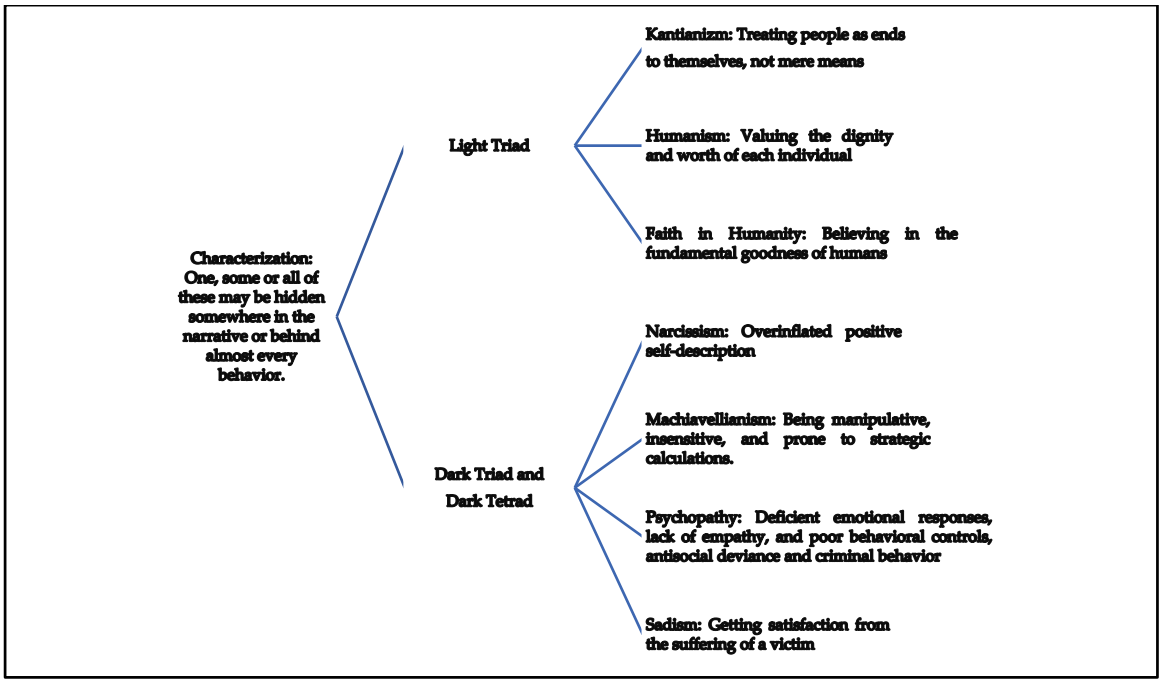

Figure 3: Narrative Characterization – (Pembecioğlu, N.)

2. Research and Methodology

This study demonstrates that the heroes and plots of serials such as Dark and “Das Privileg” construct a dystopian future and undertake the representation of society with their characters. The main argument of the study is that "Das Privileg"s social style, which is characterized by the Dark Triad and Dark Tetrad, may reflect one social approach. The dark triad traits influence the development of intimate relationships in a complex way even if it is with a kind of a classmate or parent-child, grandparent-grandchild relationships.

Furthermore, the paper concentrates on the representation of the light triad and dark tetrad in the serial and mostly through depictions of characters and actions from the serial the overlapping issues were exemplified. The key words of the whole serial can be summarized as "No mercy for the victims". According to Ghavam et al (2023), who investigated the link between dark personality traits, alleged aggressive video game behaviors, and serious traffic violations, their findings overlap. Since the media characters are a substantial part of narratives, especially when the storyline is emotionally involving, it is assumed that the distance relates not only to the narrative as a whole but also to its characters. Eudaimonic narratives, a media type that is particularly emotionally involving, can be described as narratives that grapple with issues pertaining to the purpose of life, the human condition, and human virtue. Hence, eudaimonic narratives deal with strong affective processes such as love, loss, (melodrama), and the transience of life itself (Slater et al., 2018).

Dark is a German science fiction and thriller web series created by Baran bo Odar and Jantje Friese, whose plot, and especially its first season, has been compared by many to the famous 1990s TV series "Twin Peaks", which tells a true story of disappearance. Many critics emphasized that the show was darker and deeper than "Stranger Things" and catchier than "Twin Peaks" (https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2017/dec/01/dark-review-a-classy-knotty-time-travelling-whodunnit-for-tv).

When considered in the context of narrative fiction, it may be argued that repeatedly stressing a particular action is a very unoriginal and grating way to communicate. It's possible to draw comparisons between “Das Privileg”, one of the Netflix movies scheduled for release in 2022, and the Dark series, which began airing on December 1 of last year and is thought to be the first Netflix original series in German. The series' narrative, as well as the plot itself, appears to be well-designed. In short, it gives the audience the impression that the events are fabricated within the confines of the present (basic time), the past (1986), and the prior past (1953), and that the people and similarities move through these three eras. Here, it is questioned how the media affects people, particularly how young people were affected by the 1980s Euro-Pop boom. However, the youth who are already depicted appear to be based on a "privileged" youth who consumes drugs, enjoys unrestricted relationships, and does not experience financial hardships in an educational system where scientific knowledge is transmitted although it is unclear exactly what courses they teach.

3. Findings

People worldwide are living longer. Today, the majority of people may anticipate living into their 60s and beyond. The number of older people and their share of the population are rising in every nation on earth (https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health). One in six individuals on the planet will be 60 or older by 2030. By this point, there will be 1.4 billion people over the age of 60, up from 1 billion in 2020. The number of individuals in the world who are 60 or older will double (to 2.1 billion) by 2050. Between 2020 and 2050, the number of people 80 or older is projected to treble, reaching 426 million. Although population aging, or the shift in a nation's population's distribution towards older ages, began in high-income nations (for instance, 30% of the population in Japan is already over 60 years old), low- and middle-income nations are now going through the most significant change. Two-thirds of the world's population over 60 will reside in low- and middle-income nations by the year 2050.

According to Çomak & Pembecioğlu, (2022), prolonging human life; eliminating diseases; delaying aging; freezing the body; creating a superior human being; implanting a chip in the human brain; raising superhumans and healthier, stronger, smarter, and more conscious people; and reaching the archetype of immortality in the subconscious are some of the goals of transhumanism. Transhumanism has been able to spread to conceptual fields enriched with details such as the glorification of science and technology, as well as to conceptual fields enriched with details such as insensitivity toward human limbs, replacing limbs with strong mechanical parts, gene and stem cell transfers, deciphering the genetic code, and allowing people to stay at the age they want. Some of the other desires for transhumanism involve artificial superintelligence, living beyond the age of 100, and transitioning from biological evolution to mechanical evolution.

Privilege (German: Das Privileg), a 2022 German film directed by Felix Fuchssteiner and Katharina Schöde, written by Felix Fuchssteiner, Sebastian Niemann, Katharina Schöde, and Eckhard Vollmar and starring Max Schimmelpfennig, Lise Risom Olsen, and Caroline Hartig, is released by Netflix on February 9 It was published in 2022 and managed to reach a very large audience (https://en.wikipedia.org/wiki/The_Privilege).

The interest in TV series such as 'Money Heist', 'Dark', 'Who Killed Sara' and the increasing interest in the German school with such productions played a very important role in Netflix's international adoption of this production (Sharma, Aayush, 2022, 'The Privilege). ' on Netflix: 5 things to know about the German Horror Movie, Meaww, Feb 2, 2022, (https://meaww.com/the-privilege-on-netflix-5-things-to-know-about-the-german -horror-movie). According to the movie's introductory paragraph, "The film seems to be based on how 18-year-old Finn (Max Schimmelpfennig) increasingly has nightmares and hallucinations, years after the tragic death of his sister Anna, while his family treats it as a childhood trauma and pretends it doesn't exist. As he and his best friend Lena (Lea van Acken) try to uncover the terrifying secret behind his past and his family's inconspicuous structure, Finn is faced with realities he never imagined and will ultimately have to make some choices.”

'The Privilege: Everything About Netflix's German Supernatural Thriller,' according to Leisure Byte, published on February 4, 2022 (https://www.leisurebyte.com/the-privilege-everything-about-thriller/) underlining that it is more Hollywood-like than the German type of film and that it has the feel of a horror movie for young people. Even the presence of young individuals in the film's important roles, who are quiet, shy, introverted, and depressed, cannot change these characteristics.

On a structural and narrative level, the ideas that appear in both movies are as follows.

Location: The action of Dark takes place in Winden, a remote community run by independent, fascinating, and unusually structured "administrations" (police). It's the same for "Das Privileg", rather isolated, green and remote place is chosen with not much interaction or mobility possibilities.

Feelings: Isolation, loneliness, and alienation

Landscape: Architectural simplicity and a person's weakness

Environment: Solitude and security

Parenting: Adults who are overly serious and uninteresting, not real parenting but adopting children secretly

Marriages: Unhappy, ready to dissolve and almost a fictitious marriage

No Close Friends: Young folks putting on insensitive and indifferent masks

Short and Secret Visits to Other Places: Young people's independence and capacity to travel to remote areas Young people and adults tend to share few interests.

Education: Individualized, distance and a top-tier private education.

Methodology: Not much collaborative work or social responsibility issue, no social development or emphaty

Psychological Treatment: Social Young people receiving psychological treatment while keeping their condition a secret from their peers

Social Inequality: The width and depth of the gap between groups

Police: Indifference and unwillingness to cooperate

Young individuals encounter the supernatural at various stages in both stories (https://www.leisurebyte.com/the-privilege-everything-about-thriller/). Both the juvenile protagonist in the Dark series and the young protagonist in the film Privileged experience the same feeling of helplessness and even sickness after experiencing "ghosts" that are only visible to them. There is a point in time when middle-aged people are rebellious and the elderly are exceedingly obedient. At this stage, it might be argued that young individuals actually do experience a form of loss. They are truly alone, disconnected, and aimless.

In the Dark series, adults' pursuit of desire and lust closely resembles that of young people at wild parties to which only special people are invited and only special individuals are utilized. With the structure they create in their own lives, the guidelines they diligently follow, and their assumptions that everything is great, there are some behaviors that adults do not give up. Some of them include exercising and

maintaining a healthy lifestyle. It should be highlighted, nonetheless, that this meticulousness might occasionally be portrayed as unpleasant or as having a psychological problem.

Despite the fact that both stories are set in a time of digital lunacy, the cultures in the movie seem to live more reserved, humane lives away from virtual society. However, it can be demonstrated that outside of the realities of the digital age, they do not exhibit any media addiction. In a similar vein, facts only illuminate the heroes through non-digital postings like old documents and letters.

Despite the fact that the religious aspect of the stories is symbolically represented, such as by a neckpiece or the soundtrack, it is noteworthy that a nonreligious form of expression is preferred, in which the film's protagonists have no control over their beliefs and are even implied to be atheists. It may be argued that public buildings like schools, police stations, and libraries have taken the place of the once-dominant church images of yore, which were more regal and gave the idea of being pristine and green. The perception that nature is more motionless, joyless, and lifeless is yet also created. For instance, the vegetation in the areas designated as forests or jogging trails suggests a younger forest, and the prevalence of thin and tall trees suggests that even these naturally occurring areas were established relatively recently, and possibly even artificially. Particularly in the Dark series, environment is portrayed as being increasingly polluted and foggy, with dead birds, and it is emphasized symbolically that the power plant associated with energy changes something in nature. For instance, it is stressed that only one person is the focus, while other living creatures and details that are "dead" in the forest are not given attention, in the scene where dozens of cops' hunt for Mikkel after he vanished in the forest. Thought to have a greater architectural structure in terms of technology, space designs often appear to have failed to remove unforeseen power outages, tardy phone operations, or other hurdles. However, when everyone's mobile phones are simultaneously beeping messages, handwritten letters from the past or outdated computer printouts might still be useful in solving issues.

It can be argued that young people are more likely to be terrified of "uncertainty" than they are of actual things or people, despite the fact that both films are regarded to give all types of protection at a high degree. For instance, they prefer to go without notifying anybody and to find solutions to issues on their own, even while they are fleeing from someone or somewhere.

The disappearances of Mikkel and Eric in the television series Dark are reminiscent of other enigmatic disappearances that have occurred in the past but aren't even wanted to be recognized now. But everyone is calm up to a certain point. In the movie Privilege, Finn insists that he is the only person on the suspect list as the only person who might have harmed his friend, so he won't have to give up looking for his brother, who vanished when he was a young child, and a friend who vanished. Young people will also continue to keep quiet about their brother Mikkel's disappearance if they keep quiet about the disappearance of their friend Eric.

We can observe people's faith in God beginning to be articulated as more secrets attempt to be revealed. For instance, Charlotte's prayer, "God, give me patience to accept what I cannot change, courage to change what I can, and wisdom to understand the difference," is shown as an example of sincere and scientific religion in front of her husband's enormous library loaded with hundreds of books.

The young protagonists of both narratives can "see" things that have happened or will happen between sleep and wakefulness, but they have difficulty in matching what they see with reality. Establishing the connections between the meanings can help to perceive the actions and attention that will be encountered in the flow of the film. Although the "duality" appearing in the credits of the series Dark can be considered as a doubling, symmetry or illusion, it actually means the repetition of events.

In contemporary tales, a value transfer that can be seen in mythological narratives, an issue with identity disclosure, and a struggle against depreciation may all be observed. Most of the stories are about people who are striving to avoid dying or who are dying while upholding their morals. Using the trick of

presenting anything with just a pinhole—or, more accurately, by essentially not showing anything—mystery, danger, or dread are created. Typically, searches are depicted as being undertaken by the heroes' relatives on their own, alone, and for some reason at night or throughout the night, heightening the mystery.

For instance, Mikkel's moving statement about his thoughts about mortality just before he got lost in the woods is just one example from the film. Because in his opinion, "not being found" is worse than passing away. We also witness a modest church with bells ringing when his mother visits his grave to remember her son, Mads, who vanished years prior. She places one of her son's toys on his tombstone and then removes it after some time has passed. Even the toy is not something she intends to give up, she wants to keep it as a value she can see and touch. Of course, it is also intriguing that the missing child has a burial, and it nearly makes Mikkel's point complete in that it shows the viewer that at least there is a location to be visited, better than having nothing left.

The stranger checking into the hotel notices the front page of a 1952 newspaper. The question "Where is Mikkel?" and "When is Mikkel?" It changes, as we can see. When Mikkel, who emerges from the cave in a trance, notices signs that he is in another historical period, this gap in scientific understanding quickly gives way to a cinematic reality.

People who sleep for a very long time and then awaken after a specific amount of time find the world they left and their surroundings have changed; even the "seven sleepers" are referenced in mythology and holy scriptures. After a protracted nap, the protagonist of the "Sleeping Beauty" story awakens in a new era. Does sleeping involve time travel? In the movie Snowpiercer, Melanie Cavill, the lead character, survived for almost six months by sleeping sporadically after she was unable to board the train, she needed due to a brief delay in the minus 86-degree cold. These are the minor information about situations in which it is feasible to live a very long time that are shown in the movies. In return, those who embrace this concept take better care of themselves, give their comfort more consideration, and construct more customized lives.

Altnyay (2013) asserts that the brain, which makes up only 2% of the body, uses up 14 of the energy generated by the body on an individual basis. This translates to an energy consumption of 20 Watts and 20 Joules per second, which is known to be equivalent to the effort required to lift a mass of 1 kilogram from a table that is 1 meter above the ground. It turns out that our brain uses the energy required to raise and lower a 20 kg mass once every second.

On the other hand, Bakırcı (2019) emphasizes that different types of sleep have accompanied living things ever since the beginning of brain evolution and defines sleep as "sleep as a naturally repetitive state in which the level of consciousness changes, sensory activity, and almost all voluntary muscles are suppressed". The brain raises the alert threshold during sleep, which reduces the reaction to all stimuli. One of the scientifically proven facts is that some living things can survive despite seasonal challenges by going into a state of "Winter Sleep" (Hibernation). Growth activities take place during this period, and the defense, nervous, and musculoskeletal systems get ready for the new day.

4. Conclusion

According to Vincent (2013), it is challenging to define the Anti-Aging movement and indicate how it contributes to the controversial nature of old age. He addresses the subject from a cultural anthropological and critical gerontological perspective. Investigating how aging is conceptualized in various cultures and the reasons why the anti-aging movement is adopted in the modern Western perspective may be of primary interest in the last few decades. However, since the dawn of civilization, many diverse societies have not found the thought of growing old particularly frightening. Old people were revered and cherished in almost all civilizations because they were thought to be intelligent, counsel others in society, act as leaders in difficult situations, and have life experience.

However, in the contemporary day, by evaluating the contentious cultural meanings of "old age," manifests in their hostility, awful concepts of being old are attributed to someone who is no longer a member of society, or someone called to be the odd-man-out, otherized, disregarded, useless, and rejected. All in all, the thought of exclusion destroys the spirit, which is why people today are attempting to delay physical aging and pursuing the idea of eliminating death.

The term "shift of values" refers to this modification in the values thread. Future generations receive social ideals during the childhood and adolescent years. Because the generational difference is not extremely large or deep, some generations don't mind adopting the ideals of their forebears and incorporating them into their own life. Sometimes there is a chasm between generations that cannot be bridged, and this gap results in differences in which social and individual values will never be the same. When referring to generations, terms like Baby Boomer (Born Between 1946 and 1964) or "Sandwich Generation" might be used, as well as Generation X (1965–1979), Generation Y (1980–1999), and Generation Z (after 2000). (Keene & Handrich, 2011).

The "Baby Boomers" were the 1 billion children born during the "population explosion" years immediately following World War II. Their existence resulted in a transfer of value from the extended family's three generations' worth of habitation in the residences where they lived. They stood for devoted individuals who held a high regard for loyalty, were content, valued honor, and spent a significant amount of time at the same place of employment. Even if the most idealistic of them fought against social injustices and rose to fame as leaders of young organizations, the vast majority of them were content and joyful, believing they had fulfilled their life's goals. (Bouk, 2018).

According to Kupperschmidt, (1998), generation X is described as a cynical, materialistic generation devoid of a work ethic; a generation unwilling to "pay their dues" and unlikely to match their parent's economic success; and the generation most likely to personify the decline rather than the advance of society's greatness. From a more positive perspective, Generation X is credited with much of the Gulf War success: the average age of the military was 20.5 years. Eisner claims that generation Y is often presented as preferring a positive work environment and stimulating work offering opportunities for advancement and success, encouraging a collective management style, and attentive to the work-life balance (Eisner, 2005). However, Generation Y expects their superiors to highlight a greater emphasis on their uniqueness, personal drive, and challenges in the form of frequently shifting job responsibilities due to their high mobility rates and being open to challenges worldwide. In general, Generation Y becomes tired of monotonous work, which is looked as lowering their motivation.

The generation Z's active participation in virtual reality from the moment of birth is the primary factor determining the distinct psychological traits of this generation. Teenagers' online behavior on the Internet can be used to gauge their participation in virtual realities (Puchkova, et.al., 2017). As they become older, they become more proficient at handling multiple issues at once. They have better abilities in multi-tasking with the highest generation of motor skill synchronization in human history, including hand, eye, ear, etc. (Berkup, 2014). These benefits, nevertheless, might potentially become drawbacks if you have trouble focusing and paying attention. They won't have to worry about making decisions when they join the workforce since systems will handle everything and artificial intelligence will make decisions. They'll have many degrees, be professionals, and be inventors. Their lives will no longer be governed by the idea of authority and as customers they are expected to have a dissatisfied, undecided, and inherent profile rather different from the other generations.

Successful aging is utilized as a general conceptual framework in social gerontology, according to Liang & Luo (2012). This theoretical critique identifies four areas in which the discourse on successful aging is flawed. First of all, successful aging has an ageist aspect and creates discord between the body and the psyche. Second, effective aging ignores the more important aspect of quality experience in favor of quantitative activities motivated by the "busy ethic." Third, the consumerist and economic aspects of successful aging are not sufficiently addressed. Fourth, since the language surrounding effective aging was created using Western (and primarily American) norms, it may not easily translate to other cultures.

The Yin-Yang philosophy serves as an inspiration for the idea of harmonious aging, which is emphasized by Liang & Luo (2012). Harmony is the balance that results from diversity rather than uniformity. The goals of this new discourse are to acknowledge the difficulties and advantages of aging itself, to lessen the conflict between ideologies of activity and withdrawal, to restore the integrity of the body and mind, and to underline how interdependent people are. According to Liang and Luo, the demand for a discourse shift aims to encourage scholarly inquiry into what makes for a healthy old age and to better recognize cross-cultural differences in the context of global aging.

Many stories are created today to promote the concept and persuade millions of people to purchase various anti-aging products. As a result, it also generated a marketing challenge and a sizable bazaar for those who still desire to be "in the society" as opposed to being cast aside. In the film “Das Privileg”, the shift of the values occurs in a different form. With the help of the digitalization, the filters used even in a single photo is diversified as to provide as many choices as possible. Thus, the aesthetic pleasure took place of the real artistic production and reality.

Even if we all know about the current manifest in the form of uploading the human brain to a computer or robot, enriching it, and even immortalizing it through a recording thanks to science and technology. This demonstrates how human nature can be changed or transformed. Julian Huxley, an evolutionary biologist, was the first to use the term transhumanism. In these days, the concept appears to have evolved and been enriched significantly and to incorporate many new concepts into its framework (Çomak & Pembecioğlu, 2022).

Regarding the analysis of the film “Das Privileg” a tailored reality is created. Yet, here, the only reality is how conceited and narcissistic individuals are right now. According to Jonason's classification of High Alturism, High Selfishness, each of the heroes has adopted a "pluralistic strategist" persona (Jonason et al., 2010). Whether they are young or have children is unimportant. The only thing that keeps them alive is the idea of preserving the previous generation at any costs. They have grown to believe that they can carry them eternally without losing any of their value and that they can be transferred to another body in the future. They built an artificial "religion" for themselves through the ceremonies they set up, and they included the entire fields of health and education in this high goal.

It implies providing young people with the finest possible upbringing, education, and care for their physical and mental wellbeing as part of this "Secret society" that has been built. Because when the time comes, they will require this body, and they will only be able to get close to immortality with this body. In contrast to the connotations that earlier generations assigned to children and adolescents, a radically different meaning emerges in the film. Young people are positioned as the keepers of the past, not the representatives of the future, and the body and spirit of the child are considered as a kind of cocoon.

The heroes who brought about this transition, however, are all obviously narcissistic, Machiavellian, psychopathic, and even sadistic and cruel people. Therefore, it is important to note that there is a "Dark Tetrad" that appears in the film “Das Privileg”, but it's not named, and the identity has not been made explicitly and clearly obvious. Young people do not have the freedom or the right to be superior to their families, to have alternatives, passions or tastes or even they cannot be mobile, as can be observed in this circumstance. None of the young individuals in the film exhibit traits associated with the Z Generation. The setting is particularly obscure, and the movie is essentially timeless. Notably, there is no genuine emotional bond between any of the young characters in the movie and their family. The institution of the family will ultimately be destroyed as a result. The family was not the only institution ruined it is important to emphasize. For instance, it is extremely obvious that the teenager who was looking into the death of his friend did not receive any assistance from the authorities, the police. Similar to this, it is evident that the educational establishment no longer serves the previous idealist, instructional, constructivist, or collaborative roles. Children only receive the information that the system determines the kids will require.

Pexman (2019) state that it is well established that sensory experience is influential in children's early concepts. Opinions diverge, however, on the role of sensorimotor experience in conceptual development beyond infancy. The primary tenet of the embodiment framework is that body morphology, sensory systems, motor systems, and emotions have an impact on all psychological processes. As a result, the framework has the potential to offer a unified viewpoint for psychological study.

Fukuyama mentions in his article from 2004 that a strange liberation movement has grown in the developed world over the last few decades, and as "Transhumanists" see it, humans' biological destinies have been deduced from the blind random change and adaptation process of evolution. Fukuyama is discussing the transhumanist movement to free the human race from its biological constraints. recommends that the species should advance to the next stage. While pointing out that the fundamental tenet of transhumanism is that we will one day use biotechnology to improve our strength, intelligence, propensity for violence, and lifespan, he also emphasizes that much of the research agenda of modern biomedicine conceals our understanding of transhumanism today and in the future.

Transhumanism is now associated with artificial intelligence, and it is anticipated that humans will use this technology to express their unending yearning for empowerment and change. However, it appears that artificial intelligence is increasingly focused on improving the safety, well-being, and economics of various aspects of life. Some of the mythologically inspired dreams from antiquity may have come true even now, according to some theories. Humans, on the other hand, are determining how far they can go without sacrificing their humanity.

Thus, the embodiment does not take place as described in Rydstrøm (2001) "Like a white piece of paper", as a baby, an infant, a newborn. Instead, as the film proposes, it starts from the point which has been determined beforehand and with precise measurements. It starts from the most suitable point where both bodies can accept each other and a perfect union can take place genetically, physically, and psychologically.

Adolescents between the ages of 0 and 18 are included, as are those between the ages of 18 and 65, those between the ages of 65 and 74, those between the ages of 74 and 84, and those beyond the age of 85. National and international aging research use the World Health Organization Age Scale and definitions as a starting point, despite the fact that different age criteria are employed within the context of distinct categories.

As a result, in the situation depicted in the film, replacing teenagers with the elderly does not imply extending the lives of the elderly. It might mean finding a new body to inhabit, however, in a way entails transferring their brains and souls. It is implied that this is possible in the context of the film, at least, and the audience is left to their thoughts to prepare for such a reality.

On the one hand, this body transfer frees the New People from parental supervision who are on the verge of rebelling against their parents, society, and all established rules. On the other hand, it involves paying for a time period during which the elderly, who have already developed into self-sufficient persons who can think critically and competently for themselves, can relive their youth again and again. The young person's body is the main product being advertised here. From an ethical perspective, this organized crime can be compared to human trafficking, organ trafficking, and theft of hopes and lives, among other crimes. The elder person's children makes the purchase of a new body.

This body swap practice is not merely accepted by families and people from various generations. In that imaginative society created in the film, almost every institution has given their approval for this idea, which is carried out through the foods and medications that kids regularly take.

Children regard themselves as alone and a bit isolated because they do not recall much of their early years and because their memories have been obliterated. It is evident that young people who grow up

without genuine parental affection have their bodily requirements supplied to a large extent. For instance, their diet, psychology, and physical and mental development are all closely supervised.

The creation of the ideal social system through the perfection of the person is the subject's central idea. It is projected that producing ideal people will lead to the creation of the ideal society. A higher society with more educated quality members who are independent, self-sufficient, conscious of their values, adhere to a certain way of life, and are aware of their potential and goals in life is something that has been proposed. The benefits of this new existence include the freedom from catastrophic events like unnecessary regrets, painful romantic relationships, and loved ones' loss. Additionally, it is obvious that each of them will manifest a significant degree of narcissism. Moreover, the realization of this ideal means that everyone and everything around is used to achieve this goal.

The narratives seek to persuade humanity that this re-embodiment of youth by the elders provides for how a unifying perspective might work for cognition (including language, memory, and values), cognitive and social development, social psychology, neuroscience, clinical psychology, and psychology applied to transhumanism.

Transhumanism's primary goal is the inoculation, immunization, betterment or improvement of humanity. However, there is a a huge price to be paid for this to happen and the way it plays out in the movie is a little odd. There, parents are seen as being cruel for not just extending the lives of their own parents but also for being able to make use of the other bodies, adopted children to make it possible. Because of this, young infants who would otherwise be abandoned and excluded might enjoy the pleasure of being raised and cared for like the children of wealthy families and being included in a special society. These new breeds of parents are so cruel that they would rather have their genes and values uploaded into these young and undeveloped bodies and minds for a better existence than deal with the challenges of having their own child and developing an emotional connection with them. This is the new meaning of privilege, and the question is whether we want that kind of privilege.

REFERENCES

Altınyay, 2013, Beyin ve Güç: Beynimizin Güç Tüketimi 20 Wattlık bir Ampül ile Aynıdır!, Evrim Ağacı, 5 Ocak, 2013, https://evrimagaci.org/beyin-ve-guc-beynimizin-guc-tuketimi-20-wattlik-bir-ampul-ile-aynidir-889

Aytaç, M. B. (2022). Karanlık Dörtlü (The Short Dark Tetrad-Sd4) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması Ve Karanlık Dörtlünün Pazarlama Araştırmalarındaki Yerinin Tartışılması. İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5(1), 129-149.

Bakırcı, 2019, Uyku Nedir? Uykunun Evrimi, Günlük Uyku Süreleri ve Uyku Sırasında Düşme Hissi Üzerine, 8 Mayıs 2019, Evrim Ağacı, https://evrimagaci.org/uyku-nedir-uykunun-evrimi-gunluk-uyku-sureleri-ve-uyku-sirasinda-dusme-hissi-uzerine-87

Berkup, S. B. (2014). Working with generations X and Y in generation Z period: Management of different generations in business life. Mediterranean journal of social Sciences, 5(19), 218.

Bouk, D. (2018). Generation crisis: How population research defined the Baby Boomers. Modern American History, 1(3), 321-342.

Çomak, N. & Pembecioğlu, N., (2022). Yapay Zeka - Transhümanizm - Mitoloji. Tıp Bilişimi II (pp.69-96), İstanbul: Istanbul University Press.

Eisner, S.P. (2005). Managing Generation Y. Advanced Management Journal, 70(4), 4-15.

Fukuyama, F. (2004). Transhumanism. Foreign Policy, (144), 42-43.

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Privilege

https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/privilege

https://www.leisurebyte.com/the-privilege-everything-about-thriller/

https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2017/dec/01/dark-review-a-classy-knotty-time-travelling-whodunnit-for-tv

https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health

Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The dirty dozen: A concise measure of the dark triad. Psychological Assessment, 22(2), 420–432. https://doi.org/10.1037/a0019265

Jonason, P. K., Li, N. P., & Teicher, E. A. (2010). Who is James Bond? The Dark Triad as an agentic social style. Individual differences research, 8(2), 111.

Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. D., & Schmitt, D. P. (2009). The dark triad: Facilitating a short-term mating strategy in men. European journal of personality, 23(1), 5-18.

Kaufman, S. B., Yaden, D. B., Hyde, E., & Tsukayama, E. (2019). The light vs. dark triad of personality: Contrasting two very different profiles of human nature. Frontiers in psychology, 467.

Kaufman, S.B. (March 19, 2019). The Light Triad vs. Dark Triad of Personality. New research contrasts two very different profiles of human nature. Beautiful Minds, Scientific American, https://blogs.scientificamerican.com/beautiful-minds/the-light-triad-vs-dark-triad-of-personality/

Keene, D. K., & Handrich, R. R. (2011). Generation X Members Are Active, Balanced and Happy: Seriously. Jury Expert, 23, 29.

Kupperschmidt, B. R. (1998). Understanding generation X employees. JONA: The Journal of Nursing Administration, 28(12), 36-43.

Liang, J., & Luo, B. (2012). Toward a discourse shift in social gerontology: From successful aging to harmonious aging. Journal of aging studies, 26(3), 327-334.

Pexman, P. M. (2019). The role of embodiment in conceptual development. Language, Cognition and Neuroscience, 34(10), 1274-1283.

Puchkova, E. B., YuV, S., & Temnova, L. V. (2017). A study of Generation Z's involvement in virtual reality. Psychology in Russia, 10(4), 46.

Rydstrøm, H. (2001). 'Like a white piece of paper'. Embodiment and the moral upbringing of Vietnamese children. Ethnos, 66(3), 394-413.

Slater, M. D., Oliver, M. B., Appel, M., Tchernev, J. M., & Silver, N. A. (2018). Mediated wisdom of experience revisited: Delay discounting, acceptance of death, and closeness to future self. Human Communication Research, 44(1), 80-101.

EMOTIONAL INTELLIGENCE, SPIRITUAL INTELLIGENCE, AND HAPPINESS GIVING IMPACT ON PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN MALAYSIA

Nurshahira Ibrahim

Academy of Contemporary Islamic Studies, Universiti Teknologi MARA, Kampus Pahang, Malaysia

Mohd Lokman Bin Sapiee

Faculty of Social Science and Humanities, Universiti Kebangsaan Malaysia

Tengku Maaidah Tengku A. Razak

Academy of Contemporary Islamic Studies, Universiti Teknologi MARA, Kampus Dengkil, Malaysia

Muhammad Muzakkir Bin Othman

Seman

Academy of Contemporary Islamic Studies, Universiti Teknologi MARA, Kampus Pahang, Malaysia

ABSTRACT

This study will be carried out to evaluate the role of spiritual intelligence as a significant mediating variable in the relationship between emotional intelligence and psychological well-being and evaluate the role of happiness as a mediating variable between emotional intelligence and psychological well-being. A survey method will be used to collect data from individuals involved in counseling sessions in Malaysia. SmartPLS software was used to evaluate 215 questionnaire data and test the research hypotheses. The results of the analysis produced two important findings: First, the relationship between emotional intelligence and spiritual intelligence has a significant relationship with psychological well-being. Second, the relationship between spiritual intelligence and happiness has a significant relationship with psychological well-being. The findings of this study confirm that the relationship between emotional intelligence and psychological well-being is mediated by spiritual intelligence, while the relationship between spiritual intelligence and psychological well-being is mediated by happiness. Next, the findings of this study can be used as important certificates to help practitioners understand the

diversity of perspectives on the constructs of spiritual intelligence and happiness and draw up a client's emotional management plan in counseling sessions to help achieve and maintain their emotional well-being in everyday life.

Keywords: emotional intelligence, spiritual intelligence, happiness, psychological well-being

Introduction

Emotional intelligence (EI) and spiritual intelligence (SI) have gained attention in psychology, particularly in Malaysia, where cultural and religious beliefs shape values and behavior. Studies have shown that spirituality is positively associated with psychological well-being and happiness in Malaysia, and EI is linked to academic achievement and well-being among university students (Koh and Yap 2016). Socioeconomic status, cultural values, and mental health stigma can influence the impact of EI and SI on psychological well-being (Chen & Miller, 2013). Incorporating EI, SI, happiness, and psychological well-being in counseling can benefit clients. Emotional intelligence helps individuals recognize and regulate emotions, while spiritual intelligence provides a framework for coping with life challenges (Ibrahim et al. 2022). Happiness interventions reduce symptoms of depression, and promoting psychological well-being leads to overall life satisfaction (Lyubomirsky et al., 2005). Counselors trained in these areas can tailor interventions to clients' needs, establish trust, and enhance communication (Keefer & Parker, 2021). By addressing emotional and spiritual concerns and promoting happiness and psychological well-being, counselors can help clients improve their mental and emotional health. Exploring the relationships between EI, SI, happiness, and psychological well-being in Malaysia can inform mental health interventions and support individuals in their emotional and spiritual well-being.

Methodology

The study was conducted at a counseling agency in Malaysia, with 130 questionnaires distributed to counseling clients using a stratified sampling technique. The survey method and cross-sectional research design were employed, and the questionnaires were developed based on relevant literature. The questionnaire included sections on emotional intelligence, spiritual intelligence, happiness, and psychological well-being. The data were analyzed using SmartPLS software, including factor analysis and examining direct and indirect effects.

Result

This study uses two methods to analyze the data. First, the study will analyze the reflective measurement model. This analysis includes findings on internal consistency reliability (composite reliability), convergent validity (outer loadings and average variance extracted), and discriminant validity. The results of this analysis indicate that all these criteria meet the established standards. Second, the study analyzes the structural measurement model as hypothesized below.

Hypothesis Testing Results

According to Figure 1, EI, Si and H accounted for 53.4 percent of the changes in PWB. This shows that factors other than the subject of this study explain up to 46.6 percent of the variance in PWB. This model had a moderate effect if the R2 value was > 0.33. The hypothesis testing revealed three significant results. First, emotional intelligence was significantly related to psychological well-being ($\beta = 0.369$; $t = 7.141$), thus supporting H1. Second, spiritual intelligence was significant with psychological well-

being (β = 0.103; t = 1.798), thereby supporting H2. Third, happiness was significantly correlated with psychological well-being (β = 0.366; t = 6.380), thus, supporting H3.

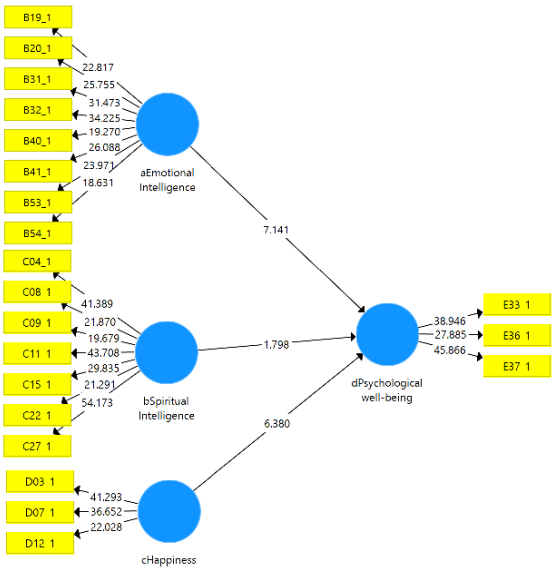

Figure 1: Hypothesis Testing

Discussion and Conclusion

This study aimed to investigate the relationship between emotional intelligence, spiritual intelligence, happiness, and psychological well-being among clients seeking counseling services in Malaysia. Emotional intelligence, spiritual intelligence, and happiness are important factors that contribute to psychological well-being among clients seeking counseling services in Malaysia. The COVID-19 pandemic has had a significant impact on the psychological well-being of Malaysians, including university students, mothers, and the general population (Rahimi et al. 2021; Kong et al. 2022; Kalok et al. 2022; Bahar et al. 2021). Therefore, it is crucial to understand how emotional intelligence, spiritual intelligence, and happiness can help individuals cope with stress and improve their mental health. Emotional intelligence refers to the ability to recognize, understand, and manage one's own emotions, as well as the emotions of others (Voon et al. 2022). Clients who seek counseling services can benefit from developing their emotional intelligence, as it can help them manage their emotions and communicate effectively with others. Emotional intelligence can also help clients build resilience and cope with stress, which is particularly important during the COVID-19 pandemic (Bahar et al. 2021). Counselors can help clients develop their emotional intelligence by providing them with tools and strategies to manage their emotions and communicate effectively with others. Spiritual intelligence refers to the ability to understand and apply spiritual principles and values in one's life (Voon et al. 2022).

In Malaysia, religion is an important component of social life, and religiosity has been associated with positive psychological adjustment to stress (Rahimi et al. 2021). Clients who seek counseling services can benefit from developing their spiritual intelligence, as it can help them find meaning and purpose in life, cope with stress, and build resilience. Counselors can help clients develop their spiritual intelligence by exploring their beliefs and values and helping them find ways to apply them in their daily lives. Happiness is a positive emotion that is associated with well-being and life satisfaction (Voon et al. 2022). Clients who seek counseling services can benefit from developing their happiness, as it can help them cope with stress and improve their mental health. Counselors can help clients develop their happiness by exploring their values and goals and helping them find ways to achieve them. Counselors can also help clients develop positive coping strategies, such as mindfulness and gratitude, which have been shown to improve happiness and well-being (Voon et al. 2022).

In conclusion, emotional intelligence, spiritual intelligence, and happiness have a significant impact on psychological well-being among clients seeking counseling services in Malaysia. Counselors can help clients develop these qualities by providing them with tools and strategies to manage their emotions, find meaning and purpose in life, and achieve their goals. By developing these qualities, clients can build resilience, cope with stress, and improve their mental health, which is particularly important during the COVID-19 pandemic.

Acknowledgment

Authors thanks to the GERAN LESTARI SDG2.0 (Project Code: 600-RMC/LESTARI SDG-T 5/3 (016/2021)) for supporting this research.

REFERENCES

Bahar Moni AS, Abdullah S, Bin Abdullah MFIL, Kabir MS, Alif SM, Sultana F, et al. (2021) Psychological distress, fear and coping among Malaysians during the COVID-19 pandemic. PLoS ONE 16(9): e0257304. https://doi.org/10.1371/ journal. pone.0257304

Che Rahimi A, Bakar RS, Mohd Yasin MA. (2021). Psychological Well-Being of Malaysian University Students during COVID-19 Pandemic: Do Religiosity and Religious Coping Matter? Healthcare (Basel). 2021 Nov 10;9(11):1535. doi: 10.3390/healthcare9111535. PMID: 34828581; PMCID: PMC8625428.

Chen, E., & Miller, G. E. (2013). Socioeconomic status and health: Mediating and moderating factors. Annual Review of Clinical Psychology, 9, 723-749.

Ibrahim, N., Burhan, N.M., Mohamed, A., Mahmud, M., Abdullah, S.R. (2022). Emotional intelligence, spiritual intelligence and psychological well-being: Impact on society. *GEOGRAFIA OnlineTM Malaysian Journal of Society and Space,* 8(3): 90-103. https://doi.org/10.17576/geo-2022-1803-06

Kalok A, Syed Anwar Aly SA, Abdul Rahman R, Mahdy ZA and Sharip S (2022) COVID-19 Pandemic and Maternal Psychological Wellbeing During the Malaysian Movement Control Order: A Cross-Sectional Study. Front. Psychiatry 12:745034. doi: 10.3389/fpsyt.2021.745034

Keefer, K. V., & Parker, E. O. (2021). Emotional intelligence and psychotherapy outcomes: A meta-analysis. Psychotherapy, 58(1), 45-60.

Koh, K. H., & Yap, K. C. (2016). The relationship between emotional intelligence and academic achievement in Malaysian undergraduate students. The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied, 150(3), 318-329.

Kong SW, Cheong SPY, Yong JL, Ong ELC. (2022). Psychological well-being amongst students in a Malaysian medical college one year into the COVID-19 pandemic: a cross-sectional study. Journal of Global Health Reports. 2022;6:e2022063. doi:10.29392/001c.57374

Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? Psychological Bulletin, 131(6), 803-855.

Voon, S.P., Lau, P.L., Leong, K.E. et al.(2022). Self-Compassion and Psychological Well-Being Among Malaysian Counselors: The Mediating Role of Resilience. Asia-Pacific Edu Res **31**, 475–488 (2022). https://doi.org/10.1007/s40299-021-00590-w

COUNSELING SESSIONS CAN IMPROVE EMOTIONAL INTELLIGENCE AND SPIRITUAL INTELLIGENCE IN SOCIETY

Mohd Lokman Sapiee

Faculty of Social Science and Humanities, Universiti Kebangsaan Malaysia

Nurshahira Ibrahim

Academy of Contemporary Islamic Studies, Universiti Teknologi MARA, Kampus Pahang, Malaysia

Nur Izzaty Mohamad

School of Humanities, Universiti Sains Malaysia, Malaysia.

Diyana Sanuddin

Faculty of Sports Science and Recreation, Universiti Teknologi MARA, Kampus Pahang, Malaysia

Lokman Bin Abdul Rasol

Faculty of Social Science and Humanities, Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRACT

This study was conducted to assess the relationship between emotional intelligence (self-awareness, emotional regulation, self-motivation, social awareness, social skills, and emotional receptivity) and spiritual intelligence at one of the counseling agencies in Malaysia. A total of 188 counseling clients responded to the questionnaire. SmartPLS analysis is used to test the hypothesis of the study. The results revealed some important findings: First, there is a positive but insignificant relationship between self-awareness and spiritual intelligence. Second, there is a positive and but insignificant relationship between emotional regulation and spiritual intelligence. Third, there is a positive and significant relationship between self-motivation and spiritual intelligence. Fourth, there is a positive and significant relationship between social awareness and spiritual intelligence. Fifth, there is a positive and significant relationship between social skills and spiritual intelligence. This study confirms that emotional intelligence is an important variable for building spiritual intelligence. The findings of this study can be

used can help practitioners understand the diversity of perspectives on the construction of emotional intelligence that can guide counseling sessions to help achieve and maintain the emotional well-being of the counseling clients.

Keywords: emotional intelligence, spiritual intelligence, society, counselling

Introduction

The emotional state of society in Malaysia is a complex issue that has been the subject of research in recent years. Studies have focused on emotional intelligence (EI) among various groups, including teachers and counselors. One study found that Malaysian teachers are experiencing emotional fallout due to work demands, which has been a phenomenon for at least two decades (Noriah et al. 2010). Another study aimed to identify the core and critical EI competencies among teacher educators and found that the samples had an average EI competency, with the highest scores on spirituality, followed by maturity, self-awareness, self-motivation, empathy, self-regulation, and social skills (Rorlinda et al., 2014). A study conducted on Malaysian school counselors found that they had moderate levels of EI competencies, with the highest scores in spirituality and self-awareness (Rorlinda et al., 2015). Emotional intelligence is an important aspect of mental and physical well-being, and it has been shown to have a significant impact on success in one's career and relationships (Ramesar et al. 2009). Therefore, it is important for individuals to develop their emotional intelligence further, and speaking to a mental health professional can be a helpful way to achieve this goal. Overall, the emotional state of society in Malaysia is a topic of ongoing research, particularly in the context of education and helping professions. While studies have identified areas where individuals may have lower EI competencies, such as emotional awareness, accurate self-assessment, achievement drive, influencing skills, conflict management, change catalyst, and leadership, they have also found that spirituality and maturity are areas where individuals tend to score higher (Noriah et al. 2010). By continuing to study emotional intelligence and its impact on society in Malaysia, researchers can help individuals and organizations develop strategies to improve emotional well-being and success.

Research has shown that there is a relationship between emotional intelligence (EI) and spiritual intelligence (SI) in Malaysia (Shahin et al. 2013; Flores et al. 2013; Ibrahim et al. 2022; Chin et al. 2011). SI is defined as the set of abilities that individuals use to apply, manifest, and embody spiritual resources, values, and qualities in ways that enhance their daily functioning and well-being (Chin et al. 2011). EI, on the other hand, is the ability to sense, understand, and effectively apply the power and acumen of emotions as a source of human energy, information, connection, and influence (Chin et al. 2011). One study found that there is a positive and significant relationship between EI and SI, and that both are positively related to psychological well-being (Ibrahim et al. 2022). Another study found that self-consciousness, one of the spiritual dimensions, was significantly and positively associated with emotional regulation and understanding aspect of EI (Flores et al. 2013). Additionally, a study conducted on government workers in Malaysia found that spirituality and maturity were areas where individuals tended to score high in EI competencies (Shahin et al. 2013). These findings suggest that there is a relationship between EI and SI in Malaysia, and that both are important considerations for individuals' well-being. The ability to apply and manifest spiritual resources and values in daily life may enhance individuals' emotional regulation and understanding, while the ability to sense, understand, and apply emotions may enhance individuals' spiritual well-being. Overall, the research suggests that EI and SI are interconnected and that both are important considerations for individuals' well-being in Malaysia.

Methodology

The study was conducted at a counseling agency in Malaysia that aims to improve community well-being. Various programs have been developed to address the gap between community well-being and

the competence of professional counselors. Questionnaires were distributed to clients who had completed a therapy session or had enrolled in a counseling program. The study design uses a survey method and a cross-sectional approach. Stratified sampling was used to distribute 200 questionnaires, with 188 usable responses obtained. The questionnaire consists of sections that measure emotional intelligence and spiritual intelligence. Data analysis was conducted using SmartPLS software, to test the direct effects model.

Results

This study uses two methods to analyze the data. First, the study will analyze the reflective measurement model. This analysis includes findings on internal consistency reliability (composite reliability), convergent validity (outer loadings and average variance extracted), and discriminant validity. The results of this analysis indicate that all these criteria meet the established standards. Second, the study analyzes the structural measurement model as hypothesized below.

Hypothesis Testing Results

According to Figure 1, EI accounted for 41.2 percent of the changes in SI. This shows that factors other than the subject of this study explain up to 58.8 percent of the variance in SI. This model had a moderate effect if the R2 value was > 0.33. The hypothesis testing revealed five significant results. First, self-awareness was insignificantly related to Spiritual Intelligence (β = 0.066; t = 0.645), thus rejected H1. Second, Emotional Regulation was insignificant with Spiritual Intelligence (β = 0.127; t = 1.080), thereby rejected H2. Third, Self-Motivation was significantly correlated with Spiritual Intelligence (β = 0.192; t = 1.819), thus, supporting H3. Fourth, Social Awareness was significantly correlated with Spiritual Intelligence (β = 0.195; t = 2.159), thereby supporting H4. Fifth, Social Skills e was significantly correlated with Spiritual Intelligence (β = 0.180; t = 1.947), supporting H5.

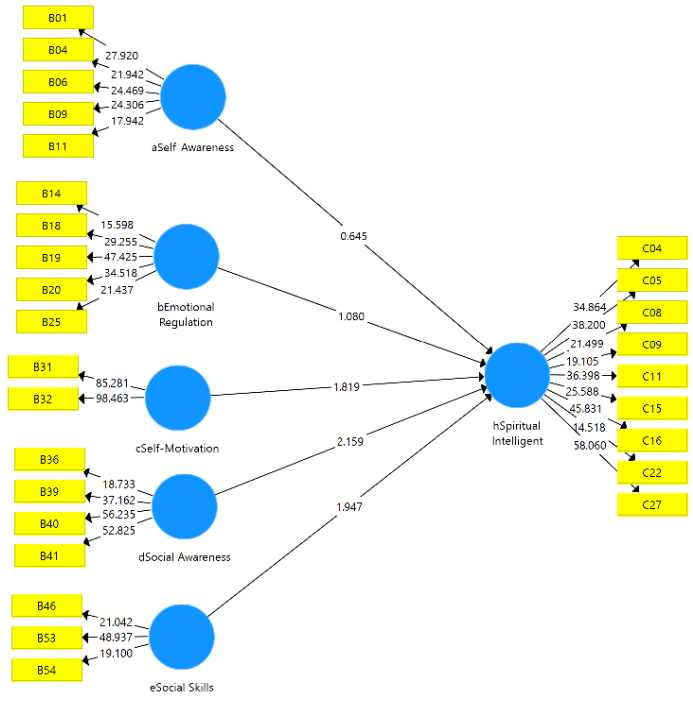

Figure 1: Hypothesis Testing.

Discussion and Conclusion

This study aimed to investigate the relationship between emotional intelligence and spiritual intelligence among clients seeking counseling services in Malaysia. Hypothesis 1 states that there is an insignificant relationship between self-awareness and spiritual intelligence. The relationship between self-awareness and spiritual intelligence has been a subject of interest and investigation in various fields, including psychology and spirituality. However, existing research suggests that the relationship between these two constructs is generally insignificant or weak. One reason for this insignificance is the conceptual distinction between self-awareness and spiritual intelligence. Self-awareness primarily refers to an individual's ability to reflect upon and understand their own thoughts, emotions, and behaviors, while spiritual intelligence encompasses a broader domain that includes transcendent and existential aspects of human experience.

According to a study by Zohar and Marshall (2000), spiritual intelligence involves the capacity to access and utilize spiritual resources to address life challenges and questions. It incorporates dimensions such as the ability to transcend the self, embrace interconnectedness, and tap into wisdom beyond personal limitations. While self-awareness can contribute to a deeper understanding of one's own spiritual experiences, it does not necessarily indicate a higher level of spiritual intelligence. Moreover, the nature of spiritual intelligence itself presents challenges in establishing a robust relationship with self-awareness. Spiritual intelligence encompasses subjective and deeply personal aspects of one's inner world, making it difficult to measure and quantify objectively. In contrast, self-awareness can be assessed through various psychological instruments and measures. In conclusion, while self-awareness and spiritual intelligence are related constructs, the existing evidence suggests that the relationship between them is generally insignificant or weak. The conceptual differences between the two constructs and the challenges in measuring spiritual intelligence contribute to this insignificance.

Hypothesis 2 states that there is an insignificant relationship between Emotional Regulation and Spiritual Intelligence. The relationship between emotional regulation and spiritual intelligence has been explored in several studies, with some studies finding a positive and significant relationship between these constructs, while others have found no significant relationship. One possible explanation for the lack of a significant relationship between emotional regulation and spiritual intelligence is that these constructs are distinct and do not necessarily influence each other directly. Emotional regulation refers to the ability to manage and regulate one's emotions effectively, while spiritual intelligence encompasses a broader understanding of spiritual and transcendent aspects of human experience. According to a study by Goleman (1995), emotional regulation involves processes such as recognizing and understanding emotions, managing emotional reactions, and adapting emotions in response to different situations. On the other hand, spiritual intelligence includes dimensions such as self-transcendence, meaning-making, and the ability to connect with higher or transcendent realities.

While emotional regulation can contribute to overall psychological well-being and coping strategies, it does not necessarily indicate a higher level of spiritual intelligence. Spiritual intelligence involves a broader understanding of the self and one's place in the larger context of existence. Furthermore, the nature of spiritual intelligence itself presents challenges in establishing a robust relationship with emotional regulation. Spiritual experiences and practices are highly subjective and deeply personal, making them difficult to quantify and measure objectively. In contrast, emotional regulation can be assessed through various psychological measures and self-report scales. In summary, while emotional regulation and spiritual intelligence are related constructs, the existing evidence suggests that the relationship between them is generally insignificant or weak. The distinct domains and focuses of these constructs, as well as the challenges in measuring spiritual intelligence, contribute to this insignificance.

Hypothesis 3 states that there is significant relationship between Self-Motivation and Spiritual Intelligence. Self-motivation and spiritual intelligence are two concepts that are closely related. Self-motivation is the force that drives individuals to achieve their goals and improve their quality of life

(Ibrahim et al. 2022). On the other hand, spiritual intelligence is the ability to access higher meanings, values, and unconscious aspects of the self and to embed these meanings in daily life (Zohar, 2018). Spiritual intelligence is also associated with self-awareness, which is the ability to recognize what one cares about, what one lives for, and what one would die for (Zohar, 2018). Research has shown that there is a positive and significant correlation between spiritual intelligence and self-motivation (Mahasneh et al., 2015). This is because spiritual intelligence provides individuals with a sense of purpose and meaning in life, which in turn motivates them to achieve their goals and live a fulfilling life (Zohar, 2018). Spiritual intelligence also helps individuals to develop a constructive awareness that puts their emotions, behavior, hopes, and fears in clear perspective and context (Mahasneh et al., 2015). Therefore, it can be concluded that the significant relationship between self-motivation and spiritual intelligence is due to the fact that spiritual intelligence provides individuals with a sense of purpose and meaning in life, which in turn motivates them to achieve their goals and live a fulfilling life.

Hypothesis 4 states that there is significant relationship between Social Awareness and Spiritual Intelligence. Social awareness and spiritual intelligence are two concepts that are closely related. Social awareness is the ability to understand and perceive the emotions, needs, and concerns of other people (Segal et al. 2023). On the other hand, spiritual intelligence is the ability to access higher meanings, values, and unconscious aspects of the self and to embed these meanings in daily life (Zohar, 2018). Research has shown that there is a positive and significant correlation between social awareness and spiritual intelligence (Jaimee Hanscom, N.Y). This is because spiritual intelligence enables individuals to see a deeper meaning in life and be able to make decisions from a place of being conscious of their core values and beliefs (Nickitina, 2022). Spiritual intelligence has also been found to be a significant predictor of creativity, enabling professionals with new ways of approaching problems and the ability to be socially-attuned (Nickitina, 2022). Furthermore, social awareness is a key component of emotional intelligence, which is closely related to spiritual intelligence (Segal et al. 2023; Jaimee Hanscom, N.Y). Daniel Goleman, a leading expert on emotional intelligence, contends that the main component of social awareness is empathy, which is the ability to perceive the feelings of other people and how they see the world (Jaimee Hanscom,N.Y). Empathy is also a core concept in psychodynamic theory, which is a theoretical framework that emphasizes the importance of understanding the emotions and experiences of others (Moudatsou et al. 2020).

Therefore, it can be concluded that the significant relationship between social awareness and spiritual intelligence is due to the fact that spiritual intelligence enables individuals to see a deeper meaning in life and be able to make decisions from a place of being conscious of their core values and beliefs, which in turn enables them to be more socially aware and empathetic towards others.

Hypothesis 5 states that there is significant relationship between Social Skills and Spiritual Intelligence. Social skills and spiritual intelligence are two concepts that are closely related. Social skills refer to the ability to manage the emotions of others through emotional understanding and using this to build rapport and connect with people through skills such as active listening, verbal and nonverbal communication (Elaine Houston, 2019). On the other hand, spiritual intelligence is the ability to access higher meanings, values, and unconscious aspects of the self and to embed these meanings in daily life (Zohar, 2018). Research has shown that there is a positive and significant correlation between social skills and spiritual intelligence (Nickitina, 2022). This is because spiritual intelligence enables individuals to see a deeper meaning in life and be able to make decisions from a place of being conscious of their core values and beliefs (Nickitina, 2022). Spiritual intelligence has also been found to be a significant predictor of creativity, enabling professionals with new ways of approaching problems and the ability to be socially-attuned (Nickitina, 2022). Furthermore, social skills are a key component of emotional intelligence, which is closely related to spiritual intelligence (Elaine Houston, 2019; Jaimee Hanscom,N.Y). Daniel Goleman, a leading expert on emotional intelligence, contends that the main component of social awareness is empathy, which is the ability to perceive the feelings of other people and how they see the world (Jaimee Hanscom,N.Y). Social intelligence is also the ability to get along well with others and embrace an awareness of situations and the social dynamics that govern them (Jaimee Hanscom,N.Y). Therefore, it can be concluded that the significant relationship between social skills and spiritual

intelligence is due to the fact that spiritual intelligence enables individuals to see a deeper meaning in life and be able to make decisions from a place of being conscious of their core values and beliefs, which in turn enables them to develop social skills such as empathy and social awareness.

Acknowledgment

Authors thanks to the GERAN LESTARI SDG2.0 (Project Code: 600-RMC/LESTARI SDG-T 5/3 (016/2021)) for supporting this research.

REFERENCES

Noriah Mohd. Ishak, I. Piet Iskandar, Ridzauddin Ramli. (2010). Emotional intelligence of Malaysian teachers: a comparative study on teachers in daily and residential schools. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 9: Pages 604-612, https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.205.

Rorlinda Yusof, Noriah Mohd Ishak, Azizah Mohd Zahidi, Mohd Hakimie Zainal Abidin, Abu Yazid Abu Bakar (2014). Identifying Emotional Intelligence Competencies among Malaysian Teacher Educators. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 159: Pages 485-491. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.411.

Rorlinda Yusof, Noriah Mohd Ishak, Jamaliah Hamdan, Mohd.Hakimie Zainudin, Abu Yazid Abu Bakar. (2015). Emotional Intelligence (EQ) Competencies AmongMalaysian Schools Counsellor. *International Journal For Research In Emerging Science And Technology,* 2(3): 32-41.

Ramesar, S., Koortzen, P.,& Oosthuizen, R.M. (2009).The relationship betweenemotional intelligenceand stress management. *SA Journal of IndustrialPsychology/ SA Tydskrifvir Bedryfsielkunde*, 35(1),Art. #443, 10 pages. DOI:10.4102/sajip.v35i1.443

Shahin Ebrahimi Koohbanani, Reza Dastjerdi, Taghi Vahidi, Mohammad-Hassan Ghani Far (2013). The Relationship Between Spiritual Intelligence and Emotional Intelligence with Life Satisfaction Among Birjand Gifted Female High School Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 84: Pages 314-320. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.558.

Flores, S. L., Green, M.T., Duncan, P.A., Carmody-Bubb, M.A. (2013). The Relationship between Spirituality and Emotional Intelligence. *The International Journal of Religion and Spirituality in Society*, Volume 3, 93-99.

Ibrahim, N., Burhan, N.M., Mohamed, A., Mahmud, M., Abdullah, S.R. (2022). Emotional intelligence, spiritual intelligence and psychological well-being: Impact on society. *GEOGRAFIA OnlineTM Malaysian Journal of Society and Space*, 8(3): 90-103. https://doi.org/10.17576/geo-2022-1803-06

Chin, S. T. S., Anantharaman, R.N., Kin Tong, D. Y. (2011). The Roles of Emotional Intelligence and Spiritual Intelligence at the Workplace. *Journal of Human Resources Management Research:* 1-9. http://www.ibimapublishing.com/journals/JHRMR/jhrmr.html

Sogolitappeh, F.N., Hedayat, A., Arjmand, M.R., Khaledian, M. (2018). Investigate the Relationship between Spiritual Intelligence and Emotional Intelligence with Resilience in Undergraduate (BA) Students. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 82: 10-18.

Zohar, D. (2018). Spiritual Intelligence: A New Paradigm For Collaborative Action. Leverage Networks. Retrieved 12 May 2023: https://thesystemsthinker.com/spiritual-intelligence-a-new-paradigm-for-collaborative-action/

Segal, J., Melinda Smith, M.A., Robinson, L., & Shubin, J. (2023). Improving Emotional Intelligence (EQ). HelpGuide.org. Retrieved at 12 may 2023: https://www.helpguide.org/articles/mental-health/emotional-intelligence-eq.htm

Jaimee Hanscom. (N.Y). Emotional Intelligence. Cultivating Your Leadership Capabilities by Graduate Studies, Granite State College.

Nickitina, Olea. 2022. Spiritual Intelligence as a Predictor of Creative Self-Beliefs. Master's thesis, Harvard University Division of Continuing Education., Olea. 2022. Spiritual Intelligence as a Predictor of Creative Self-Beliefs. Master's thesis, Harvard University Division of Continuing Education.

Moudatsou M, Stavropoulou A, Philalithis A, Koukouli S. The Role of Empathy in Health and Social Care Professionals. Healthcare (Basel). 2020 Jan 30;8(1):26. doi: 10.3390/healthcare8010026. PMID: 32019104; PMCID: PMC7151200.

Elaine Houston. (2019). The Importance of Emotional Intelligence (Incl. Quotes). 2023 PositivePsychology.com B.V. Retrieved at 10 May 2023: https://positivepsychology.com/importance-of-emotional-intelligence/

Zohar, D., & Marshall, I. (2000). SQ: Connecting with our spiritual intelligence. Bloomsbury Publishing.

Goleman, D. (1995). Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. Bantam.

PERSONALITY QUALITIES AFFECT THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF UNIVERSITY STUDENTS

Mohammad Hafeez Md Ramli

Politeknik Sultan Haji Ahmad Shah, Pahang, Malaysia.

Mohd Lokman Sapiee

Faculty of Social Science and Humanities, Universiti Kebangsaan Malaysia.

Nurshahira Ibrahim

Academy of Contemporary Islamic Studies, University Teknologi MARA, Kampus Pahang, Malaysia.

M.Adli bin Mohd Sidi

Faculty of Sports Science and Recreation, Universiti Teknologi MARA, Kampus Pahang, Malaysia

ABSTRACT

The lack of emotional management among students is very worrying even though the issue has long existed in society in Malaysia. This study will be conducted to see the relationship between personality and emotional intelligence. This survey method will collect 150 data from students at a public university in Pahang, Malaysia. SmartPLS was used to evaluate the data content of the questionnaire and test the research hypothesis. The findings of this study confirm that there is a positive and significant relationship between personality and emotional intelligence. Furthermore, the findings of this study can be used as important recommendations to help practitioners understand the diversity of perspectives on the construct of emotional intelligence and make decisions and develop student personality management plans to help achieve and maintain their emotional well-being in daily life.

Keywords: Personality, Emotional Intelligence, Public University, Malaysia

Introduction

Personality is considered essential in the educational system, playing a crucial role in students' academic achievement and overall effectiveness. The Malaysian government has implemented various initiatives and plans, such as the 9th Malaysia Plan, the Education Development Master Plan 2006-2010, the Malaysia Education Development Plan 2013-2025, and the Teacher Standards Malaysia [1], to foster well-rounded human capital that excels in various aspects of development. However, Malaysia still faces persistent challenges related to student discipline issues, influenced by factors like stress, emotional and psychological disorders, and social dynamics [3]. Personality differences contribute to students' moral development and impact their approach to tasks, interpretation of situations, and ability to face challenges. Adolescence is a critical stage where proper guidance is crucial for students to establish a strong value system integrating knowledge, rational thinking, experience, and intuition [6]. Hormonal changes and individual personality traits also affect students' adaptive performance, with positive personality management characterized by a positive attitude, responsibility, and sensitivity being associated with effective adaptation [7].

Personality traits have a significant impact on various aspects of individuals' lives, including managing emotions and decision-making styles [8]. Students who possess self-awareness can identify their strengths, weaknesses, potentials, and personality traits [9]. The Big Five personality theory describes personality as a combination of different behavioral outcomes, encompassing dimensions such as neuroticism, prudence, extraversion, consent, and openness [10, 11, 12, 13]. Research in the education sector has shown that personality traits affect student achievement, psychological well-being, emotional intelligence, decision-making, and academic performance [14, 15, 16]. Personality also plays a role in areas such as learning, assessment preferences, residential placement, orientation outcomes, leadership development, and counseling [33].

Personality strongly influences students' emotional intelligence, with positive personalities contributing to the formation of emotional intelligence [7, 18, 19, 20]. Students with extraversion traits tend to have positive moods and emotions, which foster the development of emotional intelligence [21]. Openness to experience is associated with curiosity, adaptability, creativity, and open-mindedness, shaping emotional intelligence [21]. Agreeable students, characterized by obedience, generosity, and kindness, demonstrate good emotional control and the ability to transform negative emotions into positive ones [21]. Conscientious students with high self-control excel in emotional management [21].

Multiple studies have examined the relationship between personality traits and emotional intelligence [22, 23, 24]. Some of these studies found significant associations between emotional intelligence and personality traits such as extraversion, consent, and openness to experience [22, 23, 24]. However, accuracy and neuroticism did not significantly affect emotional intelligence [24]. Understanding the relationship between personality types and emotional intelligence is crucial in education, as it can lead to interpersonal differences and mismatches between personality, emotional intelligence, and decision-making styles [25]. Emotional intelligence plays a role in personal development and adapting to university life [26]. Recognizing students' personalities and learning styles enables educators to create a supportive learning environment and tailor interventions for at-risk students [27, 28, 29]. Psychological support positively impacts students' well-being and academic success [30]. Existing studies have limitations in exploring the underlying mechanisms that affect students, particularly regarding emotional intelligence. Previous research often relies on moderate correlations to measure the strength of relationships between variables and lacks detailed discussions on personality practices, relying on brief surveys and simple correlation analyses. There is a need for more in-depth exploration of the role of emotional intelligence between personality, specifically among university students in Malaysia. This study aims to address these gaps and provide educators with a comprehensive understanding of the concept of personality, and their impact on students' emotional intelligence.

Methodology

The study was conducted in Public in Malaysia, with a sample size of 150 usable questionnaires collected from one public universities. Due to confidentiality constraints, the researchers used a sampling plan instead of random sampling techniques. Participants voluntarily and anonymously answered the survey questionnaire. The Harman single factor test was conducted to check for bias, and the results indicated no bias in the questionnaire data [31]. The survey questionnaire consisted of three sections. The first section gathered demographic information, while the second section assessed the Big-Five Personality using 5 items adapted from a previous study [32]. The third section measured emotional intelligence using five items adapted from Paul Mohapel's Model (2015). A 5-item Likert scale was used for all items. Data analysis was conducted using SmartPLS, which is suitable for analyzing data with small sample sizes and complex research frameworks. The analysis involved confirmatory factor analysis to assess the reliability and validity of the measurement scale.

Results

This study uses two methods to analyze the data. First, the study will analyze the reflective measurement model. This analysis includes findings on internal consistency reliability (composite reliability), convergent validity (outer loadings and average variance extracted), and discriminant validity. The results of this analysis indicate that all these criteria meet the established standards. Second, the study analyzes the structural measurement model as hypothesized below.

Hypothesis Testing Results

According to Figure 1, Extraversion, Agreeableness and Openness accounted for 50.1 percent of the changes in EI. This shows that factors other than the subject of this study explain up to 49.9 percent of the variance in EI. This model had a moderate effect if the R2 value was > 0.33. The hypothesis testing revealed three significant results. First, extraversion was significantly related to emotional Intelligence ($\beta = 0.525$; $t = 10.494$), thus supporting H1. Second, Agreebleness was significant with emotional Intelligence ($\beta = 0.309$; $t = 6.857$), thereby supporting H2. Third, openness was significantly correlated with emotional Intelligence ($\beta = 0.082$; $t = 1.885$), thus, supporting H3.

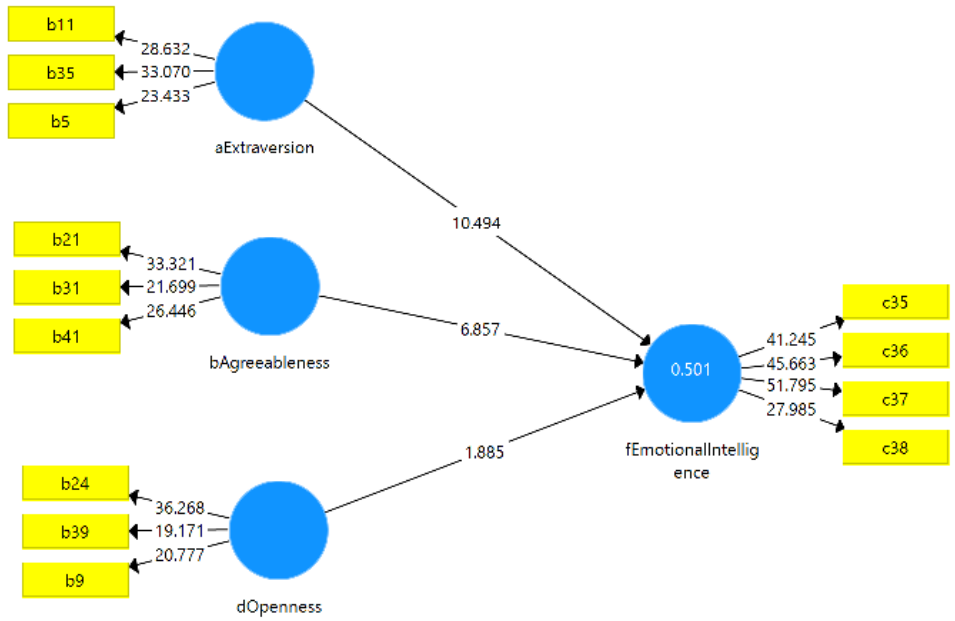

Figure 1: Hypothesis Testing

Discussion and conclusion

This study shows that there is a relationship between emotional intelligence and personality among university students. Emotional intelligence (EI) is the ability to recognize, understand, and manage one's own emotions, as well as the emotions of others. Personality traits have a significant impact on emotional intelligence among university students. Here are some reasons why personality traits are important for emotional intelligence among university students; firstly, personality traits affect academic performance: A study found that emotional intelligence has a positive significant impact of 47% on academic performance of the students [2]. Personality traits such as conscientiousness, openness, and agreeableness have been found to be positively associated with academic achievement [4].

Secondly, personality traits affect emotional intelligence: Personality traits such as extraversion, agreeableness, and neuroticism have been found to be positively associated with emotional intelligence [5]. Extraverted people tend to be more outgoing and sociable, which can help them develop better social skills and emotional intelligence. Agreeable people tend to be more empathetic and compassionate, which can help them understand and manage their own emotions as well as the emotions of others. Neuroticism, on the other hand, has been found to be negatively associated with emotional intelligence, as people who are high in neuroticism tend to experience more negative emotions and have difficulty managing them [5]. Thirdly, emotional intelligence affects decision-making: Emotional intelligence has been found to be positively associated with decision-making among university students [6]. Students with higher emotional intelligence are better able to recognize and manage their own emotions, which can help them make better decisions. They are also better able to understand and manage the emotions of others, which can help them make decisions that take into account the needs and feelings of others.

Finally, emotional intelligence affects leadership: Emotional intelligence has been found to be positively associated with leadership among university students [17]. Students with higher emotional intelligence are better able to understand and manage their own emotions, as well as the emotions of others, which can help them become more effective leaders. They are also better able to communicate with others, resolve conflicts, and build relationships, which are important skills for effective leadership.

In conclusion, personality traits have a significant impact on emotional intelligence among university students. Students who are high in extraversion, agreeableness, and conscientiousness tend to have higher emotional intelligence, which can help them perform better academically, make better decisions, and become more effective leaders. Understanding the relationship between personality traits and emotional intelligence can help university students develop the skills they need to succeed academically and professionally.

Acknowledgment

We would like to thank the Geran Penyelidikan MyRA Lepasan PhD (LPhD) (Project Code: 600-RMC/GPM LPHD 5/3 (111/2021)) for supporting this research.

REFERENCES

[1] Kementerian Pendidikan Malaysia. 2013. Pelan pembangunan pendidikan Malaysia 2013- 2025. Putrajaya: Bahagian Pembangunan Kurikulum.

[2] Dong X, Kalugina OA, Vasbieva DG and Rafi A (2022) Emotional Intelligence and Personality Traits Based on Academic Performance. Front. Psychol. 13:894570. doi: 10.3389/fpsyg.2022.894570

[3] Mohd Zuri Ghani*, Nik Rusila Nik Yaacob, Aznan Che Ahmad, Rahimi Che Aman dan Zainuddin Mat Isa, (2010). Differences In The Emotional Stability Among Academically Talented Students Base On Gender And Different Type Of Schools. Asia Pacific Journal of Educator and Education, Vol. 25, 153–167.

[4] Naseer, Sabila; Mussarat, Rabbia; Malik, Farah. (2022). Personality Traits and Academic Achievements of Undergraduate Students: The Mediating Role of Emotional Intelligence. Pakistan Journal of Psychological Research; Islamabad, Vol. 37, Iss. 1: 135-148. DOI:10.33824/PJPR.2022.37.1.09

[5] Rosales-Pérez, A.M.; Fernández-Gámez, M.A.; Torroba-Díaz, M.; Molina-Gómez, J. A. (2021). Study of the Emotional Intelligence and Personality Traits of University Finance Students. Educ. Sci. 2021, 11, 25. https://doi.org/10.3390/educsci 11010025

[6] El Othman, R., El Othman, R., Hallit, R. et al. (2020). Personality traits, emotional intelligence and decision-making styles in Lebanese universities medical students. BMC Psychol 8, 46 (2020). https://doi.org/10.1186/s40359-020-00406-4

[7] Fatimah wati Halim, Nur Ain Syafiqah Mohamad, Rozainee Khairudin, Tengku Nor Rizan Tg. Mohd Maasum. (2015). Pengaruh Faktor Personaliti Dan Kebolehpasaran Terhadap Prestasi Adaptif Dalam Kalangan Pelajar Universiti. ICIP, 196-213.

[8] Pufal-Struzik, I. 1999. Self-actualization and other personality dimensions as predictors of mental health of intellectually gifted students. Roeper Review, 22(1), 44-47.

[9] Rafatpanah, M., Seif, D., Khosravani, M., Alborzi, S. 2016. Prediction of Self-actualization Based on Personality Traits and Self-Awareness among Gifted Students. Journal of Health Sciences & Surveillance System, 4(4), 174-180.

[10] McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. 2008. The five-factor theory of personality. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), Handbook of personality: Theory and research (p. 159–181). The Guilford Press.

[11] Costa, P. T., & McCrae, R. R. 1992. Normal personality assessment in clinical practice: The NEO Personality Inventory. Psychological assessment, 4(1), 5.

[12] Hamzah, Hazalizah & Jamian, Nasariah. 2015. Sumbangan Dimensi Personaliti Dan Ketagihan Internet Ke Atas Kerisauan Interaksi Pelajar Universiti. Conference: International Conference on Human Sustainability 2015 (INSAN2015), At Royal Hotel, Seremban.

[13] Robbins, S.P. and Judge, T.A. 2007. Organizational Behaviour. (12th ed.) New Jersey: Prentice-Hall.

[14] O'Connor, M. C., and Paunonen, S. V. (2007). Big Five personality predictors of post-secondary academic performance. Pers. Individ. Dif. 43, 971–990. doi: 10.1016/j.paid.2007.03.017

[15] Poropat, A. E. (2009). A meta-analysis of the five-factor model of personality and academic performance. Psychol. Bull. 135, 322–338. doi: 10.1037/a0014996

[16] Richardson, M., Abraham, C., and Bond, R. (2012). Psychological correlates of university students' academic performance: a systematic review and meta-analysis. Psychol. Bull. 138, 353–387. doi: 10.1037/a0026838

[17] Adams, N. (2011). Emotional Intelligence amongst Undergraduate Students at a Higher Education Institution. Mini-thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master in Commerce in the Department of Industrial Psychology, Faculty of Economic and Management Sciences, University of the Western Cape.

[18] Jusiah Idang , Melissa Edora Sanu , Sabariah Sharif , Murnizam Halik , Puteri Hayati Megat Ahmad. (2020). Effect of Pesonality on the Emotional Intelligence of Rural Students in Sabah. Journal of Advanced Research in Social and Behavioural Sciences, 18(1): 37-45.

[19] Nurul Hudani Md. Nawi, Ma'rof Redzuan, Puteri Hayati Megat Ahmad & Noor Hisham Md Nawi. (2015). Testing the Model of the Relationship Between Emotional Intelligence, Personality Traits and Leadership Behaviour towards Work Performance. Akademika 85(2):3-16.

[20] Siti Sarawati Johar. (2014). Kesan Pengaruh Kecerdasan Emosi, Personaliti Dan Estim Kendiri Ke Atas Komitmen Terhadap Organisasi. Tesis Doktor Falsafah (Pengurusan), Fakulti Pengurusan Universiti Teknologi Malaysia.

[21] Dawda D, Hart SD. Assessing emotional intelligence: reliability and validity of the Bar-on emotional quotient inventory (EQ-i) in university students. Personal Individ Differ. 2000;28(4):797–812

[22] Abbas, M., & Khan, M. N. (2017). Big five personality factors and emotional intelligence among university students: A gender perspective. International Journal of Research Studies in Psychology, 7(1):1-12.

[23] Alghamdi NG, Aslam M, Khan K. Personality traits as predictor of emotional intelligence among the university teachers as advisors. Educ Res Int. 2017; 2017:1–6 https://doi.org/10.1155/2017/9282565

[24] Avsec A, Takšić V, Mohorić T. The relationship of trait emotional intelligence with the big five in Croatian and Slovene university student samples. Psihološka obzorja/Horizons Psychol. 2009;18(3):99–110.

[25] Mustapha R, Ishak NM, Nadzir NRM. Personality profiles and workforce readiness: a comparative study of university students in technical and nontechnical fields. http://www.herdsa.org.au/wp-content/uploads/conference/2003/PDF/HERDSA44.pdf.

[26] Jiao D. Romance and prejudice – comment on contemporary university students' personality value orientation. Asian Soc Sci 2009; 5:166–177.

[27] Sourander A, Helstelä L, Helenius H. 1999. Parent-adolescent agreement on emotional and behavioral problems. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology 34:657-663

[28] Verhulst FC, Ende J. 1992. Agreement between parents' reports and adolescents' self-reports of problem behavior. Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines 33:1011-1023

[29] Biro E, Balajti I, Adany R, Kosa K. Determinants of mental well being in medical students. Soc Psychiatr Epidemiol 2009

[30] Kitzrow MA. The mental health needs of today's college students: challenges and recommendations. NASPA J 2003; 41:167–181.

[31] Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y., & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. Journal of Applied Psychology, 88, 879–903.

[32] John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), Handbook of personality: Theory and research (Vol. 2, pp. 102–138). New York: Guilford Press.

[33] Furnham, A., Christopher, A., Garwood, J., & Martin, N.G. (2008). Ability, demography, learning style, and personality trait correlates of student preference for assessment method. Educational Psychology, 28, 15–27

PERSONALITY, EMOTIONAL INTELLIGENCE AFFECT THE ENVIRONMENTAL AWARENESS OF COASTAL RESIDENTS IN MALAYSIA

Abu Bakar Jaafar

Nurshahira Ibrahim

Wan Azmi Wan Ahmad

Maziah Mahmud

Ramlan Mustapha

Muhammad Nasrul Hakim Roslan

Academy of Contemporary Islamic Studies, University Teknologi MARA, Kampus Pahang, Malaysia.

ABSTRACT

This study will be carried out to give a detailed picture of personality factors, emotional awareness and awareness of the population about the importance of the coastal environment in Malaysia. The method of distribution of 130 questionnaires to the surrounding population was used to collect data. The results of this analysis are assumed to produce several important findings: First, personality elements influence the awareness of the population. Second, emotional intelligence affects the awareness of the population. The findings of this study can be used as important certificates to help practitioners understand the diversity of perspectives on personality, emotional intelligence and population awareness to help achieve and maintain psychological and environmental well-being in facing the challenges of environmental sustainability.

Keywords: Personality, Emotional Intelligence, Environmental Awareness, Malaysia

Introduction

Every day the issue of environmental degradation and destruction is becoming more prevalent. Degradation and destruction of the environment occurs continuously as a result of human activities does not emphasize the well-being and sustainability of the environment. This results in the occurrence of various natural disasters that threaten human health and well-being such as droughts, tsunamis, floods and air pollution which have killed thousands of people around the world (Grove 2002).

If observed on the statistical report (KPKT, 2012), the solid waste produced by consumers in Malaysia is at least 0.8 kilograms per day. This means that in a year the average amount of solid waste can reach 25 000 tons every year. From this increase, it is likely that in 2020 the amount of solid waste is expected to increase to 33 000 tons per year if consumers do not implement recycling activities. The increase in the amount of solid waste is caused by several main factors, among them the generation of waste produced by consumers and businesses which is influenced by personal values, lifestyle and use, thus indirectly affecting the environment and issues related to environmental conservation (Ramayah et al., 2013). Therefore, this study aims to identify a personality profile capable of stimulating the emotional intelligence (EQ) of an individual to deal with environmental phenomena and the identification of awareness and behavior such as agents of socialization i.e. family, peers, mass media and institutions to understand the role of agents of socialization in awareness and behavior towards the environment.

Methodology

This study was conducted in the coastal population of Kuala Terengganu, with a sample size of 130 questionnaires that can be used. This study uses a random sampling technique to facilitate the distribution of questionnaires. Participants answered the survey questionnaire voluntarily and without coercion. Data analysis was conducted using SmartPLS, which is suitable for analyzing data with small sample sizes and complex research frameworks. The analysis involves confirmatory factor analysis to assess the reliability and validity of the measurement scale.

Result

This study uses two methods to analyze the data. First, the study will analyze the reflective measurement model. This analysis includes findings on internal consistency reliability (composite reliability), convergent validity (outer loadings and average variance extracted), and discriminant validity. The results of this analysis indicate that all these criteria meet the established standards. Second, the study analyzes the structural measurement model as hypothesized below.

Hypothesis Testing Results

According to Figure 1, personality and emotional intelligence accounted for 20.0 percent of the changes in environmental awareness. This shows that factors other than the subject of this study explain up to 80.0 percent of the variance in environmental awareness. This model had a small effect if the R2 value was < 0.33. The hypothesis testing revealed two significant results. First, personality was significantly related to environmental awareness ($\beta = 0.266$; $t = 4.178$), thus supporting H1. Second, emotional intelligence was significant with environmental awareness ($\beta = 0.250$; $t = 4.264$), thereby supporting H2.

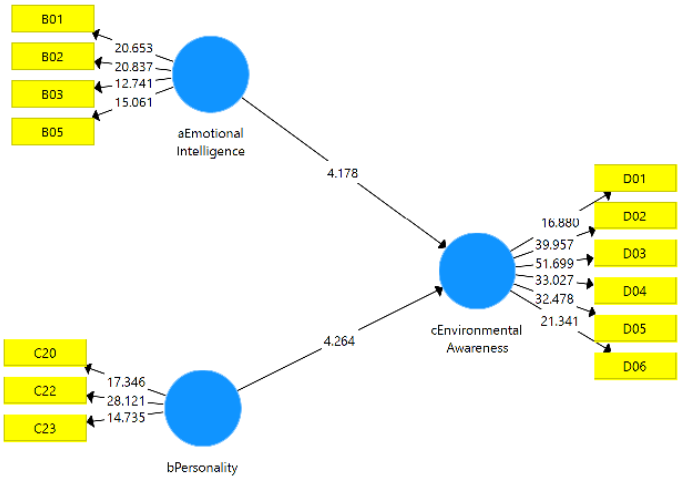

Figure 1: Hypothesis Testing

Discussion and conclusion

This study shows that there is a relationship between emotional intelligence, personality and environmental awareness among the coastal residents of Kuala Terengganu. Personality plays a significant role in influencing environmental awareness among coastal residents. Several psychological factors associated with personality traits contribute to the level of concern and engagement individuals exhibit towards their surroundings, including the environment. Research has shown that individuals with higher levels of conscientiousness are more likely to exhibit environmentally responsible behavior (Osbaldiston & Schott, 2012). Conscientious individuals tend to be organized, reliable, and self-disciplined, which translates into their ability to adopt sustainable practices and actively participate in environmental initiatives. Moreover, individuals high in openness to experience are more likely to engage in pro-environmental behaviors and support conservation efforts (Zelezny, 2000). Their openness to new ideas and experiences allows them to be more receptive to environmental messages and adapt to sustainable practices.

Furthermore, individuals with a strong sense of environmental identity, which is closely linked to personality traits, tend to exhibit a higher level of environmental awareness and engagement (Steg & Vlek, 2009). This identity involves perceiving oneself as an integral part of the natural environment, leading to a greater concern for its protection. Coastal residents, in particular, are directly influenced by their proximity to fragile ecosystems and the threats posed by climate change and coastal degradation. Hence, personality traits that foster environmental awareness and engagement are crucial for sustainable coastal management.

Emotional intelligence plays a significant role in fostering environmental awareness among coastal residents. Emotional intelligence refers to the ability to recognize, understand, and manage one's own emotions as well as the emotions of others. It encompasses skills such as empathy, self-awareness, and social awareness, which are crucial for developing a sense of connection and responsibility towards the environment. Research has shown that individuals with higher emotional intelligence are more likely to demonstrate pro-environmental behaviors and engage in sustainable practices (Gifford & Nilsson, 2014). This is because emotional intelligence enables individuals to empathize with the natural world and understand the emotional impact of environmental degradation on both humans and ecosystems. By recognizing the emotions associated with environmental issues, coastal residents are more likely to feel motivated to take action and contribute to conservation efforts.

Furthermore, emotional intelligence enhances interpersonal skills and facilitates effective communication and collaboration with others. Coastal residents with higher emotional intelligence can engage in dialogue, build networks, and influence their communities to adopt environmentally friendly behaviors (Kahn, 2013). They can effectively convey the importance of environmental preservation, mobilize support, and inspire collective action. Given the vulnerability of coastal regions to environmental challenges, such as rising sea levels and habitat loss, emotional intelligence becomes particularly valuable. It enables individuals to navigate the emotional complexities associated with environmental issues, fostering resilience, and promoting sustainable practices among coastal communities. In conclusion, emotional intelligence plays a significant role in promoting environmental awareness among coastal residents. By fostering empathy, facilitating effective communication, and enabling collective action, emotional intelligence empowers individuals to become proactive stewards of their coastal ecosystems.

Acknowledgment

We would like to thank the Geran Penyelidikan MyRA Lepasan PhD (LPhD) (Project Code: 600-RMC/GPM LPHD 5/3 (111/2021)) for supporting this research.

REFERENCES

Osbaldiston, R., & Schott, J. P. (2012). Environmental sustainability and behavioral science: Meta-analysis of proenvironmental behavior experiments. Environment and Behavior, 44(2), 257–299.

Steg, L., & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behavior: An integrative review and research agenda. Journal of Environmental Psychology, 29(3), 309–317.

Zelezny, L. C. (2000). Connecting environmental values and behavior: A meta-analysis. Journal of Social Issues, 56(3), 351–365.

Gifford, R., & Nilsson, A. (2014). Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behaviour: A review. International Journal of Psychology, 49(3), 141-157.

Kahn, P. H. Jr. (2013). The human relationship with nature: Development and culture. MIT Press.

Grove, R. (2002). Climatic Fears: Colonialism and the History of Environmentalism. Havard International Review, 23(4): 50-55.

KPKT. (2012). Solid Waste Management in Malaysia: The Way Forward. Waste Management 2012.

Ramayah, T. & Elham, R. (2013). Greening the environment through recycling: An empirical study. Management of Environmental Quality: An International Journal, 24(6), 782–801. doi:10.1108/MEQ-07-2012-0054

CUSTOMER SATISFACTION: JUDGING FROM PRICE, PRODUCT QUALITY AND SERVICE QUALITY (STUDY ON ERIGO'S CUSTOMERS)

Oniek Ragil Puspitasari

Maulida Fitri Maisun

Arinal Haq

Muhammad Ibrahim Khuluqi

State Islamic Institute Kudus, Faculty Economy and Business Islam, Kudus, Indonesia

ABSTRACT

A company must be able to apply the right marketing strategy using internet technology so as to create customer satisfaction. To create customer satisfaction, a company must be able to try to understand the needs, wants and demands of customers. Customer satisfaction can also be determined through price, product quality and service quality. Therefore, a company must be able to create the best price, product quality and service quality to customers so that customer satisfaction can be achieved. This study aims to analyze the impression of price, product quality and service quality on Erigo's customer satisfaction by developing a research model and three hypotheses proposed in this study. This study uses a type of quantitative research with the data used is primary data obtained from online surveys or questionnaires via Google Form. The number of samples in this study were 100 respondents, namely Erigo customers who had purchased at least one product from the Erigo brand through Shopee e-commerce. Data analysis technique using SPSS with validity test, reliability test, multiple linear regression test, determinant coefficient test, F test and last T test. Based on data analysis, it can be concluded that the research model can be well received and the results of the research show that price, product quality and service quality have a positive and significant effect on Erigo's customer satisfaction. It is hoped that Erigo can maintain and improve his business in creating customer satisfaction so that his business can develop for the better. The results of this study will contribute to helping other business actors in the same field to make, implement and implement strategies that have implemented Erigo better in maintaining business continuity.

Keywords : price, product quality, service quality, customer satisfaction

POZİTİF GENÇLİK GELİŞİMİ YAKLAŞIMI: TÜRKİYE'YE ÖZGÜ BİR MODEL

POSITIVE YOUTH DEVELOPMENT APPROACH: A MODEL SPECIFIC TO TURKEY

Ömer ATAÇ

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-5595-224X

Dr. Elizabeth Trejos-Castillo

Texas Tech Üniversitesi, İnsani Bilimler, İnsani Gelişim ve Aile Bilimleri, Lubbock, ABD

ORCID ID: 0000-0002-3301-8042

Dr. Müfide YORUÇ ÇOTUK

Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye.

ORCID ID: 0000-0003-0594-3254

ÖZET

Arka Plan: Olumlu Gençlik Gelişimi (OGG) teorisi Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yirminci yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıktı ve WEIRD (Batılı, Eğitimli, Sanayileşmiş, Zengin ve Demokratik) toplumlarda hızla yayıldı. Dolaysıyla OGG modelleri de bu ülkelerin bağlamlarına özgü olarak geliştirilmiştir. Son yıllarda OGG, ABD'ye paralel olarak dünya çapında araştırmacılar arasında artan bir ilgi görmüş ve gençlik gelişimi uygulamalarının ve politikalarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak bununla birlikte toplumsal bağlamlar değiştikçe, mevcut OGG modellerinin yalnızca birini kullanarak gençlerin karşılaştığı benzersiz zorlukların ve fırsatların ele alınması konusunda ne kadar verimli veya etkili olunacağı tartışma konusudur. Bu yüzden kendi bağlamlarını (özellikle kültürü) göz önünde bulunduran yeni modeller geliştirmek, gençlerin gelişimleri için daha etkili destek sağlamaya yardımcı olabilir.

Hedefler: Türkiye'de daha önce yeni bir OGG modeli geliştirmeye odaklanan bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Bu yüzden bu çalışmanın birinci amacı, literatürdeki bu boşluğun doldurulmasına katkı sağlamaktır. İkincisi, Türkiye'de iyi yetişmiş bir gencin OGG perspektifinde sahip olması gereken göstergeleri/özellikleri, bu alanda çalışan yetişkinlerin içgörülerinden ortaya koymaktır. Üçüncüsü, Türkiye için önerilecek bu yeni OGG modelinin yapısının, ABD bağlamında geliştirilen modellerinkinden farklı olup olmayacağını araştırmaktır. Ayrıca çalışmada WIERD bağlamında geliştirilen OGG modellerinin farklı kültürlere uyarlanmasının mı yoksa her kültür için yeni bir OGG modeli geliştirilmesinin mi daha verimli olacağı tartışılacaktır. Son olarak çalışma, Türkiye'de bu

alandaki araştırmacılara, uygulayıcılara ve politika yapıcılara önerilerde bulunarak OGG alanındaki iş birliğini teşvik edilecektir.

Yöntem: Bu çalışmada Türkiye'ye özgü ilk OGG modelini geliştirmek için Delphi yöntemi kullanılmıştır. Delphi yöntemi, gelecekle ilgili tahminlerde bulunmak, uzman görüşlerini ortaya çıkarmak ve fikir birliğine varmak için kullanılan bir yöntemdir. Araştırmanın katılımcıları, gençlik gelişimi alanında çalışan ve araştırma yapan uzmanlardan seçilmiştir. İlk Delphi aşamasında katılımcılara iyi yetişmiş bir gencin hangi özelliklere sahip olması gerektiğine yönelik açık uçlu bir soru soruldu. İkinci aşamada ise ilk aşamada verilen cevaplardan oluşturulan 17 madde beş maddelik Likert tipi anket şeklinde hazırlanarak yeniden aynı katılımcılara gönderildi. Çalışmanın birinci aşamasında nitel ikinci aşamasında ise nicel analiz yöntemleri kullanıldı. Katılımcıların maddeler üzerindeki fikir birliği a priori olarak çeyrekler arası genişliğin 1.2 küçük olması olarak belirlendi. Ayrıca verilerin değerlendirilmesinde merkezi eğilim (mod, yüzdelikler, medyan ve ortalama gibi) ve dağılım (çeyrekler ve çeyrekler arası aralık gibi.) ölçümleri kullanıldı. İkinci aşama sonunda yapılan analizler neticesinde maddeler üzerinde uzlaşmaya varıldığı için çalışma sonlandırıldı. Uzlaşmaya varılan maddeler Türkiye'ye özgü yeni OGG modelinin yapısını oluşturdu.

Bulgular: Delphi yönteminden elde edilen sonuçlara göre, birinci Delphi turunda katılımcılar (n=715) Türkiye bağlamında iyi yetişmiş bir gencin özelliklerini belirlemek için 3.734 anlamlı sözcük, ifade veya cümle bildirdi. İkinci turda ise katılımcılar (n=334) birinci turda elde edilen verilerden oluşturulan 17 özellik üzerinde fikir birliğine (5 özellik için %80'nin ve 12 özellik için %90'nın üzerinde bir fikir birliğine) vardılar. Katılımcılar bu özellikler arasında sırasıyla ahlakı (%56.2), öğrenme isteğini (%40.4), sorumluluğu (%30.8) ve dürüstlüğü (%30.2) en önemli özellikler olarak seçtiler. 17 özelliğin her biri literatürdeki mevcut modellerden en az birinin bir göstergesiyle örtüşmektedir.

Sonuç: Herhangi bir gençlik grubu için gelişimsel varlıklar belirlenirken gençlerin içinde yaşadıkları bağlamlar (özellikle kültür) dikkate alınmalıdır. Sonuçlar, geliştirilen modelin göstergelerinin her birinin mevcut modellerin göstergeleriyle örtüştüğünü göstermektedir. Ancak bununla birlikte farklı bağlamlarda geliştirilen modellerin sadece bir tanesi direkt olarak başka bağlamlardaki gençler için uygulanmaya çalışılması gençlerin gerçekten ihtiyaç duydukları diğer hususların gözden kaçırılmasına neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda OGG için yeni bir model geliştirmek, gençler, aileler, eğitimciler, araştırmacılar, toplum örgütleri ve politika yapıcılar dahil olmak üzere çeşitli sektörlerden paydaşları bir araya getirebilir. Bu, işbirliğini ve ortaklığı teşvik edebilir ve gençleri desteklemek için daha kapsamlı ve koordineli bir yaklaşıma katkı sağlar.

Anahtar Kelimeler: Olumlu Gençlik Gelişimi, Türkiye'ye Özgü Bir Model, Göstergeler, Delphi Yöntemi

ABSTRACT

Background: The Positive Youth Development (PYD) framework emerged towards the end of the twentieth century in the United States (US) and spread rapidly in WEIRD (Western, Educated, Industrialized, Rich and Democratic) societies. In the last decades, PYD has received increased attention among researchers worldwide in parallel to the US and has played an important role in forming youth development practices and policies. However, as the societal contexts change, the efficacy of relying solely on one of the existing PYD models to tackle the distinct challenges and opportunities confronting youth is open to debate. Therefore, the development of new models that account for the distinctive contexts of young people, particularly their cultural context, has the potential to improve the delivery of effective aid towards facilitating their development.

Objectives: To date, there have been no scientific inquiries in Türkiye aimed at developing a novel PYD model. Hence, the primary objective of this study is to address this research gap and make a valuable contribution to the extant literature. The second objective is to ascertain the indicators and attributes that characterize a well-grown young person in Türkiye, based on the perspectives of experts working in the youth development domain. The third is to investigate whether the indicators of this new PYD model to be proposed for Türkiye will be different from that of the models developed in the US context. In addition, in the study, it will be discussed whether it would be more efficient to adapt the PYD models developed in the WIERD context to different cultures or to develop a new PYD model for each culture. Finally, the study will promote cooperation in the field of PYD by making recommendations to researchers, practitioners and policymakers in this field in Türkiye.

Method: In this study, the Delphi method was used to develop the first PYD model specific to Türkiye. The Delphi method is a method used to make predictions about the future, reveal expert opinions, and reach a consensus. Participants of the study were selected from experts working and researching in the field of youth development. The survey in the first Delphi stage had only one open-ended research question: What indicators (attributes) do you think a well-grown young person has? During the second stage, a 5-point Likert-type scale questionnaire was developed from the 17 items that were derived from the responses received in the preceding round and was then administered to the participants. In the first stage of the study, qualitative analysis methods and in the second stage, quantitative analysis methods were used. The consensus among participants regarding the items was ascertained as an "a priori" consensus, with an interquartile range lower than 1.2. In addition, measures of central tendency (e.g., mode, percentiles, median, and mean) and dispersion (e.g., range and interquartile range) were used to evaluate the data. The study was terminated following the analyses conducted at the conclusion of the second stage, as consensus had been reached regarding the substances. The items that were agreed upon constituted the framework for the new PYD model, which was developed specifically to Türkiye.

Results: According to the results obtained from the Delphi method, in the first Delphi round, the participants (n=715) reported 3,734 meaningful words, phrases or sentences to determine the characteristics of a well-educated young person in the context of Türkiye. In the Second Round, the participants (n=334) reached a consensus on 17 features (over 80% for 5 features and over 90% for 12 features) formed from the data obtained in the first round. Among these characteristics, the participants chose morality (56.2%), the desire to learn (40.4%), responsibility (30.8%) and honesty (30.2%) as the most important characteristics, respectively. Each of the 17 features overlapped with an indication of at least one of the existing models in the literature.

Conclusion: When determining developmental assets for any youth group, the contexts in which young people live (especially culture) should be taken into account. The results show that each of the indicators of the developed model coincides with the indicators of the existing models. However, the fact that only one of the models developed in different contexts is directly applied to young people in other contexts suggests that other aspects that young people really need may be overlooked. At the same time, developing a new model for positive youth development can bring together stakeholders from various sectors, including young people, families, educators, researchers, community organizations and policymakers. This can encourage collaboration and partnership and contributes to a more comprehensive and coordinated approach to supporting young people.

Keywords: Positive Youth Development, A Türkiye-Specific Model, Indicators, Delphi Method

CORRECTION OF THE FUNCTIONAL INDICATORS OF THE ATHLETES' BODY USING NON- DOPING AGENTS

Parvana Shukurova

Gunel Bekhbudova

Amil Abbasov

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport, Baku, Azerbaijan

Abstract

The purpose of this study was to study the effect of dietary supplement "Spirulina" on the functional status of athletes during high physical exertion. One of the main reasons for the development of fatigue and a decrease in physical performance is the activation of lipid peroxidation (LPO). It is shown that this process constantly accompanies the training process of qualified athletes and, as a result, leads to the occurrence of oxidative stress in the body. The study involved 22 athletes - representatives of cyclic sports (swimmers), aged 17 to 20 years, males, with I sports category, the title of candidate master of sports or master of sports. Athletes of the experimental group took dietary supplements "Spirulina" (manufactured by Fohow Health Products Co LTD, China) 1 tablet (spirulina content - 64 mg) per day for 21 days of high-intensity training loads. Investigated indicators of heart rate (HR) and blood pressure (BP) - systolic (SBP) and diastolic (DBP) at rest (in the supine position). The results of the study revealed the positive effect of "Spirulina" on the body of swimmers, manifested in improving overall well-being, increasing efficiency, reducing fatigue during training, which leveled the effects of intense physical activity.

As a result of the research, it was concluded that the intake of the biologically active additive "Spirulina " by athletes of cyclic sports contributed to smoothing the depletion of the antioxidant system and lipid peroxidation and reduced the degree of fatigue and optimized the functional state under conditions of intense physical exertion.

Keywords: dietary supplement, physical loads, fatigue, functional status, athletes, antioxidant protection.

İDMAN BİRLİKLƏRİNİN TAKSONOMİYA SƏVİYYƏSİNDƏ İDARƏETMƏ MƏRHƏLƏLƏRİ.

Qasımov Əfqan Sudef oğlu

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası. Bakı (Azərbaycan)

ORCID ID : 0000-0001-6682-7703

XÜLASƏ

Məqalədə Azərbaycan Respublikasının idman sektoru taksonomik cəhətdən təhlil edilmiş, Beynəlxalq idman birlikləri, idman birlikləri, İdman təşkilatları və.s idman obyektlərinin sistemli idarəedilməsindən bəhs edilmişdir.

Bu gün dövlətin qarşısında bədən tərbiyəsi və idman hərəkatını , fiziki tərbiyə sistemini yenidən qurmaq, vətəndaşların sağlamlığını möhkəmləndirmək naminə bədən tərbiyəsi vasitələrindən səmərəli istifadə etmək, idmanımız üçün müasir baza yaratmaq və onu xalqın gündəlik məişətinə daxil etmək kimi mühüm vəzifələr durur.Bədən tərbiyəsi və idman özbaşına idarə olunmur. Dünyanı idmansız təsəvvür etmək mümkün deyil. İdman həm də insanlara mənəvi qüvvə, həyat eşqi bəxş edən böyük əyləncə, istirahət, tamaşa mənbəyidir.

Azərbaycan Respublikasında dövlətin qarşısında duran tarixi vəzifələrin, o cümlədən dövlətçiliyin, iqtisadiyyatın və sosial sahələrin inkişafı və möhkəmləndirilməsində bədən tərbiyəsi və idmanın əhəmiyyətinin xüsusi rolu gündən-günə artmaqdadır.

Xalqımızın sağlamlığının möhkəmləndirilməsində, gənclərin əməyə və vətənin müdafiəsinə hazırlanmasında bədən tərbiyəsi və idmanın gündəlik həyatımıza daxil edilməsi məsələsi dövrümüzün daha da aktuallaşan əsas tələblərindən birinə çevrilmişdir.

Bədən tərbiyəsi hərəkatının idarə olunması xalqın maraqları və dövlətin siyasətinə uyğun olaraq bədən tərbiyəsi və idmanın inkişaf prosesinin bütövlükdə elmi əsaslarla idarə olunması kimi başa düşülməlidir. Bədən tərbiyəsi və idman müxtəlif elmlərin təhlil obyekti olan çox mürəkkəb sosial bir sahədir.

Bədən tərbiyəsi və idmanın idarə edilməsi cəmiyyətin elmi şəkildə idarə edilməsinin tərkib hissəsi olub spesifik sosial bir sistemdir

İdarəetmənin ən əsas təşkilati prinsipi olaraq mərkəzdən idarə etmənin demokratik əsaslarının uzlaşmasını əks etdirir. Bu prinsip rəhbər orqanların aşağıdan yuxarıya seçki əsasında formalaşmasını, aşağı təşkilatların yuxarı orqanlara tabeçiliyini, intizama ciddi riayət edilməsini, vahid rəhbərliyin kollegiallığını ifadə edən demokratik əsasları nəzərdə tutur.

Bədən tərbiyəsi və idmanı milli zəmində dini əxlaqa və ümumbəşəri dəyərlərə əsaslanaraq inkişaf etdirmək lazımdır. Respublikada idman birliklərinin yaradılmasımda milli dəyərləırə əsaslanmalı milli maraxlara uyğun gələn idman növləri inkişaf etdirilməlidir.

İdman təşkilatının demokratik mərkəziyyətlə fəaliyyət göstərməsi vəhdətdə olmalıdır, biri digərini inkar etməməlidir.

İdman birliklərinin taksonomiya səviyyəsində idarəetməedilməsinin üstünlüklərindən biri də intizamlılıq, azlığın çoxluğa tabe olmasıdır.

Bədən tərbiyəsi və idman hər hansı bir ölkədə iqtisadi və sosial-mədəni quruculuğun idarə olunmasının konkret tarixi, təşkilati struktur forması kimi müəyyən edilmiş sistemdə inkişaf etdirilir.

Sosial-iqtisadi proseslərin planlı idarə olunmasının effektivliyi məqsədilə ölkədəki bütün müəssisə və idarələr fəaliyyət növlərinə görə sosial-mədəni quruculuğun və xalq təsərrüfatının müvafiq sahələrində təşkilati qaydada birləşirlər. Dəqiq funksional adlara malik olan bu sahələr dövlətin planlı qaydada idarə edilən obyektləridir. Bununla da bədən tərbiyəsi və idman mədəni-tərbiyə sahəsi olaraq planlı idarə olunan bir obyekt kimi əhalinin vahid nəzəri-ideya, metodiki proqramı və normativləri əsasında fiziki təkmilləşdirməni planlı surətdə həyata keçirən xüsusi dövlət müəssisələri və ictimai təşkilatların birliyini əks etdirir.

Bədən tərbiyəsi və idmanın əsas xüsusiyyətlərindən biri də onun bu sahədə həm xüsusi dövlət müəssisələrinin, həm də ictimai təşkilatların fəaliyyətini əlaqələndirən müxtəlif səviyyəli sistemə malik olmasıdır.

Bu müəssisə və təşkilatların qarşılıqlı fəaliyyəti onların bir hissəsinin digərlərini idarə etməsinə zəmin yaradır. Bu iş prinsipi və forması fiziki tərbiyə, kütləvi bədən tərbiyəsi, sağlamlıq və idman işləri prosesində həmin təşkilatların fəaliyyətini koordinasiya edir.

Açar sözlər:taksonomik kateqoriyalar, idman obyektləri, bədən tərbiyəsi və idmanın idarə edilməsi, ictimai birliklər,idman birlikləri, dövlət dəstəyi.

Taksonomik kateqoriyalar — sadədən mürəkkəbə doğru zəncirvari, iyerarxiya üzrə inkişafı əks etdirən anlayışlar sistemidir.

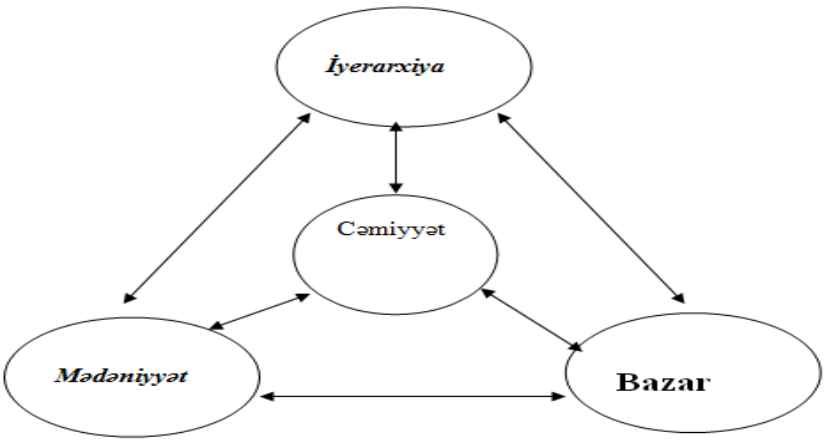

Qeyd etmək lazımdır ki, bəşər cəmiyyəti özünün varlığı ərzində idarəetmə üzrə cəmisi üç vasitə (üsul, alət) yaratmış və tətbiq etmişdir:

• **Birinci vasitə** - iyerarxiyadır. Bu idarəçilik üsulunda əsas amil, hakimiyyət və tabeçilikdir, yəni yuxarıdan aşağıya özünə tabe olanları işləməyə məcbur etmək, onları maddi cəhətdən asılı vəziyyətdə saxlamaq və tabe etmək münasibətlərinə əsaslanır. Eynilə də, aşağıların yuxarılara tabe olmaları ideyaları aşılanır və bu münasibətlər cəmiyyətin əsas aparıcı qüvvəsi hesab olunur. Bu halda «qamçı və ya qoğal» prinsipinə daha çox üstünlük verilir.

• **İkinci vasitə** – mədəniyyətdir. Bu üsulun mahiyyəti ondadır ki, cəmiyyətin özünün işləyib hazırladığı və bəyəndiyi idarəetmə təsiri - mənəviyyat, sosial normalar, davranış qaydaları və digər mənəvi dəyərlər vasitəsilə həyata keçirilir. Bu halda zordan daha çox, mədəniyyətə üstünlük verilәlidir.

• **Üçüncü vasitə** - bazardır. Bu üsulda idarəetmənin mahiyyəti - bərabərhüquqlu üfiqi əlaqələrin qurulması, mülkiyyət münasibətlərində qarşılıqlı maraqların bərabərliyi və tam azadlığı ilə bağlıdır. Bu halda həm iyerarxiya, həm də mədəniyyət elementləri ilə yanaşı, insanların fərdi azadlıqları və sərbəstliklərinə daha çox üstünlük verilir. Burada demək lazımdır ki, müasir şəraitdə iyerarxiya, mədəniyyət və bazar vasitələri idarəçilik alətləri olmaqla ayrı-ayrılıqda yox, daim vəhdət şəklində təsir göstərirlər.

Hər bir təşkilatın mövcudluğu üçün aşağıdakılar zəruridir:

• Vəsaitlər (maddi, texnoloji, maliyyə, informasiya) və kadrlar.
• Xarici və daxili mühit (iqtisadi vəziyyət, bazar, tələbatçılar, rəqiblər, qanunçuluq, siyasi və sosial amillər, həmkarlar təşkilatı və s.).
• Üfüqi və şaquli əmək bölgüsü.
• Təsərrüfat şöbələri və bölmələri.
• İdarəetmə.

İdarəetmə – öz tamlığını, strukturunun vahidliyini saxlayan müxtəlif təbiətli sistemlərin xüsusiyyətidir və bunun köməyi ilə qarşıya qoyulan məqsədə nail olunur.

İdarəetmə sistemi - obyekt və subyekt olmaqla iki tərkib hissədən ibarətdir.

Obyekt – idarə olunan, subyekt isə – idarə edəndir.

Sistem – bu hər biri tamın xarakteristikasına öz tövhəsini vərən və bir-birilə qarşılıqlı asılılıqda olan müəyyən bütövlükdür (tamlıqdır).

Bütün hallarda (kiçik müəssisələr istisna olmaqla) təşkilatın idarə olunması üçün üç manqa – üç səviyyə vardır:

• aşağı (texniki səviyyə);
• orta (idarəetmə səviyyəsi);
• ali (institut səviyyəsi).

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq idman birliklərinin idarəetmə strukturunun istiqamətləri hansı formada idarə olunmasını müəyyən edək.

Bədən Tərbiyəsi və İdman haqqında Azərbaycan Respublikasının qanununa uyğun olaraq Respublika idman federasiyası öz statusuna görə qeyri-hökumət təşkilatıdır. Respublika idman federasiyalarının yaradılması, fəaliyyəti, yenidən təşkili və ləğvi qanunun tələbləri nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən həyata keçirilir.

İctimai birliklərə respublika idman federasiyası statusunun verilməsi üçün onların dövlət akkreditasiyası qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunur. İctimai birlik Milli

Olimpiya Komitəsinin rəyi nəzərə alınmaqla müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən dövlət akkreditasiyasından keçdikdən sonra respublika idman federasiyası statusunu alır və respublika idman federasiyalarının dövlət reystrinə daxil edilir.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində bir idman növü üzrə yalnız bir ictimai birlik respublika idman federasiyası qismində akkreditasiya oluna bilər.

Xatırladaq ki, bir neçə aydır nazirliyin nəzdində fəaliyyət göstərən xüsusi komissiyanın təqdimatına əsasən, kollegiya qərarı ilə bu günədək statusu təsdiqlənmiş federasiyaların sayı 26-ya çatıb. Ümumilikdə 25 federasiyanın isə statusu dayandırılıb. Federasiyaların statusuna baxılması prosesi davam edir.

İdman birliyi statusuna malik təşkilatlardan biri Azərbaycan Voleybol federasiyasıdır.

“Azərbaycan Voleybol Federasiyası” ictimai birliyi ümumi maraqlar əsasında birləşmiş, könüllülük, üzvlərinin hüquqi bərabərliyi prinsipləri əsasında yaradılan, öz fəaliyyətinin əsas məqsədi kimi gəlir əldə etməyi nəzərdə tutmayan və əldə edilən gəliri öz üzvlərinin arasında bölməyən qeyri-hökümət təşkilatıdır və fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının ərazisini əhatə edir.

Birlik öz fəaliyyətini Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, “Qeyri-hökümət təşkilatları(ictimai birliklər və fondlar) haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, digər normativ hüquqi aktlar və Nizamnaməsinə əsasən həyata keçirilir.

Birliyin əsas məqsədi voleybol idman növünün inkişafına kömək etməkdən ibarətdir.

Birlik məqsədlərinə çatmaq üçün aşağıdakı vəzifələri həyata keçirir:

- idmann inkişafı sahəsində dövlət tətəfindən həyata keçirirlən tədbirləri təbliğ etmək;
- voleybol idman növü ilə məşğul olan idmançıların peşəkarlıq səviyyələrinin artırılmasına yardım etmək;
- sağlam həyat tərzinin təbliğinə dəstək vermək.

Birliyin mülkiyyətində binalar, qurğular, mənzillər, avadanlıqlar, inventarlar, pul vəasitləri, səhmlər, digər qiymətli kağızlar və Nizamnamə ilə nəzərdə tutulmuş fəaliyyətin maddi təminatı üçün qanunvericiliklə qadağan olunmamış növlərdə əmlak ola bilər.

Birliyin təsisçiləri hüquqi şəxslər (dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarə orqanları istisna olmaqla) və ya 18 yaşına çatmış fiziki şəxslər ola bilərlər.

Təsisçilər bərabər hüquqlara malikdirlər. Təsisçilərin qarşılıqlı münasibətləri, hüquq və vəzifələri qanunvericiliklə və yaxud onların arasında bağlanmış müqavilə ilə və ya Nizamnamə ilə müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikasında hər bir hüquqi və fiziki şəxs (dövlət hakimiyyəti və yerli özünidarə orqanları istisna olmaqla) ictimai birliyin üzvü ola bilər. Birliyin təsisçiləri həm də Birliyin üzvləri hesab olunurlar.

Birliyə üzvlərin qəbulu Birliyin İdarə Heyəti tərəfindən aparılır.

Birliyin ali orqanı ildə bir dəfədən az olmayaraq çağırılan Ümumi Yığıncqaqdır.

Ümumi Yığıncaq Birliyin icra orqanının, təsisçilərdən birinin və ya üzvlərinin üçdə bir hissəsinin təşəbbüsü ilə çağrılır.

Birliyin təsisçilərinə və üzvlərinə Yığıncağın yeri və vaxtı haqqında iki həftə əvvəl məlumat verilməlidir.

Ümumi Yığıncağın səlahiyyətlərinə aşağıdakılar aiddir:

- Birliyin Nizamnaməsinin qəbulu və ona dəyişikliklər edilməsi;
- Birliyin əmlakının formalaşması və istifadə prinsiplərinin müəyyən edilməsi;
- Birliyin icra orqanlarının yaradılması və onların səlahiyyətlərinin vaxtından əvvəl dayandırılması;
- İlllik hesabatın təsdiq edilməsi;
- Başqa təşkilatlarda iştirak;
- Birliyin yenidən təşkili və ləğv edilməsi;
- Birliyin icra orqanının rəhbərlərinin hesabatının dinlənilməsi.

Ümumi Yığıncaq yalnız Birlik üzvlərinin yarısından çoxu iştirak etdikdə səlahiyyətli hesanb olunur.

Ümumi Yığıncaqda müzakirə olunan məsələlər haqqında qərrarlar sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Hər bir üzv bir səsə malikdir. Nizamnaməyə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi və təşkilatın yenidən təşkili və ləğvi barədə qərarın qəbulu üçün 2/3 səs çoxluğun tələb olunur.

Birliyin fəaliyyətinə cari rəhbərliyi İdarə Heyəti həyata keçirir.

İcra orqanı İdarə Heyətinin prezidentindən, vitse-prezidentindən, baş katibindən və digər şəxslərdən ibarət olan İdarə Heyətidir.

İdarə Heyəti kollegial icra orqanı olub aşağıdakı səlahiyyətlərə malikdir:

- Birliyin üzvlüyünə qəbul edir və üzvlükdən azad edir;
- Təkliflər və layihələr irəli sürür;
- Birliyin filiallarını yaradır və nümayəndəliklərini açır;
- Birliyin başqa idarəetmə orqanlarının müstəsna səalhiyyətlərinə aid edilməyən bütün məsləələri həll edir.

İdarə Heyəti üzvlərinin yarısından çoxu iştirak etdikdə səalhiyyətli sayılır və qərarlar sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

İdarə Heyətrinin prezidenti, vitse-prezidenti, baş katibi və digər üzvləri Birliyin Ümumi Yığıncağı tərəfindən 5(beş) il müddətinə seçilir.

Sxem 1. İdman birliklərinin taksonomik idarə edilmısi

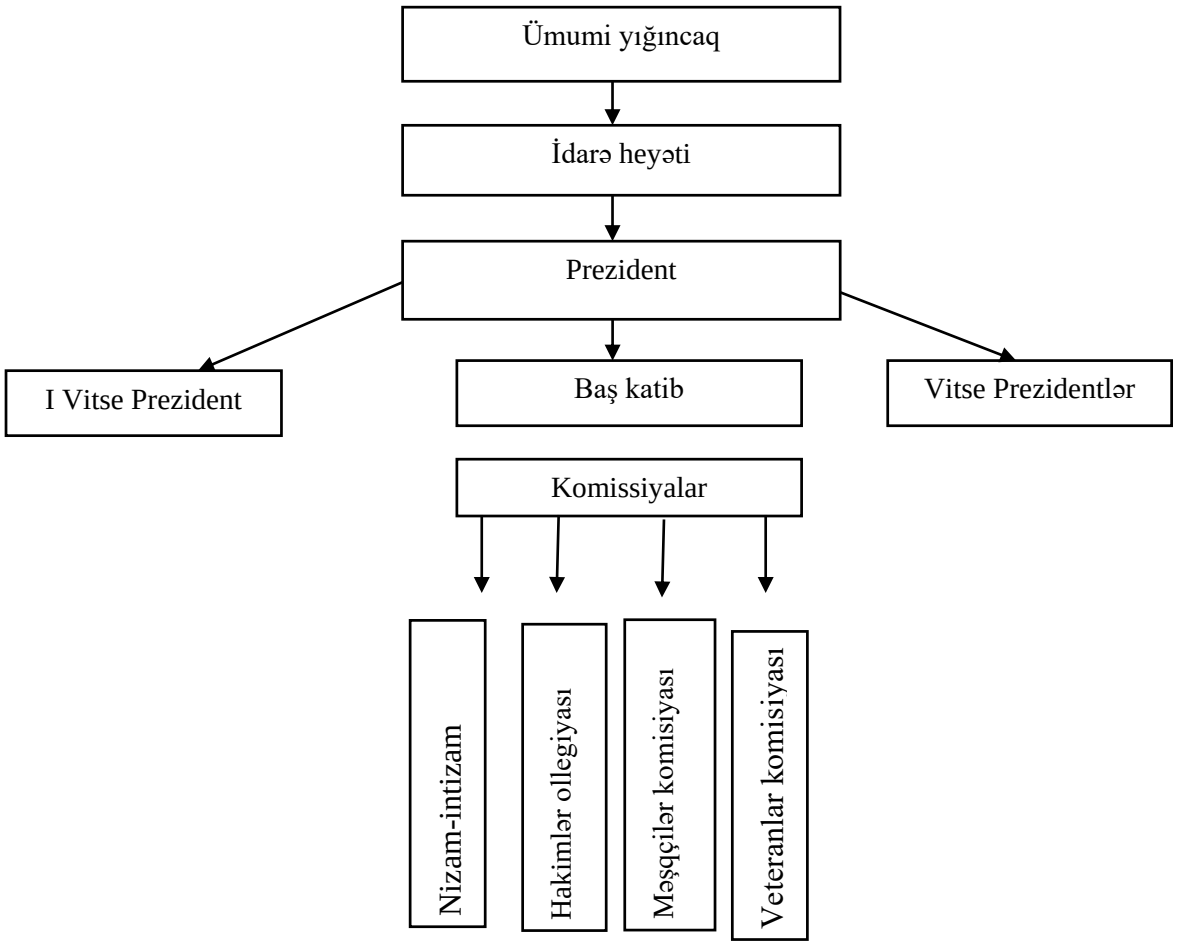

“Azərreyl Voleybol Klubu” MMC-nin taksonomiya səviyyəsində fəaliyyətinin idarə olunması.
MMC-nin ali orqanı onun iştirakçısının Umumi Yığıncağıdır.Umumi Yığıncağın səlahiyyətləri təsisçi tərəfindən həyata keçirilir.

Təsisçinin müstəsna səlahiyyətlətinə aşağıdakılar aiddir.
Cəmiyyətin nizamnaməsinə əlavə və dəyişikliklər edilməsi, onun nizamnamə kapitalının müəyyənləşdirilməsi.

Cəmiyyətin nizanmamə kapitalına ödənilən pul olmayan əmanətin dəyərinin təsdiq edilməsi.

Cəmiyyətin illik hesabatlarının və mühasibat balanslarının təsdiq edilməsi, mənfəət və zərərin bölüşdürülməsi.

Cəmiyyətin yenidən təşkili və ya ləğv edilməsi haqqında qərarın qəbul edilməsi.
Cəmiyyətin icra orqanlarının yaradılması, onların səlahiyyət dairəsinin müəyyən edilməsi və həmin səlahiyyətlərə vaxtından əvvəl xitamm verilməsi.

Cəmiyyətin prezidenti və vitse-prezidentini vəzifəyə təyin və vəzifədən azad etdirilməsi.

Cəmiyyətin fəaliyyətinin audit yoxlamalarının aparılması qaydasının müəyyən edilməsi.

Cəmiyyətin idarə, nümayəndəlik və filiallarının o cümlədən digər ölkələrdə nümayəndəlik və filiallarının yaradılması və ya ləğv edilməsinə, tabeliyində olan hüquqi şəxs statuslu qurumların yaradılması, yenidən təşkili və ya ləğv edilməsinə dair qərar qəbul edilməsi, habelə onların müvafiq olaraq nizamnamə və əsasnamələrinin təsdiq edilməsi.
Cəmiyyətin təşkili strukturunun və ştat cədvəlinin təsdiq edilməsi.
Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada digər səlahiyyətləri həyata keçirmək.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Azərbaycan artıq beynəlxalq aləmdə idman ölkəsi kimi tanınır. Bu, həyata keçirilən uğurlu dövlət siyasətinin məntiqi nəticəsidir. İdmançılar hərtərəfli qayğı iləəhatə olunur ki, bu da beynəlxalq yarışlarda daha böyük uğurlar əldə etməyə imkanyaradır. Mövcud idman obyektləri yenidən qurulur, eyni zamanda yeniləri inşa edilir. Digər tərəfdən, Azərbaycan müntəzəm olaraq qitə və dünya miqyaslı idman yarışlarına ev sahibliyi edir

Bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı ölkədə dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri olaraq müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir. Bu siyasət daim öz bəhrəsini verir, idmançılarımız ən mötəbər yarışlarda uğurlu çıxışları ilə vətənin adını ucaldır, bayrağımızı yüksəklərə qaldırırlar. Şübhə yoxdur ki, dövlət rəhbərliyinin diqqət və qayğısı sayəsində idmançılarımız yeni-yeni möhtəşəm qələbələrə imza atacaqlar.

Azərbaycanda idman iqtisadiyyatının inkişafında həm dövlətimizin, həm də idmançılarımızın böyük rolu olmuşdur. Ölkənin dünya səviyyəsində idman ölkəsi kimi tanınmasında əsas faktorlardan biri idmançıların uğurlarıdır. Azərbaycanda idman iqtisadiyyatında olan inkişaf ölkəmizdə bu sahə üzrə aparılan siyasətindüzgün olmasının göstəricisidir. Bu sahənin inkişaf etdirilməsi ölkədə bir çoxsahənin inkişafına təkan vermişdir. Bölgələrin inkişafında da, bu sahənin əvəzsiz rolu var. Ölkəmizdə qısa müddət ərzində idman üzrə çox böyük yol qət edilmişdir. Bunun nəticəsidir ki, əvvəllər Azərbaycanlı idmançılar maddi sıxıntılara görə xaricəüz tuturdusa, bu gün əksinə xarici idmançılar Azərbaycana gəlir.

Tədqiqat işi ilə bağlı aşağıdakı təklifləri vermək olar:

1. İdmanın inkişafına, bu sahədə təşkilati fəaliyyətə dəstək verilməsində dövlətin rolunun da hada artırılması;
2. xəstəliklərin qarşısının alınmasında və ictimai sağlamlığın möhkəmləndirilməsində bədən tərbiyəsi və idmanın geniş yayılmasına təkan verilməsi;
3. insanların fəal yaradıcı uzunömürlülüyünün uzadılmasına təsir göstərilməsi;
4. əmək qabiliyyətli əhalinin bədən tərbiyəsi və idmana cəlb edilməsi;
5. idman və idman sənayesindən gəlirlərin kəskin artımının baş verməsi üçünbu sahəyə sərmayə qoyulmasının təşviqi;
6. İdman birliklərinin taksonometrik idarə edilməsinin beynəlxalq standartlara uyğun təkmilləşdirilməsi;
7. İdmanla məşğul olan şəxslərin peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması;
8. sağlam həyat tərzini cəmiyyət arasında təbliğ etmək.(xüsusi ilə yeniyetmə və gənclər arasında)

ƏDƏBİYYƏT SİYAHISI

1. İdman menecmenti. Bakalavr təhsil pilləsi üçün dərslik. Bakı-2022.N.M. Kələntətli. V.V. İsrafilov.Ə.S. Qasımov. G.F Həsənov.
2. Azərbaycan Respublikasının "Bədən tərbiyəsi və idman haqqında" qanunu. Bakı-2009
3. Bədən tərbiyəsi və idmanla bağlı hüquqi sənədlər. Azərbaycan Respublikasının fərmanları, sərəncamları, qanunlar, dövlət proqramları, qərarlar və normativlər. Bakı-2008
4. "Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafının dövlət proqramı". 11 fevral 2014
5. Əliyev A.Ə, İdman hərəkatının idarəedilməsinin (menecmentin) elmi əsasları. Bakı-2014
6. A. Əliyev, Ə.Qasımov, K.Bacarani "Bədən tərbiyəsi və idmanın idarə edilməsi". Bakı – 2014.
7. Beynəlxalq idman hüququ.Ümumi müddəalar.Etibar Ə.Heydər Q. Fatimə H. Bakı-2022.
8. Sport Management.Matthew T.Bowers,Marlane A.Dixon. 2015
9. Recreational Sport Management. Richard F.Mull,Scott A. Forrester,Martha L .Barnes. 2019.
10. Sports Management and Administration. David C.Watt. 2003
11. Principles and Practice of Sport Management. Lisa P.Masteralexis. Carol A. Bar. Mary A. Hums.
12. https://www.mys.gov.az/
13. https://azerrailvc.az/az/home

ABOUT EATING DISORDERS DEPENDING ON AGE

R.E. Chobanov

K.A. Babayev

F.G. Bakhishli

A.A. Taghiyeva

Department of Public Health and Healthcare Organization

Azerbaijan Medical University, Baku

Introduction. Eating disorders are among the psychopathologies that have been widely studied in recent years. Many scientists consider eating disorders (ED) to be a serious disease that affects a person's physical and emotional well-being. Eating disorders are common among adolescents and young adults and sometimes have serious consequences in the form of numerous psychological and somatic complications and can even lead to death.

Purpose. Studying the dependence of eating habits on age indicators and the implementation of measures to correct people's eating behavior.

Materials and methods. In this study, widely used questionnaire-survey methods were used, in particular "DEBQ" - The Dutch Eating Behavior Questionnaire, which allows you to determine the respondent to one of the three existing types of eating behavior: external, emotional and restraint.

Results and discussions. A study conducted among 648 people allowed us to identify different types of eating disorders, which differ depending on different age groups. Thus, in the age group of the population under the age of 20 years, RPP was 10.3±1.2%, increasing with age and rising to 16.8±1.5% at the age of 70 years and older. At the age of 50-59 years and the group of more than 70 years, the share of external eating disorder accounts for the maximum value - 6.3% (42 people), respectively; in the group of emotional eating disorders, the highest value falls on the elderly - 60-69 years and over 70 years - 6.2±0.9% (40 people), respectively; restrictive eating disorder accounts for the age group over 30-39 years - 4.5±0.8% (29 people).

The following distribution of eating disorders was obtained: 35.3±1.9% (229 people) of them were external, 37.2±1.9% (241 people) were emotional, 27.5±1.8% (178 people) - restrictive.

Thus, eating disorders are widespread among various age groups of the population. This requires early diagnosis and medication, possibly in combination with other methods, such as psychotherapy, since some types of eating disorders can lead to suicide, death from malnutrition, and serious organ and system dysfunction.

Keywords: eating behavior, disorders, types, age

TRAINING EFFECTS ON LINEAR VELOCITY IN YOUNG FOOTBALL PLAYERS

Samuel Honório

Marco Batista

Jorge Santos

João Serrano

João Petrica

Miguel Rebelo

Fernando Vieira

Polytechnic Institute of Castelo Branco, Higher Education School, Sports and Well Being, Castelo Branco, Portugal.

Fernando Vieira

Institute Piaget/ISEIT, Kinesiolab – Laboratory of Human Movement Analysis, RECI – Research in Education, and Community Intervention, Almada, Portugal.

ABSTRACT

The investigation is of crucial importance to clarify the role of the training process in the development of anthropometric levels and in the physical performance of young soccer players and, in this context, field tests are considered an adequate alternative to laboratory tests, namely because of its suitability for the modality, low cost and ease of implementation, which allows its frequent use during the competitive season. On the other hand, speed is also considered a very important component in football, as the ability to accelerate can be decisive during a game. Its evaluation is normally done through sprints of 10, 20 and 30 meters. The objective was to analyze and compare the effects of training on the speed indices of these players. Methods. Eighteen soccer players, male, Under-17, participated. The team performed 3 weekly training sessions of about 90 minutes each. Informed consent requests were given to their parents for authorization to participate in the study. There were two evaluation moments, about 6 months apart. A linear sprint of 20 meters was performed. This test evaluates the maximum displacement speed, and the players must be instructed to perform it at maximum effort. Each player performed 2 linear sprints of 20 meters, registering the best time. Time was recorded in hundredths of a second. Results: In the 20 m sprint tests there were improvements, with mean values of 3.52 s ± 0.23 and 3.45 s ± 0.19, with

statistical differences, respectively, between the 1st and 2nd evaluation moments. Conclusions: the implemented training promoted improvements in the players' speed levels between the two evaluation moments, and speed stimulus tasks should be developed during training sessions so that athletes maintain their abilities throughout the entire sport season.

Keywords: football, velocity, young players, training.

MÜASİR ŞAHMATDA DOPİNQ PROBLEMİ

THE PROBLEM OF DOPING IN MODERN CHESS

Səbinə Oqtay qızı İbrahimova

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının elmi katibi r.ü.e.d, professor Bəxtiyar Əyyub oğlu Rüstəmov, İdmanın oyun növləri kafedrasının və SABAH qruplarının müəllimi Səbinə Oqtay qızı İbrahimova

(Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası)

XÜLASƏ

Məqalə müasir şahmatda dopinq probleminə həsr edilmişdir. Dözümlülük, emosional gərginlik və yorulma prosesi müasir şahmat idman növündə aktual problemlərdən biri hesab olunur. Müasir şahmatda idmançı yüksək nailiyyətlər əldə etmək üçün uzunmüddətli yüksək emosional stressə və yorulma prosesinə məruz qalır. Yüksək emosionallıq şəraitində keçən məşq və yarışlar şahmatçılarda yorulma prosesinə və həddən artıq yorulma fazasına yol açır. Yorulma prosesinə şahmat gözü ilə baxsaq - oyun zamanı edilən kiçik səhvlər kimi, gizli yorulma prosesi- səhv gedişlərin davamlı təkrar olunması halda, həddən artıq yorulma fazasını «şahmat korluğu» və ya kobud səhvlər şəklində qələmə almaq mümkündür. Şahmat idman növündə dopinq-zehni və bədən işgüzarlığının səmərəliliyinin yüksəlməsi, dözümlülük, yorulma prosesinin həddən artıq yorulma fazasına keçidini ləngidən və şahmatçılar üçün qadağan edilmiş maddələrin istifadəsidir. Aparılan son tədqiqatlar göstərir ki, farmokoloji vasitələrdən istifadə şahmatçılarda dözümlülüyün artırılmasına və həmçinin gizlin şəkildə gedən yorulma prosesinin həddən artıq yorulma fazasına keçidini ləngidir. Ümumdünya Antidopinq Agentliyinin qadağan olunmuş siyahısında yer alan metilfenidat və modafinil kimi stimulyator maddələr şahmat idman növündə istifadəsinə qadağa qoyulub. Dopinq qəbul edən şahmatçılarda yorulma prosesinin ləngiməsi, uzunmüddətli emosional gərginlik zamanı daha dözümlü və gümrah halda mübarizəni öz xeyirlərinə sonlandıra bilirlər. Müasir şahmatda dopinq probleminin müsbət və ya mənfi nəticələrini müəyyən etmək üçün hərtərəfli və daha geniş tədqiqatların aparılmasına böyük ehtiyac duyulur.

Açar sözlər: şahmat, dopinq, yorulma prosesi, həddən artıq yorulma fazası, stress, emosional gərginlik

Dözümlülük, emosional gərginlik və yorulma prosesi müasir şahmat idman növündə aktual problemlərdən biri hesab olunur. Yorğunluq praktiki əhəmiyyəti çox böyük olan ən çətin və mürəkkəb biotibbi problemlərdən biridir. Bu, olduqca başa düşüləndir, çünki yorğunluğun baş verməsi bir insanın psixofizioloji vəziyyətindəki dəyişiklikləri müəyyənləşdirir və əmək fəaliyyətinin səmərəliliyinin azalmasına səbəb olur [5]. Bu məqamda təbii sual yaranır: şahmat oyunu zamanı yaranan emosional gərginlik digər idman növləri ilə məşğul olan idmançıların, məsələn, yüngül atletlərin, boksçuların, ən yüksək reytinqli yarışlarda - Olimpiya Oyunlarında iştirak edən xokkeyçilərin emosional stressindən nə ilə fərqlənir? Əhəmiyyətli bir fərq ondan ibarətdir ki, yuxarıda qeyd olunan idman növlərində emosional gərginlik əzələ fəaliyyəti ilə əlaqələndirilir ki, bu da bədəni mənfi, bəzi hallarda patogen, emosional gərginliyin təsirindən böyük dərəcədə qoruyur. Müasir şahmatda idmançı yüksək nailiyyətlər əldə etmək üçün uzunmüddətli yüksək emosional stressə və yorulma prosesinə məruz qalır. Yüksək emosionallıq

şəraitində keçən məşq və yarışlar şahmatçılarda yorulma prosesinə və həddən artıq yorulma fazasına yol açır. Ümumiyyətlə müasir şahmat idman növündə yüksək emosionallıq səviyyəsi, yorulma prosesi və həddən artıq yorulma fazası niyə vacib və əhəmiyyətli xarakter daşıyır? Yarış zamanı peşəkar şahmatçıların iş yükünü nəzərə almaq önəmlidir: şahmat turnirləri adətən 9-15 gün ərzində keçirilir. İştirakçılar hər gün tənzimlənən vaxt nəzarəti ilə bir oyun oynayırlar. Demək olar ki, hər bir görüşün xarakterik xüsusiyyəti əhəmiyyətli emosional və intellektual gərginliklə müşayiət olunmasıdır. Şahmat oyununun gedişatı zamanı əzələ fəaliyyətinin çox aşağı səviyyədə olması səbəbindən emosiyalar orqanizmə mənfi təsir göstərməyə başlayır.

Statistik təhlil zamanı məlum olmuşdur ki, məhz görüşün sonlarına yaxın edilən kobud səhvlərin sayı çoxluq təşkil edir. Bəs bu səbəbin kökündə nə dayanır? Oyun zamanı şahmatçıda gizlin yorulma prosesi gedir, nəbz vurğularının sayı çoxalır və şahmatçı emosional gərginliyə tab gətirə bilmir və nəticə etibarı ilə kobud səhv edir. Əzələ fəaliyyəti ilə tamamlanmamış bu emosional stress insanın psixofizioloji vəziyyətində əhəmiyyətli dəyişikliklərə səbəb olur ki, bu da bəzi hallarda ürək-damar və mərkəzi sinir sistemlərinin xəstəliklərinin inkişafına səbəb ola bilər.

Yorğunluğun inkişafının ən mühüm göstəricisi performansın aşağı düşməsidir, şahmat idman növündə, oyunun effektivliyinin azalmasında özünü göstərir. Yorulma prosesinə şahmat gözü ilə baxsaq - oyun zamanı edilən kiçik səhvlər kimi, gizli yorulma prosesi- səhv gedişlərin davamlı təkrar olunması halda, həddən artıq yorulma fazasını «şahmat korluğu» və ya kobud səhvlər şəklində qələmə almaq mümkündür.

Misal olaraq, 2021-ci ildə Soçidə təşkil olunmuş Dünya Kubokunun yarımfinalında dünya şahmat reytinqinin bir nömrəli oyunçusu norveçli Maqnus Karlsen və polşalı qrossmeyster Duda Yan Kşiştof arasında yaranan mövqeni təhlil edək (diaqram 1).

Diaqram 1

Qeyd etmək lazımdır ki, oyun heç-heçə bitərsə, final mərhələsi uğrunda mübarizə davam edir, hər hansı rənglə oynayan şahmatçı məğlub olarsa, yalnız üçüncü yer uğrunda mübarizə aparılacaqdır. Ağ fiqurlarla oynayan dünya şahmat top reytinqinin birincisi Maqnus Karlsen ikinci gedişdə 62. Fb2-c1?? oynayaraq kobud səhv edir və görüşdə məğlub olaraq mübarizəni yarımfinal mərhələsində dayandırır (diaqram 2).

Diaqram 2

Halbuki, oyun zamanı edilən kobud səhvin əvəzinə 62. Fb2-d4 gedişi oynanılsaydı, nəticə heç-heçə sonlanacaqdı (diaqram 3).

Diaqram 3

Psixoloji nöqteyi-nəzərdən, yorğunluq, aşağıdakı komponentləri müəyyən edən xüsusi bir təcrübəyə malik psixi vəziyyət kimi qəbul edilir:
1. Zəiflik hissi: subyektiv olaraq özünün və imkanlarının azalması hissi, ağrılı gərginlik və hərəkətlərin düzgünlüyünə dair qeyri-müəyyənlik hissi kimi yaşanır.
2. Diqqətin pozulması: diqqətin həcminin azalması, keçid və yenidən bölüşdürülmə prosesləri pozulur, diqqəti cəmləmə qabiliyyəti azalır.
3. Yaddaşın pozulması: yorğunluq ilk növbədə uzunmüddətli yaddaşdan məlumatın alınmasında çətinliklərə səbəb olur; qısamüddətli yaddaşda həm yadda saxlama prosesləri, həm də məlumatın saxlanması prosesləri pisləşir.
4. Düşüncənin pozulması: stereotipli düşüncə, yeni həll yolları axtarışının hazır şablon cavablarla əvəzlənməsi səbəbindən təfəkkür proseslərinin səmərəliliyi əhəmiyyətli dərəcədə azalır. Düşüncə proseslərinin sürəti azalır. Bəzən düşüncə pozğunluğunun başqa bir forması var – gedişlərin məqsədyönlülüyünün itirilməsi.
5. Fəaliyyət motivlərinin transformasiyası: sadələşdirməyə və ya ondan qaçmaq yönümlü motivlərində dəyişiklik olur, apatiya inkişaf edir.
6. İradənin zəifləməsi: dözümlülük, qətiyyət, əzmkarlıq azalır.
7. Yuxululuq.
Şahmat oyunu zamanı (adətən 5-6 saatlıq oyun zamanı) və ya bir sıra oyunlar zamanı yorğunluğun mənfi nəticələri ola bilər:
- səhvlər və kobud səhvlər;
- gediş və ya plan seçərkən qərarsızlıq və şübhələr;
- intuitiv qərar qəbul etmədə inamsızlıq;
- hesablamada diqqətin bir variantdan digərinə qeyri-ardıcıl keçidi, nəticədə son mövqeyin kifayət qədər aydın şəkildə təqdim edilməməsi halları və nəticədə onun qiymətləndirilməsində çətinlik və ya «şahmat korluğu» ola bilər. ;
- təkrar hesablama və eyni varianta geri qayıtmaq;
- gedişlər haqqında düşünməyə çox vaxt sərf etmək;
- mövcud təşəbbüsün zərərinə mövqelərin sadələşdirilməsi, lövhədə fiqurların sayının azalması təşəbbüsün itirilməsinə səbəb olur;
- rəqibin fərdi qabiliyyətlərinin adekvat qiymətləndirilməsinin itirilməsi;
- mövqenin oyun potensialı olduqda mübarizəni davam etdirməkdən imtina;
Buna misal olaraq, 2023 -cü ildə Astanada keçirilən Dünya Şahmat Tacı uğrunda mübarizəni göstərmək olar. Əsasnamədə qeyd olunan **4.10.8** bəndə hər iki şahmatçı matç müddətində dopinq testdən keçmək məcburi öhdəlik olduğu haqqında qeyd olunur [6]. On yeddinci dünya çempionunu müəyyən etmək üçün çinli şahmatçı Dinq Liren ilə russiyalı şahmatçı Yan Nepomnyaşiy arasında gərgin, sərt, yorucu və uzunməsafəli reqlament ilə oynanılan görüşləri nümunə göstərmək olar. Yüksək emosionallıq şəraitində keçən hər bir oyunda, ələxsus matçın ikinci yarısında şahmatçıların artıq yorulma prosesinə

məruz qaldıqlarını görmək mümkündür. Matç görüşün birinin təhlilinə diqqətlə nəzər yetirsək görürük ki (diaqram 4), qara fiqurlarla oynayan elit şahmatçı 31...Vh8-h4 gedişini edərək kobud səhvə yol verir

Diaqram 4

Ağ fiqurlarla oynayan çinli qrossmeyster isə 32.Vc7-d8 gedişinin əvəzinə, oyun zamanı 32. Şe1-d1 gedişini edərək təmiz qələbə ilə başa vura biləcəyi oyunu bərabərləşdirir (diaqram 5). Bir nüansa diqqət yetirmək lazimdır ki, qeyd olunan mövqedə hər iki şahmatçının düşünmək üçün yetəri qədər vaxt ehtiyyatı mövcuddur. Buna baxmayaraq hər iki elit şahmatçı kobud səhvlər edir və şahmat korluğu səviyyəsinə keçid edilir.

Diaqram 5

İdman dünyasına məlumdur ki, fiziki və psixoloji hazırlığın yüksək nəticə əldə olunmasında rolu danılmazdır. Lakin şahmat idman növündə məşq prosesinin və iri miqyaslı yarış reqlamentini nəzərə alarsaq, fiziki və psixoloji hazırlıq yüksək nəticələrin əldə olunmasında kifayət etmir. Yorulma prosesinin, yüksək emosionallıq səviyyəsinin və dözümsüzlük probleminin qarşısını almaq məqsədi ilə və həmçinin etalon zirvəni fəth etmək üçün şahmatçı əlavə stimullaşdırıcı farmakoloji vasitələrdən istifadə edərsə nə baş verər? İlk öncə idmanda dopinq nədir sualını cavablandırmaq lazımdır.

Dopinq nədir? Rəqabət olan idman növlərində mübarizə aparan atletlər tərəfindən qadağan edilmiş atletik-zehni performans artıran maddələrin istifadəsinə deyilir. Şahmat idman növündə dopinq-zehni və bədən işgüzarlığının səmərəliliyinin yüksəlməsi, dözümlülük, yorulma prosesinin həddən artıq yorulma fazasına keçidini ləngidən və şahmatçılar üçün qadağan edilmiş maddələrin istifadəsidir. «Dopinq testləri ona görə alınır ki, şahmat dözümlülüyün vacib olduğu idman növüdür». Aparılan son tədqiqatlar göstərir ki, farmokoloji vasitələrdən istifadə şahmatçılarda dözümlülüyün artırılmasına və həmçinin gizlin şəkildə gedən yorulma prosesinin həddən artıq yorulma fazasına keçidini ləngidir. Ümumdünya Antidopinq Agentliyinin qadağan olunmuş siyahisında yer alan metilfenidat və modafinil kimi stimulyator maddələr şahmat idman növündə istifadəsinə qadağa qoyulub [4].

Amfetamin. Bədənin səmərəliliyini, motor və nitq fəaliyyətini artırır, yuxululuğu və iştahı azaldır (dərman hesab olunur).
Efedrin və metilefedrin, psevdoefedrin. Beyni stimullaşdırmaq, ürək döyüntülərinin tezliyini artırmaq, qan təzyiqini artırmaq, bronxları genişləndirmək, maddələr mübadiləsini yaxşılaşdırmaq (dərmanlar hesab olunur).
Modafinil. Histamin səviyyəsini artırır, beynin neyrotransmitter sisteminə təsir edir, konsentrasiyanı yaxşılaşdırır və yorğunluğu aradan qaldırır (bir dərman hesab olunur).
Striknin. Mərkəzi sinir sistemini həyəcanlandırır, onurğa beyninin refleks funksiyalarını stimullaşdırır
Fenotropil. Metabolik prosesləri və beynin qan dövranını yaxşılaşdırır, bədənin enerji potensialını artırır, beynin bölgələrində regional qan axını yaxşılaşdırır (nootrop dərman hesab olunur).
Mezokarb. Beynin noradrenergik sistemlərini stimullaşdırır, oyaqlıq və tez qərar qəbul etmək üçün bir nörotransmitter olan noradrenalinin ifrazına səbəb olur (bu, psixostimulyator qrupunun dərmanı hesab olunur).
Stimulyatorların istifadəsi idmançılarda aşağıda qeyd olunan problemlərə səbəb ola bilər:

- ✓ Bədən temperaturunun artması
- ✓ Bədən temperaturunun aşağı salınmasında çətinlik
- ✓ Sürətli nəfəs almaq
- ✓ Qan təzyiqin artması
- ✓ Koordinasiya və müvazinətin saxlanılması ilə problemlər
- ✓ Kobud və aqressiv davranış

2017-ci ildə Mainz Universitetinin alimləri tərəfindən şahmatda dopinqlə bağlı tədqiqat aparılmışdır. Tədqiqat eksperimentində 39 şahmatçı iştirak emişdir. Eksperimentin nəticəsini aydın şəklində görmək üçün , şahmatçılar iki qrupa bölünmüşdür. Bir qrup şahmatçıya əsl dopinq, ikinci qrup şahmatçılara isə plasebo verilmişdir. İştirakçılar dörd gün ərzində maddələr qəbul edib, kompüter proqramına qarşı oynayıblar və neyropsixoloji testlərdən keçiblər.

Alimlər üç dərmanı sınaqdan keçiriblər: ***metilfenidat***, ***modafinil*** (hər iki dərman diqqət çatışmazlığı hiperaktivliyi pozğunluğu olan xəstələrin müalicəsində istifadə olunur - DEHB) və ***kofein*** [3]. Təcrübə göstərdi ki, bu maddələr şahmatçıların nəticələrinə müsbət təsir edir. Dopinq qəbul edən şahmatçılarda yorulma prosesinin ləngiməsi, uzunmüddətli emosional gərginlik zamanı daha dözümlü və gümrah halda mübarizəni öz xeyirlərinə sonlandıra bilirlər . Müasir şahmatda dopinq probleminin müsbət və ya mənfi nəticələrini müəyyən etmək üçün hərtərəfli və daha geniş tədqiqatların aparılmasına böyük ehtiyac duyulur.

Ədəbiyyatların siyahısı

1. http://psy-health.org/obraz_zhizni/beg/doping-v-shahmatah//
2. https://inosmi.ru/20170129/238619717.html
3. https://www.fide.com/FIDE/handbook/WADA%20Anti%20Doping.pdf
4. https://www.wada-ama.org/en/prohibited-list
5. https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-russian-45507268
6. https://handbook.fide.com/files/handbook/FWCM2023.pdf

АННОТАЦИЯ.

Статья посвящена проблеме допинга в современных шахматах. Процесс выносливости, эмоционального напряжения и утомления считается одной из актуальных проблем в современном шахматном спорте. В современных шахматах спортсмен подвергается длительному высокому эмоциональному напряжению и процессу утомления для достижения высоких достижений. Тренировки и соревнования в высокоэмоциональных условиях приводят к

процессу утомления и фазе переутомления у шахматистов. Если посмотреть на процесс утомления глазами шахматистов - как на мелкие ошибки, допущенные во время игры, на скрытый процесс утомления, - то в случае непрерывного повторения неверных ходов можно описать фазу чрезмерного утомления в виде «шахматная слепота» или грубые ошибки.
Ключевые слова: шахматы, допинг, процесс утомления, фаза переутомления, стресс, эмоциональное напряжение

Допинг в шахматах - это употребление веществ, повышающих эффективность умственной и физической работоспособности, выносливости, замедляющих переход процесса утомления в фазу переутомления, запрещенных для шахматистов. Исследования последних лет показали, что применение фармакологических средств повышает выносливость у шахматистов, а также замедляет переход латентного процесса утомления в фазу переутомления. Стимуляторы, такие как метилфенидат и модафинил, которые находятся в запрещенном списке Всемирного Антидопингового агентства, запрещены к использованию в шахматах. Для того чтобы определить положительные или отрицательные последствия проблемы допинга в современных шахматах, необходимы всесторонние и более широкие исследования.

SUMMARY

The article is devoted to the problem of doping in modern chess. The process of endurance, emotional stress and fatigue is considered one of the urgent problems in modern chess. In modern chess, an athlete is subjected to prolonged high emotional stress and fatigue in order to achieve high achievements. The most important indicator of the development of fatigue is a decrease in working capacity, in chess it manifests itself in a decrease in the effectiveness of the game. If we look at the process of fatigue through the eyes of chess players - as small mistakes made during the game, the hidden process of fatigue - then in the case of continuous repetition of incorrect moves, one can describe the phase of excessive fatigue in the form of "chess blindness" or gross errors.
Doping in chess sport is the use of substances that increase the efficiency of mental and physical performance, endurance, slow down the transition of the process of fatigue to the phase of overwork, which are prohibited for chess players. Recent studies have shown that the use of pharmacological agents increases the endurance of chess players, and also slows down the transition of the latent process of fatigue to the phase of overwork. Stimulants such as methylphenidate and modafinil, which are on the World Anti-Doping Agency's banned list, are banned from use in chess.
In order to determine the positive or negative consequences of the doping problem in modern chess, comprehensive and broader studies are needed.

Key words: chess, doping, fatigue process, overfatigue phase, stress, emotional tension

GENÇ YETİŞKİNLER ÜZERİNE YAPILAN TEZLERE GENEL BİR BAKIŞ: BETİMSEL BİR İÇERİK ANALİZİ

AN OVERVIEW OF THESES ON YOUNG ADULTS: A DESCRIPTIVE CONTENT ANALYSIS

Sevdenur KAPUSUZ DEMİR

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bozüyük Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Bilecik, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-8552-7316

Emrah DEMİR

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bozüyük Meslek Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Bilecik, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-0376-9486

ÖZET

Genç yetişkin kavramı; ergenliğinin sonlarında ya da yirmili yaşların başında olan bireyler için kullanılan bir kavramdır. Genellikle bireyin 18 ile 25 yaş arasındaki gelişimsel dönemini tanımlamak için kullanılır. Bu dönem, bireyin kendisinin farkına varması ve kimliğini oluşturması bakımından temel teşkil eder. Bu çalışmanın konusunu genç yetişkinler üzerine yapılan araştırmalar oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamı, Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nde genç yetişkinler üzerine yazılmış yüksek lisans ve doktora düzeyindeki tezlerle sınırlandırılmıştır. "Genç yetişkin" anahtar kelimesiyle yapılan taramalar sonucu başlığında da "genç yetişkin" kelimesi geçen toplamda 68 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu taramalarda erişim kısıtı olan tezler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Ulaşılan lisansüstü tezlerdeki veriler çeşitli kriterlere göre (yıl, dil, alan, anahtar kelimeler vb.) sınıflandırılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Sonuçların ortaya konması için tablolar oluşturulmuştur. Bu doğrultuda ulaşılan sonuçlar şu şekildedir: Lisansüstü tezlerin 59'u yüksek lisans, 9'u doktora düzeyindedir. Lisansüstü tezlerin 12'sinin dili İngilizce, 56'sının dili ise Türkçe'dir. Genç yetişkinler üzerine en çok çalışılan alanın psikoloji (44 tez) olduğu görülmüştür. Yine bu konunun psikoloji alanına nazaran çok daha sınırlı (toplam 24 tez) olmakla birlikte fizyoterapi ve rehabilitasyon, beslenme ve diyetetik, iletişim ve reklamcılık, eğitim ve öğretim, sosyoloji, işletme ve spor gibi çeşitli diğer alanlarda da çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Konunun en çok çalışıldığı psikoloji alanındaki tezlerde genç yetişkinlere yönelik çeşitli durumların ele alındığı görülmüştür. Bu durumlar arasında daha fazla çalışılanlar; kaygı, sosyal kaygı ve stresle başa çıkma, bağlanma ve bağlanma stilleri, çocukluk çağı travmaları, cinsel kimlik, cinsel doyum, cinsel mitler, kimlik ve benlik, benlik saygısı, beden algısı ve beden imajıdır. Daha az çalışılan diğer durumlar arasında ise mutluluk, psikolojik sağlamlık, dürtüsellik, yeme davranışları ve yeme bozuklukları, internet bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı ve kompülsif bozukluklar, romantik ilişkiler, ilişki doyumu yer almaktadır. Son yıllarda genç yetişkinlere yönelik tezlerin sayısı artmakla birlikte 2022 yılı bu konuda en fazla yayın yapılan yıldır. Her ne kadar bu alanda son yıllarda yazılmış tezler psikoloji alanında yoğunlaşmış olsa da farklı disiplinlerdeki tezlerde de konunun ele alınması alana zenginlik katacaktır. Pazarlama, reklamcılık, hukuk, sosyoloji, sağlık, eğitim gibi alanlarda da genç yetişkinler üzerine çalışmalar yapılması bu alana ışık tutacak ve

literatüre katkı sağlayacaktır. Genç yetişkinler konusu multidisipliner çalışmaların yapılabileceği potansiyel bir çalışma alanıdır. Öte yandan literatürde genç yetişkinlik döneminin kavram karmaşasına yola açabilecek ergenlik ve yetişkinlik dönemi gibi diğer dönemlerden ayrı tutulması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Çalışmalarda bu dönem temel alınarak genç yetişkinler çalışma grubu olarak seçilebilir, bu grubun tutumları ve davranışları araştırılabilir ve diğer gruplarla (ergenlik, yetişkin) karşılaştırılabilir. Genç yetişkinler hedef kitle olarak uygulayıcılara yön gösterebilir.

Anahtar Kelimeler: Genç yetişkin, Genç Yetişkinlik, Genç Yetişkinlik Dönemi, Betimsel İçerik Analizi

ABSTRACT

The concept of young adulthood is a term used for individuals who are in the late adolescence or early twenties. It is generally used to describe the developmental period of individuals between 18 and 25 years old. This period constitutes the basis for the individual to realize themselves and construct their identity. The subject matter of this study consists of research conducted on young adults. The scope of the study has been limited to master's and doctoral theses written on young adults in the National Thesis Center of the Council of Higher Education. A total of 68 postgraduate theses, including the keyword "young adult" in their title, have been reached as a result of searches conducted using the keyword "young adult". Theses with access restrictions have been excluded from the scope of the study. The data in the reached postgraduate theses have been classified according to various criteria such as year, language, field, keywords, etc., and subjected to content analysis. Tables have been created to present the results. Accordingly, the results are as follows: 59 of the postgraduate theses are at the master's level, and 9 of them are at the doctoral level. The language of 12 postgraduate theses is English, and 56 of them are in Turkish. It has been observed that the field of psychology (44 theses) is the most studied area on young adults. It has been concluded that this subject is also studied in various other fields, such as physiotherapy and rehabilitation, nutrition and dietetics, communication and advertising, education and teaching, sociology, business, and sports, although it is much more limited than in the field of psychology (a total of 24 theses). Various situations related to young adults have been addressed in the theses in the field of psychology, which is the most studied area. Among these situations, the most studied ones are anxiety, social anxiety and coping with stress, attachment and attachment styles, childhood traumas, sexual identity, sexual satisfaction, sexual myths, identity and self, self-esteem, body perception, and body image. The less studied situations include happiness, psychological resilience, impulsivity, eating behaviors and eating disorders, internet addiction, shopping addiction and compulsive disorders, romantic relationships, and relationship satisfaction. Although the number of theses written on young adults has increased in recent years, 2022 is the year with the highest number of publications in this regard. Although the theses written in this field have been concentrated in the field of psychology in recent years, addressing the subject in theses from different disciplines will enrich the field. Conducting research on young adults in fields such as marketing, advertising, law, sociology, health, and education will shed light on this field and contribute to the literature. The subject of young adulthood is a potential area for multidisciplinary studies. On the other hand, it should be emphasized that the concept of young adulthood should be distinguished from other periods such as adolescence and adulthood that can lead to concept confusion in the literatüre. Based on this period, young adults can be selected as the study group in the studies, the attitudes and behaviors of this group can be investigated and compared with other groups (adolescence, adult). Young adults can guide practitioners as a target audience.

Keywords: Young Adult, Young Adulthood, Young Adulthood Period, Descriptive Content Analysis

GİRİŞ

Genç yetişkinlik (*young adulthood*); 18 ila 25 yaşları arasında gerçekleşen, genç yetişkinin kendini keşfetmesine ve kimlik oluşumuna olanak sağlayan benzersiz bir gelişim dönemidir (Higley, 2019). Bu dönem özellikle sağlık ihtiyaçları ve sağlık hizmetlerine erişim açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu doğrultuda bu dönemde sağlık açısından geliştirilen önleme ve müdahale stratejileri yetişkinliğe doğru geçişte sağlığa yönelik tehditleri azaltabilir (Walker-Harding vd., 2017).

Genç yetişkinlik; fiziksel, psikolojik, bilişsel ve duygusal büyüme açısından önemli bir dönemdir. Bu dönem yaşam seyrindeki diğer aşamalara geçiş için temel oluşturur. Toplumsal değişimlerle birlikte genç yetişkinlik, ergenlik ve orta yaşlı yetişkinlik arasındaki geçiş dönemleri farklılaştırmıştır. Bu zaman çerçevesi boyunca, genç yetişkinin daha fazla psikolojik, bilişsel ve duygusal gelişim yaşayacağı bilinmektedir. Bu durum genç yetişkinin bir kimlik oluşturmasına ve bağımsızlık kazanmasına olanak tanır. Genç yetişkin bu dönemdeki gelişimini başarılı bir şekilde tamamlayabilirse yetişkinlik dönemini daha iyi yönetebilir (Higley, 2019). Başarılı genç yetişkinin gelişim dönemleri sosyal, psikolojik, davranışsal, eğitimsel, mesleki, sağlık, etik gibi temel boyutlar açısından değerlendirilmelidir (Scales vd., 2016). Psikososyal gelişim açısından bakıldığında ise genç yetişkinlerin hem ergenlerden hem de yetişkinlerden farklı zorlukları ve aşamaları vardır. Okuldan kariyer-iş hedeflerine, ebeveyn denetiminden-bireysel sorumluluğa, ebeveynlerle birlikte yaşamaktan-kendi ailelerini kurmaya ve pediatrikten-yetişkin sağlık bakım sistemlerine doğru bir geçiş dönemi içerisindedirler. Genç yetişkin, tüm bu fırsatlar ve zorluklar içerisinde dünyadaki hızla değişen koşullarından (Walker-Harding vd., 2017) ve kültürel bağlamdan etkilenmektedir (Holmqvist and Östlund, 2019).

Literatürde genç yetişkinlere yönelik çeşitli konularda uygulayıcılara rehberlik edecek araştırmalara ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Fingerman (2012)'a göre genç yetişkinler ve ebeveynleri arasındaki ilişkilere ilişkin araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Liu vd. (2017)'e göre gençler ve genç yetişkinler arasındaki sosyoekonomik dönüm noktaları ile bunların psikososyal sonuçları arasındaki mekanizmaları tam olarak anlamak için sağlık ve sosyoekonomik sonuçlar arasındaki bağlantıları incelemeye olanak tanıyan daha fazla disiplinler arası araştırmalara gereksinim vardır. Walker-Harding vd. (2017)'ne göre genç yetişkinlerin sağlığını ve refahını iyileştirmek için stratejiler, öneriler, politikalar geliştirilmesine olanak sağlayacak araştırmalar yapılmalıdır (Walker-Harding vd., 2017). Higley (2019)'a göre genç yetişkinlere yönelik yapılacak araştırmalarda ve bu gruba yönelik çeşitli kuruluşların program geliştirme ve hizmet sunma gibi süreçlerde kavramın netlik kazanması gerekmektedir. Özellikle ergenlik ve yetişkinlik döneminden ayrı olarak disiplinler arasında kullanılabilecek standart bir genç yetişkin tanımına ihtiyaç vardır (Higley, 2019).

YÖNTEM VE BULGULAR

Bu çalışmada genç yetişkinlere yönelik yazılmış tezlerin çeşitli kriterlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamdaki tezlere ulaşabilmek için doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması istenen olgulara dair verileri içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189). Çalışmanın kapsamı, Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi'nde genç yetişkinler üzerine yazılmış yüksek lisans ve doktora düzeyindeki tezlerle sınırlandırılmıştır. "Genç yetişkin" anahtar kelimesiyle yapılan taramalar sonucu başlığında da "genç yetişkin" kelimesi geçen toplamda 68 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu taramalarda erişim kısıtı olan tezler ve yüksek lisans ve doktora düzeyi dışındaki (tıpta uzmanlık gibi) çalışmalar çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Verilerin analizi için ulaşılan lisansüstü tezlerdeki veriler yıl, dil, alan, anahtar kelimeler kriterlerine göre sınıflandırılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Sonuçların ortaya konması ve verilerin gösterimi için tablolar ve şekiller oluşturulmuştur. Ulaşılan tüm bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Düzeyine Göre Dağılımı

Lisansüstü Tezlerin Düzeyi	Frekans	Yüzde
Yüksek lisans	59	86,8
Doktora	9	13,2
Toplam	68	100

Tablo 1.'e bakıldığında genç yetişkin konulu yüksek lisans düzeyinde 59, doktora düzeyinde 9 toplamda ise 68 tez bulunmaktadır. Genç yetişkinlere yönelik yazılan tezlerin en fazla yüksek lisans düzeyinde (yüzde 86,8) yazıldığı görülmektedir.

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Yazıldığı Dile Göre Dağılımı

Lisansüstü Tezlerin Yazıldığı Dil	Frekans	Yüzde
Türkçe	56	82,3
İngilizce	12	17,7
Toplam	68	100

Genç yetişkin konulu lisansüstü tezlerin 56'si Türkçe, 12'si ise İngilizce yazılmıştır. Bu konuda en çok Türkçe (82,3) tez yazılmıştır (Tablo 2).

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
2001	0	0	1	11,1	1	11,1
2007	0	0	1	11,1	1	11,1
2010	0	0	1	11,1	1	11,1
2011	1	1,7	0	0	1	1,7
2012	1	1,7	0	0	1	1,7
2015	1	1,7	0	0	1	1,7
2016	2	3,3	0	0	2	3,3
2017	4	6,8	0	0	4	6,8
2018	2	3,3	1	11,1	3	14,4
2019	13	22,1	1	11,1	14	33,2
2020	8	13,6	2	22,3	10	35,9
2021	8	13,6	1	11,1	9	24,7
2022	17	28,9	1	11,1	18	40
2023	2	3,3	0	0	2	3,3
Toplam	59	100	9	100	68	100

Tablo 3.'e bakıldığında ilk olarak bu konuda tez yazılan yıl olan 2001'den 2023'e değin tezlerin sayıca dağılımlar gösterilmektedir. Son yıllarda genç yetişkinlere yönelik tezlerin sayısının arttığı görülmektedir (2023 yılının tamamlanmadığı dikkate alındığında). 2022 yılı (%40) bu konuda en fazla tez yazılan yıldır.

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerin Alana Göre Dağılımı

Lisansüstü Tezlerin Alanı	Frekans	Yüzde
Psikoloji	44	64,8
Diğer Alanlar	24	35,2
Toplam	68	100

Tablo 4.'de genç yetişkinler konusunda en çok psikoloji alanında (%64,8) tez yazıldığı görülmektedir. Diğer alanlar olarak ifade edilen fizyoterapi ve rehabilitasyon, beslenme ve diyetetik, iletişim ve reklamcılık, eğitim ve öğretim, sosyoloji, işletme ve spor gibi çeşitli alanlarda (%35,2) konu psikoloji alanına nazaran daha sınırlı düzeyde çalışılmıştır.

Şekil 1. Psikoloji Alanındaki Tezlerde Genç Yetişkinlere Yönelik En Fazla Ele Alınan Durumların Kelime Bulutu ile Gösterimi

Şekil 1.'de genç yetişkinler konusunun en çok çalışıldığı en çok psikoloji alanındaki tezlerde hangi durumların daha fazla ele alındığı gösterilmektedir. En fazla çalışılan durumlar şu şekildedir; kaygı, sosyal kaygı ve stresle başa çıkma, bağlanma ve bağlanma stilleri, çocukluk çağı travmaları, cinsel kimlik, cinsel doyum, cinsel mitler, kimlik ve benlik, benlik saygısı, beden algısı ve beden imajı.

Şekil 2. Psikoloji Alanındaki Tezlerde Genç Yetişkinlere Yönelik Daha Az Ele Alınan Durumların Kelime Bulutu ile Gösterimi

Şekil 2.'de psikoloji alanındaki tezlerde daha az çalışılan durumlar gösterilmektedir. Bu durumlar arasında mutluluk, psikolojik sağlamlık, dürtüsellik, yeme davranışları ve yeme bozuklukları, internet bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı ve kompülsif bozukluklar, romantik ilişkiler, ilişki doyumu yer almaktadır.

SONUÇ

Genç yetişkinlik, yaşam seyri aşamaları açısından önemli bir dönemdir. Bu nedenle genç yetişkinlere yönelik yapılacak çalışmaların önemi giderek artmaktadır. Genç yetişkinlik dönemi ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinden ayrı dinamiklere sahiptir ve ayrıca çalışılması gerekmektedir. Bu çalışmada özellikle son yıllarda konuya önemin giderek arttığı görülmüştür. Her ne kadar genç yetişkinlere yönelik en fazla çalışılan alanın psikoloji olduğu bulgusuna ulaşılmış ise de konu multidisipliner çalışmaların yapılabileceği zengin bir alandır. Pazarlama, hukuk, sağlık, eğitim, sosyoloji, reklamcılık gibi alanlarda genç yetişkinler üzerine çalışmalar yapılması bu konuya ışık tutacak ve literatüre katkı sağlayacaktır. Ayrıca genç yetişkinler çalışma grubu seçilerek bu grubun çeşitli durumlardaki tutumları ve sergiledikleri davranışlar araştırılabilir. Bu grubun sağlık, eğitim, beslenme gibi yaşam tarzlarına yönelik alanlardaki tutum ve davranışları incelenebilir. Böylelikle bu süreçlerde genç yetişkinlerin sağlığını, refahını olumsuz yönde etkileyen durumlara karşı sosyal pazarlama stratejileri geliştirilebilir. Yine bu grupta yer alan kişilerin tutumları ve davranışları ergenlik ve yetişkin grubunda yer alan kişilerle karşılaştırabilir. Genç yetişkinlere yönelik yapılacak teorik ve uygulamalı araştırmalar alanı zenginleştirmenin yanı sıra uygulayıcılara ve politika yapıcılara önemli veriler sunabilir ve yön gösterebilir.

KAYNAKÇA

Fingerman, K. L., Cheng, Y-P., Tighe, L., Birditt, K. S. and Zarit, S. (2012). Relationships Between Young Adults and Their Parents. A. Booth, S. L. Brown, N. S. Landale, W. D. Manning, S. M McHale (Ed.), *Early Adulthood in a Family Context: National Symposium on Family Issues 2* (2012th) in (pp. 59-85). Springer.

Higley, E. (2019). Defining Young Adulthood. DNP Qualifying Manuscripts, 17, 1-28. Erişim Adresi: https://repository.usfca.edu/dnp_qualifying/17.

Holmqvist, S. and Östlund, J. (2019). The Experience Of Loneliness in Young Adulthood: A Cross-Cultural Study. Master of Science in Psychology, Umea University.

Liu, J., Modrek, S. and Sieverding, M. (2017). The mental health of youth and young adults during the transition to adulthood in Egypt. Demographic Research, 36, 1721-1758. doi: 10.4054/DemRes.2017.36.56.

Scales, P. C., Benson, P. L., Oesterle, S., Hill, K. G., Hawkins, J. D. and Pashak, T. J. (2016) The dimensions of successful young adult development: A conceptual and measurement framework. *Applied Developmental Science, 20*(3), 150-174. doi: 10.1080/10888691.2015.1082429.

Walker-Harding, L. R., Christie, D., Joffe, A., Lau, J. S. and Neinstein, L. (2017). Young Adult Health and Well-Being: A Position Statement of the Society for Adolescent Health and Medicine. The Society for Adolescent Health and Medicine. *Journal of Adolescent Health, 60,* 758-759. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.03.021.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. Baskı). Ankara: Seçkin.

ÇOKLU ZEKÂ VE ALGILANAN YAŞAM MUTLULUĞU İLİŞKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

THE RELATIONSHIP BETWEEN MULTIPLE INTELLIGENCE AND PERCEIVED HAPPINESS: A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS

Sevinç Serpil AYTAÇ

Fenerbahçe Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü İstanbul, Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-6659-4639

ÖZET

Genel anlamda zekâ, karmaşık fikirleri anlama, çevreye etkili bir şekilde uyum sağlama, deneyimlerden öğrenme, çeşitli akıl yürütme biçimlerine katılma ve düşünerek engelleri aşma yeteneğidir. Çoklu Zekâ kavramını geliştiren Howard Gardner'a göre zekanın dokuz farklı parçası vardır. Bunlar Fiziksel/Kinestetik, Kişisel/İçsel, Doğacı, Sosyal, Varoluşsal, Mantıksal/Matematiksel, Sözel/Dilsel, Müziksel/Ritmik ve Görsel/Mekânsal. Kişilerde her zekâ alanından olduğu ancak farklı boyut ve farklı şekillerde ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Gardner'a göre, gençlerin öğrenmesinde, bireylerin zekâları oldukça önemlidir. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin Çoklu Zekalarının belirlenmesi ve algılanan yaşam mutluluğunun tespiti önemli bir konudur. Bu çalışma, Üniversite Öğrencilerinin sahip oldukları çoklu zekâ profilini belirleyerek, bu zekâ profillerinin, öğrencilerin yaşam mutluluğuna olan etkilerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, bir üniversitede öğrenim görmekte olan öğrencilerden basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 430 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada çoklu zekâ ölçeği, yaşam tatmini ölçeği ve mutluluk ölçekleri kullanılmıştır. Katılımcıların %65''i kadın, %35'i erkek olup yaş ortalaması 24,21±2,14 dür. Öğrencilerinin bütün zekâ alanları gelişmiş olmakla beraber en baskın zekâ türü olarak erkek öğrencilerde Fiziksel/kinestetik zeka, kız öğrencilerde ise Kişisel/içsel ve Mantıksal/matematiksel zeka oranları daha yüksek oranda bulunmuştur ($\chi^2 = 23.12$ df=8 p=0.011). Farklı zekâ türlerine sahip öğrencilerin mutluluğu ve yaşam doyumu puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sosyal zekâ erkek öğrencilerde kızlara göre istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur Yaşam mutluluğunun cinsiyete göre değiştiği, kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre anlamlı olarak yaşamlarından daha mutlu ve tatminkâr oldukları anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çoklu Zekâ, Yaşam doyumu, Mutluluk, Üniversite Öğrencileri

ABSTRACT

In general, intelligence is the ability to understand complex ideas, adapt effectively to the environment, learn from experience, participate in various forms of reasoning, and overcome barriers by thinking. According to Howard Gardner, who developed the concept of Multiple Intelligences, intelligence has nine different parts. These are Physical/Kinesthetic, Personal/Internal, Naturalistic, Social, Existential, Logical/Mathematical, Verbal/Lingual, Musical/Rhythmic, and Visual/Spatial. It is stated that people are from every intelligence field, but they occur in different dimensions and in different forms. According to Gardner, the intelligence of individuals is very important in the learning of young people. For this reason, it is an important issue to determine the Multiple Intelligences of university students

and to determine their perceived happiness in life. This study was conducted to determine the multiple intelligence profiles of University Students and to determine the effects of these intelligence profiles on students' happiness in life. The research was carried out with 430 students selected by simple random sampling method from students studying at a university. Multiple intelligences scale, life satisfaction scale and happiness scales were used in the study. 65% of the participants were female and 35% were male, with a mean age of 24.21±2.14. Although all intelligence areas of the students were developed, the most dominant intelligence type was Physical/kinesthetic intelligence in male students, and Personal/internal and Logical/mathematical intelligence ratios in female students ($\chi 2 = 23.12$ df=8 p=0.011). No significant relationship was found between happiness and life satisfaction scores of students with different intelligence types. Social intelligence was found to be statistically significantly higher in male students than in females. It was understood that happiness in life varies according to gender, and female students are significantly happier and more satisfied with their lives than male students.

Keywords: Multiple Intelligences, Life satisfaction, Happiness, University Students

GƏNC FUTBOLÇULARIN BİOMEXANİKİ PARAMETRLƏRƏ TƏSİR EDƏN ANTROPOMETRİK GÖSTƏRİCİLƏRİNİN MÜQAYİSƏLİ BİOSTATİSTİK TƏHLİLİ

COMPARATIVE BIOSTATISTICAL ANALYSIS OF ANTHROPOMETRIC INDICATORS AFFECTING BIOMECHANICAL PARAMETERS OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS

T.P. Taghi-zada

K.S. Mammadova

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, Baku, Azerbaijan

XÜLASƏ

Məqalədə gənc futbolçuların 3D antropometriya cihazı vasitəsilə antropometrik göstəriciləri tədqiq edilmiş və biostatistik proqramlaşdırma əsasında müqayisəli təhlillər aparılmışdır. Işin əsas məqsədi gənc futbolçuların amtropometrik ölçülərinin onların texniki və taktiki hazırlıqlarında səmərəli nəticə verən biomexaniki göstəricilərə təsirinin qiymətləndirilməsidir. Hərəkətin istiqaməti və uçan topun traektoriyası, topun fəzaya hansı bucaq altında qaldırılmasından və enməsindən, sürətindən, təcilindən, topa təsir edən idmançının ayağının səthinin sahəsindən və əzələlərinin dartı qüvvəsindən, elastiki deformasiyadan çox asılıdır. Futbolçunun dayağa və topa göstərdiyi qüvvə isə onun aşağı ətraflarının seqmentlərinin ölçülərindən, uzunluğundan, kütləsindən asılı olaraq dəyişir. Çünki, bir ayaq irəli qoyulanda yuxarı ətrafların havanı müəyyən bir sürətlə yarması, havanın müqavimət qüvvəsinə davam gətirməsi, digər ayağın topa zərbə zamanı önə doğru irəliləmə hərəkəti etməsinə zəmin yaradır. Lakin, digər tərəfdən, topla zərbə nəticəsində zərbə anı bədəndən topa və əksinə, topdan bədənə ötürülən dalğa selinin impulsu həm idmançının, həm də topun kütləsindən asılı olaraq fırlanma hərəkətinin yaranmasına, yəni gövdənin bir tərəfdən digər tərəfə hərlənməsinə, burulmasına səbəb olur. Bu zaman bud-çanaq, diz və aşıq-baldıq oynaqlarının qüvvə lingi kimi fəaliyyət göstərməsi hesabına dayaqla və topla davranış zamanı bədən müvazinətinin saxlanması, həm əzələlərin dartı qüvvəsindən, həm də linglərin qüvvə qolunun uzunluğundan asılıdır.

1.TC2-19 Body Scanner 3D Anthropometry cihazının yoxladığı məlumatları futbolçularda məşqlər və texniki-taktiki hazırlıqlar zamanı biomexaniki parametrlərə təsir göstərən antropometrik göstəricilərin inkişaf dinamikasını izləməyə və biostatistik təhlilləri aparmağa əsas verdiyi üçün məqsədəuyğun hesab edirik.

2. Aşağı ətrafların antropometrik göstəricilərinin qüvvə və sürət biomexaniki parametrləri ilə birbaşa əlaqəli olduğu üçün məşqlər və yarışlara hazırlıqlar zamanı, xüsusən, Hips full və Calf əzələləri daima öz parametrik xüsusiyyətlərini saxlayır. Lakin Male muscle index öz göstəricilərini individual olaraq dəyişdiyi üçün daima tədqiq edilməyə əsas verir.

3. Body fat male indeksi gənc futbolçularda güc-sürət biomexaniki parametrinə təsir göstərdiyi üçün vacib faktorlardan biridir və orta statistik əhəmiyyətə malikdir.

Açar sözlər: 3D antropometriya, biomexaniki göstəricilər, biostatistik təhlil, t - kriteriya Styudenta

ANNOTATION

The article examined anthropometric indicators of young footballers (soccer players) using a 3D anthropometric device and conducted comparative studies based on biostatistic programming. The main objective of the work is to evaluate the impact of the amtropometric dimensions of young football players (soccer players) on biomechanical indicators that are effective in their technical and tactical preparations.The direction of the movement and the trajectory of the flying ball depend on the angle at which the ball rises and falls into space, its speed, torgue, the surface area of the athlete's foot affecting the ball and the traction force of his muscles, elastic deformation. The force exerted by the player on the support and the ball varies depending on the size, length, and mass of the segments of his lower limbs. Because, when one leg is put forward, the upper limbs break the air at a certain speed, the resistance force of the air continues, and the other leg makes a forward movement when hitting the ball. But, on the other hand, as a result of the impact with the ball, the moment of impact is transferred from the body to the ball and vice versa, the impulse of the wave transmitted from the ball to the body, depending on the mass of both the athlete and the ball, causes the rotation movement, that is, the body twists and turns from one side to the other. At this time, due to the functioning of the hip joint, knee joint and ankle joints as force levers, the maintenance of body balance during behavior with a stick and ball depends on both the traction force of the muscles and the length of the force arm of the levers.

1. We consider the data checked by the TC2-19 Body Scanner 3D Anthropometry device as a basis for monitoring the development dynamics of anthropometric indicators that affect biomechanical parameters during training and technical-tactical preparations in football players and conducting biostatistical analyses.

2. Since the anthropometric indicators of the lower limbs are directly related to the biomechanical parameters of strength and speed, during training and preparations for competitions, in particular, the Hips full and Calf muscles always maintain their parametric characteristics. However, the Male muscle index is subject to constant research as its indicators change individually.

3. Body fat male index is one of the important factors as it affects the strength-speed biomechanical parameter in young football players and has moderate statistical significance.

Keywords: 3D anthropometry, biomechanical indicators, biostatistic analysis, t – criterion of Student

Giriş: Müasir dövrümüzdə bir çox idman növləri ilə müqayisədə idmandan gəlir əldə edilməsində önəm daşıyan oyun növlərindən biri də futboldur. Bir futbolçunun hazırlığı mərhələsində onunla həm individual, həm də komandada işləmək bacarıqlarını formalaşdırmaq vacib şərtlərdəndir. Futbolçuların cavab reaksiyaları oyunun gedişatına çox böyük təsir göstərir[5.səh. 2]. Həmçinin, onun çevikliyi, elastikliyi, topa və Yerə göstərdiyi təzyiq, qüvvə, eyni zamanda ,öz bədəninin sabitliyini qoruyub saxlaması, enerji sərfiyyatı futbolçunun individual biometrik, antropometrik göstəriciləri ilə uzlaşma təşkil edir [1.səh. 62]. Bu uyğunluq hesabına məşq və fiziki hazırlıq prosesində oyunun gedişatına təsir göstərən bir qrup amilləri sistemləşdirmək lazım gəlir. Bu antropometrik və biomexaniki kəmiyyətlərin arasındakı əlaqə bəzi texniki və ya taktiki fəndlərin icrası zamanı idmançının fiziki, dinamiki, statistik göstəricilərini nəzərə almağa əsas verir[2.səh 152].

Mövzunun aktuallığı: Futbolçunun oyuna hazırlığına bir sıra mərhələlərdən keçən çoxsəviyyəli sistem kimi baxılır. Bu sistemin hər bir səviyyəsinin spesifik xüsusiyyətləri var. Eləcə də, dövrün müasir tələbləri, oyunun səmərəliliyi, əldə edilən nəticələrin effektivliyi də nəzərə alınmalıdır. Hərəkətin istiqaməti və uçan topun traektoriyası, topun fəzaya hansı bucaq altında qaldırılmasından və enməsindən, sürətindən, təcilindən, topa təsir edən idmançının ayağının səthinin sahəsindən və əzələlərinin dartı qüvvəsindən, elastiki deformasiyadan çox asılıdır. Zərbə anı və zərbədən sonra topun

hərəkəti onu sürətləndirən futbolçu və yer səthi ilə sıx bağlı olan dayaq meydançası ilə əlaqəlidir. Futbolçunun dayağa və topa göstərdiyi qüvvə isə onun aşağı ətraflarının seqmentlərinin ölçülərindən, uzunluğundan, kütləsindən asılı olaraq dəyişir. Zərbənin məhz sağ və ya sol ayaq , yaxud da baş ilə icra edilməsi də vəziyyətə təsir edən əsas amillərdəndir[4.səh.37]. Çünki, bir ayaq irəli qoyulanda yuxarı ətrafların havanı müəyyən bir sürətlə yarması, havanın müqavimət qüvvəsinə davam gətirməsi, digər ayağın topa zərbə zamanı önə doğru irəliləmə hərəkəti etməsinə zəmin yaradır. Lakin, digər tərəfdən, topla zərbə nəticəsində zərbə anı bədəndən topa və əksinə, topdan bədənə ötürülən dalğa selinin impulsu həm idmançının, həm də topun kütləsindən asılı olaraq fırlanma hərəkətinin yaranmasına, yəni gövdənin bir tərəfdən digər tərəfə hərlənməsinə, burulmasına səbəb olur. Bu zaman bud-çanaq, diz və aşıq-baldıq oynaqlarının qüvvə lingi kimi fəaliyyət göstərməsi hesabına dayaqla və topla davranış zamanı bədən müvazinətinin saxlanması, həm əzələlərin dartı qüvvəsindən, həm də linglərin qüvvə qolunun uzunluğundan asılıdır[3.səh. 251].

Tədqiqatın aparılması: Göstərilən tədqiqat ASAPES ETL –da 2019-cu ildə aparılmışdır. Tədqiqatda hədəf və nəzarət qruplarından olan üç qrup gənc futbolçular seçilmişdir. Futbolçuların yaşı 15-18, 18-20 və 20-22 yaş intervalındadır. Futbolçular Azərbaycan Futbol Federasiyasının və digər klubun tərkibində çıxış edən idmançılardan seçilmişdir. Hər qrupda 12 nəfər olmaqla futbolçular razılığı alınmaqla tədqiqata cəlb edilmişdir. Antropometrik ölçülərin əldə edilməsi üçün laborotoriyada TC2-19 BODY SCANNER 3D ANTHROPOMETRY modelli cihaz quraşdırılmışdır. Cihazın yerləşdirildiyi otağa daxil olan idmançı ayağını göstərilən sahəyə yerləşdirdikdən sonra əlləri ilə kənarlara bərkidilmiş dəstəkdən tutur. Cihaz 17 saniyə ərzində 360^0 dərəcə bədənə nəzarət etməklə 1 saniyə ərzində çəkiliş aparmağa icazə verir. Bu zaman idmançının antropometrik göstəricilərini monitorda qeyd etmək mümkündür. Monitorda bədən seqmentləri onun təyinatına uyğun olaraq müxtəlif rənglərlə işarələnir. TC2-19 Body Scanner 3D Anthropometry cihazında futbolçunun 75 parametrdə antropometrik göstəricilərini əldə etmək mümkündür. Etik qaydalara uyğun olaraq, futbolçular sıra nömrəsi ilə nömrələnir və müəyyən indekslə bir-birindən fərqləndirilir.

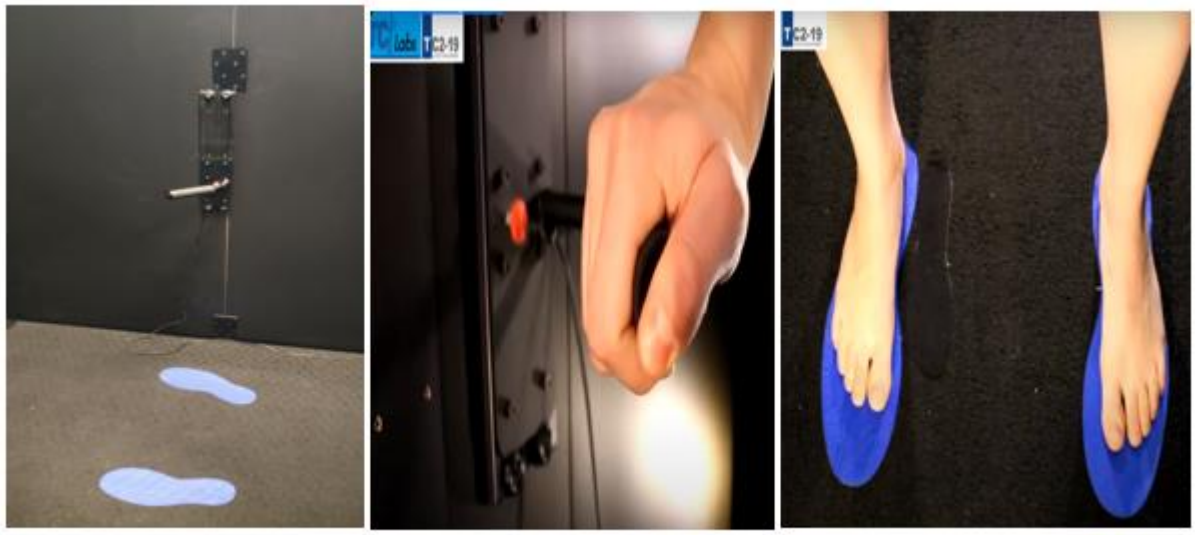

Şəkil. 1. a- TC2-19 Body Scanner 3D Anthropometry modelli cihaz, b- əl ilə dəstəkdən tutma, c- ayaqların verilən ayaq izinin üzərinə yerləşdirilməsi

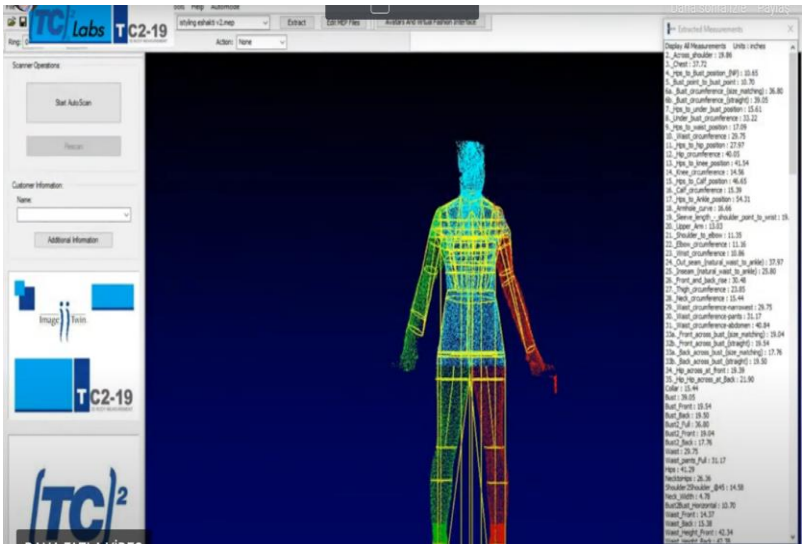

Şəkil 2. TC2-19 Body Scanner 3D Anthropometry cihazının monitor görüntüsü

Nəticələrin təhlili: Tədqiqat səhər saatlarında yüngülvari qidalandıqdan sonra, idman məşqlərindən öncə həyata keçirilmişdir. Verilənlər bazasındakı məlumatlar Excel cədvəlinə yüklənmişdir. şağıda həmin cədvəlin 30-dan 75-ə qədər olan xanalarında yerləşən bir sıra göstəricilərdən nümunə verilmişdir.

	A	B	C	D	E
30	MEASURE Height_AM=173.8				
31	MEASURE Shirt_Collar=38.0				
32	MEASURE Shoulder2Shoulder=39.7				
33	MEASURE Overarm_Full=121.9				
34	MEASURE Chest_Full=100.5				
35	MEASURE Bust_Full=98.8				
36	MEASURE Underbust_Full=93.6				
37	MEASURE Left_Biceps=30.4				
38	MEASURE Right_Biceps=28.5				
39	MEASURE Left_Forearm=30.5				
40	MEASURE Right_Forearm=29.5				
41	MEASURE Waist_Min=78.3				
42	MEASURE Stomach_Full=82.6				
43	MEASURE Waist_Full=82.1				
44	MEASURE Abdomen_Full=84.7				
45	MEASURE Seat_Full=96.2				
46	MEASURE Hips_Full=101.8				
47	MEASURE Thigh_Left=62.9				
48	MEASURE Thigh_Right=63.5				
49	MEASURE Thigh_Max=63.5				
50	MEASURE Knee_Left=38.4				
51	MEASURE Knee_Right=39.1				
52	MEASURE Calf_Left=36.7				
53	MEASURE Calf_Right=37.4				
54	MEASURE Bulk_Volume=69.8				
55	MEASURE Inseam_Max=75.4				
56	MEASURE ----Body_Profile-----=0.0				
57	MEASURE Male_Volume_Weight_(inch_and_lbs)=4592				
58	MEASURE weight_in_kilo_(cm_and_kilo)=72.9				
59	MEASURE Body_Fat_Male_DoD=23.5				
60	MEASURE Male_Muscle_Index_(0-10)=6.6				
61	MEASURE Total_Fitness_Index-Male=56.1				
62	MEASURE Female_Volume_Weight=4484				
63	MEASURE Body_Fat_Female=5.8				
64	MEASURE Female_Muscle_Index_(0-10)=6.2				
65	MEASURE Total_Fitness_Index-Female=213.6				
66	MEASURE Left_Wrist=19.6				
67	MEASURE Right_Wrist=21.2				
68	MEASURE wrist=20.4				
69	MEASURE Torso_Surface_Area_with_shoulders=6602.3				
70	MEASURE Left_Arm_Surface_Area=1506.1				
71	MEASURE Right_Arm_Surface_Area=1391.1				
72	MEASURE Left_Leg_Surface_Area=2916.3				
73	MEASURE Right_Leg_Surface_Area=2980.7				
74	MEASURE surface=15396.5				
75	MEASURE BHI=4.5				
76					

Şəkil. 3. TC2-19 Body Scanner 3D Anthropometry cihazının Excel cədvəlindəki nümunəsi.

Control Grupu	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**M_1+m_2 (1-12 üçün)**	**C+H1**
Seat full	59.4	94.2	105.1	90.5	87.1	107.1	117.6	104.1	105.6	117.7	95.2	93.1	89.26±8.57	p=0.5279 t=0.64
Hips full	88.6	99.2	102.7	90.7	88.6	108.3	115.6	106.4	103.7	116.4	96.3	92.7	107.77±2.93	p=0.0017 t=3.58
Tight left	51.4	58.5	56.0	49.9	46.2	50.9	67.6	59.4	55.5	63.0	54.8	52.5	55.83±1.71	p=0.00 t=20.34
Tight right	51.2	59.1	56.4	51.1	46.1	55.5	66.1	61.0	52.1	62.7	56.0	52.7	57.13±1.79	p=0.4432 t=0.78
Tight max	51.4	59.1	56.4	51.1	46.2	55.5	67.6	61.0	55.5	63.0	56.0	52.7	38.47±0.81	p=0.5971 t=0.54
Knee left	36.0	38.1	40.1	35.6	34.6	41.2	42.8	39.1	37.2	42.2	37.5	36.7	38.91±0.76	p=0.9441 t=0.07
Knee right	36.9	38.2	40.3	37.0	34.5	41.3	43.0	39.7	37.8	42.5	38.5	37.2	38.91±0.76	p=0.9243 t=0.10
Calf left	33.2	36.6	36.4	33.0	32.2	39.7	42.8	36.0	33.5	43.3	36.7	33.9	36.45±1.13	p=0.4297 t=0.81
Calf right	34.2	37.2	36.8	34.9	31.6	39.3	44.9	37.9	34.9	44.0	36.5	34.7	37.24±1.18	p=0.2884 t=1.09
Bulk volume	48.4	55.3	74.1	51.5	47.1	84.2	89.4	64	63.4	106.3	64.5	59.0	67.52±5.45	p=0.80 t=0.26
Inseam max	68.2	62.6	71.9	70.0	76.6	72.1	64.8	64.4	70.9	69.7	71.0	73.2	69.62±1.21	p=0.000023 t=5.41
Weight in kg	50.2	57.7	77.5	53.9	49.2	88.0	93.4	66.9	66.2	111.1	67.4	61.7	70.27±5.71	p=0.83 t=0.21
Body fat male	24.6	20.4	27.2	24.7	17.4	26.2	32.3	26.1	22.6	31.4	28.4	23.5	25.40±1.28	p=0.11 t=1.63
Male muscle index	5.5	6.0	4.8	5.9	6.8	6.2	4.6	7.1	6.3	1.9	4.0	5.7	5.4±0.43	p=0.2132 t=1.28
Total fitness index	44.7	58.7	35.3	47.9	77.9	47.4	28.5	54.4	55.8	12.1	28.4	48.6	44.97±5.16	p=0.2105 t=1.28

Cədvəllərin tərtib edilməsi üçün Biostatistik Calculation proqramlaşdırılmasından istifadə edilmiş və hər bir populyasiyanın ədədi ortası və orta xətaları tapıldıqdan sonra t – kriteriya Styudenta hesablanmışdır. Hesablama zamanı əsas düstur olaraq :

$$t = \frac{M_1 - M_2}{\sqrt{m_1^2 + m_2^2}} \qquad (1)$$

düsturundan istifadə edilmişdir.

Sərbəstlik dərəcəsi (2) düsturu ilə tapılmışdır. $f = (n_1 + n_2 + n_3) - 3$ (2)

Cədvəl 1. CONTROL qrupunun biomexaniki parametrlərə təsir edən bəzi antropometrik göstəricilərinin təhlili

H 1 hədəf qrupu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	M2± m2	H1+H2
Seat full	94.2	90.1	92.0	96.1	91.9	97.3	96.4	93.3	104.3	88.7	98.9	94.7	94.82± 1.27	p=0.6191 t=0.50
Hips full	95.9	92.8	95.4	96.8	95.2	98.4	98.5	95.6	103	91.7	101.2	95.4	96.66±0.97	p=0.4740 t=0.73
Tight left	61.1	55.8	56.3	58.0	57.2	59.1	59.4	57.5	52.1	55.3	59.5	56.1	57.28±0.72	p=0.1126 t=1.66
Tight right	61.4	55.7	57.8	58.6	57.1	61	60.1	59.6	52.3	57.9	60.4	57.7	58.18±0.79	p=0.4351 t=0.8
Tight max	61.4	55.8	57.8	58.6	57.1	61	60.1	59.6	52.3	57.9	60.4	57.7	58.31±0.76	p=0.2790 t=1.12
Knee left	39.9	38.7	36.7	38.5	37.3	40.7	39.2	38.3	39.1	36.4	38.5	39.1	38.53±0.38	p=0.79 t=0.29
Knee right	40.1	39.2	37.6	38.9	37.7	40.9	39.7	38.7	39.2	37.1	37.9	39.0	38.83±0.34	p=0.07 t=1.9
Calf left	37.6	33.4	35.0	34.2	35.6	36.9	36.2	36.5	35.5	33.7	35.5	35.8	35.49±0.38	p=0.26 t=1.14
Calf right	37.6	34.0	35.7	35	36.4	37.7	38.5	37.1	35.8	33.9	35.0	35.6	35.86±0.38	p=0.47 t=0.72
Bulk volume	72.1	61.3	60.7	64.6	64.4	72.7	70.9	59.2	71.4	57.1	72.6	65.7	66.06±1.72	p=0.707 t=0.38
Inseam max	78.7	76.7	76.2	75.1	76.1	79.5	74.4	74.4	80	75.4	80.	81.7	77.35±.76	P=0.0331 T=2.28
Weight in kg	75.3	64.0	63.4	67.5	67.3	76	74	61.8	74.6	59.6	75.9	68.6	69±1.81	P=0.056 T=2.02
Body fat male	21.6	23.2	24.0	24.7	21.6	23.7	25.1	22	20.7	22.4	25.8	23.4	23.18±0.47	P=0.1552 T=1.47
Male muscle index	7.1	5.3	5.7	5.2	6.4	6.2	5.7	6.6	7.3	6.1	5.0	5.7	6.02± 0.22	P=0.3083 T=1.04
Total fitness index	65.8	45.7	47.5	42.1	59.2	52.2	45.5	60.1	70.1	54.5	38.8	48.8	52.55±2.92	P=0.18 T=1.37

Cədvəl.2. H1 hədəf qrupunun biomexaniki parametrlərə təsir edən bəzi antropometrik göstəricilərinin təhlili

H 2 hədəf qrupu	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	M3± m3	C+H2
Seat full	91.8	92.3	104.3	88.2	96.8	98.7	90.4	90	99.2	91.0	89.7	93.7	93.84±1.47	P=0.60 T=0.53
Hips full	94	94.3	105.9	90.5	96.1	98.6	90.7	92.6	100.5	93.2	93.3	95.8	95.46±1.33	P=0.001 T=3.80
Tight left	54.4	53.2	61	52.1	56.3	58.6	52.9	54.2	60.5	50.1	54.5	55.1	55.24±1.00	P=0 T=17.99
Tight right	54.9	55.0	60.4	51.5	58.6	64.4	54.2	56.1	62.2	50.5	54.9	56.2	56.99±1.27	P=0.94 T=0.06
Tight max	54.9	55.0	61	52.1	58.6	64.4	54.2	56.1	62.2	50.5	54.9	56.2	56.68±1.24	P=0 T=12.29
Knee left	35.9	37.6	38.4	36.0	38.4	36.3	35.8	57.2	40.3	37.1	37.8	37.8	39.05±1.77	P=0.99 T=0
Knee right	36.1	38	39.7	36.1	39.4	37.0	36.2	37.2	40.4	37.3	37.5	38.2	37.79±0.43	P=0.28 T=1.11
Calf left	34.9	35.2	36.0	33.2	36.6	32.2	31.8	34.1	38.0	36.0	34.8	34.1	34.74±0.54	P=0.06 T=1.93
Calf right	35.2	36.3	37.2	33.5	38.4	33.3	32.9	33.0	38.8	36.4	34	35	35.33±0.63	P=0.000008 T=5.87

Bulk volume	**61.7**	**62.2**	**70.5**	**49.4**	**60**	**65.7**	**68.0**	**58.9**	**76.5**	**55.3**	**57.4**	**61.7**	**64.77±3.14**	**P=0.164 T=1.44**
Inseam max	**79.6**	**77.9**	**73.9**	**70.9**	**75.4**	**68**	**74.1**	**74.3**	**77.8**	**66.4**	**75.0**	**76.2**	**74.13±1.19**	**P=0.51 T=0.66**
Weight in kg	**64.6**	**65.0**	**73.7**	**51.6**	**62.7**	**58.3**	**60.6**	**61.5**	**79.9**	**57.8**	**60.0**	**64.5**	**63.08±2.31**	**P=0.25 T=1.17**
Body fat male	**21.5**	**17.9**	**25.2**	**17.8**	**21.1**	**19.2**	**21.7**	**22.3**	**25.4**	**23.3**	**22.8**	**24.0**	**21.85±0.77**	**P=0.27 T=2.38**
Male muscle index	**6.2**	**7.2**	**6.0**	**7.2**	**7.8**	**8.2**	**5.6**	**6.1**	**6.1**	**5.4**	**5.6**	**5.4**	**6.4± 0.29**	**P=0.067 T=1.93**
Total fitness index	**57.6**	**80.7**	**47.3**	**81.1**	**74**	**85.2**	**51.6**	**54.8**	**48.1**	**46.4**	**49.2**	**45.0**	**60.08±4.67**	**P=0.041 T=2.17**

Cədvəl. 3. H2 hədəf qrupunun biomexaniki parametrlərə təsir edən bəzi antropometrik göstəricilərinin təhlili

Cədvəllərdə hədəf və nəzarət qruplarından olan futbolçuların antropometrik göstəricilərinin təhlili göstərdi ki, control qrupu ilə hədəf qrupunun müqayisəli təhlilində Seat full parametrinin populyasiyanın ədədi ortası $M_1 \pm m_1$ = 89.26±8.57 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.5279; t-kriteriya Styudenta t=0.64; Hips full $M_1 \pm m_1$ = 107.77±2.93 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.0017; t-kriteriya Styudenta t=3.58; Tight max üçün $M_1 \pm m_1$ = 38.47±0.81; statistik əhəmiyyətli fərq p=0.5971; t-kriteriya Styudenta t=0.54; Knee left və Knee right üçün $M_1 \pm m_1$ =38.91±0.76 və $M_1 \pm m_1$ = 38.91±0.76 ; statistik əhəmiyyətli fərq p=0.9441 və p=0.9243; t-kriteriya Styudenta isə t=0.07 və t=0.10. olmuşdur. Lakin Calf əzələləri üçün bu antropometrik göstəricilər populyasiyanın ədədi ortası $M_1 \pm m_1$ =36.45±1.13 və $M_1 \pm m_1$ =37.24±1.18 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.4297 və p=0.2884; t-kriteriya Styudenta isə t=0.81 və t=1.09 olmuşdur. Eləcə də Male muscle index antropometrik parametrinin qiymətinin təhlilində $M_1 \pm m_1$ =5.4±0.43; statistik əhəmiyyətli fərq p=0.2132; t-kriteriya Styudenta isə t=1.28 tapılmışdır. Bu populyasiyaya daxil olan futbolçular üçün Total fitness index M1±m1 = 44.97±5.16 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.2105 və t-kriteriya Styudenta isə t=1.28 tapılmışdır. Body fat male indeksinin qiymətləri isə M1±m1 = 25.40±1.28 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.11 və t-kriteriya Styudenta isə t=1.63 tapılmışdır.

Ikinci cədvəlin məlumatlarının Biostatistik Calculation proqramı ilə təhlilinin nəticələrinə baxdıqda məlum olur ki, Seat full parametrinin populyasiyanın ədədi ortası $M_2 \pm m_2$ = 94.82±1.27 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.6191; t-kriteriya Styudenta t=0.50; Hips full $M_2 \pm m_2$ = 96.66±0.97 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.4740; t-kriteriya Styudenta t=0.73; Tight max üçün $M_2 \pm m_2$ = 58.31±0.76; statistik əhəmiyyətli fərq p=0.2790; t-kriteriya Styudenta t=1.12; Knee left və Knee right üçün $M_2 \pm m_2$ =38.53±0.38 və $M_2 \pm m_2$ = 38.83±0.34; statistik əhəmiyyətli fərq p=0.79 və p=0.07; t-kriteriya Styudenta isə t=0.29 və t=1.9 olmuşdur. Lakin Calf əzələləri üçün bu antropometrik göstəricilər populyasiyanın ədədi ortası $M_2 \pm m_2$ =35.49±0.38 və $M_2 \pm m_2$ =35.86±0.38 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.47 və p=0.707; t-kriteriya Styudenta isə t=0.72 və t=0.38 olmuşdur. Eləcə də Male muscle index antropometrik parametrinin qiymətinin təhlilində $M_2 \pm m_2$ =6.02±0.22; statistik əhəmiyyətli fərq p=0.3083; t-kriteriya Styudenta isə t=1.04 tapılmışdır. Bu populyasiyaya daxil olan futbolçular üçün Total fitness index $M_2 \pm m_2$ = 52.55±2.92 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.18 və t-kriteriya Styudenta isə t=1.37 olmuşdur. Body fat male indeksinin qiymətləri isə $M_2 \pm m_2$ = 23.18±0.47 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.1552 və t-kriteriya Styudenta isə t=1.47 hesablanmışdır.

Üçüncü cədvəlin məlumatlarının analizinə nəzər yetirsək, görərik ki, Seat full parametrinin populyasiyanın ədədi ortası $M_3 \pm m_3$ =93.84±1.47 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.60 ; t-kriteriya Styudenta t=0.53 ; Hips full $M_3 \pm m_3$ = 95.46±1.33 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.001; t-kriteriya Styudenta t=3.80; Tight max üçün $M_3 \pm m_3$ = 56.68±1.24; statistik əhəmiyyətli fərq p=0; t-kriteriya Styudenta t=12.29; Knee left və Knee right üçün $M_3 \pm m_3$ =39.05±1.77 və $M_3 \pm m_3$ = 37.79±0.43;

statistik əhəmiyyətli fərq p=0.99 və p=0.28; t-kriteriya Styudenta isə t=0 və t=1.11 olmuşdur. Lakin Calf əzələləri üçün bu antropometrik göstəricilər populyasiyanın ədədi ortası $M_3 \pm m_3$ =34.74±0.54 və $M_3 \pm m_3$ =35.33±0.63 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.06 və p=0.000008; t-kriteriya Styudenta isə t=1.93 və t=5.87 olmuşdur. Eləcə də Male muscle index antropometrik parametrinin qiymətinin təhlilində $M_3 \pm m_3$ =6.4±0.29; statistik əhəmiyyətli fərq p=0.067; t-kriteriya Styudenta isə t=1.93 tapılmışdır. Bu populyasiyaya daxil olan futbolçular üçün Total fitness index $M_3 \pm m_3$ = 60.08±4.67 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.41 və t-kriteriya Styudenta isə t=2.17 olmuşdur. Body fat male indeksinin qiymətləri isə $M_3 \pm m_3$ = 21.85±0.77 olduqda, statistik əhəmiyyətli fərq p=0.27 və t-kriteriya Styudenta isə t=2.38 hesablanmışdır.

Əsas nəticələr:

1. TC2-19 Body Scanner 3D Anthropometry cihazının yoxladığı məlumatları futbolçularda məşqlər və texniki-taktiki hazırlıqlar zamanı biomexaniki parametrlərə təsir göstərən antropometrik göstəricilərin inkişaf dinamikasını izləməyə və biostatistik təhlilləri aparmağa əsas verdiyi üçün məqsədəuyğun hesab edirik.

2. Aşağı ətrafların antropometrik göstəricilərinin qüvvə və sürət biomexaniki parametrləri ilə birbaşa əlaqəli olduğu üçün məşqlər və yarışlara hazırlıqlar zamanı, xüsusən, Hips full və Calf əzələləri daima öz parametrik xüsusiyyətlərini saxlayır. Lakin Male muscle index öz göstəricilərini individual olaraq dəyişdiyi üçün daima tədqiq edilməyə əsas verir.

3. Body fat male indeksi gənc futbolçularda güc-sürət biomexaniki parametrinə təsir göstərdiyi üçün vacib faktorlardan biridir və orta statistik əhəmiyyətə malikdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Arthur E. Chapman . Biomechanical analysis of fundamental human movements.2008. Simon Fraser University Burnaby, Canada.

2. Research Methods in Biomechanics. Second edition. Human Kinetics. Gordon E. Robertson. University of Ottawa Graham E. Caldwell University of Massachusetts, Amherst Joseph Hamill University of Massachusetts, Amherst Gary Kamen University of Massachusetts, Amherst Saunders N. Whittlesey 2008.

3. James Watkins. Laboratory and field exercises in sport and exercise biomechanics. Swansea University, UK.2018.

4. Tağı – zadə T.P. Kələntərli N.M. Məmmədova K.S. Biomexanika və kineziologiya – 1. Dərs vəsaiti. ADBTİA- nın Metodiki Şurasının 29 oktyabr 2019 – cu il tarixli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Bakı - 2019

5. K.S.Məmmədova. Ş.C.Cəfərova. Gənc futbolçuların texniki ustalıqlarının formalaşdırılmasında biomexaniki göstəricilərin dinamikasının veloerqometrik üsulla tədqiqi. Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının Elmi Xəbərləri. Jurnal 3, N1, 2021. Səh.21-25

INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT PATTERNS AND PSYCHOLOGICAL HEALTH AMONG COLLEGE STUDENTS

Übeyit Karadeniz

İstanbul, Türkiye.

Merve Mamacı

Fenerbahçe University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Psychology, İstanbul, Türkiye.

ABSTRACT

An understanding of the relationship between attachment styles and levels of psychological well-being in university students can be considered to play an important role in supporting students' psychological health. Starting from this point, the general aim of this study is to examine the relationship between attachment styles and levels of psychological well-being among university students. A total of 584 university students studying in Turkey volunteered to participate in the research, of which 511 were female and 73 were male. Data were collected using the Attachment Styles Scale, the Psychological Well-being Scale, and a Demographic Information Form. When the relationships between the sub-dimensions of the attachment styles scale and the psychological well-being scale were examined, a significant moderate positive correlation was found between the "secure attachment" sub-dimension and the psychological well-being scale. In addition to that, a significant negative correlation at a low level was found between the "avoidant attachment" sub-dimension and the psychological well-being scale. Lastly, a significant moderate negative correlation was also found between the "anxious-ambivalent attachment" sub-dimension and the psychological well-being scale. The research findings has shown that focus on healthy attachment styles and promoting secure attachment relationships may be helpful for increasing the levels of psychological health among university students. Based on the obtained data, the research findings were evaluated within the framework of the literature, and recommendations were made for future research.

Keywords: Psychological health, psychological well-being, attachment, attachment styles, attachment patterns.

YENİYETMƏ VOLEYBOLÇULARIN FİZİKİ HAZIRLIĞININ VƏ HƏRƏKİ BACARIQLARININ QARŞILIQLI ƏLAQƏSİ

PHYSICAL FITNESS AND MOVEMENT OF YOUTH VOLLEYBALL PLAYERS INTERRELATIONSHIP OF SKILLS

Vefa MUSAYEVA

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, magistr, Baku, Azerbaijan.

ORCID ID: 0009-0000-0094-2178

ÖZET

Məlum olduğu kimi, voleybol üzrə aparılan məşğələlərin əsas vəzifələri fiziki hazırlıq və hərəki vərdişlərin formalaşdırılması hesab olunur. Ona görə də məşq prosesində voleybolçu fəaliyyəti üçün zəruri olan bacarıq və vərdişlərlə yanaşı əsas fiziki qabiliyyətlərin tərbiyə edilməsi də həyata keçirilir.

Voleybolçunun bacarığı dedikdə hər hansı bir hərəkət texnikasının şüurun üstünlük təşkil etməsi ilə yerinə yetirilməsi nəzərdə tutulur. Voleybolçu fəaliyyətində bacarıqların əsas xarakterik əlaməti hərəkətlərin qeyri-avtomatik şəkildə icra edilməsindən ibarətdir. Adətən bacarıqlar texniki baxımdan daha mürəkkəb olan hərəkət texnikaların təlimi üçün yardımçı rolunu oynayırlar.

Hər hansı bir voleybol hərəkətinin çoxlu sayda təkrar edilməsi nəticəsində onun avtomatlaşmasına səbəb olur və beləliklə bacarıqlar vərdişə çevrilir.

Voleybolçunun vərdişi dedikdə onun hərəkət texnikası üzərində şüurun nəzarətinin az olması başa düşülür. Voleybolçuda vərdiş təzahür olunan zaman şüur əsasən hərəkət texnikasının həlledici hissəsinə yönəldilir. Məsələn, hücum zərbəsini icra edərkən voleybolçu əsas diqqətini zərbənin dəqiq və qüvvəli olmasına verir. Deməli voleybolçularda hərəki vərdişin əsas mahiyyəti texniki ustalıq səviyyəsinin yüksək olması və şüurun nəzarət mexanizminin minimal səviyyədə olmasından ibarətdir.

Hərəki vərdişlərin əsas xarakterik əlamətləri hərəkətlərin avtomatik şəkildə idarə edilməsindən, hərəkətin yüksək texnika ilə yerinə yertirilməsi və hərəkətin dəqiq və qənaətlə icra olunması. Bir qayda olaraq voleybolçuda hər hansı bir vərdişin formalaşması kifayət qədər möhkəm olanda o, böyük fasilədən sonar da yox olmur. Məsələn, hücum zərbəsini və ya topun oyuna daxil edilməsini bilən insan uzun müddət keçdikdən sonra həmin hərəkətin texnikasının yenidən öyrənməsinə ehtiyac yoxdur.

Voleybolla bağlı hər hansı bir bacarığın vərdiş halına keçmə prosesinin daha effektli olmsı üçün əsas şərt anadangəlmə qabiliyyətlər və hərəki təcrübənin olmasıdır.

Voleybol oyunun texnikasına aid hər hansı bir vərdişin formalaşması başqa bir vərdişin mənimsənilməsinə müəyyən təsirlər göstərə bilər. İdman fəaliyyətlərində bu proses vərdişlərin köçürülməsi kimi xarakterizə edilir.

Açar sözlər: voleybol, fiziki hazırlıq, hərəki bacarıqlar

ABSTRACT

As it is known, the main tasks of volleyball training are considered to be physical training and formation of movement habits. Therefore, in addition to the skills and habits necessary for the activity of a volleyball player, basic physical abilities are also cultivated in the training process.

By the skill of a volleyball player, it is meant to perform any movement technique with the predominance of consciousness. The main characteristic of skills in the activity of a volleyball player is the non-automatic execution of actions. Usually the skills play an auxiliary role for the training of movement techniques that are more technically complex.

As a result of the large number of repetitions of any volleyball movement, it becomes automatic and thus the skills become a habit.

A volleyball player's habit is understood as the lack of conscious control over his movement technique. When a volleyball player develops a habit, the mind is mainly focused on the crucial part of the movement technique. For example, when performing an offensive shot, a volleyball player focuses on the accuracy and power of the shot. Therefore, the main essence of the movement habit in volleyball players is the high level of technical mastery and the minimal level of the control mechanism of consciousness.

The main characteristics of motor habits are the automatic control of movements, the execution of movement with high technique, and the execution of movement precisely and economically. As a rule, when the formation of any habit in a volleyball player is strong enough, it does not disappear even after a big break. For example, a person who knows how to take an offensive shot or put the ball into play does not need to relearn the technique of that movement after a long time has passed.

For the process of becoming a habit of any skill related to volleyball to be more effective, the main condition is the presence of innate abilities and motor experience.

The formation of any habit related to the technique of the volleyball game can have certain effects on the acquisition of another habit. In sports activities, this process is characterized as the transfer of habits.

Keywords: volleyball, physical fitness, motor skills

İDMAN OYUN NÖVLƏRİNDƏ VERILMIŞ TEST NƏTICƏLƏRININ STANDART QIYMƏTLƏNDIRILMƏSI.

STANDARD EVALUATION OF TEST RESULTS GIVEN IN SPORTS.

Vəliyeva Şəhla

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

ORCID ID : 0009-0005-1526-6658

Veysəlova Aynel Teymur

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

ORCID ID : 0009-0000-5100-6216

XÜLASƏ

Məlumdur ki, insanın qabiliyyətini, yaradıcı potensialını, mənəvi keyfiyyətlərini və fiziki hazırlıq səviyyəsini ölçmək mümkün deyil. Məhz bu cür xüsusiyyətləri qiymətləndirmək üçün testlərdən istifadə edirlər. Testin nəticələri kəsilməz təsadüfi kəmiyyətlər olduğundan sonsuz sayda qiymətlər ala bilər və normal paylanmaya sahib olurlar.

Hər hansı tədqiqat zamanı idmançının gostərdiyi fərdi nəticəsi (xalı) onun uğurunu şərh etmək üçün kifayətdir. Lakin, həmin fərdi xal ümumi qrupa görə idmançının uğurunu (başarısını) şərh etmək üçün yetərli deyil. Bu cür vəziyyətləri araşdırmaq üçün əldə edilən həqiqi qiyməti (nəticələr) standart qiymətlərə çevirmək lazımdır. Bu isə o deməkdir ki, hər hansı bir normal paylanmanı, *standart normal paylanmaya* çevirmək mümkündür. Bunun üçün də Z və T standart qiymətləndirmə üsulundan istifadə etmək lazımdır.

Açar sözlər: standart normal paylanma, standart qiymət, parametrlər, orta kəmiyyət, nəticə.

Giriş:

Hər hansı idman növündə idmançıların göstərdiyi nəticələr müxtəlif ölçü vahidləri ilə ifadə edildiyi üçün bu nəticələri biləvasitə müqayisə etmək mümkün deyil. İdmançıların vəziyyətlərinin hansı dərəcədə kafi olması haqqında dəqiq məlumat əldə etmək olmur. Başqa sözlə, idmançının test zamanı əldə etdiyi fərdi nəticəsi onun həmin qrupda neçənci yerdə olduğunu müəyyən etmir. Məsələn, hər hansı idmançı 100 metr məsafəyə qaçış zamanı 11 saniyə nəticə göstərirsə, nəticəni göstərən idmançıdan asılı olaraq bu nəticəni " yaxşı" və ya "pis" qiymətləndirmək olar. Və ya nəticəsi 80 xalla qiymətləndirilən bir idmançı həmin sinifdə və ya qrupda birinci, ikinci hətta sonuncu ola bilər Bu cür vəziyyətləri araşdırmaq

üçün əldə edilən həqiqi qiyməti (nəticələr) standart qiymətlərə çevirmək lazımdır. Məsələnin həlli üçün test nəticələrinin qiymət, xal, bal, dərəcə və s., kimi ifadə olunması mümkündür. Biz qiymət dedikdə, hər hansı tapşırıq və ya testin yerinə yetirilmə uğurunun ölçüsü başa düşürük. Qiymətləndirmə isə qiymətin təyin edilməsi prosesidir. Qiymətləndirmə tədris və təsnifat olmaqla iki yerə bölünür. İdmanda təsnifat qiymətləndirməsi üç mərhələdən ibarətdir.Əvvəla qiymətləndirmə şkalası seçilir, idman nəticələri qiymətləndirmə şkalalrı əsasında xallara çevrilir, sonda isə toplanmış xallar əvvəlcədən qəbul edilmiş norma ilə müqayisə edilir və yekun qiymət çıxarılır.

İdmançının fiziki göstəricilərinin, qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün testə tabe tutulması məlumdur. İstifadə edilən testin nəticələri normal paylanmaya malikdir. İndiki dövrdə idman sahəsində normal paylanmadan və standart normal qiymətləndirmədən daha çox istifadə edilir. Normal paylanma, praktikada daha çox istifadə olunan, paylanma ailələri arasında Qauss paylanması kimi adlanan paylanmadır. Bu paylanma ailəsinin hər bir üzvü, ədədi orta (μ) və standart meyl (σ) parametrləri ilə tam təsvir edilə bilər. Normal paylanma, araşdırılan məsələnin həllinə aid əldə edilən göstəricilərin ədədi ortasının, modasının və medianının qiymətlərinin bir birinə bərabər olmasıdır.

Standart qiymətləndirmə üsulu olan Z və T qiymətləndirmədə verilmiş nəticə ilə orta kəmiyyət arasında nə qədər fərqin olduğunu və ya verilmiş nəticə orta kəmiyyətə nəzərən hansı istiqamətdə yerləşdiyini təyin etmək mümkün olur. Onu da qeyd edək ki, Dünya praktikasında bir sıra başqa standart şkalalardan da istifadə edilir. Məsələn C=5+2Z, H=3-Z, B=100+16Z və s.

Material və metodlar:

İdman yarışlarının yekun nəticəsinin qiymətləndirilməsi xarakterini xarakterizə etmək üçün "idman nəticəsi", "idman nailiyyəti", "idman rekordu" və s. göstəricilərdən istifadə olunur. Qiymətləndirmə prosesi hər bir idmançının yüksək nəticə əldə etməsini stimullaşdırmalıdır. Ona görə də test nəticələrinin xallara çevrilməsi üçün xüsusi şkalalardan istifadə edilir. Qiymətləndirmə şkalası dedikdə, idman sahəsində əldə edilən nəticələrin xallara çevrilməsi qanunu başa düşülür. Qiymətləndirmə şkalalarına misal olaraq mütənasiblik şkalası, tərəqqiedici şkala, tənəzzüledici şkala və siqmavari şkalanı göstərmək olar. Mütənasiblik şkalasına əsasən idman nəticələrindəki eyni dərəcədə artım mütənasib olaraq eyni miqdarda xalla qiymətləndirilir. Tərəqqiedici şkalada isə nəticə artdıqca eyni atıma getdikcə müxtəlif xal qarşı qoyulur. Tənəzzüledici şkalada nəticə artdıqca bərabər artıma getdikcə az xal verilir. Siqmavari şkalaya əsasən orta sahədə əldə edilən yüksək nəticələr daha böyük xala artımı ilə qiymətləndirilir. Şkala riyazi düstur, cədvəl və ya qrafik şəklində ifadə edilir.

Aşağıda idman nəticələrinin və testlərin qiymətləndirmə sxemi verilir.

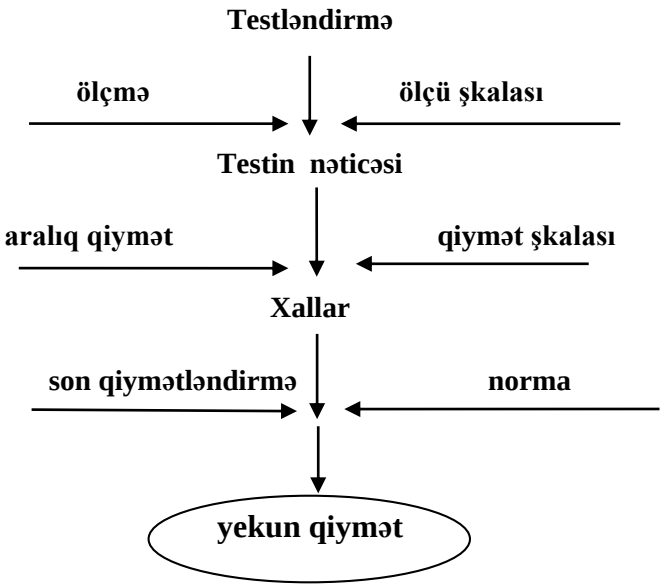

Qeyd etdiyimiz kimi, təcrübədə yarış zamanı əldə edilən nəticələrin müqayisəsi zamanı istifadə edilə biləcək standart qiymətləndirmə şkalaları Z və T şkalasıdır.

Standart şkalaların ən sadəsi T-şkalasıdır. T-şkalasının əsasında mütənasiblik şkalası durur (mütənasiblik şkalasına əsasən idman nəticələrinin eyni dərəcədə artmasına mütənasib olaraq eyni miqdarda xal verilir). $T = 50 + 10\frac{x_i-\bar{x}}{\sigma}$ (1) düsturu vasitəsilə hər hansı idman sahəsində əldə edilən nəticəni T şkalasına çevirmək mümkündür. Burada x_i- göstərilən nəticə, $\bar{x}$ – orta nəticə, σ- standart meyldir. T şkalasında orta qiymət 50 xala, σ isə 10-a bərabər qəbul edilir.

Ən sadə şkalalardan biri də Z-şkaladır. Bu şkala üzrə hesablanmış xallar normallaşdırılmış meylə bərabər qəbul edilir. Z şkalası üçün istifadə ediləcək düstur $Z = \frac{x_i-\bar{x}}{\sigma}$ *(2)* olacaq. Z-şkalasında orta qiymət T şkaladan fərqli olaraq 0 qəbul edilir. Bundan əlavə orta qiymətdən kiçik nəticələrə mənfi, orta qiymətdən böyük nəticələrə isə müsbət xallar verilir. Qeyd olunan nəticələrin əksəriyyəti [-3;+3] diapozonunda yerləşir. Mənfi qiymətlər alına bildiyindən bu şkaladan az istifadə edilir.

Z və T qiymətləndirməsi bir–biri ilə bağlıdırlar. Yəni onlar arasında düz mütənasiblik mövcuddur. Hətta belə demək olar ki, T və Z arasında sıx korrelyasiya əlaqəsi mövcuddur. ($r_{z,t} = \pm 1$). Z şkalası üçün yuxarıda qeyd etdiyimiz düsturu T üçün qəbul edilmiş düsturda nəzərə alsaq T = 50 + 10Z olacaq.

Qeyd etdiyimiz fikirlərin araşdırılması üçün aşağıdakı məsələyə nəzər **salaq.**

Məsələ : Fərz edək ki, uzunluğa tullanmadakı nəticələr üçün orta qiymət $\bar{X} = 224$ sm, standart meyl $\sigma = 20$sm hesablanmışdır.

Nəticəsi $x_i = 226\ sm$ və 220 sm olan idmançının standart qiymətini təyin edin: [2.56.]

(Onu da qeyd edək ki nəticələr normal paylanmaya malikdir)

İlk növbədə Z standart qiymətləndirməni təyin edək. Bunun üçün nəticələri yuxarıda verilmiş (2) düsturundan istifadə etməliyik :

$$Z_{226} = \frac{x_i-\bar{x}}{\sigma} = \frac{226-224}{20} = 0{,}1$$

$$Z_{220} = \frac{x_i-\bar{x}}{\sigma} = \frac{220-224}{20} = -0{,}2$$

(Z) -3σ -2σ -1σ **-0,2** **0** **0,1** 1σ 2σ 3σ

Əgər Z – in standartlaşmış qiyməti mənfi işarəli olsa idi onda, qiymətləndirilən $x_i = 226\ sm$ nəticənin orta qiymətdən kiçik olduğu qeyd olunardı.

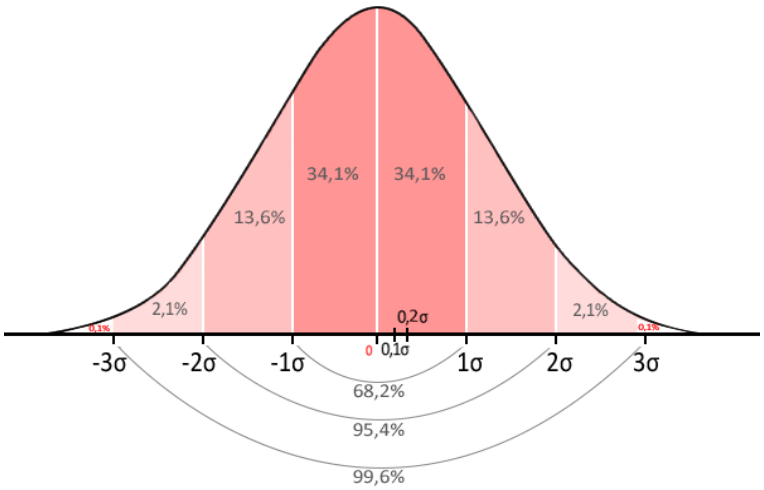

İndi isə T standart qiymətləndirməsini təyin edək:

$$T_{226} = 50 + 10Z = 50 + 10 \cdot 0{,}1 = 51$$

$$T_{22o} = 50 + 10Z = 50 + 10 \cdot (-0{,}2) = 48$$

T 20 30 40 **48** 5**0** **51** 60 70 80

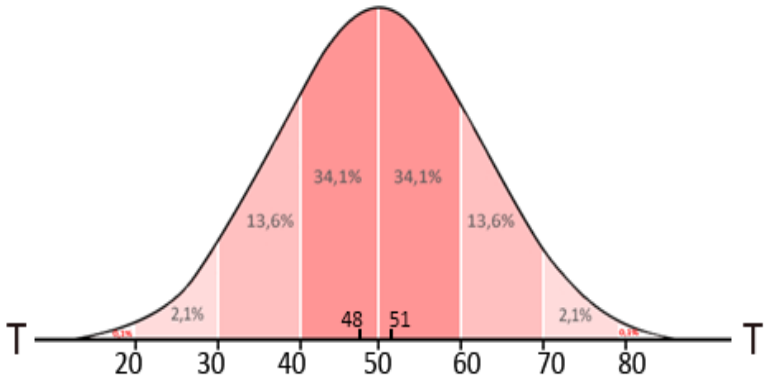

Nəticə: Z - standart qiymətləndirməsinə nəzərən idmançının göstərdiyi $x_i = 226$ nəticəsi orta qiymətdən 0,1 stahdart meyl, $x_i = 220$ nəticəsi isə orta qiymətdən 0,2 stahdart meyl çoxdur. T - standart qiymətləndirməsinə nəzərən $x_i = 226$ nəticə 51 xalla qiymətləndirilir. Nəticəsi $x_i = 220$ sm olan isə 48 xalla qiymətləndirilir.

T - standart qiymətləndirməsində orta qiymət (ortalama qiymət) 50 xala bərabər olduğu üçün, $x_i = 226$ nəticə yaxşı, $x_i = 220$ nəticə isə orta qiymətdən zəif nəticə sayılır.

RESUME

It is known that it is impossible to measure a person's ability, creative potential, spiritual qualities and level of physical fitness. Tests are used to assess such characteristics. Since test results are continuous random quantities, they can take an infinite number of values and have aa normal distribution.

The individual result (score) shown by the athlete during any study is enough to interpret his success. However, that individual score is not sufficient to interpret the athlete's success (achievement) in relation to the overall group. To investigate such situations, it is necessary to convert the actual value obtained (results) into standard values.

This means that any normal distribution can be transformed into a standard normal distribution. For this, it is necessary to use the Z and T standard evaluation method.

In Z and T evaluation, which is a standard evaluation method, it is possible to determine how much difference there is between the given result and the average quantity, or in which direction the given result is located with respect to the average quantity.

Key words: standard normal distribution, standard value, parameters, average quantity, standard distribution, result.

ƏDƏBIYYATLAR

1.Fuad Əliyev, Ceyhun Mikayılov, Yaqub Əliyev, “Statistika”. dərslik. Bakı-2015

2. Ş.M.Vəliyeva;B.D.Mirzəyeva “İdman metrologiyası” 2016.

3.M.Vəliyeva; N.M.Kələntərli; B.D.Mirzəyeva; G.M.Mirsəlimova “ Ali riyaziyyat və riyazi statistika” dərs vəsaiti. Bakı-2014

4. Дудин Н.М., Ласников Н.В., Лезина М.Л. Статистика. Москва, «Юрайт», 2017,

5. Vigo Universiteti. Əsas fasiləsiz paylamalar. Anapg.webs.uvigo.es

6.Vikipediya. Normal paylanma. Es.wikipedia.org

7.T.Q.Əbiyev “İdman metrologiyası”.Dərslik. Bakı-2008

8.T.Q.Əbiyev, Ş.M.Vəliyeva. “İdman metrologiyası fənnində keyfiyyət göstəricilərinin ədədi qiymətləndirilməsi üsulları” . Dərs vəsaiti. Bakı-2006

9.Н.Н.Трифонова, И.В.Еркомайшвили Спортивная метрология учеб. Росопие-2016

10.T.Q.Əbiyev, Ş.M.Vəliyeva. ”Bədən tərbiyəsi idmanda ölçmə nəzəriyyəsinin əsasları”.Dərs vəsaiti. Bakı-2006.

IDENTIFICATION OF MOTIVATION FOR PRACTICING RECREATIONAL SPORTS OF THE STUDENTS IN THE FACULTY OF PHYSICAL ACTIVITY AND RECREATION IN ALBANIA

XHOVANA LOZI

Sports University of Tirana, Albania. Faculty of Physical Activity and Recreation.

ABSTRACT

The motivation for performing recreational sports in young people is very important. Sport can be approached at any time with needs that change in relation to the age range, therefore it is very important that the sports environment in which young people are inserted, respects the needs of motivation. Methodology: The sample is made up of 180 students. The purpose of the research is to identify the motivational impulses in the practice of recreational sports for the students in Sports University of Tirana, in the Faculty of Physical Activity and Recreation 18-19 years old. The instrument used is a standardized questionnaire for measuring motivation regarding recreational sports: ATPA-D, Steffgen, et.al 2000. This model is based on 6 dimensions, which also represent the social dimensions included in sports practice: social experience, health/fitness, risk/emotions, aesthetics/movement, physical-mental/relaxation and performance/competitiveness. The results of this research are important in two relevant problems related to young people, such as sedentary and abandonment of sport at a young age. Conclusion: The data collection showed that the students of the Faculty of Physical Activity and Recreation are more motivated by social experience and health.

Keywords: students, sport motives, recreational, motivational factors.

1. Introduction

The motivation for performing recreational sports in young people is very important. Sport can be approached at any time with needs that change in relation to the age range, therefore it is very important that the sports environment in which young people are inserted, respects the needs of motivation. Motivation refers to a psychological construct through which an individual is oriented to implement and reinforce behaviors that allow the achievement of objectives (Bice et al., 2016); a driving and determining force of human behavior (Kurniawan, 2022); the cause of verification for every human activity (Antonelli, 1978). According to the research of Cei (2005), there are several motivational factors that stand out and that also coincide with the international literature regarding this topic. Among them are mentioned: health, physical form, competitiveness, social experiences, relaxation and fun. The analysis of motivational factors is multi-dimensional and includes biological, psychological, socio-cultural and psycho-pathological factors. Other aspects not as defining as those mentioned above, but with a more moderate impact on involvement in sports activities are: aggressiveness as a natural human need to be competitive and challenge others, power and sense of autonomy (Sapp & Haubenstricker, 1978), regardless of age, type of sport, gender or cultural background (Alderman & Wood, 1976). Opaschowski (2008) defines primary motives for sports activity such as health, fun, fitness,

compensation for lack of movement and degradation of stress. According to him, secondary motives are subdivided into psychological motivation (feeling good, experiences of success and asceticism, strengthening of self-confidence, pastime), physical motivation (conditioning, aesthetics, physical challenge, body-experiences) and social motivation (gregariousness, group experiences, meeting friends).

Sports psychology is a sub-branch of the science of psychology still developing in the Republic of Albania; consequently, studies related to sports and psychological aspects are not at the forefront of local scientific research. From the research of the literature, there are no studies at the student level on the motivation and practice of recreational sports by young people. Thus, a research is needed to answer the question: What motivates female students in the Faculty of Physical Activity and Recreation in Sports University of Tirana to practice sports?

2. Materials and Methods

The sample is made up of 180 male and female students. The purpose of the research is to identify the motivational impulses in the practice of recreational sports for the students in Sports University of Tirana, in the Faculty of Physical Activity and Recreation, 18-19 years old. The instrument used is a standardized questionnaire for measuring motivation regarding recreational sports: ATPA-D, Steffgen, et.al 2000. This model is based on 6 dimensions, which also represent the social dimensions included in sports practice: social experience, health/fitness, risk/emotions, aesthetics/movement, physical-mental/relaxation and performance/competitiveness.

3. Results

The motives that push women to practice recreational sports are aesthetics / enjoying beautiful and elegant movements, health / fitness and relaxation. The motives that push men to practice recreational sports are performance / competitiveness, health / fitness and risk /emotions. For both genders, the most important motives for performing recreational sports are health and fitness.

Table.1. Evaluation results from students Male & Female.

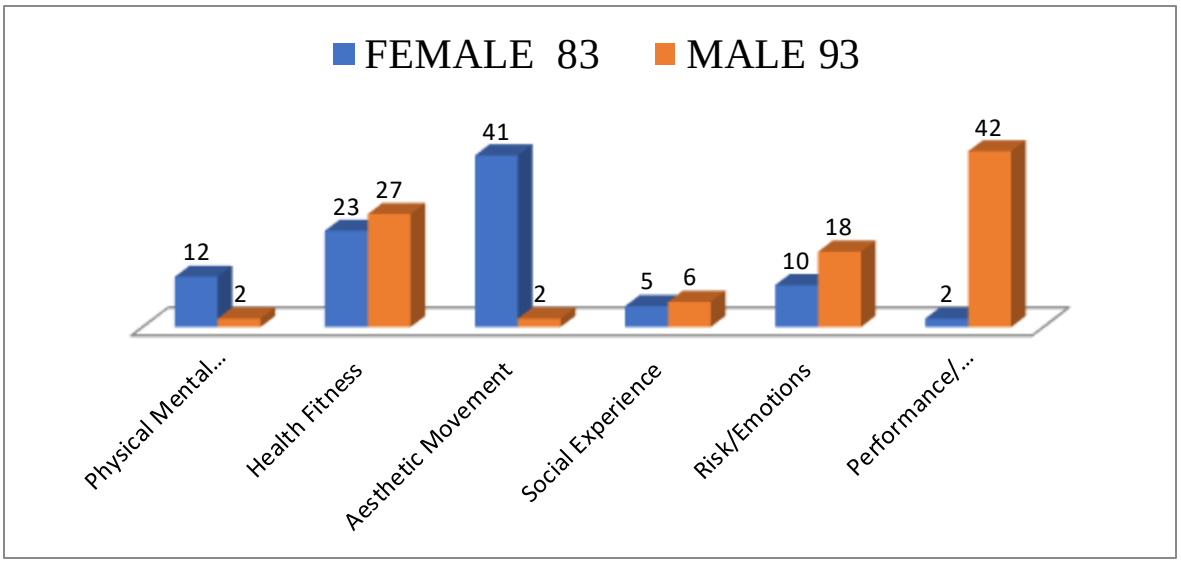

Looking at the young people's residence situations significant differences regarding the motives for sports performance were determined on male. While the female students have evaluated the motivation in sports aesthetic movement.

4. Conclusion

The data collection showed that the students of the Faculty of Physical Activity and Recreation are more motivated by social experience and health. The most important motive for performing recreational sports activities for students is health. Risk and ascetic motives are the most typical for boys, and for girls, aesthetic and health motives.

REFERENCE

Opaschowski, H.W. (2008). Deutschland 2030. Wie wir in Zukunft leben. Gütersloh: Gütersloher Verlagsgruppe.

Steffgen, G., Fröhling, R. & Schwenkmezger, P. (2000). Motivet e veprimtarise sportive.Studime psikometrike te nje forme te shkurter te ATPA-D-Skalen. Shkenca sportive, 30, 408-421.

Goleman, D. (1996), Intelligenza Emotiva.Che cos'e e perchè può renderci felici.Milano:Rizzoli

Ames, C. (1992). Achievement goals, motivational climate and motivational processes. In G.Roberts (Ed). Motivation in sport and exercise (pp. 161-176). Champaign, IL: Human Kinetics.

Ntoumanis, N., & Biddle, S.J.H. (1999). A review of motivational climate in physical activity. Journal of Sport Sciences, 18, 275-290.

Pelletier , L.G., Fortier, M.S., Vallerand. R.J. Tuson. K.M., Brière, N.M., & Blais, M.R. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation , extrinsic motivation and amotivation in sports. Journal of Sport and Ecercise Psychology, 17, 35-53.

Beoi, E.L. & Ryan , R.M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum

Ryan, R.M.(1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. Journal of Personality, 63, 397-427.

Ryan, R., Deci, E. (2000), Self-determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social development and well-being. American Psychologist, 55, 68-78.

Cei.A. (1998) , Psicologia dello sport, Bologna: Il Mulino

Calvo, T.G. Cervelló, E., Jimènez, R., Iglesias, D., Murcia, J., Antonio, M. (2010). Using self-determination theory to explain sports persistence and dropout in adolescent athletes. The spanish journal of psichology. 13 (2), 677-684.

İDMAN MARKETİNQİ STRATEGİYASININ TƏRKİBİ

COMPOSITION OF A SPORTS MARKETING STRATEGY

Zeyneb ABBASOVA

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports, laboratory assistant, Baku, Azerbaijan.

ORCID ID: 0009-0003-7835-3973

ÖZET

İdman marketinq çərçivəsinin ikinci mərhələsi iki komponenti əhatə edir: strateji bazar istiqamətinin işlənib hazırlanması və idman marketinq strategiyasını hazırlamaq. Məlumat toplama mərhələsi başa çatdıqdan sonra idman marketinq strategiyasının istiqaməti məqsədlər və performans ölçüləri şəklində müəyyən edilə və sənədləşdirilə bilər. Bunlar İdman Marketinq Çərçivəsinin bütün gələcək mərhələlərində bələdçi rolunu oynayır. Daha sonra, idman təşkilatının brendini və məhsul təkliflərini rəqiblərdən fərqləndirən və bazarı hədəf qruplara bölən mövqeləşdirmə yanaşması şəklində real idman marketinq strategiyası qərara alına bilər.

Marketinq məqsədi marketinq strategiyasının nəticəsi olaraq real şəkildə əldə edilə bilən məqsəddir. Marketinq fəaliyyəti nəticəsində baş verəcəkləri ifadə edən cümlə kimi ifadə edilə bilər. İdman təşkilatlarının həyata keçirmək üçün əsasən dörd fərqli marketinq məqsədləri var: daha yüksək səviyyələrdə iştirak, meydanda performans, idman və ya onun faydaları haqqında mesajların təbliği və mənfəət.

Hər bir məqsəd dəsti üçün performans ölçüsünü əlavə etmək vacibdir. Bu halda, termin məqsədə nail olub-olmadığını obyektiv qiymətləndirmək, hesablamaq və ya qiymətləndirmək üsulu deməkdir. Bu, adətən, kəmiyyəti qiymətləndirmək və ya məqsədə rəqəm qoymaq üçün bir yol tapmağı əhatə edir.

İdman marketinqi məqsədlərinin və performans ölçülərinin müəyyən edildiyini fərz etsək, ikinci mərhələnin ikinci hissəsi faktiki idman marketinq strategiyasını hazırlamaqla həyata keçirilə bilər. İdman marketinq strategiyasının hazırlanması prosesi dörd addım tələb edir. Birinci və ikinci addımlar bazarın seqmentasiyası ilə əlaqələndirilir, üçüncü addım bazarın yerləşdirilməsi strategiyasının seçimidir və dördüncü addım marketinq kompleksinin müəyyənləşdirilməsini əhatə edir.

Bazarın seqmentasiyası istehlakçı qruplarının oxşar ehtiyac və ya istəklərinə əsasən qruplaşdırılması prosesini təsvir edən termindir. Bazar məhsul üçün potensial istehlakçıların ümumi qrupudur və pərakəndə satıcıları, biznesi, hökuməti, medianı və fiziki şəxsləri əhatə edir. Bazar seqmentasiyası istehlakçıların yaş, cins, idman maraqları və ya davamiyyət səviyyələri kimi ümumi xüsusiyyətlərinə əsaslanaraq bu ümumi qrupun daha kiçik qruplara bölünməsi prosesidir. Bazarın müəyyən bir seqmenti və ya seqmentləri hədəf alındıqdan sonra, onların xüsusi ehtiyaclarını ödəmək üçün məhsul və marketinq strategiyalarını fərdiləşdirmək mümkündür.

Açar sözlər: idman, marketinq, strategiya

ABSTRACT

The second phase of the sports marketing framework includes two components: developing a strategic market direction and developing a sports marketing strategy. After the data collection phase is complete, the direction of the sports marketing strategy can be defined and documented in the form of objectives and performance measures. These serve as a guide for all future phases of the Sports Marketing Framework. Then, a realistic sports marketing strategy can be decided in the form of a positioning approach that differentiates the sports organization's brand and product offerings from competitors and segments the market into target groups.

A marketing objective is a realistically achievable goal as a result of a marketing strategy. It can be expressed as a sentence that expresses what will happen as a result of marketing activities. Sports organizations basically have four distinct marketing goals to pursue: higher levels of participation, performance on the field, promotion of messages about the sport or its benefits, and profit.

It is important to include a performance measure for each set of goals. In this case, the term means a method of objectively assessing, calculating, or assessing whether a goal has been achieved. This usually involves finding a way to quantify or put a number on the goal.

Assuming the sports marketing objectives and performance measures are defined, the second part of the second phase can be accomplished by developing the actual sports marketing strategy. The process of developing a sports marketing strategy requires four steps. The first and second steps are associated with market segmentation, the third step is the selection of a market positioning strategy, and the fourth step involves defining the marketing mix.

Market segmentation is a term that describes the process of grouping groups of consumers based on similar needs or wants. A market is the total group of potential consumers for a product and includes retailers, businesses, government, the media, and individuals. Market segmentation is the process of dividing this total group into smaller groups based on common characteristics of consumers such as age, gender, sports interests, or attendance levels. Once a specific market segment or segments are targeted, it is possible to customize product and marketing strategies to meet their specific needs.

Keywords: sports, marketing, strategy

BLENDED LEARNING: A NEW CHALLENGE FOR PAKISTANI UNIVERSITY STUDENTS

Zohaib Hassan Sain

Faculty of Business & Management Sciences, Superior University, Pakistan

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the standpoints of BS 4 years program (BSCS) students in Pakistani universities regarding the issues and challenges they face. The study utilized a descriptive survey method with a quantitative approach to quantify and measure students' perceptions and issues related to blended learning in education. The study collected data from 320 students out of 450 enrolled in the BS 4 years program (BSCS) at three public universities in Pakistan in the 2022 academic year. A questionnaire with a three point Likert scale was used to gather data, which was then analyzed using frequencies, percentages, and diagrams. The findings showed that most students had a positive view of blended learning, but they also encountered various issues, such as lack of time, insufficient skills and support for proper use, lack of training, and unavailability of Learning Management Software (LMS) for technological learning tools. The study suggests the need for the development of institutional policies for the effective use of blended learning in universities and the implementation of training and skill development programs for teachers to integrate technology in their teaching.

Keywords: Blended Learning, Challenges, Standpoints, Teacher Education.

STUDENTS ASSESSMENT OF ONLINE EDUCATION DURING THE COVID-19 EPIDEMIC

Zohaib Hassan Sain

Faculty of Business & Management Sciences, Superior University, Pakistan

ABSTRACT

The purpose of this study was to assess the online instruction given to students during the COVID-19 epidemic. At the four universities of Lahore city that were the center of the study, 650 students pursuing undergraduate, graduate, and doctoral degrees participated. A mixed method was used to design the research using both qualitative and quantitative components. An online survey was employed during the quantitative phase. Online in-depth interviews using a semi-structured interview form were carried out during the qualitative phase. Local Lahore, Pakistan, inhabitants were among the responses. The content analysis led to the identification of 21 categories and three major themes. The following themes were accomplished: "It could have been better!" for their suggestions, "Face-to-face education is better!" for the bad parts of the student's experiences, and "Better than nothing!" for the positive aspects of their experiences. It has been decided that a technology approach should be employed to further expand the distance education curriculum in the four universities that have been selected.

Keywords: Covid-19, Distance Education, Online Education, University Students.

45 İLLİK ÖMRƏ QIZIL HƏRFLƏRLƏ YAZILAN BƏKİR ÇOBANZADƏ İRSİ.

Zülfiyyə Asim qızı Yolçiyeva

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının müəllim və doktorantı.

1937-ci ildə repressiyaya məruz qalmış, dövrünün həqiqətlərini xalqına çatdıran, millətinin gələcəyini düşünən görkəmli türkoloq, dilçi, ədəbiyyatşünas, yazıçı, pedaqoq, publisist, şair Bəkir Çobanzadə 45 illik ömrü ilə Azərbaycan tarixinə öz adını qızıl hərflərlə yazdıra bilmişdi. Onun elmi yaradıcılığı yalnız Azərbaycan ədəbiyyatı və türkcəsi məsələləri ilə deyil, həmçinin türk dünyasının dillərinin və ədəbiyatının tədrisi və tədqiqi məsələləri ilə də zəngindir.
Professor Təyyar Salamoğlu "Bəkir Çobanzadənin ədəbiyyatşünaslıq görüşləri" adlı məqaləsində qeyd edirdi ki, araşdırmalarda məlumat verildiyi kimi 300-dən artıq məqalənin, 41 monoqrafik tədqiqatın müəllifi olan B.Çobanzadə ixtisasca dilçi-türkoloq idi və bu qiymətli əsərlərin böyük bir qismi dil və türkologiya problemlərinə həsr olunmuşdur. (2, s.31)

Onun bədii irsində dövrü üçün mühüm olan dil, millət, vətən kimi problemlər diqqət mərkəzində idi. Elm aləminə şairin 84 şeirinin olması məlumdur. İlk şeiri olan "Anam harada?" 1913-cü ildə İstanbulda nəşr olunan "Yaş tatar yazıları" məcmuəsində çap olunmuşdur. 1955-ci ildə isə Abdulla Battal Taymas tərəfindən hazırlanan "Krımlı Bəkir Çobanzadə şeirləri" adlı kitabda şairin şeirlərinə də yer verilmişdir (1,s.8) Şairin "Boran" adlı ilk şeirlər kitabı isə 1928-ci ildə çap olunmuşdur. Şeirlərində öz kökünü unutmamaq, vətənini sevmək, vətən yolunda cəsarətli olmaq xüsusi cizgi ilə seçilir.

Sən dəyişmə, muradın millətsə sənin
Vətənə, torpağa xidmətsə sənin
Sən dönmə, qardaşım haqqın yolundan,
Çəkinmə sağından, nə də solundan.

Hər zaman qələbənin olacağına böyük ümid bəsləyən şair vətənpərvərlik ideyaları ilə gənc nəslə öz nəsihətlərini vermişdir.

Görsən ki, dəyişmiş el-oba bütün
Bir parça çörək, ya isti yer üçün
Sən sürün, yenə də dəyişmə ancaq
Sonda qalibiyyət sənin olacaq.

Türkçülük ideyaları şairin şeirlərində də özünü göstərir. Daim türk olması ilə öyünən Bəkir Çobanzadə türkün düşmənlər tərəfindən əzilməsinə, pərişan hala gətirilməsinə dözə bilmirdi, inanırdı ki, türkün gücünü dünya tezliklə görəcək.

Sən ey zavallı türk, ey bəxtsiz millət
Gün gələr ulduzun parlayar bir gün.
Tanı düşmənini, bil düşmənini
Pivə tək içmədə qızıl qanını.

Bildirdiyimiz kimi Bəkir Çobanzadə hər zaman dövr üçün aktual məsələlərə toxunurdu. Bu şeirdəki fikirlər də bugünkü günümüzdəki mühüm məsələlərə işıq saçır.

Ədibin yaradıcılığını araşdırdıqca bizə aydın olur ki, nəyə görə görkəmli alimimiz “xalq düşməni” damğası ilə ölümə məhkum edilmişdir.
1957-ci ildə “xalq düşməni” damğası ədibin üzərindən götürüldü və bu gün türk dünyasının ən dəyərli şəxsiyyəti kimi elmi, bədii yaradıcılığı geniş şəkildə tədqiq edilir və gənc nəslə ötürülür.

Açar sözlər: Bəkir Çobanzadə, şair, şeir, türkçülük, şəxsiyyət.

ƏDƏBİYYAT

1. Çobanzadə B. Seçilmiş şeirləri. Bakı, 2011, 160 s.
2. Salamoğlu T. B Çobanzadənin ədəbiyyatşünaslıq görüşləri./Görkəmli dilçi alim, ədib, professor B.Çobanzadənin anadan olmasının 120 illik yubileyinə həsr olunmuş “B.Çobanzadə və Türkologiyanın müasir problemləri” mövzusunda Respublika elmi konfransının materialları. Bakı: BDU, 2013, 341 s.

НАУЧНО-ПОНЯТИЙНЫЙ АППАРАТ СРЕДСТВ ОХРАНЫ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Саида АЛИЕВА

Московский государственный юридический университет имени О.Е. Кутафина (МГЮА), Россия, Москва

РЕЗЮМЕ

Многие исследователи отмечают, что в понятие «имущество» следует включить, помимо материальных ценностей, «бестелесные, нематериальные, физически неосязаемые объекты и имущественные права с распространением на них норм на имущество, включая право собственности». Некоторые исследователи, отмечая, что право собственности распространяется на неовеществленное имущество, включают в него, помимо общепризнанных объектов, объекты интеллектуальной собственности. Помимо основного объекта права собственности - имущества - существуют и другие объекты, например, интеллектуальная собственность, информация, энергия и другие нематериальные объекты. Исследователи среди подвидов собственности выделяют предметы исключительных промышленных прав (например, товарные знаки), предметы патентного права (например, изобретения, полезные модели), предметы авторского права, предметы «информационного права» (ноу-хау, коммерческая тайна). Некоторые исследователи института «собственность», которая является «философско-юридической конструкцией», наделяли (и наделяют) вещную собственность духовной составляющей.

Интеллектуальная собственность, как и вещная, содержит в себе материальное и духовное начало. Материальное начало представлено результатами интеллектуальной деятельности, выраженными вовне, а духовное отвечает за личностные характеристики человека - интеллект, волю, способности, трудолюбие, упорство, которые проявляются в предметах материального мира. Не только вещная, но и интеллектуальная собственность являются естественными правами человека.

Имущественная составляющая интеллектуальной собственности отличается от вещных прав спецификой предмета интересов правообладателей. В одном случае - это традиционно понимаемое имущество, выраженное в предметах материального мира, а в другом - результаты интеллектуальной деятельности, отражающие личностные особенности их правообладателей.

Другой важной составляющей интеллектуальных прав являются личные неимущественные права.

Страны, предусматривающие охрану интеллектуальной собственности, можно классифицировать по разным основаниям:

I. Классификация в зависимости от концепции охраны интеллектуальной собственности (в частности авторского права и смежных прав), которая обусловлена принадлежностью к определенной правовой семье.

II Классификация, обусловленная наличием (или отсутствием) уголовно-правовой охраны неимущественной составляющей (независимо от принадлежности к той или иной правовой семье).

III Классификация, основанная на наличии (или отсутствии) в законодательстве страны уголовной ответственности за присвоение авторства.

IV Классификация в зависимости от того, существует ли в законодательстве страны уголовно-правовая охрана интеллектуальной собственности как обособленного, отграниченного от других, объекта охраны.

Ключевые слова: Интеллектуальная собственность, объект права собственности, информация, имущества, авторства

GİMNASTLARIN VƏ BOKSÇULARIN VESTİBULYAR APARATININ TƏDQİQİ

STUDY OF THE VESTIBULAR APPARATUS OF GYMNASTS AND BOXERS

ИЗУЧЕНИЕ ВЕСТИБУЛЯРНОГО АППАРАТА У ГИМНАСТОВ И БОКСЕРОВ

Adigozalova V.A.

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports

ORCID ID: 0000-0001-6036-2626

Alieva B.Sh.

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sports

ORCID ID:0000-0002-5979-4584

ANNOTASİYA.

Bir insanın statokinetik sabitliyi, bədənin statik və dinamik bir vəziyyətdə tarazlığını, könüllü hərəkətlərin koordinasiyasını və bədənin fəzada aktiv və passiv hərəkəti şəraitində yüksək fiziki aktivlik səviyyəsini qorumaq qabiliyyətinə aiddir. Ən yüksək dərəcəli idmançılardan motor hərəkətlərinin səmərəliliyi və dəqiqliyindən asılı olan statokinetik sistemin daim təkmilləşdirilməsini tələb edir. İdmançının statokinetik sisteminin sabitliyi xüsusi fiziki məşqlərin təsiri altında, sistematik idmanla və fiziki hazırlıq səviyyəsinin artması ilə artır . Bununla birlikdə, bədənin statik tarazlığının qorunmasında vizual, vestibulyar və proprioseptiv duyğu sistemlərinin rolu kifayət qədər açıqlanmır və vestibulyar qıcıqlanmanın müxtəlif ixtisaslardakı idmançıların statokinetik sabitliyinin stabiloqrafik göstəricilərinə təsiri mahiyyətcə araşdırılmamışdır. Tədqiqatın aktuallığı ürək-damar, motor və vestibulyar sistemləri əhatə edən idmançılar üçün adaptiv olaraq əhəmiyyətli olan funksional mənbələrin müəyyənləşdirilməsinin zəruriliyi ilə əlaqədardır.

Açar sözlər: *vestibulyar aparat, koordinasiya, müvazinət, gimnastlar, boksçular*

GİRİŞ. İdman və müntəzəm fiziki məşqlər motor bacarıqlarını inkişaf etdirir, güc, dözümlülük, sürət, çeviklik, elastikliyin keyfiyyət göstəricilərini artırır. (1, 2, 3)

Hərəki aparatının və onun tənzimləmə mərkəzlərinin funksional inkişafı birbaşa tarazlıq sistemi ilə əlaqəlidir, etibarlılığını və təlimin uğurunu və idman nəticələrini yaxşılaşdırır. müəyyənləşdirir. Tarazlıq sistemi, öz növbəsində, "qravitasiya şaquli" nin məkan mövqeyini qiymətləndirməkdə mərkəzi sinir sistemi üçün məlumat mənbəyi kimi xüsusi yer verilən vestibulyar aparatla əlaqələndirilir, bunun sayəsində bədənin istiqaməti və əzələ tonusunun yenidən bölüşdürülməsi əldə edilir .Vestibulyar qıcıqlanma ilə vegetativ və somatik dəyişikliklər zənciri başlayır. Onların əlaqələrinin öyrənilməsi funksional ehtiyatların və idmançının hazırlıq dərəcəsinin obyektiv qiymətləndirilməsi üçün lazımdır .(4, 5, 6)

Analizatorların funksional əlaqəsi adekvat reaksiyaya nail olmaq üçün orqanizmin ümumi koordinasiyasını təmin edir. Beləliklə, vestibulyar aparat vizual qavrayışa və əzələ həssaslığına təsir göstərir, bədəni optimal reaksiya üçün səfərbər edir və hərəkətlərin qurulmasının demək olar ki, beş səviyyəsində hərəkətlərin təşkili və idarə edilməsində iştirak edir. Bir sıra müəlliflər tarazlıq sisteminin inkişafının idmançıların yaralanmalarının qarşısının alınması üçün vacib olduğuna inanırlar. Bütün bunlar təlim prosesində insanın ən qədim hiss orqanlarından birinin — bədənin sabitliyini və ətraf mühitə reaksiyanın adekvatlığını təmin edən vestibulyar analizatorun funksiyasını yaxşılaşdırmağın zəruriliyini diktə edir. Vestibulyar sistemin öyrənilməsinə yönəlmiş tədqiqatların aktuallığı, yüklərin adekvatlığı ilə idmançıların yüksək nəticələrinin təmin edilməsindəki vacib rolunu da diktə edir.(7, 8, 9)

Vestibulyar analizatorun öyrənilməsinə maraq kifayət qədər yüksək idi və qalır. Vestibulyar stimulların insan orqanizminə təsirinin öyrənilməsi və müxtəlif labirint reflekslərinin müəyyənləşdirilməsinə xeyli sayda iş həsr edilmişdir. Vestibulyar aparatın fəaliyyətinin yaş xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməyə yönəlmiş tədqiqatlar mövcuddur.(10, 11, 12) Müəyyən idman növlərinin vestibulyar funksiyanın formalaşmasına təsiri və vestibulyar sistemin funksional vəziyyətinin idmançının motor imkanlarının təzahürünə tərs təsiri bir çox əsərdə öyrənilmişdir. Bununla birlikdə, müxtəlif ixtisaslardakı idmançıların ürək-damar, motor və duyğu reaksiyaları vestibulyar qıcıqlanma kifayət qədər öyrənilməmişdir. Müxtəlif idman növlərində motor fəaliyyəti əhəmiyyətli koordinasiya fərqlərinə malikdir. Bu idman növlərində vestibular analizator müxtəlif ölçü təzyiqə məruz qalır və ona görə də ,əzələ işinin vegetativ dəstək orqanları müxtəlif dərəcələrdə səfərbər olunur. (13, 14, 15)

TƏDQİQAT METODLARI. Bu tədqiqat çərçivəsində istifadə olunan Biodex Balance-system SD tibbi simulyatoru, orijinal "sıfır" səviyyəsindən 30 dərəcə bir açıya qədər sapa bilən bir platformadan və rəngli maye kristal ekranı olan bir dayaqdan ibarət olan bir elektron mexaniki cihazı təmsil edir.təxminən 1 sm diametrli bir kursor şəklində platformanın mövqeyi haqqında məlumat, həmçinin xəstə üçün təlim tapşırığı haqqında məlumat (məsələn, labirent şəkli və "hədəflər"). Mövzu, platformada dayanarkən və tarazlığı qorumağa çalışarkən, platformanı hərəkət etdirir və müvafiq olaraq monitor ekranında mövqeyini göstərir kursor müəyyən bir təlim tapşırığını yerinə yetirəcək şəkildə, məsələn, müəyyən bir forma çəkmək və ya labirentdən "keçmək". Təlim tapşırığını yerinə yetirərkən monitor ekranında cari məlumatlar göstərilir, məsələn, "vurulmuş" hədəflərin sayı və buna sərf olunan vaxt. Simulyator proqramında beş məşq rejimi seçimi və düşmə meyli testi, sabitlik limitləri və postural sabitlik daxil olmaqla dörd test rejimi seçimi var. Test nəticələri Kompüter yaddaşına daxil edilə bilər və printerdə çap edilə bilər.

TƏDQİQATIN NƏTİCƏLƏRİ VƏ ONLARIN MÜZAKİRƏSİ. P. K. Anokhin (1975) nəzəriyyəsinə görə, insan orqanizmi bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan müxtəlif funksional sistemlərin mürəkkəb bir iyerarxiyasıdır. Bu qarşılıqlı təsir dominant prinsipə əsaslanır, burada bədənin həyatının müəyyən bir nöqtəsində bir aparıcı funksional sistem üstünlük təşkil edir və qalan sistemlər ümumi son faydalı nəticə əldə etmək üçün tabe qaydada qurulur. Bütün hallarda, bədənin fəzada hərəkəti zamanı vestibulyar analizatorun mexaniki stresə ən həssas olduğu dominant təsiri ilə statokinetik sistem yaradan analizatorlar kompleksinin qıcıqlanması baş verir. Buna görə idmançının vestibulyar sabitliyi nə qədər yüksək olarsa, ürək-damar sistemindən vestibulyar qıcıqlanmaya reaksiyanın şiddəti, həmçinin statokinetik sabitliyin sabitoqrafik göstəricilərindəki dəyişiklik dərəcəsio qədər az olacaqdır.Vestibulyar sabitliyin fırlanma hərəkətləri və açısal sürətlənmələrin nisbətən kiçik həcmdə təqdim olunduğu idman növləri zamanı inkişaf etməsi vacibdir. Bu, bədənin fəaliyyəti şəraitində, A. N. Krestovnikovun fikrincə,

otolit aparatı və yarımdairəvi kanallar heç vaxt təcrid olunmuş şəkildə qıcıqlanmır. Bir qayda olaraq, hər ikisinin reseptorlarının eyni vaxtda qıcıqlanması baş verir. Eyni zamanda, bir çox fırlanma komponenti də daxil olmaqla müəyyən hərəkət formaları ilə fərqli yarımdairəvi kanallarda yerləşən reseptorların üstünlük təşkil edən qıcıqlanması və sonrakı uyğunlaşması qeyd edilə bilər.(16, 17, 18, 19, 20)

Gimnastika digər idman növləri arasında fərqlənir, bu, şübhəsiz ki, sagittal və frontal təyyarələrdə bədənin mürəkkəb fırlanma hərəkətləri, müxtəlif növ atlamalar, rulonlarda, saltolarda vestibulyar aparatın adekvat stimullara qarşı müqavimətini inkişaf etdirə bilməsi və duyğu reaksiyasının müddətini azalda bilməsi ilə əlaqədardır.

Stabiloqrafik nümunədə bədən tarazlığının qorunmasının effektivliyi idmançılarla müqayisədə xeyli aşağıdır ($p<0.05$-0.001), təzyiq mərkəzinin şaquli oxdan sapmaları daha qabarıqdır. Bu məlumatlar təzyiq mərkəzinin yüksək salınım sürətini və daha aşağı "tarazlıq funksiyasının keyfiyyətini"göstərir. Bədənin tarazlığının statik saxlanması şəraitində mərkəzi görmə frontal müstəvidə hərəkət nəzarətinə daha çox təsir göstərir və periferik görmə sagittal müstəvidə dalğalanmalara daha çox nəzarət edir . Bununla birlikdə, vizual analizatorun geniş imkanlarına baxmayaraq, bədənin statik tarazlığının idarə edilməsinə verdiyi töhfələr digər sensor sistemlər, xüsusən proprioseptiv sistemlər tərəfindən kompensasiya edilə bilər. Bu vəziyyətdə vizual impulslar əsasən bədənin tarazlığının statik saxlanması zamanı postural nəzarətin qorunmasında iştirak edən əzələlərin, ilk növbədə soleus əzələsinin aktivləşdirilməsi üçün tetikleyici mexanizmdir . Nəticə etibarilə, insan bədəninin statik tarazlığının qorunmasında həlledici rol ilk növbədə proprioseptiv analizatora, yalnız ikincisində isə Vizuala aiddir, çünki başın dönməməsi halında bədənin şaquli mövqeyinin tarazlığı vestibulyar sistemin aktiv iştirakı olmadan tənzimlənir. Təzyiq reseptorları bədənin salınımlarını aşkarlayır və siqnal verir, mexanoreseptorlar lokalizasiyanı, sürəti, sürətlənməni, təzyiqi və dəyişikliklərini təyin edə bilər .

Dinamik postural stabillik testi nəticələrinə əsasən, gimnastlarda ellipsin sahəsi boksçulardan aşağıdır və bu onların daha möhkəm sabit şaquli vəziyyətlərini saxlamaq bacarığını göstərir.

Statikdə gimnastlarda boksçularla müqayisədə bədən tarazlını saxlamaq və tapşırığı yerinə yetirmək daha düzgün icra olundu. Bu onların məşqlərində yer alan yerdəyişmələr, fırlanmalar və s. kimi hərəkətlərlə əlaqələndirilir.

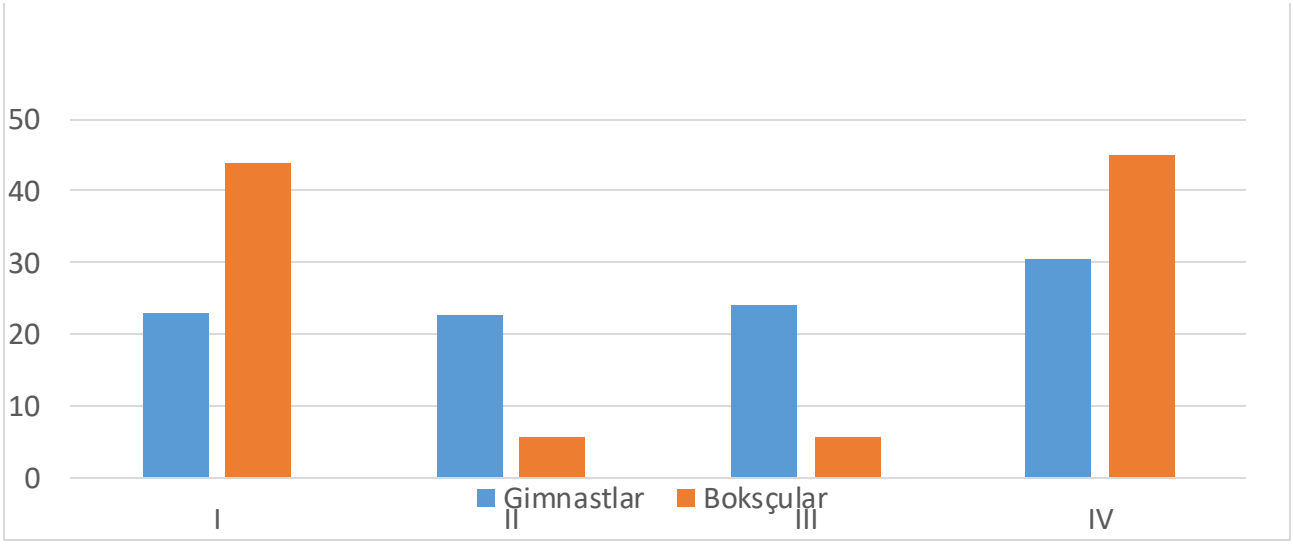

Gimnastların və boksçuların BİODEX aparatındakı statik postural stabillik test nəticələrinin qarşılıqlı müqayisəsi

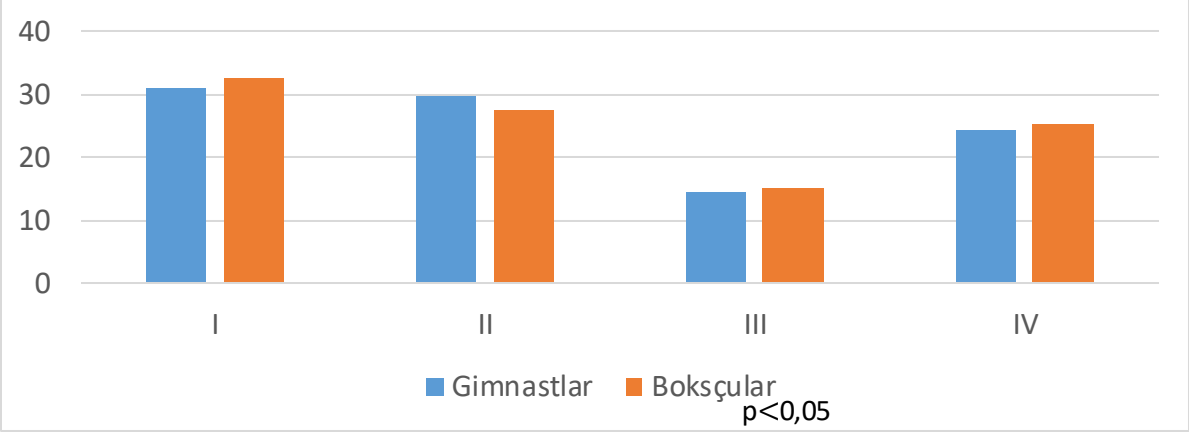

Gimnastların və boksçuların BİODEX aparatındakı dinamik postural stabillik test nəticələrinin qarşılıqlı müqayisəsi

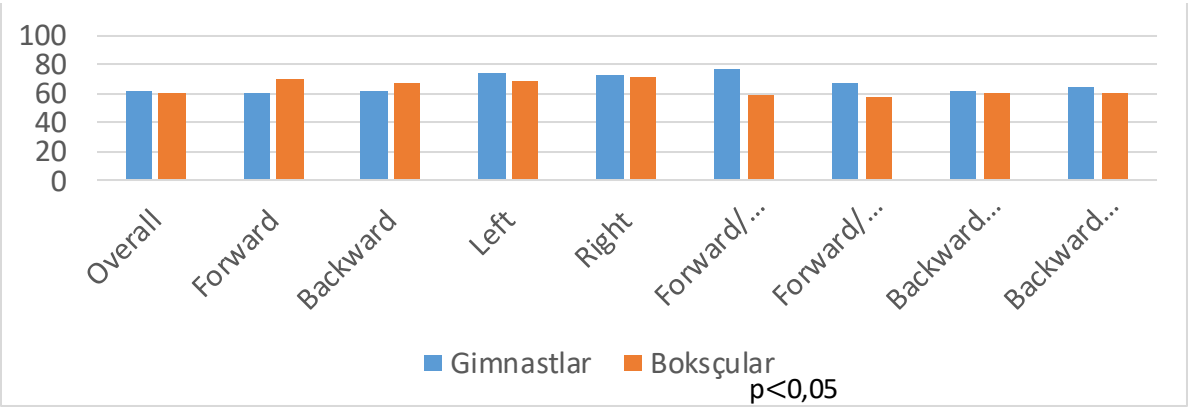

Gimnastların və boksçuların BİODEX aparatındakı statik stabilliyin limitləri test nəticələrinin qarşılıqlı müqayisəsi

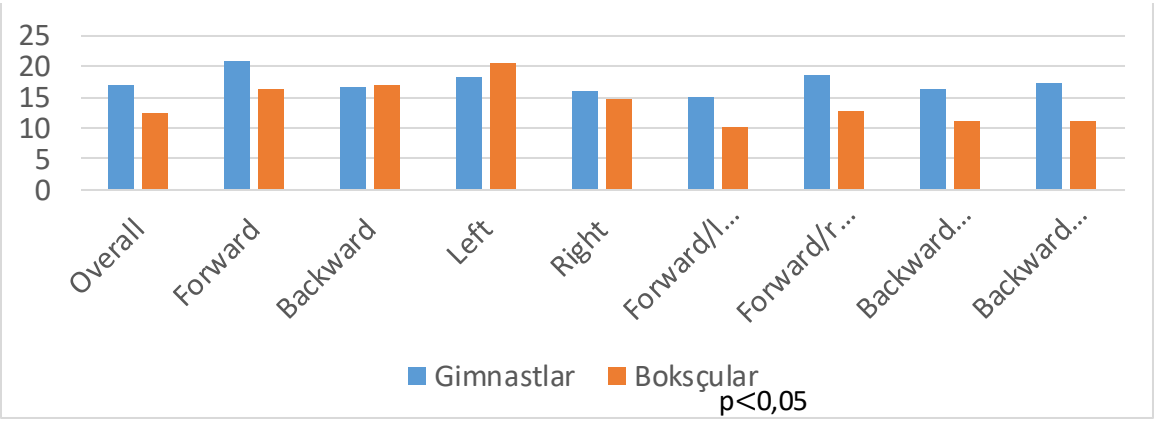

Gimnastların və boksçuların BİODEX aparatındakı statik stabilliyin limitləri test nəticələrinin qarşılıqlı müqayisəsi

İdmançılarda sistematik təlim nəticəsində bədənin tarazlığının tənzimlənməsinin funksional sisteminin səmərəliliyi artır, bu da əsasən vizual, proprioseptiv, vestibulyar duyğu sistemləri arasında daha inkişaf

etmiş, əsasən kompensasiya qarşılıqlı təsir göstərir ki, bu da statokinetik sabitliyin artmasına kömək edir. Təlim zamanı daim meydana gələn proprioseptiv impuls neyronların funksional xüsusiyyətlərini dəyişdirir və vestibulo-vegetativ, vestibulo-motor və vestibulo-sensor reaksiyaların təzahürünün azalmasına səbəb olan müxtəlif sensor modallığın stimullarına həssaslığın azalmasını təmin edir. Müxtəlif idman növləri ilə məşğul olarkən tarazlıq orqanının funksional inkişafı haqqında məlumatlar, bu idman növlərində idmançıların motor fəaliyyətinin hazırlanması və təkmilləşdirilməsi üçün bir proqram tərtib edərkən, o cümlədən vestibulyar sistemin inkişafına yönəlmiş xüsusi məşqlərdən istifadə etməklə istifadə edilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

Болобан В. Н. Сенсомоторная координация как основа технической подготовки // Наука в Олимпийском спорте. — 2006. — № 2. — С. 96—102.

Ботяев В. Л. Специфика проявления и контроль координационных способностей в сложнокоординационных видах спорта // Теория и практика физической культуры. — 2010. — № 2. — С. 73—74.

Дараган, В.Н. Роль вестибулярной сенсорной системы в двигательной деятельности человека / Дараган В. // Теория и методика подготовки спортсменов / Физическое воспитание студентов творческих специальностей / ХГ АДИ (ХХГШ) - Харьков, 2003. - № 6. - С. 57-56.

Асми Н. Особенности управления устойчивостью равновесия вертикальной позы и ритмическими движениями у детей 7—9 лет // Физическое воспитание студентов творческих специальностей / под ред. С. С. Ермакова. Харьков, 1999. — № 6. — С. 22—27.

Башкова, Р.В. Роль сенсорных систем в управлении движениями / Р.В. Башкова, Н.В. Доронина// «Здоровье и образование в XXI веке. Медико- социальные причины ухудшения здоровья детей, подростков и молодежи»: международная научная конференция. - Майкоп, 2000. - С 12-14.

Бойченко С. Д. О некоторых аспектах концепции координации и координационных способностей в физическом воспитании и спортивной тренировке // Теория и практика физической культуры. — 2003. — № 8. — С. 15—21

Андреева Н. О., Жирнов А. В., Болобан В. Н. Показатели развития сенсомоторной координации занимающихся художественной гимнастикой на этапах предварительной бытовой н специализированной базовой подготовки *II* Физическое воспитание студентов. — 2011. — № 4. — С. 6—15.

Волченко М. П. Исследование влияния средств балансовой подготовки на технику выполнения упражнений юными гимнастками на гимнастическом бревне //Актуальные проблемы развития спортивно-массовых видов гимнастики / под ред. А. И. Шамардина, В. В. Анцыперова. — Волгоград: ФГОУВ- ПО «ВГАФК», 2010. — 187 с.

Катуков, Ю.В. Тренировка сенсорных систем как дополнительный фактор в повышении технического мастерства гандболисток / Ю.В. Катуков, М.В. Проломова // Теория и практика физической культуры. - 2000. - № 4. - С. 37-38.

10. Лях В. И. Развивая координационные способности. // Физкультура в школе. — 2000. —№10. — С. 17—21.

Назаренко Л. Д., Чехалин И. В. Эффективность вращательных нагрузок при совершенствовании равновесия в спортивных единоборствах // Теория и практика физической культуры. — 2004. — № 7. — С. 52—54.

Назаренко, Л.Д. Эффективность вращательных нагрузок при совершенствовании равновесия в спортивных единоборствах/ Л.Д. Назаренко, И.В. Чехалин // Теория и практика физической культуры. - 2004. - № 7. -С. 52-55.

13. Ровний А.С. Формирования системы сенсорного контроля точностных движений спортсменов: авторсф. дисс. ... док-ра псд. паук / А.С. Ровпий. -Харьков, 2001.-40 с.

Сарапулов, С.Н. Методика развития статокинетической устойчивости в процессе физической подготовки курсантов авиационного института: дисс. ... канд. пед. паук / С.Н. Сарапулов. - Тюмень, 2003. - 1 81 с.

15. Сметании, Б.Н. Зрительные влияния па мышечно-суставную жесткость как один из механизмов регуляции вертикальной позы человека / Б.Н. Сметанин, К.Е.

16. Золотухин А. А., Сергеева Н. С. Влияние специальной тренировки вестибулярного анализатора на точность дифференцирования движений у юных гимнасток // Ученые записки. — Смоленск, 1996. — С. 184—197.

17. Кулаков М.М. Тренировка вестибулярного аппарата как фактор повышения результативности и надежности соревновательной деятельности стрелков-пулевиков / М.М. Кулаков, И.А. Зазулипа // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка: Детский тренер. - 2005. - № 1.-С. 33-34.

18. Кулибанова Ю. Л. Уровень развития вестибулярной устойчивости как фактор, влияющий на развитие двигательных способностей фигуриста. // Некоторые вопросы теории и практики в фигурном катании на коньках / под ред. В. А. Апарина. — СП6.: СПбГАФК, — 1999. — С. 46—50.

Назаренко, А.С. Вегетативные вестибулярные реакции спортсменов, занимающихся плаванием / А.С. Назаренко, А.С. Чинкин // Теоретические основы физической культуры: Тезисы всероссийской научной конференции с международным участием. - Казань, 2009. - С. 106-109.

20. Сышко Д. В. Вестибулярные реакции у спортсменов: монография. — Ростов н/Д: Феникс, 2005. — 248 с.

РЕЗЮМЕ

Спорт высших достижений требует постоянного совершенствования статокинетической системы, от которой зависит эффективность и точность двигательных действий спортсмена. Устойчивость статокинетической системы спортсмена повышается под воздействием специальных физических упражнений, при систематических занятиях спортом и при повышении уровня физической подготовленности . Однако роль зрительной, вестибулярной и проприоцептивной сенсорных систем в поддержании статического равновесия тела раскрыта недостаточно, а влияние вестибулярного раздражения на стабилографические показатели статокинетической устойчивости спортсменов разных специализаций по существу не исследовано.

Актуальность исследования обусловлена необходимо¬стью выявления функциональных ресурсов, адаптивно значимых для спорт¬сменов, к ка¬ковым относятся сердечно-сосудистая, двигательная и вестибулярная систе¬мы.

Ключевые слова: вестибулярный аппарат, координация, равновесие, гимнасты, боксеры

SUMMARY

The sport of the highest achievements requires constant improvement of the statokinetic system, on which the effectiveness and accuracy of the athlete's motor actions depend. The stability of the athlete's statokinetic system increases under the influence of special physical exercises, with systematic sports and with an increase in the level of physical fitness. However, the role of visual, vestibular and proprioceptive sensory systems in maintaining the static balance of the body has not been sufficiently disclosed, and the effect of vestibular irritation on the stabilographic indicators of statokinetic stability of athletes of different specializations has not been substantially investigated.

The relevance of the study is due to the need to identify functional resources that are adaptively significant for athletes, which include the cardiovascular, motor and vestibular systems.